

Turun yliopisto
University of Turku

**SOTILASPOLITIikka KREMLIN
OLYMPOKSELLA**
VENÄJÄN SOTILASREFORMIN DISKURSIIVINEN
RAKENTUMINEN VENÄLÄISESSÄ
SANOMALEHDISTÖSSÄ 2008-2012

Olli-Matti Mikkola

Turun yliopisto

Humanistinen tiedekunta
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Työn ohjaajat:

Professori Riitta Pyykkö
Turun yliopisto

Dosentti Arto Nokkala
Maanpuolustuskorkeakoulu

Tarkastajat:

Professori Mika Lähteenmäki
Jyväskylän yliopisto

Dosentti Joonas Sipilä
Maanpuolustuskorkeakoulu

Vastaväittäjä:

Professori Mika Lähteenmäki
Jyväskylän yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

ISBN 978-951-29-5925-9 (PRINT)

ISBN 978-951-29-5926-6 (PDF)

ISSN 0082-6995

Painosalama Oy - Turku, 2014

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Venäjän kieli

MIKKOLA, OLLI-MATTI: Sotilaspolitiikka Kremlin Olympoksella. Venäjän sotilasreformin diskursiivinen rakentuminen venäläisessä sanomalehdistössä 2008–2012

Väitöskirja, 265 s.

Tohtoriohjelma Utuling

Joulukuu 2014

Tutkimus käsittelee venäläisessä sanomalehdistössä esiintyvää keskustelua Venäjän sotilasreformista. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, millaisia diskursseja keskustelussa käytetään sotilasreformin oikeuttamiseksi ja miten ne toimivat vallankäytön välineenä. Tutkimus on monitieteinen. Se antaa vastauksia kielitieteellisessä kehyksessä kielen ja diskurssin roolista päätöksenteossa, yhteiskuntatieteellisessä kehyksessä venäläisestä mediasta ja päätöksentekojärjestelmästä sekä sotatieteellisessä kehyksessä asevoimien kehityksestä ja sotilaspolitiikasta. Tutkimuksen primääriaineisto muodostuu 220 artikkelista, jotka kerättiin yhdeksästä venäläisestä sanomalehdestä vuosien 2008–2012 ajalta.

Venäjän johtohenkilöt ja heitä tukevat sanomalehdet oikeuttivat sotilasreformia julkisessa keskustelussa ensisijaisesti viiden syyn avulla: uhkien lisääntymisellä, sodan kuvan muutoksella, asevoimien kalustollisella ja toiminnallisella jälkeenjääneisyydellä, henkilöstön osaamisen alhaisella tasolla ja tarpeella toiminnan järjeistykseen. Sotilasreformin päätöksiä oikeutettiin vetoamalla niiden huolelliseen suunnitteluun, henkilöstön asialliseen kohteluun ja taloudellisten asioiden vakauteen. Sanomalehdistössä esiintyi paljon toisistaan poikkeavia näkemyksiä kehitykseen tarvittavasta suunnasta. Suurin osa kritisoivista diskursseista keskittyi kritisoimaan reformin toteutusta, ei sen olemassaoloa. Kriittikki keskittyi tiedotuksen ja demokraattisen päätöksenteon puutteeseen sekä epäilyksiin reformin valmisteluprosessista.

Venäjän asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskevaa uutisointia on ongelmallista tarkastella ilman diskurssikäytäntöjen huomiointia. Venäjän johdon ja sen legitimeettiä vahvistavien sanomalehtien diskursiivisen vallankäytön tavoitteena on saada Venäjä näyttämään todellisuutta vahvemmalta ja yhtenäisemmältä. Vaikka venäläinen media ja siinä etenkin televisio ei ole vapaata, sanomalehdistö on verrattain hyvä tiedonlähde. Sen varsin monipuolinen omistajuus tutkimusaineiston rajauksen aikana mahdollisti erilaisten näkökulmien esillepääsyn. Analyyttisimmin sotilasreformista uutisoivat ne sanomalehdet, jotka eivät nähneet länsimaita Venäjän uhkana ja representoivat diskursseissaan liberalistisia arvoja kuten avoimuutta ja demokratiaa. Sanomalehdistön vaatimaton rooli venäläisessä mediakentässä heikentää kuitenkin sen vaikuttavuutta yleiseen mielipiteeseen. Sanomalehtien diskurssikäytäntöjen analysointi ideologioiden ja vallankäytön kautta voi tarjota mahdollisuuksia parantaa venäläisen valtionjohdon päätösten ennustettavuutta.

Asiasanat: Venäjä, kriittinen diskurssianalyysi, media, sanomalehdistö, sotilaspolitiikka, sotilasreformi

ABSTRACT

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Humanities

School of Languages and Translation Studies

Russian Studies

MIKKOLA, OLLI-MATTI: *Military Policy on the Kremlin Olympus. The Discursive Construction of Russian Military Reform in Russian Newspapers 2008–2012*

Doctoral Dissertation, 265 pages

Doctoral Programme Utuling

December 2014

This study deals with the discussion on Russian military reform in Russian newspapers. The goal is to find out what kinds of discourses are used to justify military reform and how these discourses work as a tool of power. The study is multidisciplinary. Linguistically, it discusses the role of language and discourse in Russian decision making. From a social science perspective, the study focuses on the Russian media and decision making system, and from the point of view of military science, the development of the armed forces and military policy are dealt with. The primary source material consists of 220 articles which were collected from nine Russian newspapers published during the years 2008 to 2012.

The Russian leadership and the newspapers supporting it justified military reform in public discussion primarily with five reasons: the growing threats, the transforming nature of war, the technological and functional backwardness of the armed forces, the low level of personnel professional skills and the need to rationalize processes. The implementation decisions were justified by stating that the decisions were well prepared, the personnel would be treated appropriately and the reform was economically secure. The newspapers expressed lots of different points of view about the needed direction of development. The majority of the critical discourses criticized the implementation, not the existence of the reform. The criticism focused on the lack of publicity and democratic decision making as well as on doubts related to the preparation process of the reform.

It is challenging to analyse news about the Russian armed forces and military policy without taking discourse practices into consideration. The goal of the discursive use of power of the Russian leadership and the newspapers supporting it is to make Russia appear stronger and more unitary than it really is. Even though the Russian media, especially television, are not free, the newspaper media is a relatively good source of information. During the gathering of source material for this study, the rather wide ownership of the newspapers allowed different perspectives to get published. The newspapers which did not see western countries as a threat to Russia and represented liberal values like transparency and democracy in their discourses, published the most analytical articles on military reform. Nevertheless, the small role of the newspapers in the Russian media weakens their influence on the public opinion. Analysing newspapers' discourse practices by covering ideologies and use of power can help to analyse the predictability of the Russian leadership's decisions.

Keywords: Russia, critical discourse analysis, media, newspapers, military policy, military reform

KIITOKSET

Aloittaessani uteliaisuuttani venäjän kielen opiskelun Raison lukiossa oli mahdotonta kuvitella, millaisia seurauksia päätöksellä olisi. Tuo päätös on vienyt minua vuosien mittaan monenlaisiin tilanteisiin. Tämä teos on päätöksen toistaiseksi käsinkosketeltavin seuraus. Venäjä on merkinnyt minulle suurta seikkailua, kohtaamisten ja tapahtumien aarreaittaa. Se on epäilemättä muovannut suhtautumistani elämänmenoon ja tapaani katsella maailmaa. Päätös on tuonut minulle myös leivän pöytään, joten se sai lopulta elämänmittaisen merkityksen. Toivon, että tutkimukseni merkitsee jotain myös lukijoilleen, sillä unelma siitä on ollut yksi tutkimustyöni motivaation lähteistä. Kiitos Venäjä!

Mikkolan pojasta piti tulla upseeri. Ei tullut, eikä tullut diplomi-insinööriäkään, vaikka kumpaankin kohtalo yritti minua johdattaa. Humanisti ei ollut käännyttävissä. Päätöksestä ryhtyä väitöskirjatyöhön on syytä kiittää taannoisen työpaikkani Helsingin kauppakorkeakoulun kollegoita, jotka saivat minut kysymään itseltäni, miksi en minäkin. Vuonna 2009 tutkimusaiheeni kirkastui keskusteluissa Turun yliopiston silloisen venäjän kielen professori Riitta Pyykön kanssa. Hän ansaitsee suuren kiitokseni. Riitan maanläheinen suhtautuminen Venäjään ja asiantunteva ote ohjata tutkimukseni etenemistä oli ehdoton edellytys onnistumiselleni. Toinen ohjaajani Arto Nokkala teki niin ikään ison työn lukiessaan ja kommentoidessaan joskus hyvinkin alustavia tekstejäni.

Esitarkastajiani, Joonas Sipilää ja Mika Lähteenmäkeä, kiitän kunnioittavasti työni lukemisesta ja tarkkanäköisistä huomioista sen sisällöstä ja lähestymistavasta. Lisäksi kiitän Mika Lähteenmäkeä ryhtymisestä vastaväittäjäkseni. Jussi Lassila ja Katri Pynnöniemi ansaitsevat kiitoksen kommentoinneista ja palauttamisesta maan pinnalle. Jukka Pietiläisen neuvot venäläisen mediatutkimuksen lähteille olivat arvokkaita. Kari Liuhton näkemykset Venäjän taloudesta ovat epäilemättä ohjanneet ajatteluni. Christian Perheentupa on toiminut epävirallisena opponenttinani jo paljon ennen väitöskirjatyötä. Keskustelut Pekka Lähteen kanssa tutkimuksestani ovat olleet oiva apu oman ajatteluni jäsentämisessä. Päivi Lindbergin kielentarkastus oli tehokasta ja asiantuntevaa. Kiitos!

Puolustusvoimat ansaitsee kiitoksen asiantuntijuuteni kehittämisessä. Se on myös sponsoroinut elämäni siirtämällä kuukausittain tililleni rahaa lukuun ottamatta tutkimuksen kirjoittamiseen käytettyä neljän kuukauden virkavapautta. Ystävilläni puolustusvoimissa on ollut suuri merkitys tämän tutkimuksen syntymiseen. Uskon ja toivon, että kyseiset kollegat tuntevat tätä lukiessaan kiitosta tihkuavan piston sielussaan. Tällaiseksi olen kasvanut nuoruuden ystäväni ansiosta. Teidän kanssanne olen saanut jo nuoresta pitäen seikkailla niin lähimetsissä kuin erilaisissa maailmankolkissa, kiitos teille! Taloudellisesta tuesta kiitän Turun yliopistosäätiötä ja Suomen Marsalkka Mannerheimin sotatieteellistä rahastoa.

Omistan tämän työn perheelleni ja läheisilleni, jotka ovat pyyteettömästi tukeneet minua. Sisukkuus, ahkeruus ja luovuus ovat ominaisuuksia, joita olen heiltä saanut omaksua ja jotka ovat minua innoittaneet.

Turussa 6.12.2014

Olli-Matti Mikkola

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	8
1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	10
1.2 Venäjän asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskeva aiempi tutkimus	14
1.3 Aineisto ja rajaukset	16
1.4 Tutkimuksen rakenne	17
1.5 Käsitteiden käytöstä ja kieliasusta	18
2 TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPA JA VIIITEKEHYS	22
2.1 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen perustana	22
2.2 Lähestymistapoja diskurssiin	25
2.3 Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi.....	32
2.3.1 Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys	32
2.3.2 Kriittistä diskurssianalyysiä kohtaan esitetty kritiikki.....	34
2.3.3 Kriittisen diskurssianalyysin soveltaminen tutkimuksessa.....	36
2.4 Diskurssien ideologiset lähtökohdat.....	39
2.5 Diskurssi ja valtasuhteet	43
3 VENÄJÄN ASEVOIMIEN UUDISTAMINEN 1980-LUVULTA ALKAEN.....	47
3.1 Ulko- ja sotilaspolitiikan päätöksenteon perusteet.....	48
3.2 Asevoimien kehitys Neuvostoliiton lopusta 2000-luvulle.....	54
3.2.1 Kohti Neuvostoliiton romahdusta.....	54
3.2.2 Itsenäistyneen Venäjän sekasorto.....	57
3.2.3 Presidentti Putinin kahden ensimmäisen kauden suuntaviivoja.....	60
3.3 Asevoimien uusi olemus 2008–.....	65
4 VENÄLÄINEN SANOMALEHTIMEDIA TUTKIMUSKOHTENA	69
4.1 Venäläisen median tila.....	70
4.1.1 Median yleinen kehitys	71
4.1.2 Median omistajuus ja toimintavapaus	75
4.1.3 Sotilasalan media	78
4.2 Tutkimusaineistossa mukana olevat sanomalehdet.....	80
4.3 Tutkimusaineisto	86
5 AVAINHENKILÖIDEN JA SANOMALEHTIEN DISKURSSIJÄRJESTYKSET	89
5.1 Toimintaympäristöön liittyvät diskurssit.....	91
5.1.1 Uhkadiskurssi	92
5.1.2 Sodan kuva -diskurssi	105
5.1.3 Talousdiskurssi.....	112
5.2 Suorituskykyyn liittyvät diskurssit.....	117
5.2.1 Modernisaatiodiskurssi	118
5.2.2 Suunnitteludiskurssi.....	130
5.2.3 Järkeistysdiskurssi	138
5.2.4 Suorituskyvyn lasku -diskurssi.....	140
5.3 Henkilöstöön liittyvät diskurssit	143
5.3.1 Henkilöstöhallintodiskurssi.....	144
5.3.2 Henkilöstölaatudiskurssi	150
5.3.3 Ammattiarmeijadiskurssi	154
5.3.4 Henkilöarvosteludiskurssi.....	160

5.4 Yhteiskuntasuhteisiin liittyvät diskurssit.....	163
5.4.1 Tiedotusdiskurssi.....	163
5.4.2 Demokratiadiskurssi.....	171
5.5 Yhteenveto tutkimusaineiston diskursseista.....	175
6 SOTILASREFORMIN DISKURSIIVISEN RAKENTUMISEN IDEOLOGISIA	
LÄHTÖKOHTIA.....	179
6.1 Suhtautuminen länsimaihin.....	181
6.2 Suhtautuminen sodan kuvaan.....	189
6.3 Suhtautuminen sotilasdoktriiniin.....	197
6.4 Suhtautuminen ydinaseeseen.....	203
6.5 Yhteenveto ideologisista lähtökohdista.....	208
7 AVAINHENKILÖIDEN JA SANOMALEHTIEN DISKURSIIVISEN VALLANKÄYTÖN	
PIIRTEITÄ.....	210
7.1 Sanomalehtien vallankäyttö avainhenkilöiden ja sotilasreformin legitimitettä kohtaan....	211
7.2 Vakuutteludiskurssi vallankäytön työkaluna.....	218
7.3 Avainhenkilöiden roolit sotilasreformin diskursiivisessa rakentumisessa.....	223
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	231
8.1 Lähestymistavan erityispiirteitä.....	231
8.2 Sanomalehdistön rooli sotilasreformin diskursiivisessa rakentumisessa.....	235
8.3 Sotilasreformin rooli sotilaspolitiikassa.....	237
8.4 Pohdintaa Venäjän yhteiskunnasta.....	240
TUTKIMUSAINEISTO JA LÄHTEET.....	244
KUVAT	
Kuva 1: Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys.....	33
Kuva 2: Tutkimuksen viitekehys.....	38
Kuva 3: Venäjän luetuimmat sanomalehdet yhden numeron lukijamäärän mukaan 2012.....	81
Kuva 4: Tutkimusaineiston artikkelit sanomalehdittäin.....	86
Kuva 5: Diskurssijärjestysten diskurssien asemoituminen.....	177
Kuva 6: Sanomalehtien ideologiset lähtökohdat ja asemoituminen suhteessa avainhenkilöiden ja sotilasreformin legitimitettiin.....	217

Есть в России такая национальная забава - военная реформа. В нее играет каждое новое поколение российских политиков, взобравшись на кремлевский олимп. Возможно, мамы этих политиков в детстве не дали им наиграться в деревянных солдатиков. И вот теперь, когда они выросли и в их распоряжении оказалась настоящая армия, они начинают двигать туда-сюда сотни живых солдат, офицеров, генералов, всякий раз называя эти перемещения военной реформой.¹
(Московский Комсомолец 13.11.2008)

1 JOHDANTO

Keskustelu Venäjistä herättää Suomessa usein vahvoja mielipiteitä varsinkin turvallisuuspolitiikassa.² Keskustelun perusteella päätöksentekijät, tiedeyhteisö ja media toimivat aiheen parissa melko itsenäisesti toisistaan eristyksissä. Päätöksentekijöiden taustavoimana toimiva virkamieskunta ei kommentoi asioita julkisesti,³ tiedeyhteisö harmittelee Venäjää koskevan tutkimuksen puutetta tai vääränlaisuutta⁴ ja media nostaa esille raflaavia otsikoita Venäjän pyrkimyksistä ja sen kasvavista sotilasmenoista.⁵ Epätietoisuus asioiden todellisesta tilasta saa kansalaiset pohtimaan Venäjän tarkoitusperiä sen uudistaessa voimakkaasti asevoimiaan. Pysin tutkimuksellani vastaamaan tähän haasteeseen ja analysoimaan asioita, jotka aiheuttavat Suomen turvallisuutta koskevan toimintaympäristön kehitykseen liittyviä kannanottoja. Tutkin venäläisessä sanomalehdistössä esiintyvää keskustelua Venäjän asevoimien kehityksestä.

Venäjän asevoimien voidaan katsoa olleen siirtymätilassa Neuvostoliiton romahtamisesta lähtien. Vuonna 1992 perustettu Venäjän asevoimat sai perinnökseen hajaannuksen tilassa olleen organisaation, joka ajautui kerta toisensa jälkeen aseellisiin konflikteihin lähinnä entisen Neuvostoliiton alueella usein heikolla menestyksellä (esim. Herspring 2006, 198; Pallin 2009, 74). Presidentti Jeltsin ei kyennyt osoittamaan asevoimille tarvittavaa huomiota. Presidentti Putinin kahdella ensimmäisellä kaudella kehityksellä ei vaikuttanut olevan selkeää suuntaa, vaikka tarve sotilasreformille oli ilmeinen (esim. Barany 2007, 167). Yli kahden vuosikymmenen ajan Venäjä

¹ Venäjällä on sellainen kansallinen huvi kuin sotilasreformi. Sitä leikkii jokainen uusi venäläisten politiikkojen sukupolvi kavuttuaan Kremlin Olympokselle. On mahdollista, että näiden poliitikkojen äidit eivät heidän lapsuudessaan antaneet leikkiä puusotilailta. Ja nyt kun he ovat kasvaneet isoiksi ja heillä on oikea armeija, he alkoivat liikutella sinne-tänne satoja eläviä sotilaita, upseereja, kenraaleita ja kutsuvat tätä uudelleensijoittelua sotilasreformiksi. (Moskovski Komsomolets 13.11.2008)

² Esim. ”Suomen ote lipsuu Venäjä-tutkimuksessa” (TS 8.3.2013)

³ Esim. ”Sodan ajan tarpeet ovat jääneet taka-alalle keskustelussa Puolustusvoimien uudistuksesta” (HS 6.4.2012)

⁴ Esim. Ovet-hanke 2013

⁵ Esim. ”Norja varoittaa: Venäjä varustautuu kovaa vauhtia pohjoisessa” (IS 5.3.2013)

yrity siirtyä kohti modernia asevoimaa melko laihoihin tuloksiin. Vuonna 2008 käynnistetty sotilasreformi vaikuttaa edeltäjiään perusteellisemmalta ja alustavien tarkastelujen perusteella myös onnistuneemmalta (esim. Gorenburg 2012, 230; Rautala 2014, 28).

Medialla on keskeinen rooli yhteiskunnallisena vaikuttajana ja mielipiteiden muokkaajana, ja etenkin venäläisen median riippumattomuus asetetaan usein kyseenalaiseksi. Venäjän medialla on taipumus heijastaa poliittista järjestelmää, joka toistaa yleisen tahdon sijaan eliitin agendaa (esim. Oates 2012, 351). Huolimatta viimeaikaisista trendeistä erityisesti venäläinen painettu media voi tarjota paljon eri näkökulmia asioihin (Soldner 2008, 170). Asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskeva keskustelu on monipolvista, usein ristiriitaista ja vaikuttaa ajoittain ideologisesti latautuneelta, joten asiaa seuraavan on vaikea hahmottaa kokonaisuutta. Monissa uutisissa ja lausunnoissa tärkein sanoma pyritään näyttämään itsestäänselvyytenä ja ainoana oikeana ratkaisuvaihtoehtona. Uutisointi perustuu usein venäläisten uutistoimistojen raportointiin, joista ulkomaalaiset asiantuntijat, tutkijat tai uutistoimistot poimivat vain parhaat palat tehdessään joskus liioiteltuja, joskus vähätteleviä tulkintoja Venäjän tavoitteista. Myös julkisuudessa tasaisin väliajoin esiteltävät kartalle piirretyt kantamakaaret⁶ ohjusten vaikuttavuudesta ja niiden perusteella tehdyt johtopäätökset nostavat väistämättä esille kysymyksen: onko otettu kaikki riittävä huomioon? Kun useita tiedotusvälineitä seuraava henkilö tarkastelee näitä vaihtoehtoja, on totuudellisimman vaihtoehdon määrittely henkilön itsensä vastuulla. Tällöin virhetulkinnan seuraukset saattavat olla harmillisia.

Työskentely puolustusvoimissa on vaikuttanut tutkimusasetelmani muodostumiseen. Erilaisten analyysien laatiminen julkisista lähteistä löytyvien julistuksellisten poliitikko- ja asiantuntijalausuntojen tai luku- ja rahamäärien perusteella on osoittautunut ongelmalliseksi. Kuitenkin juuri ne ovat elementtejä, jotka yleensä nousevat median kautta julkisuuteen ja vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen. Lukumäärien ja lausuntojen on taipumus muuttua tasaisin väliajoin, ja niiden toteutuminen on osoittautunut kaikkea muuta kuin varmaksi asiantilaksi. Eri lähteistä saadun tiedon luotettavuudessa on suuria eroja. Poliitikkojen ja asiantuntijoiden lausuntojen ristiriitaisuuksien takia on ollut vaikea määrittellä, ketä pitäisi uskoa. Miten siis yhdistää toisiinsa media- ja tutkimuslähteiden seuranta, lähdekritiikki ja kiinnostus ymmärtää venäläisen sotilaspolitiikan dynamiikkaa? Tehtävä on osoittautunut haasteelliseksi, mutta juuri se on tämän tutkimuksen punainen lanka.

⁶ Esim. ”Asetutkija: Venäjän ohjusten kantama ylettyy jopa Etelä-Ruotsiin” (YLE 17.12.2013)

Tutkimuksen on tarkoitus avata näkökulmia venäläisen julkisen keskustelun ja sotilaspolitiikan suhteisiin. Tutkimusongelma on *Venäjän sotilasreformin diskursiivinen rakentuminen venäläisessä sanomalehdistössä vuosina 2008–2012*. Miten erilaisia sotilasreformiin liittyviä ilmiöitä, toimia ja toimijoita merkityksellistetään sanomalehtiteksteissä, millaisia lähtökohtia ja seurauksia niillä on? Tutkimuksen nimen alkuosa – *Sotilaspolitiikan diskurssit Kremlin Olympoksella* – kuvaa kiinnostusta vallankäytön tarkasteluun. Tutkimusaineistossa mukana oleva sanomalehti *Moskovski Komsomolets* käytti eräässä artikkelissaan ilmaisua *кремлевский олимп (Kremlin Olympos⁷)* kuvaamaan sotilasreformin päätöksenteon periaatteita. Päätösten alkuperä on Kremlissä, jonka siellä kokoontuva pieni joukko rinnastaa olympolaisten jumalten kodiksi. Valta-asemassa olevien henkilöiden diskursiivinen vallankäyttö sotilasreformin suhteen on yksi tutkimuksen keskeisistä lähestymiskulmista. Tutkimuksen lähtöoletus on, että he pyrkivät täyttämään esimieheltään saamansa tai itse päättämänsä tehtävän vaarantamatta omaa legitimitettiään. Tällöin on seurauksena, että julkisessa keskustelussa he eivät oikeuta reformia välttämättä totuudellisin tai täydellisin perustein. Tutkimukseni näkökulma on hyvin ajankohtainen. Sen kirjoitusvaiheen aikana keväällä 2014 Venäjä osoitti olevansa valmis sotilaallisen voiman käyttöön. Tutkimusongelma oli esillä kansainvälisessä mediassa lähes päivittäin. Tapahtumiin liittyvä median toiminta sisälsi runsaasti diskursiiviseen vallankäyttöön liittyviä piirteitä. Tavoitteenani on kuitenkin nähdä yksittäisten kriisien yli laajempia kehityssuuntia.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoite on liittää diskurssiteoreettisesta näkökulmasta Venäjän sotilasreformin uutisointi venäläisessä sanomalehdistössä yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Tutkimuskohteina ovat sekä sotilasreformin avainhenkilöiden sanomalehtien kautta tuottamat diskurssit että venäläisten sanomalehtien omat diskurssit. Näistä yhdessä käytän käsitettä *julkinen keskustelu*, jonka rajaan sanomalehtimedian kautta käytävään keskusteluun. Reformin *avainhenkilöiksi* luokittelen henkilöt, joilla oletan olleen mahdollisuus vaikuttaa oleellisesti uudistuksen etenemiseen. Näitä henkilöitä ovat presidentti *Dmitri Medvedev*, pääministeri *Vladimir Putin*, puolustusministeri *Anatoli Serdjukov* ja yleisesikunnan päällikkö armeijankenraali *Nikolai Makarov*. Avainhenkilö-käsite kuvaa kyseisten henkilöiden keskeistä merkitystä reformin toteutuksessa. Katson heidän lausuntojensa olevan valtion sotilaspolitiikan toteuttamista. Yksittäisissä tapauksissa nostan

⁷ Olympos on Kreikan korkein vuori. Kreikkalaisen mytologian mukaan olympolaiset jumalat asuvat Olympos-vuorella olijumala Zeuksen johdolla (wikipedia/Олимп 2014).

avainhenkilöiden joukkoon myös muita keskeisiä henkilöitä. Toisinaan käytän myös *eliitti*-käsitettä, jonka ymmärrän avainhenkilöille lojaalina joukkona, johon kuuluu esimerkiksi oligarkkeja ja poliitikkoja. Avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssit on ymmärrettävä metodologisina käsitteinä, sillä ovathan kaikki tutkimuksessani esiintyvät diskurssit peräisin sanomalehdistä. Esimerkiksi sotilasreformia kritisoivat poliitikot ja asiantuntijat luokittelen kuuluvaksi sanomalehtien diskursseihin, koska yksittäinen sanomalehti on halunnut representoida juuri kyseisen henkilön näkökulman. Aineiston luokittelu avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskursseihin muodostaa tutkimukseni edempänä esiteltävän (ks. luku 2.3.3) jännitteen, jota käytän metodologisena työkaluna.

Laadulliselle ja uusien teoreettisten rajojen etsivälle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimuskysymykset ovat muuttuneet ja tarkentuneet tutkimusprosessin aikana. Ensisijainen tutkimuskysymys on melko yleisluontoinen aineiston ja analyysimenetelmien valintaa tutkimusprosessin aikana ohjannut kaksiosainen kysymys: *Millaisia diskursseja käytetään sotilasreformin oikeuttamiseksi, ja miten ne toimivat vallankäytön välineinä?* Tämän tutkimuskysymyksen avulla syntyy myös käsitys, millaisia muita diskursseja nousee esille sotilasreformia koskevassa uutisoinnissa. Haluan yhtäältä selvittää, miten uudistuksen avainhenkilöt oikeuttavat reformia sanomalehtien kautta ja toisaalta, miten venäläiset sanomalehdet oikeuttavat tai kritisoivat sotilasreformia. Asevoimien keskeisen yhteiskunnallisen aseman vuoksi keskustelu vaikuttaa koko yhteiskunnan kehitykseen. Näin ollen uutisoinnin muutos suuntaan tai toiseen antaa näkemyksiä yhteiskunnan suunnasta.

Tutkimuksen hypoteesi muotoutui lopullisesti tutkimuskysymyksen avulla kerätyn primääriaineiston ensisilmäilyn jälkeen. Siinä yhdistyvät diskurssin sosiaalista todellisuutta rakentava ominaisuus, legitimitetti ja sanomalehtien diskurssiiviset käytännöt. Hypoteesina totean, että *sotilasreformin diskurssiivisen rakentamisen lähtökohdat ja tarkoitukselliset sidoksissa avainhenkilöiden legitimitetin vahvistamiseen tai heikentämiseen, minkä seurauksena sanomalehtien uutisointiin ei voida suhtautua neutraalisti.* Venäjän johtaja- ja arvovaltakeskeinen poliittinen konteksti huomioiden oikeuttaminen ja kritisointi ovat suhteessa avainhenkilöiden ja sanomalehtien ideologisiin lähtökohtiin. Tällöin oikeuttaminen ja kritisointi eivät välttämättä perustu faktoihin ja ovat jännitteellisiä toisiaan kohtaan. Hypoteesiin liittyy myös oletus avainhenkilöiden kokemasta uhkasta oman asemansa menettämisestä, siksi heidän on kaikissa lausunnoissaan otettava huomioon legitimitettinsä.

Aineiston analysoinnin yhteydessä varsinaisen tutkimuskysymyksen lisäksi seuraavat varsin konkreettiset kysymykset ovat ohjanneet empiiristä analyysia:

- Mitkä ovat ne avainhenkilöiden diskurssit tai ilmaisematta jääneet diskurssit, joilla yhteiskuntaan pyritään vaikuttamaan sotilasreformin oikeuttamiseksi? Millaista on se tieto, josta avainhenkilöt vaikenivat ja miksi?
- Miksi jotkin lausumat, pikemmin kuin toiset, saavat representoitua, missä lehdissä, kuka niitä saa esittää? Millaisia johtopäätöksiä lehdet itse tekevät, vai toistavatko ne avainhenkilöiden lausuntoja?
- Miten sanomalehtien uutisoinnilla tai kommenteilla halutaan muuttaa yleistä mielipidettä suotuisaksi sotilasreformin oikeuttamiseksi tai sen legitimitietin heikentämiseksi eli miten sanomalehdet asemoituvat suhteessa avainhenkilöihin ja reformiin?
- Mitä avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssikäytännöt kertovat niiden ideologioista?
- Miten avainhenkilöiden diskurssit vastaavat sisällöltään valtion virallisia strategia-asiakirjoja?

Tutkimukseni on lähtökohdiltaan monitieteinen. Tämä on luonnollista, sillä tutkimukseni teoreettisen innoittajan, Norman Faircloughin,⁸ mukaan hyvän diskurssianalyysin tulee löytää pätevä ja relevantti kielitieteen ja yhteiskuntatieteen synteesi (Fairclough 1992, 2-3). Faircloughin mukaan on itsestään selvää, että tiedotusvälineiden kielen analysointi voi antaa merkittävän lisän itse aiheen tutkimukseen, vaikka yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa siitä usein kiistellään (Fairclough 1995a, 3). Tutkimus antaa vastauksia kielitieteellisessä kehyksessä kielen ja diskurssin roolista päätöksenteossa, yhteiskuntatieteellisessä kehyksessä venäläisestä mediasta ja päätöksentekojärjestelmästä sekä sotatieteellisessä kehyksessä asevoimien kehityksestä ja sotilaspolitiikasta. Täten johtopäätöksistä voivat hyötyä Venäjän yhteiskuntaa, mediaa ja sotilaspolitiikkaa tutkivat tahot. Tutkin sotilasreformia ennen kaikkea diskursiivisena prosessina enkä ole ensisijaisesti kiinnostunut reformin yksityiskohdista tai onnistumisesta. Tämä näkökulma ei kuitenkaan sulje pois sitä, että reformia, sen onnistumista tai epäonnistumista ei voisi tarkastella osana tutkimuksen sotatieteellistä lähestymistä. Saavutettujen tutkimustulosten vaikuttavuuden tarkastelun Suomen turvallisuuspolitiikkaan jätän toisenlaisen lähestymiskulman valinneiden tutkijoiden vastuulle.

⁸ Norman Fairclough, s. 1941. Lancasterin yliopiston lingvistiikan emeritusprofessori.

Venäläisiä sanomalehtitekstejä ei ole tutkittu sotilasreformin suhteen näin laajasti. Kriittinen diskurssianalyysi on mielestäni varsin toimiva tieteellinen kehys aiheen tutkimiseen monitieteisestä näkökulmasta, vaikka sen puutteet (esim. Blommaert 2005) ovat käyneetkin ilmi tutkimuksen edetessä. Kriittisellä diskurssianalyysillä kyetään liittämään tekstuaalisia valintoja laajempiin sosiaalisiin rakenteisiin. Se yhdistää sanomalehtitekstin, sanomalehtien diskurssikäytännöt ja sotilasreformin valtasuhteet tutkimuksen keskiöön (vrt. Fairclough 1995a, 59). Pysin myös kehittämään kriittisen diskurssianalyysin käyttömahdollisuuksia Venäjän kontekstissa. Jussi Lassilan mukaan kriittistä diskurssianalyysiä ei ole sovellettu kovin usein Venäjän kontekstiin johtuen todennäköisesti sen perinteestä liberalistisen läntisen maailmankuvan kuvaajana. Kriittisen diskurssianalyysin käyttö on perusteltua silloin, kun se onnistuu paljastamaan ”viattoman tekstin”, kieliteon tai muun viestinnällisen elementin ideologisuuden. Analyysin on siis tarkoitus paljastaa tekstin poliittis-ideologinen ulottuvuus, sen ”kätkeyty agenda”. Venäläisissä yhteiskunnallisissa teksteissä kätkeyty agenda ilmenee kuitenkin verrattain paljaana. Ideologista kätkeytyyttä todennäköisesti niissäkin joka tapauksessa ilmenee, mutta muualla kuin siellä, missä kriittisen diskurssianalyysin perinteiset lähestymistavat olettavat. (Lassila 2010, 189) Nämä huomiot ovat osoittautuneet varsin osuviksi myös tässä tutkimuksessa. Esittelen kriittistä diskurssianalyysiä yksityiskohtaisemmin luvussa 2.

Sotatieteellisestä näkökulmasta tutkimus liikkuu strategian tutkimuksen kentällä. Maanpuolustuskorkeakoulun (MPKK) strategian laitoksen oman määritelmän mukaan strategia on tieteenala ja toimintalinja, joka kohdentuu valtion tai valtioiden muodostaman yhteisön turvallisuuspäämäärien tavoitteluun (Sivonen 2013a, 1). Strategian tutkimusta ei ole nähty arvovapaana tieteen harjoittamisena, vaan sillä voi olla normatiivisia tavoitteita. Pekka Sivosen mukaan Suomessa harjoitettava strategian tutkimus tavoittelee Suomen turvallisuusaseman vahvistamista. Koska demokraattisesti hallitun Suomen turvallisuuspolitiikka pyrkii kansainvälisen rauhan ja vakauden vahvistamiseen, ovat myös maassa harjoitettavan strategian tutkimuksen lähtökohdat kansainvälisen turvallisuuden edistämistä palvelevia. Strategian tutkimuksen tieteellinen intressi on katsoa, miten oikeaan tulevaisuus osoittaa ennakoitsemme osuneen. Tulevaisuuden muuttuminen ajan mittaan nykyisyydeksi testaa tietämyksemme tasoa niistä mekanismeista, jotka vaikuttavat vallitsevaan ja kehittymässä olevaan kansainväliseen turvallisuuteen. Pragmaattinen intressi on puolestaan se toimintasuositusten antamiseen liittyvä kiinnostus, joka liittyy haluun varautua riskeihin ja vaikuttaa kehitykseen. (Sivonen 2013b, 127)

Tutkimukseni sopeutuu Sivosen asemointiin helposti kielitieteiden ja sotatieteiden synteessä. Se on mahdollista liittää Sivosen mainitsemaan ennakkointiin etenkin kriittisen diskurssianalyysin ideologioita käsittelevästä näkökulmasta. Ideologia-analyysini osoittaa kykynsä arvioiden ja ennusteiden laadinnan työkaluna. Analyysi voi paljastaa jonkin kehityssuunnan diskurssin representoinnin avulla ennen varsinaista tekoa. Tällöin tuleva kehitys kyetään ennakoimaan ideologian antaman ohjenuoran avulla. Tällaisten johtopäätösten tekeminen vaatii kuitenkin varsin tarkkaa ja huolellista systemaattisuutta. Mika Kerttunen on toivonut strategian tutkimukseen ennakkoluulotonta otetta. Sotilasstrategista tutkimusta voidaan kehittää erityisesti laajentamalla sen keskustelua ja vuorovaikutusta muiden tieteen- ja tutkimusalojen kanssa. Tieteenalojen, näkökulmien ja käsitteiden ennakkoluuloton lainaaminen, yhdistäminen ja väänteleminen stimuloivat mieltä ja kieltä. (Kerttunen 2013, 53) Tutkimukseni kriittinen ote kielenkäyttöön ja sotilaspolitiikan diskursseihin voi luoda jotain uutta strategian tutkimuskenttään.

1.2 Venäjän asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskeva aiempi tutkimus

Venäjän asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskevaa tutkimusta on saatavilla runsaasti, mutta kriittisen diskurssianalyysin kehityksessä laadittua vastaavan laajuista tutkimusta ei ole. Tutkimuskirjallisuuteen tutustussa on ollut välttämätöntä huomioida sen mahdolliset normatiiviset tavoitteet. Asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskevaa tutkimusta voi leimata politisoituneen tutkimuksen taakka. Esimerkiksi mielestäni on relevanttia pohtia, voiko Yhdysvaltain asevoimien tai Suomen puolustushallinnon organisaatioissa laadittuja Venäjän asevoimia koskevia tutkimuksia pitää riippumattomina. Tämän tunnistaminen on tietysti diskurssianalyttikolle luonnollista ja hedelmällistä, sillä se on myös tutkimuksen aineiston analysoinnin ydin.

Länsimaista tutkimuskenttää hallitsevat yhdysvaltalaiset tutkijat, joista useilla on yhteyksiä Yhdysvaltain asevoimiin (esim. Stephen Blank⁹ 2011 ja 2012, Roger McDermott¹⁰ 2003, 2009, 2011 ja 2013, Zoltan Barany¹¹ 2007 ja Dale Herspring¹² 2006 ja 2011). Keskusteluun ovat ottaneet

⁹ Blank on toiminut Yhdysvaltojen Army War Collegen alaisuudessa toimivan Strategic Studies Institute - tutkimuslaitoksen tutkijana 1989–2013 ja sen jälkeen American Foreign Policy Council -järjestössä.

¹⁰ McDermott on Kentin yliopiston honorary senior fellow -tutkija ja riippumattomaksi itsensä määrittelevän Jamestown Foundationin senior fellow -tutkija. Hän toimii myös Army War Collegen alaisuudessa toimivan Strategic Studies Institututen vieraillevana tutkijana.

¹¹ Barany on University of Texasin professori ja toiminut myös Natossa tutkijana.

¹² Herspring on Kansas State Universityn professori. Hän on toiminut yli 23 vuotta Yhdysvaltojen ulkoasianhallinnossa ja 33 vuotta Yhdysvaltojen merivoimissa.

aktiivisesti osaa myös länsimaissa toimineet venäläiset tutkijat (esim. Alexei Arbatov¹³ 2004, 2011, 2013 ja Pavel Baev¹⁴ 2001, 2003). Neuvostoarmeijan luhistumisesta on perusteellisesti käsitellyt William Odom (1998). Käynnissä olevaa sotilasreformia ovat tutkineet erityisesti Dmitry Gorenburg¹⁵ (2012 ja 2013) ja Carolina Vendil Pallin¹⁶ (2009). Venäläisten tutkimuskirjallisuuslähteiden käytön vähäisyys ei ole osoitus niiden välttelemisestä vaan aihetta koskevien laadukkaiden tutkimusten puutteesta. Erilaisia artikkeleita ja raportteja Venäjällä julkaistaan, mutta tieteellisen lähestymistavan puute heikentää niiden validiteettia. Esimerkiksi Izborskin klubin¹⁷ sotilasreformia koskevassa teoksessa (Изборский клуб 2013) aihetta käsitellään monen kirjoittajan voimin, mutta teoksessa ei ole lähdeluetteloa eikä kirjoituksia ole viitteistetty.

Suomessa tutkimusta on vähän. Ainoa viimeaikainen laaja tutkimus Venäjän sotilaspolitiikasta on Juha Marteliuksen¹⁸ väitöskirjatyö (1999). Suomen puolustusministeriö on käyttänyt Venäjää koskevan raporttinsa (PLM 2012) toteuttamisessa ministeriön ulkopuolista akateemista ja viranomaisosaamista. Maanpuolustuskorkeakoulussa on laadittu aiheesta julkaisuja, kuten Ari Rautalan¹⁹ (2014) ja Forssin, Kiianlinnan, Inkisen ja Hultin (2011) lyhyet raportit, jotka esittelevät aihetta kiitettävän laajasti, mutta etenkin jälkimmäisen raportin²⁰ lähestymistapa on täysin vastakkainen tämän tutkimuksen kanssa. Venäläisiä uutislähteitä on käytetty varsin yksipuolisesti ja

¹³ Arbatov on toiminut Jabloko-puolueen edustajana duumassa, tutkijana Moskovan Carnegie Centerissä ja vierailevana tutkijana Army War Collegen alaisuudessa toimivassa Strategic Studies Institute -tutkimuslaitoksessa.

¹⁴ Baev toimii Oslon rauhantutkimusinstituutissa professorina.

¹⁵ Gorenburg toimii Harvardin yliopiston tutkijana ja riippumattomaksi itsensä määrittelevän yhdysvaltalaisen CNA-tutkimuskeskuksen tutkijana. Hän ylläpitää Venäjän asevoimia käsittelevää russiafil.wordpress.com -blogia.

¹⁶ Pallin toimii tutkijana Ruotsin puolustusministeriölle raportoivassa FOI-tutkimuskeskuksessa.

¹⁷ Izborskin klubi on vuonna 2012 perustettu asiantuntijaorganisaatio, joka kertoo internet-sivuillaan tuottavansa analyttisiä raportteja Venäjän hallinnon ja yhteiskunnan käyttöön. Klubi määrittelee ideologiansa ”sosiaaliseksi konservatismiksi”. (Изборский клуб 2014)

¹⁸ Martelius on toiminut Suomen puolustusministeriön tutkimusjohtajana ja eduskunnan puolustusvaliokunnan sihteerinä.

¹⁹ Rautala on opiskellut Venäjän yleisesikunta-akatemiassa ja toiminut puolustusasiamiehenä Suomen Moskovan suurlähetystössä.

²⁰ Talouselämän Suomen Puolustusvoimien tiedustelupäällikkö Georgij Alafuzoffin haastattelussa kiinnitettiin huomiota myös raporttiin. Alafuzoffin mukaan sotilastiedustelun tärkein tehtävä on muodostaa objektiivinen, totuudellinen ja ajantasainen kuva ympäristöstämme ja arvioida, onko syytä ryhtyä järeisiin toimiin vaikkapa puolustusvalmiutemme osalta. Tuolloin hän ei nähnyt siihen olevan tarvetta, vaikka ”jotkut ovat näkevinäänkin pelottavaa”. Lehden mukaan raportti esitti huolestuttavalta vaikuttavan kuvan, jonka mukaan Venäjä olisi kasvattamassa taistelukykyään Suomen tuntumassa. Alafuzoffin mukaan Venäjä lisää sotilasmenojaan ja muokkaa puolustusjärjestelmäänsä yrittääkseen pysäyttää asevoimien rappeutumisen. (Talouselämä 2012)

niihin on suhtauduttu lähes kritiikittömästi.²¹ Esittelen aiempien tutkimuksien näkökulmia yksityiskohtaisemmin luvussa 3. Venäläistä mediaa koskevaa tutkimusta esittelen luvussa 4.

Venäläisten sanomalehtien ja sotilasreformin suhteesta Valeri Amirov on kirjoittanut lyhyen artikkelin. Amirov on käsitellyt *Военная реформа (sotilasreformi)* -käsitteen käyttöä tässäkin tutkimuksessa mukana olevissa *Nezavizimoje Vojennoje Obozrenije* ja *Krasnaja Zvezda* -sanomalehdissä. Amirovin artikkeli rinnastuu pienoiskoossa tämän tutkimuksen asetelmaan. Hän näkee sanomalehtien suhtautuvan sotilasreformin välttämättömyyteen melko yhtäläisesti. Sen sijaan lehtien suhtautumisissa reformin toteutumiseen on eroja. Valtiollinen *Krasnaja Zvezda* esittää asiat siten, että niiden toteutuminen on varmaa, kun taas *Nezavizimoje Vojennoje Obozrenije* esittää epäilyksiä tavoitteen saavuttamisesta. (Амиров 2009, 61) Tämän tutkimuksen merkittävin kontribuutio Venäjän asevoimia koskevaan tutkimuskenttään on ensisijaisesti tavassa käsitellä tutkimuskohdetta. Kriittisen diskurssianalyysin kehyksessä toteutettu tutkimus antaa mahdollisuuden pureutua aiheeseen toisenlaisesta näkökulmasta kuin aiemmat tutkimukset.

1.3 Aineisto ja rajaukset

Tutkimusotteeni on aineistolähtöinen. Tutkimuksen primääriaineisto muodostuu 220 artikkelista, jotka olen kerännyt yhdeksästä vähintään viikoittain ilmestyvästä venäläisestä sanomalehdestä. Tutkimuksessa ovat mukana seuraavat valtakunnallisesti ilmestyvät sanomalehdet: *Izvestija*, *Kommersant*, *Krasnaja Zvezda*, *Moskovski Komsomolets*, *Nezavizimoje Vojennoje Obozrenije*, *Novaja Gazeta*, *Rossijskaja Gazeta*, *Sovetskaja Rossija* ja *Vedomosti*. Olen pyrkinyt valitsemaan lähtökohtaisesti asenteiltaan riittävän erilaisia sanomalehtiä hedelmällisen analyysin toteuttamiseksi. Olen rajannut aineiston sanomalehtiteksteihin, kuvia ja visuaalista ulottuvuutta en huomioi. Aineisto on koottu Integrum-tietokannan kautta. Esittelen aineiston ja sen keräämisen tarkemmin luvussa 4. Aineistossa mukana olevat artikkelit on luetteloitu lähdeluettelossa.

²¹ Esimerkiksi raportissa tuotiin esille Venäjän merivoimien komentajan lausunto siitä, että hän puoltaa jopa kuuden uuden lentotukialuksen rakentamista vuoteen 2020 mennessä. Uutiseen viitattiin ilman asianmukaista kriittistä suhtautumista (Forss et al. 2011, 67; myös Ulfving 2013, 107). Tällä tavoin ilmaistuna raportista saa käsityksen, että Venäjä on hankkimassa kuutta lentotukialusta vuoteen 2020 mennessä. Hieman syvemmillä perehtymisellä käytettävissä olevaan uutisointiin käy kuitenkin ilmi, että jo tuolloin kuuden lentotukialuksen rakentaminen vuoteen 2020 mennessä on ollut sula mahdollisuus. Lentotukialuksen rakentaminen on ollut julkisen keskustelun aiheena säännöllisesti. Varapääministeri Dmitri Rogozin antoi aiheesta tuoreimman lausunnon, jonka mukaan riippuu Putinista, sisällytetäänkö uuden lentotukialuksen rakentaminen vuosien 2016–2025 varusteluohjelmaan. Merivoimien komentaja Viktor Tširkov puolestaan totesi, että tuotanto voisi alkaa vuonna 2021. (РИА Новости 29.7.2013) Lentotukialuksen rakentaminen kestää 10–15 vuotta, jolloin ensimmäinen alus olisi käytettävissä aikaisintaan 2030-luvulla, mikä on varsin erilainen arvio kuin MPKK:n raportin esittelemä.

Tutkimusaineiston ajallinen raja on Dmitri Medvedevin presidenttikausi (2008–2012). Tarkastelun kohteena oleva sotilasreformi tuotiin julkisuuteen ensimmäisen kerran lokakuussa 2008. Vaikka keväällä 2012 presidentti Medvedev julkisti reformin käytännössä päättyneeksi, on tunnistettava seikka, että reformin toteuttaminen jatkuu käytännössä vielä vuosia. Asevoimien suorituskyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen ovat valtion jatkuvia tehtäviä, joten sekä tutkimuksen rajausta että Medvedevin ilmoitus reformin päättymisestä ovat perusteiltaan keinotekoisia. Rajauksen vahvuus kuitenkin on se, että olen kyennyt analysoimaan eri valtainsitutioiden (presidentti, pääministeri, puolustusministeri, yleisesikunnan päällikkö) roolia Venäjän sotilaspolitiikassa, sillä kyseisissä tehtävissä toimineet henkilöt eivät vaihtuneet rajauksen aikana.

Kuten luvussa 2 tuon esille, diskurssianalytikko muokkaa omaa tutkimuskohdettaan eikä ole täysin tutkimuskohteensa ulkopuolella. Tekstiä tuottaessani olen yksi diskurssin rakentajista, ja tähän kriittinen diskurssianalyysi poliittisuutensa vuoksi on ilmaissut myös halunsa. Tutkijan on siis pohdittava omaa suhdettaan valtaan ja paljastettava positionsa avoimesti. Tutkijan virkatyöni puolustusvoimissa on mahdollistanut aiheen tarkastelun keskeytyksettä vuosien ajan, mutta se luo kysymyksen motiiveistani. Esittämällä tietynlaisia tutkimustuloksia voisin virkani suoman auktoriteetin voimalla olla muokkaamassa suomalaisia diskursseja suuntaan, jonka näkisin tarkoituksenmukaiseksi esimerkiksi tietynlaisten uhkakuvien rakentamiseksi tai sorruttamiseksi. Luonnollisesti en ole tietoisesti tällä tavoin toiminut eikä minua ole kukaan siihen painostanut. Virkatyöni ja yleisen asevoimadiskurssin tuttuus eivät kuitenkaan mahdollista tarkastelemaan aihetta täysin ulkopuolisin silmin. Olen kokenut erityisen tärkeänä pysytellä tutkimuskirjallisuudessa ja -aineistossa, jolloin muu tietämykseni jää tekstin ”taustakohinaksi”. Kiinnostukseni Venäjään, sen kieleen ja kulttuurin noin 20 vuoden ajan on epäilemättä vaikuttanut ymmärrykseeni venäläisestä mielenlaadusta. Muita tutkimukseen vaikuttavia motiiveja en koe itselläni olevan. En kuulu mihinkään puoluepoliittiseen liikkeeseen ja kannatan yhteiskunnan suuntaa, johon liittyvät oikeusvaltio, vapaus, ihmisoikeudet ja demokratia.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Näen tutkimukseni kokonaisuutena, jonka osat ovat perusteltuja ennen kaikkea suhteessa toisiinsa. Se sisältää lukuja, joiden katson myös itsenäisinä kokonaisuuksina osallistuvan erilaisiin teoreettisiin keskusteluihin. Tässä ensimmäisessä luvussa johdetaan lukijan tutkimuksen lähtökohtiin, tavoitteisiin ja rakenteeseen. Luvussa 2 liitän tutkimuksen lähestymistavan

tieteelliseen kontekstiinsa ja tarkastelen diskurssintutkimusta teoriana ja metodologiana. Sovellan Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin teoriaa, minkä lisäksi hyödynnän näkökulmia diskurssien, ideologian ja vallan suhteista. Luvun 3 tavoitteena on esitellä Venäjän asevoimien kehitystä ja sen kokemia muutoksia 1980-luvulta lähtien tähän päivään. Luvun alussa esittelen Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan päätöksenteon perusteet ja etenen ajallisesti varsinaiseen tutkittavaan ilmiöön eli vuonna 2008 alkaneeseen sotilasreformiin. Luvussa 4 esittelen venäläistä sanomalehtimediaa tutkimuskohteena ja tutkimusaineiston. Aineistossa mukana olevat sanomalehdet ovat keskeinen osa tutkimuksen diskursiivisen käytännön tasoa, minkä vuoksi esittelen kunkin sanomalehden taustatietoja. Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus arvioimisen mahdollistamiseksi esittelen aineiston haun ja luokittelun melko seikkaperäisesti.

Tutkimukseni varsin laajaa aineistoa käsittelevän tutkimuksen empiirisissä analyysivaiheissa eri tavoin. Ensimmäisessä vaiheessa luvussa 5 etsin aineistosta tutkimuskysymyksen mukaisesti sotilasreformia koskevia diskursseja, eli millaisilla diskursseilla reformia oikeutetaan ja millaisia muita diskursseja nousee esiin. Luon luvussa sotilasreformin avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestykset. Toisessa vaiheessa luvussa 6 tavoitteena on yksilöidä sotilasreformin diskursiivisen rakentumisen ideologisia lähtökohtia, joita tutkimusaineistosta on mahdollista osoittaa. Tämän toteutan tarkastelemalla avainhenkilöiden ja sanomalehtien suhtautumista neljään aihepiiriin: länsimaihin, sodan kuvaan, sotilasdoktriiniin ja ydinaseeseen. Kolmannessa vaiheessa luvussa 7 analysoin diskursseja vallan näkökulmasta, eli miten avainhenkilöiden luomat diskurssit toimivat vallankäytön välineinä ja miten sotilasreformin vallankäyttö jakaantuu. Diskurssijärjestyksen muodostaminen on ollut välttämätöntä toteuttaa ennen lukujen 6 ja 7 analyysiä, mutta eteneminen vaiheittain ei ole sulkenut pois erilaisten näkökulmien rinnastamista analyysilukujen kesken. Lukuja 6 ja 7 ei tule tarkastella erillisinä tutkimusprosessin vaiheina vaan osana kokonaisanalyysiä. Johtopäätöksissä kokoan yhteen tutkimuksen tärkeimmät päätelmät ja tarkastelen kriittisen diskurssianalyysin soveltumista valitun aiheen tutkimiseen.

1.5 Käsitteiden käytöstä ja kieliasusta

Jotta tutkimuksen nimessä mainittu *diskursiivinen rakentuminen* voidaan ottaa vakavasti, on käsitteiden käyttöön kiinnitettävä erityistä huomiota. Yhtäältä on tärkeää peilata venäläistä käsitteiden merkityksellistämistä länsimaisiin käsitteisiin, toisaalta niiden liiallisella rinnastamisella ajatus diskursiivisesta rakentumisesta voi tulla kumotuksi. Joillain käsitteillä voi olla venäjän

kielessä eri merkitys verrattuna englanninkieliseen käsitteeseen, vaikka ne käännettäisiin suomeksi samalla sanalla. Olen välttänyt käyttämästä liikaa länsimaisia käsitteitä asevoimiin liittyvissä asioissa ja antanut venäläisten omin sanoin antaa merkityksiä käsitteilleen. Tutkimus haluaa siis olla nimensä mukainen.

Tutkimusasetelma voidaan nähdä perusteluna väitteelle, että hedelmällisin Venäjää koskeva tutkimus syntyy venäjänkieliseen aineistoon tukeutuen. Kieli toimii välineenä yhteiskunnan ja kulttuurin syvään ymmärtämiseen. Faircloughin mukaan diskurssianalyysiä käytettäessä pitää tekstinäytteitä analysoida alkuperäisellä kielellä, vaikka se hankaloittaa lukukokemusta. Käännetyn aineiston tekstuaalinen analyysi on proseduuri, johon voi liittyä vakavia haasteita. (Fairclough 1995b, 191) Tällä perusteella Venäjästä ei voi tehdä laadukasta diskurssianalyysiä muuten kuin venäjänkieliseen aineistoon tukeutuen. Tämän tutkimuksen primääriaineisto on kokonaisuudessaan venäjänkielistä, ja tekstinäytteet on liitetty tekstiin alkuperäiskielisinä. Näytteen käänнос on alaviitteessä. Käännöksissä on tavoiteltu analyysikontekstin kannalta mahdollisimman oikeanlaista käännostä, eikä niitä pidä tarkastella suomen kielen sujuvuuden näkökulmasta.

Tutkimuksen nimessä mainitut käsitteet *sotilasreformi* ja *sotilaspolitiikka* on syytä määritellä työn alussa. Käytän ensisijaisesti venäläisestä käsitteestä *военная реформа* suomennosta *sotilasreformi*, sillä se on käänöksellisesti linjassa muiden vakiintuneiden aiheeseen liittyvien käännosten kanssa kuten *военная политика*²² (*sotilaspolitiikka, military policy*) tai *военная доктрина* (*sotilasdoktriini, military doctrine*). Toinen käytetty suomennos on *asevoimareformi*, jota käytän satunnaisesti alkuperäiskäsitteestä riippuen. Käännöksissä on mahdollisuus nähdä myös merkityseroja. Sotilasreformi on nähty laajempänä käsitteenä, johon asevoimareformi sisältyy (Iivonen 1999, 18). Näin ymmärrettynä *asevoimareformi* nähdään vain asevoimien rakenteen uudistamisena, kun taas *sotilasreformi* on laajempi asevoimien rajat ylittävä yhteiskunnallinen uudistus. Tällä tavoin erimerkityksiksi ovat nähty myös englanninkieliset käsitteet *military reform* ja *reform of the armed forces*. Ensimmäinen käsite kuvaa laajaa yhteiskunnallista muutosta sisältäen esimerkiksi siviili-sotilassuhteiden ja puolustusteollisuuden uudistamisen ja jälkimmäinen asevoimien sisäistä uudistamista (Umbach 2003, 76). Venäjällä on *военная реформа* -käsitteen lisäksi käytetty myös käsitteitä *реформа вооруженных сил* (*asevoimien reformi, asevoimareformi, reform of the armed forces*) tai *военная реформа Российской Федерации* (*Venäjän federaation*

²² Venäjän virallisissa strategia-asiakirjoissa käytetään nimenomaisesti käsitettä *военная политика* (*sotilaspolitiikka*) eikä *оборонная политика* (*puolustuspolitiikka, defence policy*). Turvallisuuspolitiikka-käsitettä (*политика безопасности*) ei venäjässä tässä kontekstissa käytetä lainkaan.

sotilasreformi, military reform of the Russian Federation) kuvaamaan varsinaisesti tiettyä konkreettista uudistusohjelmaa. Tutkimusaineistossa käsitettä *военная реформа (sotilasreformi)* ei kuitenkaan erityisesti ole yhdistetty laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen. Tutkimukseni perusteella voin todeta, että tutkimuskohteena oleva reformi, kutsuttiinpa sitä miten tahansa, on keskittynyt ensisijaisesti asevoimien rakenteiden uudistamiseen ja puolustusteollisuuden uudistamiseen, ei esimerkiksi siviili-sotilassuhteiden kehittämiseen.

Venäjällä käsite *военная реформа (sotilasreformi, military reform)* on löytynyt pitkään venäläisistä sotilasalan sanakirjoista (ainakin 1983, 2003 ja 2007), joissa sen määritelmät ovat melko samanlaisia. Vuoden 2007 painoksen määritelmä on alla.

РЕФОРМА ВОЕННАЯ: совокупность существенных преобразований воен. орг-ции гос-ва, направленных на её приведение в соответствие с изменившимися внешними условиями. Проводится по решению высших органов гос. власти по разработанным программам и ограничена конкретными хронологич. рамками. Р.в. обуславливается объективными обстоятельствами, связанными, как правило, с поражением либо победой в войне, радикальными преобразованиями общественно-полит. устройства гос-ва и изменениями его междунар. положения, появлением новых видов вооружения, экон. соображениями, изменениями уровня произ-ва, форм и способов вооруж. борьбы и др. Юридически закрепляется в законах, воинских уставах и др. (Военный энциклопедический словарь 2007, 803)²³

Määritelmä korostaa, että kyseessä on valtionjohdon laatima aikaan sidottu ohjelma ja että reformi toteutetaan reaktionä muutoksille toimintaympäristössä. Tämä määritelmä toimii tutkimuksen lähtökohtana. *Sotilaspolitiikan* ymmärrän Venäjän sotilasdoktriinin määritelmän mukaisesti. Se tarkoittaa ”valtion toimintaa Venäjän federaation puolustamisen, turvallisuuden takaamisen sekä sen liittolaisten intressien organisoinnissa ja toteutuksessa.” Doktriinin mukaan ”tehtävät Venäjän sotilaspolitiikalle määrittelee presidentti lainsäädännön, kansallisen turvallisuuden strategian ja voimassa olevan sotilasdoktriinin mukaisesti.” (Военная доктрина 2010) Lähestymistapaani liittyviä keskeisiä käsitteitä tarkastelen yksityiskohtaisemmin luvussa 2.

Tieteellisessä tutkimuksessa käytetään yleisesti translitteroinnin kansainvälistä kaavaa (ISO 9), mutta tässä tutkimuksessa käytän selkeyden vuoksi kansallista kaavaa (SFS 4900). Tämä siksi, että tekstissä ilmenee valtava määrä venäläisiä erisnimiä, ja käytettäessä tieteellistä kaavaa niiden translitterointi vaikuttaisi oleellisesti lukukelpoisuuteen. Kansainvälisellä kaavalla tulisi

²³ *Valtion sotilaallisen organisaation uudistusten kokonaisuus, jonka toteutus on suunnattu vastaamaan muuttuneita ulkoisia olosuhteita. Toteutetaan valtiiovallan ylimpien elinten päätöksellä muokatun ohjelman mukaan konkreettisisissa/kronologisissa puitteissa. Sotilasreformin syynä ovat objektiiviset olosuhteet, jotka liittyvät yleensä tappioon sodassa, valtion yhteiskunnallis-poliittisten rakenteiden radikaaleihin muutoksiin ja muutoksiin sen kansainvälisessä asemassa, uudentyypisen aseistuksen syntyymiseen, taloudellisiin käsityksiin, teollisen tuotannon muutoksiin, aseellisen taistelun muotojen ja kykyjen tason muutoksiin ja muihin syihin. Vahvistetaan juridisesti laeilla, ohjesäännöillä ja muilla dokumenteilla. (Военный энциклопедический словарь 2007, 803)*

translitteroida esimerkiksi Serdúkov ja Krasnaâ Zvezda, kun ne kansallisella kaavalla translitteroidaan Serdjukov ja Krasnaja Zvezda. Kuitenkin venäläisten asiaa käsitelleiden tutkijoiden nimissä olen käyttänyt heidän omaa tapaansa litteroida nimensä kansainvälisessä yhteydessä.

2 TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPA JA VIITEKEHYKYS

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni lähestymistapaa ja muotoilen teoreettisen viitekeh्यkseni. Esittelen myös tutkimukseni keskeisiä käsitteitä. Luku etenee diskurssitutkimuksen yleisistä näkökulmista kohti viitekehystäni. Alussa esittelen diskurssitutkimuksen tieteenfilosofisia ulottuvuuksia, minkä jälkeen tarkastelen tapoja lähestyä diskursseja ja erityisesti kriittistä diskurssianalyysiä. Tutkimuksen diskursiivisen näkökulman suhdetta ideologiaan ja valtaan käsittelen omilla alaluvuissaan. Erilaiset tavat lähestyä diskursseja ovat varsin keskusteltu aihe yhteiskuntatieteen ja kielitieteen piirissä. Keskustelu alkaa aina tutkimuskentän nimityksestä.²⁴ Käytän *diskurssitutkimus*-käsitettä kuvaamaan tieteenalaa ja *diskurssianalyysi*-käsitettä kuvaamaan lähestymistapaa. Hyödynnän tutkimuksessani ensisijaisesti Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin sovellusta, johon yhdistän muiden diskurssianalyytikoiden näkökulmia diskurssin, ideologian ja vallan suhteista.

Lähestymistapani tieteenfilosofisena taustana voidaan pitää sosiaalista konstruktionismia ja läntisen marxismin keskuudessa kehittynyttä ajatusta kielen kriittisestä analyysistä. Läntinen marxismi on korostanut yhteiskuntien kulttuurisia ulottuvuuksia enemmän kuin marxismin muut muodot toteamalla, että kapitalistiset yhteiskuntasuhteet luodaan ja ylläpidetään taloudellisen perustan lisäksi suurelta osin kulttuurin ja sitä kautta myös ideologian piirissä. Läntisen marxismin keskeisiä hahmoja ja liikkeitä 1900-luvun yhteiskunnallisessa ja poliittisessa ajattelutavassa ovat Antonio Gramsci, Frankfurtin koulukunta (erityisesti Jürgen Habermas) ja Louis Althusser. (Fairclough ja Wodak 1997, 260) Kriittistä diskurssianalyysiä keskeisesti muovaavista käsitteistä *ideologian* käsitteen voidaan katsoa olevan althusserilaisen, *hegemonian* käsite Gramscin ja *kritiikki* Habermasin perinteen mukainen. *Diskurssin* määritelmä on rantautunut kriittiseen diskurssianalyysiin Michel Foucaultilta.

2.1 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen perustana

Ymmärrän kielenkäytön sosiaalisena toimintana, joka rakentaa sen ympärillä olevaa todellisuutta. Tutkimukseni lähestymistapa ammentaa periaatteensa erityisesti sosiaalisesta konstruktionismista,

²⁴ Esimerkiksi Teun van Dijk käyttää käsitettä *kriittinen diskurssitutkimus* (Critical Discourse Studies, CDS), vaikka myöntää kuuluvansa yleisesti kutsuttuun *kriittisen diskurssianalyysin* (Critical Discourse Analysis, CDA) suuntaukseen.

sillä tutkimuksen nimessäkin mainittu *rakentuminen* on tutkimusongelman lähtöoletus. Sosiaalista konstruktionismia toki pidetään yleisestikin osana diskurssintutkimuksen peruskiveä. Diskurssien tutkimus on saanut vaikutteita sosiaalisen konstruktionismin (myös konstruktivismi) periaatteista, joiden mukaan tieto ja käsitteet ovat sosiaalisesti eli yhteisöllisesti rakentuneita. Sosiaalisen konstruktionismin uranuurtajina pidetään Peter Bergeriä ja Thomas Luckmannia (Berger ja Luckmann 1966). Heidän tiedonsosiologiansa mukaan ihmiset ja ryhmät tuottavat vuorovaikutuksessaan representaatioita toistensa toiminnoista, mitkä ajan myötä muotoutuvat vastavuoroisiksi rooleiksi. Näiden roolien tullessa kaikkien yhteisön jäsenten ulottuville ne institutionalisoituvat. Sosiaalista konstruktionismia kyseenalaistanut Ian Hacking on todennut, että muoti-ilmiöksi nousseessa sosiaalisessa konstruktionismissa voi olla vapauttavaa oivaltaa, että jokin asia on sosiaalisesti rakentunutta eikä osa asioiden, ihmisten tai yhteiskunnan luonnollista järjestystä, jolloin ei käsitteeseen enää kiinnitetä riittävästi huomiota (Hacking 1999, 35).

Miten tämä filosofinen periaate todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta peilautuu tähän tutkimukseen? Tutkimukseni kannalta Bergerin ja Luckmannin *yhteiskunnallisen tietovarannon* käsite on kiinnostava. Heidän mukaansa kielelliset objektivoitumat (ilmentymät) muodostavat merkityskentän, jossa omaelämäkerrallinen ja historiallinen kokemus voi objektivoitua, säilyä ja kertyä. Kertyminen on valikoivaa, sillä merkityskentät määräävät, mitkä asiat säilyvät ja mitkä unohtuvat yksilön ja yhteisön kokemustodellisuudesta. Kertymisen seurauksena rakentuu yhteiskunnallinen tietovaranto, joka välittyy sukupolvelta toiselle ja josta yksilö voi ammentaa tietoa jokapäiväisessä elämässään. Sosiaalisesti rakentunut tietovaranto sisältää tiedon yksilön omasta asemasta ja sen rajoituksista. Se jakaa todellisuuden tuttuuden asteisiin. Jaettu yhteiskunnallinen tietovaranto mahdollistaa yksilöiden yhteiskunnallisen ”paikantamisen” ja heidän ”käsittelynsä” asianmukaisella tavalla. Tähän ei kykene sellainen, jolla tätä tietoa ei ole. Yhteiskunnallinen tietovaranto välittää yksilölle tapahtumien luonnollisen taustakulissin. (Berger ja Luckmann 1966, 56–58) Tutkimusasetelman diskurssijärjestysten (ks. luku 2.2) muodostamisen avulla on mahdollista arvioida, miten Venäjän sotilasreformiin liittyvä yhteiskunnallinen tietovaranto on syntynyt ja jakaantunut. Asevoimia koskevan tiedon tasainen jakaantuminen on salaamisen takia yleismaailmallisestikin rajoittunutta, Venäjän kontekstissa mahdollisesti muita valtioita rajoittuneempaa. Tämä näkökulma puoltaa asian tutkimista diskursiivisesta näkökulmasta. Kun selvitetään, kuka representoi mitäkin tietoa, kyetään avainhenkilöiden ja sanomalehtien rakentaman tietovarannon pohdinnan kautta tekemään johtopäätöksiä kunkin toimijan tarkoitusperistä tai ideologisista lähtökohdista. Edempänä esiteltävän kriittisen näkökulman

lähtöoletus on, että yhteiskunnallisen tietovarannon²⁵ mahdollisimman tasainen ja laaja jakaantuminen edistäisi yhteiskunnan kehittymistä myönteiseen suuntaan, jollaisena länsimaisessa kulttuurissa elävä sen ymmärtää. Jakaantumiseen vaikuttavat muun muassa sananvapauden tila ja diskurssikäytännöt.

Sosiaalista konstruktionismia voidaan soveltaa todellisuuden rakentumisesta lähes äärimmäisyyksiin. Äärimmäistä katsantokantaa soveltaen voitaisiin todeta, että sodat, joita varten sosiaalisesti rakentuneet valtiot ylläpitävät sosiaalisesti rakentuneita asevoimiaan legitimizeerattensa ylläpitämiseksi, ovat ”vain” sosiaalisesti rakentuneita tapahtumasarjoja, joihin ovat johtaneet yhteiskunnallisen tietovarannon epätasainen jakaantuminen. Valtioiden tietovaranto on ollut rajoittunut, joten valtion legitimizeerattua on pitänyt puolustaa väkivallalla. Näin ollen sodassa on saattanut olla kyse väärinkäsityksestä, joka olisi ollut vältettävissä yhteiskunnallisen tietovarannon laajemmalla jakaantumisella. Näin ollen ideaalissa maailmassa yksilöiden käytettävissä olevan tiedon laajuus ja oikeellisuus estäisivät väkivallan. Rajaan kuitenkin pohdintani tutkimustani lähempänä olevaan kontekstiin. Valtio ja sen asevoimat ovat historian saatossa muodostuneita instituutioita, joita valta-asemassa olevat henkilöt pyrkivät ylläpitämään legitimizeerattuellään. Tämän he tekevät usein varsin subjektiivisista syistä, joita Venäjän kontekstissa saattavat olla vallan säilyttäminen itsellään tai lähipiirillään ja taloudelliset syyt. Avainhenkilöt ymmärtävät sotilasreformin de facto rakentuvan tekemilleensä päätöksille, jotka ovat perusteiltaan yleensä salattuja. Avainhenkilöiden piirin ulkopuolella julkisuudessa reformi rakentuu yksilöiden kokemusten ja julkisen keskustelun perusteella. Tutkimukseni kriittinen lähestymistapa sotilasreformiin liittyvään yhteiskunnallisen tietovarannon jakaantumiseen on tarkoitus paljastaa niitä tiedollisia aukkoja, jotka estävät yhteiskunnallisen instituution, tässä tapauksessa asevoimien, kehityksen oikeanlaiseen suuntaan tutkijan näkökulmasta. Edempänä esiteltävien avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestysten analyysi on oleellinen osa tietovarannon pohdintaa.

Legitimeetti ja *oikeutus* ovat tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, joihin tutkimuksen hypoteesikin liittyy. Oman legitimizeerattensa ylläpitämiseksi avainhenkilöt pyrkivät hallitsemaan sotilasreformin yhteiskunnallista tietovarantoa, mikä voi olla suunniteltua tai suunnittelematonta. Sanomalehdet suhtautuvat avainhenkilöiden legitimizeerattuihin omista ideologisista lähtökohdistaan. Toiset pyrkivät vahvistamaan legitimizeerattua ja toiset heikentämään sitä. Berger ja Luckmann liittävät legitimaation

²⁵ Berger ja Luckmann soveltavat tietovarannon käsitettä myös tyranneihin. Heidän mukaansa se selittää, miksi tyrannit ovat aina sisimmissään hermostuneita. Vaikka tyranni on tietoinen mahdistaan, hän ei voi tietää kaikkia tekijöitä, jotka ylläpitävät valtiutta. Hän ei voi tietää kaikkia tekijöitä ja motiiveja, jotka liittävät yhteen annetut komennot ja niiden täytäntöönpanon. On aina joitakin asioita, jotka tapahtuvat ”selän takana”. (Berger ja Luckmann 1966, 59)

sosiaaliseen konstruktionismiin ja määrittelevät käsitteen laajasti. Kun sosiaalinen maailma siirtyy uudelle sukupolvelle, syntyy tarve legitimoida instituutioiden maailma eli selittää ja oikeuttaa se (Berger ja Luckmann 1966, 79). Legitimaatio tarkoittaa merkityksen toiseen asteen objektivoitumista (ilmentymistä). Legitimaatio tuottaa uusia merkityksiä, jotka integroivat erilaisiin institutionaalisiin prosesseihin jo kiinnittyneitä merkityksiä. Legitimaation funktio on siis instituutioituneiden ensimmäisen asteen objektivoitumien tekeminen subjektiivisesti uskottaviksi. (Berger ja Luckmann 1966, 110)

Lähempänä diskurssiteorian traditiota olevan Isabela ja Norman Faircloughin määritelmän mukaan legitimointi on julkista oikeuttamista ja argumentatiivinen prosessi. Toiminta on oikeutettu suhteessa syihin, jotka voivat puolestaan olla oikeutettuja kollektiivisesti hyväksytyinä tai tunnustettuina. (Fairclough ja Fairclough 2012, 242) Heidän mukaansa legitimoinnilla on oikeuttamista kapeampi ulottuvuus, ja se on oikeuttamisen eräs tyyppi. Legitimiteetistä puhutaan usein jonkin toiminnan yhteydessä. Jokin toiminta on legitimiä, koska se vastaa tiettyjä normeja tai arvoja, joita me noudatamme. Valtajärjestelmä voi olla legitimoitu tai se legitimoit itsensä, koska se on esimerkiksi valittu vapaiden demokraattisten vaalien seurauksena tai koska se vastaa perinteitä tai tapoja tai koska se vastaa laajasti jaettuja arvoja tai uskomuksia. Kaikissa näissä tapauksissa oikeuttamisella näyttää olevan ominaispiirre turvautua julkisesti jaettuihin ja oikeutettuihin, joskus erittäin muodollisiin ja koottuihin institutionaalisiin uskomusjärjestelmiin, arvoihin ja normeihin legitimiteetin alaiseksi ehdotetun toiminnan eduksi. Toiminnan oikeutusta, joka ei turvaudu näihin jaettuihin sääntöjärjestelmiin tai normeihin, ei voida kutsua täysin legitimoiduksi. (Fairclough ja Fairclough 2012, 109) Venäjän konteksti eroaa selkeästi Faircloughien tutkimuskonteksteista, mutta oikeuttamisen osalta yhteneväisyyksiä on löydettävissä. Tutkimukseni analyysi osoittaa, että sotilasreformin oikeuttamisessa turvaututaan usein julkisesti jaettuihin ja oikeutettuihin ideologioihin ja arvoihin avainhenkilöiden legitimiteetin eduksi. Ne eivät aina ole oikeuttajien mielestä kaikkein ajankohtaisimpia, mutta legitimiteetin kannalta suosiollisia.

2.2 Lähestymistapoja diskurssiin

Diskurssintutkimus on monitieteinen kehittyvä ja liikkeessä oleva tieteenala, joka tarkastelee kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan suhdetta. Faircloughin mukaan hyvän diskurssianalyysin tulee löytää pätevä ja relevantti kielitieteen ja yhteiskuntatieteen synteesi. (Fairclough 1992, 2-3). Koska haluan kontribuoida omalla tutkimuksellani diskurssintutkimuksen kehitykseen etenkin

Venäjän kontekstissa kielitieteellisen ja sotatieteellisen kehysten rajapinnoilla, esittelen tämän pohdinnan perustaksi lähestymistapoja ja käsitteitä, joissa näen yhtymäpintoja omaan metodologiaani.

Diskurssintutkimuksen keskeisimpänä teoreetikkona pidetty ranskalainen Michel Foucault määrittelee *diskurssin*²⁶ käsitteen rajalliseksi määräksi lausumia, joiden olemassaoloehtojen kokonaisuus voidaan määritellä. Se on lausumien kokonaisuus, jossa lausumat ovat peräisin samasta diskursiivisesta muodostelmasta. (Foucault 1972, 117) *Lausumalla (statement)* Foucault tarkoittaa lauseiden tai propositioiden muodostamien merkkikokonaisuuksien olemisen tapaa (Foucault 1972, 107). Sari Pietikäisen ja Anne Mäntynen määritelmän mukaan diskurssi voi tarkoittaa puhetapaa, vakiintunutta merkityksellistämisen tapaa, kielenkäyttöä kontekstissa, ymmärrystä todellisuudesta, tekstiaineistoa, merkityssuhteiden järjestelmää ja lausetta suurempaa kielenkäytön yksikköä. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 23) Ymmärrän tutkimuksessani diskurssin Foucaultin määritelmän mukaan. Annan erityisesti arvoa diskurssin konstruktionistiselle voimalle, johon myös Foucault viittaa. Sotilasreformin avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssit rakentavat todellisuutta ja yhteiskunnallista tietovarantoa, jonka näiden tahojen ulkopuolinen maailma saa sotilasreformista tietää. Foucaultin mukaan diskurssi muotoilee järjestelmällisesti kohteet, joista se puhuu. Diskurssit koostuvat merkeistä, mutta se mitä ne tekevät, on enemmän kuin merkkien käyttämistä asioiden tarkoittamiseksi. Juuri tämä ”enemmän” tekee niistä kieleen ja puheeseen palautumattomia, ja se on saatava näkyviin ja kuvattava. (Foucault 1972, 49)

Louise Phillips ja Marianne Jørgensen muistuttavat, että diskurssin lähestymistapoja ei pidä nähdä vain menetelminä tietyn aineiston analysointiin vaan kokonaisuuksina, joihin sisältyvät kielen roolia sosiaalisesti rakentuvassa maailmassa koskevat filosofiset lähtökohdat, teoreettiset mallit, metodologiset suuntaviivat ja erityiset tekniikat analyysin avuksi (Phillips ja Jørgensen 2002, 4). Erilaisia kriittisen diskurssianalyysin suuntauksia ovat Faircloughin kehrittelemän lisäksi ranskalainen diskurssianalyysi (Pêcheaux 1982), kriittinen lingvistiikka (Fowler et al. 1979), sosiaalisemiotiikka (Hodge ja Kress 1988), sosiokognitiivinen tutkimus (van Dijk),

²⁶ Sana diskurssi tulee ranskan sanasta *Discours*, joka tarkoittaa puhetta, esitelmää, juttelua ja jaarittelua. Sanan juuret ovat kuitenkin latinan juoksentelua tarkoittavassa verbissä *discursus*. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 23) Kriittisen diskurssintutkimuksen perinteen mukaisesti diskurssin käsitteellä on kaksi eri merkitystä. *Diskurssilla (discourse)* yksiköllisenä ja yleisenä käsitteenä tarkoitetaan kaikkea kielellistä ja semioottista toimintaa, jolla nähdään olevan erilaisia vuorovaikutuksellisia ja sosiaalisia ehtoja ja seurauksia. Tällöin diskurssilla tarkoitetaan kielenkäyttöä sosiaalisena toimintana, jossa kieli on toiminnan resurssi. Sen sijaan käsitteellä *diskurssit (a discourse, discourses)* tarkoitetaan kieliyhteisön jäsenten tunnistamaa, historiallisesti syntyynyttä ja kiteytyynyttä merkityksellistämisen tapaa, jonka kieliyhteisön jäsenet tunnistavat. Diskurssit ovat tapoja merkityksellistää ja kuvata asioita, ilmiöitä ja tapahtumia tietystä näkökulmasta ja tietyllä tapaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 26–27)

diskurssihistoriallinen metodi (Wodak) sekä Duisburgin koulukunta (Jäger ja Jäger 1993). (Fairclough ja Wodak 1997, 262–267; ks. myös Blommaert 2005, 21–23) Suuntaukset eroavat toisistaan esimerkiksi siinä, miten ne näkevät tekstin ja sosiaalisen toiminnan välissä olevan välittävän elementin. Teun A. Van Dijkin tiedotusvälineiden diskurssin analyysin sosiokognitiivinen malli muistuttaa läheisesti Faircloughin käyttämää, mutta siinä uutisten tuotannon ja ymmärtämisen käytännöistä korostuvat sosiaalipsykologiset sosiaalista kognitiota koskevat painotukset. Kysymys on siitä, kuinka kognitiiviset mallit ja skeemat muotoilevat tuotantoa ja ymmärtämistä. (Fairclough 1995a, 28)

Kriittinen diskurssianalyysi on kehys yhteiskunnan kritisoimiseksi. Faircloughin mukaan yhteiskuntakritiikin kohteina ovat valtasuhteet sekä ihmisten ja ihmisryhmien välistä epätasa-arvoa ylläpitävät ja tuottavat sosiaaliset käytännöt (Fairclough 2003, 191). On syytä puuttua diskurssianalyysin *kriittisyyteen*, sillä se on keskeistä lähestymistavan ymmärtämiseksi. Kriittisyys ymmärretään helposti pyrkimykseksi asioiden kumoamiseen tai vähättelemiseen. Kriittisessä diskurssianalyysissä kriittisyys ymmärretään laajemmin tekstien ja niiden representoinnin kyseenalaistamisena. Kriittisyys olettaa, että on olemassa ei-kriittistä tulkintaa todellisuudesta. Olen valmis kyseenalaistamaan minkä tahansa tekstin tai representaation, jos epäilen niissä esiintyvän tutkimusongelmaani vaikuttavia asioita. Koska julkisessa keskustelussa sotilasreformin todellisuus on diskursiivisesti rakentunut, se voitaisiin rakentaa myös toisin. Kritiikkini kohdistuu niin avainhenkilöihin, sanomalehtiin kuin tutkimuskirjallisuuteenkin. Lähtöoletuksenani on, että niihin liittyy epätasa-arvoa, jota analyysi pyrkii paljastamaan.

Fairclough viittaa Pierre Bourdieauhun toteamalla, että kriittisyys pyrkii ottamaan huomioon sen, että sosiaaliset käytännöt ja erityisesti kielenkäyttötavat ovat sidoksissa syy- ja seuraussuhteisiin, joita emme normaalioloissa juuri lainkaan huomaa (Bourdieu 1977, via Fairclough 1995a, 54). Kielenkäytön ja vallankäytön välinen yhteys on useimmille epäselvä, vaikka lähemmin tarkasteltuna kieli on vallankäytölle elintärkeää (Fairclough 1995a, 54). Van Dijkin mukaan diskurssianalyysin kriittisyys edellyttää, että yhteiskunnan valtakysymyksiä tarkastellaan pääasiassa hallitun ryhmän näkökulmasta ja intresseistä. Hän kehottaa osoittamaan hallitsevan ryhmän diskurssikäytännöt illegitiimeiksi. Näin ollen kriittinen diskurssianalyysi ei ole neutraalia, vaan se ottaa aseman yhteiskunnan alistetun ryhmän puolesta. Siinä missä neutraalimmalla sosiaalisella tutkimuksella saattaisi olla implisiittinen sosiaalinen, poliittinen tai ideologinen asema suhteessa tutkimukseen, diskurssianalyytikot tunnistavat ja reflektoivat oman tutkimussitoutumuksensa ja

asemansa yhteiskunnassa. (Van Dijk 2008, 6) Van Dijkin vallan ja diskurssin suhteisiin liittyviä näkökulmia käsittelen tarkemmin luvussa 2.5.

Konteksti on keskeinen käsite diskurssintutkimuksessa, jota kiinnostaa kielenkäyttö sellaisena, kuin yleisö sen kohtaa. Tutkimukseni konteksti on Venäjä ja sen sotilasreformista sanomalehtien kautta käytävä julkinen keskustelu. Fairclough tarkoittaa kontekstilla kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksen muodostumiseen sekä mahdollistavat ja rajaavat sen käyttämistä ja tulkittamista. Tilannekontekstilla viitataan erityisesti siihen välittömään ja tiettyyn sosiaaliseen tilanteeseen, jonka osana kielenkäyttö on. Kontekstia ja siihen liittyviä jännitteitä tarkastellaan historian ja yhteiskunnan kautta. Tarkasteluun sisältyvät myös kielenkäytön vaikutukset ja seuraukset. Jotta merkitystä voisi tutkia kontekstissaan, on kielenkäytön konteksti rajattava ja tutkittava. Konteksti on siis keskeinen teorionnin ja analyysin kohde. (Fairclough 1992, 81; Fairclough 1995a, 50; Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 29–31). Myös Jan Blommaert on nähnyt kontekstin merkityksen keskeisenä. Jos konteksti otetaan tutkimuksessa tosissaan, on sitä tutkittava tosissaan, mikä saattaa joskus unohtua (Blommaert 2005, 233). Tällainen kontekstin määritelmä edellyttää monipuolista lähestymistä. Tutkin ensisijaisesti sotilasreformiin liittyviä diskursseja, mutta kontekstin tutkimista ei ole tarkoituksenmukaista sulkea pois. Tämän vuoksi kiinnitin huomiota myös diskurssien ulkopuolelle asevoimiin, sotilaspolitiikkaan ja sanomalehtimediaan.

Representaatio (representointi) on keskeinen lähestymistapani käsite. Faircloughin mukaan representoinnissa valitaan aina se, mitä kuvaukseen sisällytetään ja mitä jätetään pois, mikä asetetaan ensisijaiseksi ja mikä toissijaiseksi (Fairclough 1995a, 4). Liitän representaation kiinteästi diskursiiviseen vallankäyttöön, jonka osa representointi on. Tämä näkökulma palautuu diskurssianalyysin kritiikkiä koskevaan kysymykseen analyysin tarkentumisesta vain läsnä olevaan diskurssiin, mitä käsittelen edempänä. *Intertekstuaalisuuden* käsite pyrkii kuvaamaan kielenkäytön historiallisuutta ja sosiaalisuutta. Aina kun käytämme kieltä, lainaamme toisten sanoja, ilmauksia sekä kierrätämme merkityksiä, jotka ovat olleet olemassa jo ennen omaa puheenvuoroamme. Jokin merkitys tuotuna uudenlaiseen yhteyteen, kontekstiin, saa aiemmasta poikkeavan funktion ja luo uusia merkityksiä. Tätä ilmiötä nimitetään avoimeksi intertekstuaalisuudeksi (Fairclough 1989, 155; 1992, 84; 1995a, 75; 1995b, 15; Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 116). Ymmärrän intertekstuaalisuuden tutkimusaineiston perusominaisuudeksi. Sanomalehtitekstien tapa joko kommentoida omin sanoin avainhenkilöiden lausuntoja tai antaa heille suora puheääni ilman toimituksen puuttumista sisältöön, luo hedelmällisiä asetelmia diskurssien analyysille.

Diskurssijärjestyksestä käytän Foucaultin muotoilemaa merkitystä, jolla tavalla myös Fairclough käsittelee asiaa. Diskurssijärjestyksellä tarkoitetaan diskursiivisten käytäntöjen verkostoa, joka rakentuu diskurssityypeistä, joista kaksi keskeisintä ovat genret ja diskurssit.²⁷ Tietyn yhteiskunnallisen instituution tai sosiaalisen osa-alueen diskurssijärjestys rakentuu kaikista niistä diskurssityypeistä, joita siinä käytetään. Keskeinen kysymys on, limittyvätkö ja sekoittuvatko eri diskurssijärjestykset vai onko niiden välillä tiukat rajat. Sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset ilmenevät usein diskursiivisesti siten, että diskurssijärjestyksen sisäiset ja keskinäiset rajat tulevat määrittelyiksi uudelleen. Näin käy ainakin tiedotusvälineissä. Nämä rajat ovat myös yhteiskunnallisen kiistan aihe. Valta-asemassa olevat ryhmät pyrkivät varmistamaan ja pitämään yllä tietyt rakenteet diskurssijärjestyksissä ja niiden välillä. (Fairclough 1992, 68; 1995a, 55–56) Edempänä esiteltävän viitekehäyksen mukaisesti asevoimia koskevia diskurssijärjestyksiä kuvaan kokonaisuutena *sotilasreformin diskursiiviseksi maailmaksi*, jossa diskurssit haastavat toisensa ja kamppailevat ”elintilasta”. Sotilasreformi rakentuu diskursiivisesti julkisessa keskustelussa diskurssien ja diskurssijärjestysten välisen kamppailun tuloksena. Berger ja Luckmann viittaavat myös merkityskamppailuun. Heidän mukaansa vaihtoehtoisten todellisuutta ylläpitävien symboliuniversumien konflikti tuo mukanaan vallan ongelman osapuolten pyrkiessä juurruttamaan yhteiskuntaan oman todellisuusmääritelmänsä. Konfliktin voittaja riippuu enemmän legitimoijien yhteiskunnallisesta vallasta kuin heidän teoreettisesta kekseliäisyydestään.²⁸ (Berger ja Luckmann 1966, 126)

Lähtökohtanani on, että sotilasreformin avainhenkilöt eivät käsittele aihetta julkisuudessa täydellisin perustein vaan hakevat oikeutusta omalle toiminnalleen legitimitteittinsä tueksi. Tutkimusasetelmaan sisältyy näin ollen lähtökohtainen ontologinen problematiikka. Toimijoiden representoima *totuus* on keskeinen kritiikin kohde. Faircloughin mukaan absoluuttinen totuus on aina ongelmallinen aihe ja siitä kiistely hedelmätöntä (Fairclough 1995a, 47). Voimme arvioida yksittäisten representaatioiden, suhteiden tai identiteettien merkitystä valtasuhteissa kajoamatta totuutta koskeviin kysymyksiin. Kysymys siitä, edesauttavatko itsestään selvinä osoitetut väitteet tuottamaan ja uusintamaan valtasuhteita, on eri asia kuin kysymys väitteiden totuudenmukaisuudesta. (Fairclough 1995a, 15) Tutkimukseni johdannossa totesin haluavani

²⁷ Olen asettanut diskurssityyppien painopisteen diskursseille, ja genret jäävät tutkimuksessa melko vähälle huomiolle, sillä niillä katson olevan varsin vähän vaikutusta tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Tutkimusaineistosta on tunnistettavissa esimerkiksi uutis-, haastattelu-, mielipide-, pääkirjoitus- ja konferenssigenrejä.

²⁸ Tutkimukseeni nimeen liittyy Berger ja Luckmann käyttävät osuvasti esimerkkiä olympolaisista ja ktoonilaisista mystagogeista. Ne kokoontuivat ekumeenisiin neuvotteluihin, joissa ne kaikessa rauhassa väittelivät keskenään kilpailevien symboliuniversumiensa avuista ja ansioista, mutta todennäköisempää on, että asia ratkaistiin sotilaallisesti. Historian kuluessa jumalten välisten koitosten lopputuloksen ovat useammin ratkaisseet edukseen ne, joilla on ollut paremmat aseet kuin ne, joilla on ollut parempia argumentteja. (Berger ja Luckmann 1966, 127)

yhdistää sanomalehtitekstien seurannan, lähdekritiikin ja kiinnostuksen ymmärtää venäläisen sotilaspolitiikan dynamiikkaa. Kuka ylipäättään on ja millä keinoin kykenevä sotilaspolitiikkaa koskevan tiedon mahdollisimman monipuoliseen ja kaikki näkökulmat huomioon ottavaan selvittämiseen? Tutkimuskohteen kaikkein hedelmällisin lähestyminen olisi puhtaasti holistinen²⁹, mutta siihen harvalla tutkijalla on resursseja, ja se jätettäkään valtioiden ja niiden tiedustelupalvelujen tehtäväksi. Toisaalta valtio tiedon tuottajana ei takaa sen objektiivisuutta tai luotettavuutta.³⁰ Asevoimien todellisia suorituskykyjä ja päämääriä koskevat tiedot ovat poikkeuksetta vain valtion ja asevoimien johdon käytettävissä, ja julkisuuteen on tarpeen viestiä vain jonkinlainen määritelty kuva suorituskyvystä ja päämääristä.

Totesin johdannossa myös tutkivani sotilasreformia ennen kaikkea diskursiivisena prosessina enkä ole ensisijaisesti kiinnostunut reformin yksityiskohdista. *Tutkimuskohteena oleva julkinen keskustelu on sosiaalinen rakennelma, joka on rakentunut diskursiivisena prosessina keskusteluun osallistuneiden toimijoiden ideologisista lähtökohdista.* En yritä tutkimuksellani paljastaa ”asioiden todellista tilaa” tai ”totuudellista todellisuutta”, mikä ei tutkimusotteen hengessä ole mahdollistakaan. Kriittisen diskurssianalyysin kehyksessä pääsen tietynlaisiin johtopäätöksiin Venäjän sotilasreformista ja sotilaspolitiikasta. Voidaan kysyä, millä tavalla nämä johtopäätökset eroavat niistä, jotka olisi tehty jollain muulla teoreettisella kehyksellä. Ovatko johtopäätökset jollain tavalla ”parempia” tai ”huonompia” kuin jollain muulla yhteiskuntatieteellisellä kehyksellä tehdyt? Vastauksen etsiminen ei ole tämän tutkimuksen itsetarkoitus, ja jätän sen muiden tutkijoiden arvioitavaksi. Tämä näkökulma palautuu kuitenkin totuuden selvittämisen problematiikkaan. Diskurssianalyttinen kehys kiinnittää huomionsa aineistoon valittuihin teksteihin, joiden luotettavuus asetetaan kyseenalaiseksi. Jos niiden luotettavuus asetetaan kyseenalaiseksi, mihin sitten pitäisi luottaa mahdollisimman monipuolisen ja huomioon ottavan näkökulman muodostamiseksi? Edempänä esiteltävä metodologinen tavoite tulkita diskurssien synnyttämää jännitettä lieventää tähän haastetta. Systemaattisella analyysillä tulkittu jännite voi paljastaa ne kohdat, joissa on syytä epäillä totuuden muuntelua tai yleisön manipulointia. Suhtaudun jokaiseen tekstiin hyvänä tutkimuslähteenä, vaikka se sisällöltään olisi selvästi ongelmallinen. Tämän ongelmallisuuden anatomian selvittäminen luo yllä mainittua jännitettä.

²⁹ CIA totesi vuonna 1975 tarvitsevansa uutta lähestymistapaa tiedusteluanalyysiinsä, jolloin vaihtoehtona Lloyf F. Jordan esitteli holistista lähestymistapaa (Jordan 1994).

³⁰ Ruotsin tiedustelu- ja turvallisuuspalvelu MUST:ssa työskennellyt Gunilla Eriksson toteaa väitöskirjansa johtopäätöksensä, että tiedustelupalvelun tuottamaan tietoon vaikuttaa voimakas implisiittinen tulkintakehys. Tämä tekee tiedon riippuvaiseksi tietystä näkökulmasta vastoin tiedustelupalvelun objektiivisuuden pyrkimystä. (Eriksson 2013)

Sotilasreformiin liittyvien diskurssien tutkiminen toimii yllä kuvatun mukaisesti työkaluna eri toimijoiden oman totuuden analysoinnissa. Diskursiivisen näkökulman avulla voidaan kielenkäyttöä tutkimalla tehdä kestäviä päätelmiä diskurssien kontekstista. Suomalaisessa kielitieteellisesti painottuneessa diskurssintutkimuksessa on painotettu, että *kieltä tutkimalla opitaan myös sitä ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista sekä ajasta ja paikasta*. Diskurssintutkimus tarkastelee kieltä, sen järjestäytyneisyyttä ja vaihtelua saadakseen tietää enemmän yhteiskunnasta ja kulttuurista eikä pelkästään kielestä. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 13–14) Keskustelu voidaan liittää myös johdannossa esille tuotuun tutkimuksen asemoitumiseen kielitieteellisen ja sotatieteellisen tutkimuskentän rajapinnoille. Faircloughin mukaan on selvää, että tiedotusvälineiden kielen analysointi voi antaa merkittävän lisän itse aiheen tutkimukseen, vaikka yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa siitä usein kiistellään (Fairclough 1995a, 3).

Fairclough antaa neljä syytä sille, miksi tekstin analysointi osana diskurssianalyysin kehystä ja yhteiskunnallisen tutkimuksen valikoimaa pitäisi tunnustaa laajemmin: teoreettiset, metodologiset, historialliset ja poliittiset syyt. Teoreettinen syy on, että yhteiskunnalliset rakenteet, jotka ovat monien makrotasosta kiinnostuneiden tutkijoiden fokuksessa, ovat dialektisessa suhteessa sosiaaliseen toimintaan ja teksti on sosiaalisen toiminnan tärkeä muoto. Metodologinen syy on se, että tekstit muodostavat yhteiskunnallisten rakenteiden, suhteiden ja prosessien perusväitteiden todisteiden tärkeimmän lähteen. Historiallinen syy on se, että tekstit ovat herkkiä mittareita yhteiskunnallisille prosesseille, liikehdinnälle ja monimuotoisuudelle, ja tekstin analyysi voi tarjota erityisen hyviä indikaattoreita yhteiskunnalliselle muutokselle. Poliittinen syy liittyy erityisesti yhteiskuntatieteeseen, joilla on kriittinen lähestymistapa. Tekstien kautta harjoitetaan sosiaalista kontrollia ja hallintaa. Tekstianalyysi osana kriittistä diskurssianalyysiä voi näin ollen toimia tärkeänä poliittisena resurssina. (Fairclough 1995b, 208–209) Faircloughin tunnistamaan poliittiseen syyhyn liittyy myös tutkimukseni vaikuttavuus. Johtopäätöksieni varaan jää, kykeneekö menetelmäni paljastamaan jotain niin merkittävää, että tuloksia voidaan käyttää poliittisena resurssina päätöksenteossa. Tutkimus ei kyenne vaikuttamaan Venäjän sanomalehdistön kehitykseen tai sotilaspolitiikkaan, mutta lukijoissaan tutkimus toivottavasti synnyttää uusia tapoja suhtautua venäläiseen julkiseen keskusteluun ja sotilaspolitiikkaan.

Kuten yllä on osoitettu, diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen tai vakiintunut tutkimusmenetelmä. Se on joukko kieltä, sen käyttöä ja yhteiskuntaa koskevia teoreettisia lähtökohtaoletuksia, jotka ohjaavat tietyn suuntaisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmällisiin ratkaisuihin (ks. esim. Fairclough 1992, 1995a, 1995b). Johtopäätösteni validiteetin kannalta keskeistä on rajausten,

määritelmien ja metodologisten ratkaisujen onnistuminen. Diskurssianalyysin uudenlaisia sovelluksia, joista osaa pidetään kriittisinä, kehitellään tutkijoiden piirissä jatkuvasti. Tämäkin tutkimus pyrkii osallistumaan kehitystyöhön antamalla näytteen siitä, miten Faircloughin ajatusten pohjalta voidaan luoda viitekehys, jonka avulla voidaan tutkia laajaa systemaattisesti kerättyä aineistoa ja soveltaa sitä venäläiseen kontekstiin. Seuraavaksi pohdin tarkemmin Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin ja tutkimusasetelmani suhdetta.

2.3 Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi

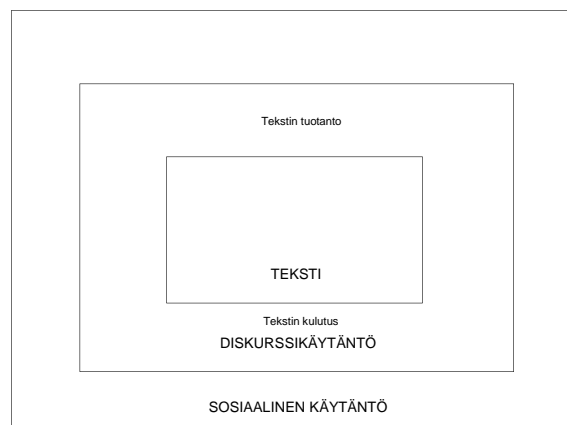
Norman Faircloughin sovellus kriittisestä diskurssianalyysistä valikoitui tutkimukseni lähestymistavan perustaksi, sillä sen tiedotusvälineitä tarkasteleva ote vaikutti vastaavaan parhaiten tutkimuksellisia tavoitteitani Venäjän kontekstissa. Tässä luvussa pohdin Faircloughin ajatuksia ja häntä kohtaan esitetyn kritiikin suhdetta omaan tutkimusasetelmaani. Blommaert on todennut Faircloughin teoksen *Language and Power* (1989) olleen kriittisen diskurssianalyysin aloittamisen virstanpylväs. Selkeästi politisoituneessa analyysissään Fairclough kehitti lingvistikalla metodilla analyysitavoitteensa ja poliittisen sitoumuksensa synteetin, josta on tullut kriittisen diskurssianalyysin tavaramerkki. (Blommaert 2005, 23–24) Fairclough on saanut vaikutteita teoriaansa etenkin Hallidayn systeemis-funktionaalista kieliteoriasta (esim. Halliday 1985). Kiteyttäen kriittinen diskurssianalyysi on yritys jäljittää tekstien, diskurssikäytäntöjen ja sosiaalisten käytäntöjen välisiä systemaattisia yhteyksiä (Fairclough 1995a, 17).

2.3.1 Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys

Faircloughin alkuperäinen muotoilu kriittisen diskurssianalyysin tavoitteesta on säilynyt ennallaan hänen tutkimuksissaan. Tavoite on kehittää *kielen analysointitapoja, jotka osoittavat kielen osallisuuden nykyaikaisten kapitalististen yhteiskuntien muovautumiseen*. Huomio ei ole kapitalistisissa yhteiskunnissa vain kapitalismin takia, vaan siksi, että talousjärjestelmän luonne vaikuttaa kaikkiin sosiaalisen toiminnan näkökulmiin. (Fairclough 2010, 1) Tästä rajoittuneisuudesta voidaan Faircloughia myös kritisoida, kuten myöhemmin totean. Se luo myös odotuksia tutkimukseni onnistumiselle, sillä venäläinen yhteiskunta on varsin poikkeava siitä, mihin kriittistä diskurssianalyysiä on yleensä sovellettu (vrt. Lassila 2010). Kritisoimalla kapitalistista yhteiskuntaa marxilaiseen tieteenfilosofiaan perustuen tutkimusote saa yllään väistämättä politisoituneen leiman.

Faircloughin mukaan kriittisellä diskurssianalyysillä on kolme perusominaisuutta. Se on *suhteellista* (*relational*), *dialektista* (*dialectical*) ja *monitieteistä* (*transdisciplinary*). Suhteellista siitä tekee se, että päähuomio ei ole yksilöissä vaan sosiaalisissa suhteissa. Nämä suhteet ovat dialektisia objektien välillä. Kriittinen diskurssianalyysi ei siis ole yksistään diskurssien sisäisten suhteiden analyysiä vaan diskurssien ja muiden objektien, elementtien ja tilanteiden dialektisten suhteiden analyysiä. Tutkimuskohdetta konstruoidaan diskurssiteorian lisäksi monitieteellisesti riippuen tutkimusaiheesta muiden relevanttien teorioiden mukaisesti. (Fairclough 2010, 3-5) Fairclough nojaa dialektiikallaan sosiaalisen konstruktionismin traditioon toteamalla, että kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäytön kahta aspektia yhteiskunnassa: Kieli on yhteiskunnan tuotos ja kieli on yhteiskunnan vaikuttaja. Tarkastelun kohteena on näiden aspektien välinen jännite eikä yksipuolisesti vain jompikumpi aspekteista. Kielenkäyttö eli jokainen teksti rakentaa yhtäaikaaisesti sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita ja tieto- ja uskomusjärjestelmiä. (Fairclough 1995a, 55) Ilman kummankin aspektin huomioonottamista ei voida todeta käytettävän kriittisen diskurssianalyysin viitekehystä. Diskurssiteoria varsinkin kriittisessä yhteiskunnallisessa muodossaan tarjoaa mahdollisuuksia ylittää mikro- ja makrotasojen välinen kuilu (Fairclough 1992, 85).

Faircloughin diskurssianalyysi perustuu viestintätilanteen tarkasteluun. Tutkimukseni kannalta kolmessa keskeisessä Faircloughin teoksessa (1989, 1992, 1995a) rakennetaan viitekehys diskurssien tutkimiseksi ja luodaan metodi analyysin viemisestä käytäntöön. Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin kolmitasoinen malli (Fairclough 1989, 25; Fairclough 1992, 73; Fairclough 1995a, 59) erittelee *tekstin*, *diskurssikäytännön* ja *sosiaalisen käytännön* (kuva 1) ja määrittelee niiden dialektiset suhteet.

Kuva 1: Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys (esim. Fairclough 1992, 73)

Koko Faircloughin tuotanto nojaa tähän kolmitasoiseen malliin. Diskurssikäytäntö³¹ on tekstin tuotannon ja kulutuksen prosessi, johon liittyy oleellisesti luvussa 4 tarkastelemani venäläinen sanomalehtimedia. Sosiaalinen käytäntö³² on sosiaalinen ja kulttuurinen yhteys, jonka osa kyseinen viestintätapahtuma on (Fairclough 1995a, 57). Liitän oman tutkimukseni Faircloughin kolmitasoiseen malliin edempänä luvussa 2.3.3.

2.3.2 Kriittistä diskurssianalyysiä kohtaan esitetty kritiikki

Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi on saanut osakseen kritiikkiä, josta osa on vahvistettavissa myös tämän tutkimuksen perusteella. Phillips ja Jörgensen ovat arvostelleet kriittistä diskurssianalyysiä siitä, että empiirisellä tutkimuksella selvitetyn diskursiivisen ja ei-diskursiivisen erilaisuus sekä ryhmien muodostuminen ja tekijyys jäävät epäselviksi. (Phillips ja Jørgensen 2002, 89–90) Theo Van Leeuwen on nähnyt saman puutteen ja kehitellyt kriittisen diskurssianalyysin kehyksessään sosiaalisen toimijan analyysiä (van Leeuwen 2009, 277).

Jan Blommaertin näkemät haasteet ovat yleisimpiä kriittistä diskurssianalyysiä kohtaan esitetystä kritiikistä. Hän näkee kolme haastetta: *kielellisen ennakkoasenteen, pitäytymisen vain tietynlaisissa yhteiskunnissa ja ajallisen kehyksen poissulkemisen*. Blommaertin mukaan kielellinen painotus on ongelmallinen, sillä se korostaa läsnä olevan diskurssin analyysiä. Poissaolevia diskursseja ei voida tutkia kielellisesti. Sellainen tutkimus kertoisi meille oloista, joissa diskursseja tuotetaan ja levitetään. Diskurssianalyysi aloittaa työnsä hetkenä, jolloin on jo olemassa kielellisesti koodattu diskurssi. Tällöin se ohittaa tavat, joilla yhteiskunta johtaa kielenkäyttäjiä, ja vaikuttaa siihen, mitä he voivat kielessä suorittaa ennen kuin avaavat suunsa. Sekä kielen sisälle että sen ulkopuolelle tulisi katsoa. (Blommaert 2005, 34–35) Samaan on kiinnittänyt huomioon Barbara Johnstone, jonka mukaan hiljaisuus on tausta, jota vastaan diskurssi tulkitaan. Sanomattoman huomiointi on yhtä tärkeää kuin sanotun. (Johnstone 2008, 74) Tämä tutkimus vahvistaa tämän haasteen. Tutkimusaineisto on kokoelma, jonne olen valikoinut subjektiivisesti määritelmäni mukaan (ks. luku 4.3) tietyt tekstit. Nostan aineistosta esille omasta näkökulmastani merkittäviä asioita.

³¹ Foucault määrittelee diskurssikäytännön kokonaisuudeksi nimettömiä, historiallisia, aina ajassa ja tilassa määräytyneitä sääntöjä, jotka ovat määritelleet lausumisfunktion toimintaehdot annetulla aikakaudella ja annetulla yhteiskunnallisella, taloudellisella, maantieteellisellä ja kielellisellä kentällä. (Foucault 1972, 155) Fairclough kutsui ensimmäisessä aihetta käsittelevässä työssään tasoa vuorovaikutuksen tasoksi, johon sisältyy tuotannon ja tulkitsemisen prosessit (Fairclough 1992).

³² Fairclough nimitti ensimmäisessä aihetta käsittelevässä työssään tasoa *kontekstiksi*, johon sisältyy tuotannon ja tulkinnan edellytykset (Fairclough 1992). Hän käytti myöhemmin myös nimitystä *sosiokulttuurinen käytäntö* (Fairclough 1995a).

Analyysin yhteydessä pyrin nostamaan esiin myös diskurssijärjestysten ulkopuolelle jääneitä asioita, mutta niiden keksiminen aineiston ulkopuolelta aiheuttaa väistämättä spekulatiivisia tulkintoja. Haastetta korostaa myös se, että Venäjällä on perinteisesti erityisen vahva vaikenemisen kautta puhumisen perinne, jota median käyttäjät ovat harjaantuneet lukemaan.

Toinen haaste on kriittisen diskurssianalyysin kiinnittyneisyys tietynlaisiin yhteiskuntiin. Ensimmäisen maailman piirteitä pidetään universaaleina, ja ne yleistetään koskemaan koko ihmiskuntaa. Blommaert ei näe syytä rajoittaa diskurssien kriittistä analyysiä integroituneeseen, jalkimoderniin ja -teolliseen semioottisesti monimutkaiseen ensimmäisen maailman yhteiskuntaan. (Blommaert 2005, 35–36) Tähän vaikuttaa luonnollisesti käytännön syyt, kuten kielitaito. Faircloughkin on todennut, että diskurssianalyysiä on tehtävä alkuperäiskielellä (Fairclough 1995b, 191). Tämän tutkimuksen kontekstina on tutkimusperinteen ulkopuolinen valtio. Johtopäätösteni näkökulmasta Blommaertin huoli ei ole välttämättä tarpeellinen. En ole kokenut Venäjän kontekstin heikentäneen kriittisen diskurssianalyysin avulla tekemiäni johtopäätösten validiteettia. Vaikka analyysi pyrkii luonnollisesti olemaan lähtöoletuksista sitoutumaton, tutkimusote kritisoi Venäjää väistämättä länsimaisesta näkökulmasta. Tutkimusotteen poliittisen luonteen tiedostamalla sen voi tehdä mielestäni hyvällä omallatunnolla.

Kolmanneksi Blommaert väitti, että kriittisessä diskurssianalyysissä historian merkitys on laiminlyöty. Sen historiallinen horisontti on hyvin rajoittunut. Vallankäytöllä ja epätasa-arvolla, ihmisten kielellisellä valikoimalla ja sosiaalisilla rakenteilla, kuten kapitalismilla on pitkä historiansa ja se tulee ottaa vakavasti. (Blommaert 2005, 37) Tämä liittyy aiemmin keskusteltuun kontekstin tarkasteluun. Pyrin liittämään tutkimuksen analyysin historialliseen perspektiiviin riittävällä perehtymisellä kontekstiin. Tunteitta Venäjän asevoimien ja sotilaspolitiikan historiallista kehitystä tai sanomalehtimedian käytäntöjä validien johtopäätösten tekeminen olisi haasteellista.

Isabela ja Norman Fairclough ovat kehittäneet lähestymistavan poliittisen diskurssin analysointiin kontribuutioksi kriittisen diskurssianalyysin kehittymiselle ja vastaukseksi sitä kohtaan esitettyyn kritiikkiin sokeudesta argumentaation analyysiä kohtaan. Lähestymistapa osoittaa poliittisen diskurssin olevan pääasiassa käytännön argumentaation muoto, joka asettuu puolesta tai vastaan erityistä toimintatapaa ja joka voi toimia päätöksen perustana. Kun päätöksiä tehdään, toimijat harkitsevat useita toiminnan vaihtoehtoja. He ottavat huomioon toimintalinjaansa puoltavat ja vastustavat seikat sekä syyt vaihtoehtojen puolesta ja niitä vastaan. Faircloughit toteavat, että

politiikka on perusteellisimmillaan valintojen tekemistä siitä, miten olosuhteisiin ja tavoitteisiin vastataan. (Fairclough ja Fairclough 2012, 1) Tämä vaikuttaa triviaalilta, mutta representaatioihin liittyvä näkökulma liittyy sen kiinnostavuuden tutkimukseni oikeuttamista tarkastelemaan ulottuvuuteen. Faircloughien mukaan poliittisessa diskurssissa representaatiota pitäisi analysoida argumenttien oikeuttavina elementteinä. *Diskurssit paljastavat syyllisen toiminnalle ja perusteet toimijoiden käytännön argumenteille*. Vain ymmärtämällä representaatiot toiminnan argumenttien perusteina kriittinen diskurssianalyysi voi tarjota validin ymmärryksen rakenteiden ja toimijuuden suhteista. Ymmärrys poliittisen diskurssin argumentatiivisuudesta sekä käytännön argumentaation ja pohdiskelun luonteesta voi auttaa diskurssianalytikkaa tarttumaan paremmin poliittiseen diskurssiin. (Fairclough ja Fairclough 2012, 241–242) Sanomalehdet ja sotilasreformin avainhenkilöt ovat halunneet sotilasreformin suhteen representoida tiettyjä diskursseja perusteluna, vastauksena tai reaktiona jostain syystä, jonka pyrin kriittisen diskurssianalyysin avulla selvittämään. Kulloisenkin diskurssin representointi on nähtävä poliittisena valintana, jolla pyritään tutkimushypoteesin mukaisesti joko vahvistamaan tai heikentämään avainhenkilöiden legitimitteettiä.

2.3.3 Kriittisen diskurssianalyysin soveltaminen tutkimuksessa

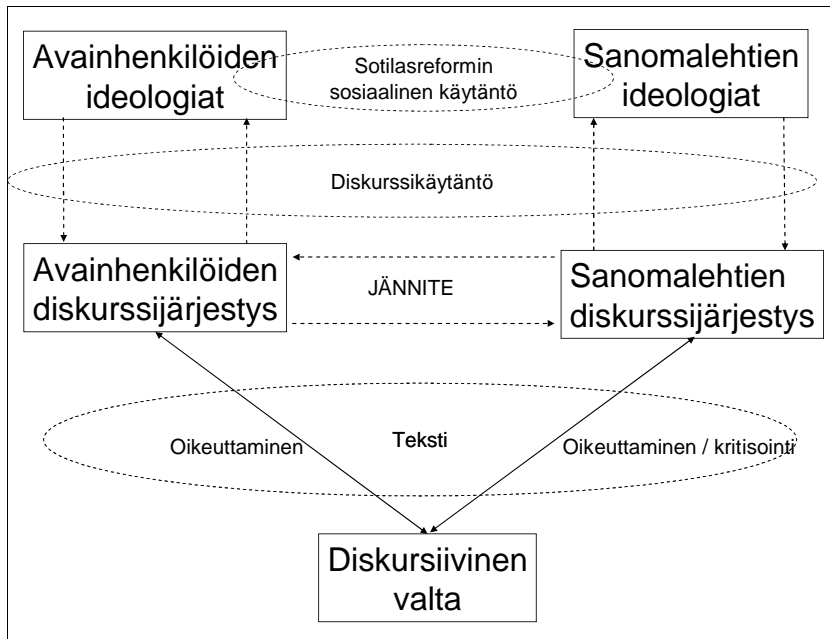
Tutkimuskysymyksen mukaisesti haluan selvittää, millainen on sotilasreformin oikeutusdiskurssi, tarkastella millaisista asioista se koostuu ja mitä keinoja sen ylläpitämiseen käytetään. Kriittisen diskurssianalyysin alkuaikoina siihen kaivattiin lisää systemaattisuutta (Fairclough 1995b, 187). Faircloughin mukaan diskurssianalyysi tarvitsee systemaattisen lähestymisen sekä tekstiin että kontekstiin. Tässä intertekstuaalisuuden analyysillä on tärkeä rooli tekstin ja kontekstin yhdistäjänä. (Fairclough 1995b, 211) Olen siksi kokenut tärkeänä muodostaa viitekehys, jonka avulla voin käsitellä aineistoani systemaattisesti ja ”keskustella” sen kanssa perinpohjaisesti (ks. luku 4.3).³³

Faircloughin kolmitasoiseen malliin (ks. luku 2.3) soveltaen tutkimukseni sosiaalisen käytännön tasossa keskeistä on Venäjällä yleisesti tunnustettu tarve asevoimien uudistamisesta. Tähän *sotilasreformin sosiaaliseen käytäntöön* sisältyvät kulttuurilliset, historialliset ja muodolliset asevoimien kehittämistä ohjaavat ominaisuudet. Muodollisiin ominaisuuksiin kuuluvat myös asevoimien kehittämistä ohjaavat viralliset asiakirjat. *Diskurssikäytännön* taso muodostuu

³³ Esimerkiksi Kremlin tukevien nuorisjärjestöjen diskursiivisia keinoja tutkinut Jussi Lassila on todennut kriittisen diskurssianalyysin olevan nyky-Venäjän kontekstissa systemaattinen ja pätevä metodi avoimien poliittisten tekstien analyysiin (Lassila 2010, 201).

avainhenkilöiden ja sanomalehtien käytännöistä luoda representaatioita diskurssijärjestyksissään. Kolmitasoisen mallin mukainen *teksti* eli *tutkimuksen primääriaineisto* näyttää merkittävää roolia mallin soveltamisessa. Aineistoon valikoituneita avainhenkilöiden lausuntoja pidän poliittisina puhetekoina (vrt. Fairclough 1989, 1). Tekstien tarkastelu vaihtoehtojen kokoelmana on Faircloughin lainaaman Hallidayn systeemisen näkökulman vahvuus. Vaihtoehdot, jotka ovat valikoituneet tekstiin, kuuluvat paljon isompaan vaihtoehtojen joukkoon. Yhtäältä valinta tapahtuu kielellisten muotojen, sanastollisen ja kielipiillisen vaihtoehtojen valikoimasta. Nämä muodolliset valinnat määräävät sen, mikä merkitys valitaan, kuinka tiettyä tapahtumaa tai asiantilaa representoidaan, millä tavoin teksti osoitetaan jollekulle ja mitä identiteettejä tuodaan esiin. Toisaalta valinta tapahtuu kokonaisten diskurssien tasolla. Tällainen näkökulma tarkentaa tutkijan huomion tehtyihin valintoihin sekä siihen, mitä tekstistä puuttuu ja näiden keskinäiseen vertailuun. (Fairclough 1995a, 17–18)

Tutkimusasetelmaan luotu jännite antaa systemaattiselle ja yhteiskunnallisesti virittyneelle analyysille tarkoituksen. Pyrin tulkitsemaan jännitettä, jota julkisen keskustelun diskurssit synnyttävät. Jännitteellä tarkoitan diskurssien näkökulmien vastakkaisuuden lisäksi myös erilaisten lähestymiskulmien, säännönmukaisuuksien, syy-seuraussuhteiden tai jopa toisen osapuolen vaikenemisen kautta syntyviä jännitteitä. *Tutkimusasetelman keskeinen jännite syntyy sotilasreformin avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestyksen välisessä kamppailussa, jossa diskurssien representointi määrittelee niiden "elintilan"*. Jännitettä voisi kuvailla sähköfysiikan keinoin avainhenkilöiden ja sanomalehtien väliseksi potentiaalieroksi, jonka suuruuden määrittelee sanomalehtien suhtautuminen avainhenkilöiden legitimizeettiin. Mitä enemmän sanomalehti haluaa heikentää avainhenkilöiden legitimizeettia, sitä suurempi on diskurssijärjestyksen välille syntyvä jännite. Toisaalta mitä enemmän sanomalehti haluaa vahvistaa avainhenkilöiden legitimizeettia, sitä pienempi jännite on, ja sitä lähempänä avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssit ovat toisiaan. Asetelmaa selventää seuraava kuva 2 tutkimuksen viitekehystä.

Kuva 2: Tutkimuksen viitekehys

Avainhenkilöt representoivat ideologioidensa ohjeistamina tiettyjä diskursseja, joita sanomalehtien diskurssit omien ideologioidensa ohjeistamina joko puoltavat tai kritisoiivat. Avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestykset on ymmärrettävä metodologisina käsitteinä, sillä ovathan kaikki tutkimuksessani esiintyvät diskurssit peräisin sanomalehdistä. *Avainhenkilöiden diskurssijärjestyksen* rajaukseen kuuluvat neljä nimeämäni avainhenkilöä (Medvedev, Putin, Serdjukov ja Makarov). Muutamassa tapauksessa olen nostanut heidän joukkoonsa erikseen mainittuja henkilöitä. *Sanomalehtien diskurssijärjestykseen* kuuluvat kaikki muut sanomalehdissä asioita esittävät henkilöt ja tahot. Näihin kuuluvat esimerkiksi sanomalehtien omat toimittajat, haastatellut asiantuntijat ja poliitikot. Tulkitsen heidän kuuluvan sanomalehtien diskurssiin, koska sanomalehdet ovat halunneet representoida juuri kyseisten henkilöiden näkökulmia ja tällä tavoin käyttää diskursiivista valtaansa. On tärkeää ymmärtää, että en oleta keskustelun olevan samantasoista toimijoiden kesken. Sanomalehtien diskurssijärjestyksen sisällä on hyvinkin erilaisia näkemyksiä. Avainhenkilöillä on ja kuuluukin olla muita parempi tiedollinen taso keskusteluun vaikuttavista asioista. Näkemykset saattavat olla peräisin toimijoiden tarkoituksellisesta representoinnista, toisten vaikenemisesta tai omasta tietämättömyydestä. Ne aiheuttavat vastavuoroisia tai -vuorottomia keskusteluja. Nämä seikat luovat diskurssien järjestäytymisen eli sen, mistä puhutaan ja mistä ei.

Kolmeen tasoon viitaten Fairclough erottelee kriittisen diskurssianalyysin kolme vaihetta. *Kuvailu* on vaihe, joka keskittyy tekstin muodollisiin ominaisuuksiin. *Tulkinta* keskittyy tekstin ja diskurssikäytännön rajapintaan tarkastelemalla tekstiä tuotantoprosessin tuotteena ja tulkintaprosessin resurssina. Nämä vaiheet toteutan luvussa 5. *Selittäminen* keskittyy diskurssikäytännön ja sosiaalisen käytännön rajapintaan, johon keskityn luvuissa 6 ja 7. (Fairclough 1989, 26) Lähtökohtani on, että diskurssit rakentavat ja representoivat dialektisesti avainhenkilöiden ja sanomalehtien ideologioita. Pyrin paljastamaan näitä sotilasreformin sosiaaliseen käytäntöön liittyviä ideologisia lähtökohtia. Sotilasreformin oikeuttaminen ja kritisointi toimivat tekstien kautta vallankäytön välineenä. Tämän vallankäytön tekeminen näkyväksi on valta-analyysin tavoite. Tutkimus etenee diskurssijärjestysten muodostamisesta ideologia- ja valta-analyysin kautta johtopäätöksiin. Käsittelen kahden jälkimmäisen metodologiaa seuraavissa luvuissa.

2.4 Diskurssien ideologiset lähtökohdat

Tässä luvussa kuvailen tutkimukseni ideologia-analyysin (luku 6) metodologian muotoutumiseen vaikuttaneita tekijöitä. Edellisessä luvussa rakentamani viitekehysten mukaan sotilasreformiin liittyvät ideologiat representoituvat ja rakentuvat dialektisessa suhteessa diskurssijärjestyksiin. Ideologia-analyysin avulla haluan selvittää sotilasreformin avainhenkilöiden ja aineistossa mukana olevien sanomalehtien *ideologisia lähtökohtia*, jotka näen diskurssijärjestyksiä muokkaavina dialektisina perusteina ja diskurssien välisten kamppailujen syinä. Tähän viittaavat myös Bergerin ja Luckmannin näkemykset. Heidän mukaansa todellisuuden rakentamisen yksinoikeuden vakiinnuttaminen tai säilyttäminen voi kariutua kilpailevien traditioiden ilmaantumiseen. Traditioiden välille kehkeytyvä kamppailu saa usein ideologisen³⁴ luonteen. Ideologian erityisluonne on siinä, että keskenään kamppailevat intressiryhmät tulkitsevat saman yhteiskunnan kokonaisuniversumin eri tavoin. Jonkin ryhmän valittua jonkin opin ideologiakseen sitä aletaan muuntaa niiden etunäkökohtien mukaiseksi. Tätä ryhmä joutuu legitimoimaan. (Berger ja Luckmann 1966, 140–142)

Suomalaiset diskurssintutkijat ovat huomioineet, että *ideologisten seurausten* muuttaminen näkyviksi lisää diskurssianalyysin yhteiskunnallista relevanssia. Sekä tutkimustuloksiksi muodostuneet diskurssit että perusteena olleet diskurssit rakentavat sosiaalista todellisuutta, ja niillä

³⁴ Berger ja Luckman määrittelevät ideologian todellisuuden määritelmänä, joka kiinnittyy konkreettiseen valtaintressiin (Berger ja Luckmann 1966, 140).

on tietyt seuraukset. (Jokinen, Juhila, Suoninen 2004, 45). Ideologiset seuraukset liittyvät Jonathan Potterin ja Margaret Wetherellin hengessä tutkimukseni hypoteeseihin. Heidän mukaansa yksittäiset tilanteet ylittävät ideologiset seuraukset liittyvät diskurssin ja vallan yhteenkietoutumiseen. Tällaisia ideologisia seurauksia voivat olla esimerkiksi joidenkin alistussuhteiden legitimoiminen ja ylläpitäminen. (Potter ja Wetherell 1989, 187) Jos *ideologiset lähtökohdat* ovat toiminnan ohjenuoria, niin hypoteesissa mainitut sotilasreformin oikeuttaminen ja kritisointi ovat ideologisia seurauksia.

Tieteellisessä keskustelussa ideologiaa³⁵ merkityksellistetään useimmiten suhteessa marxilaiseen traditioon. Karkeasti määritelmät voidaan jakaa marxistisiin ja ei-marxistisiin. *Neutraalin ideologiakäsityksen* mukaan ideologia tarkoittaa ajatusten ja uskomusten järjestelmää sekä näkemystä maailmasta. Se on siis vain aatejärjestelmä ja -rakennelma. *Negatiivinen ideologiakäsitys* nojaa useimmiten ajatukseen ihmisen tietoisuudesta. Sen mukaan ideologia on vääristynyttä tietoisuutta. *Kriittisen ideologiakäsityksen* taustalla voidaan nähdä Marxin ja Engelsin tapa käyttää käsitettä vastustamaan ajatuksia, jotka oikeuttivat valtaapitävän luokan hegemonian. Se yhdistää ideologian valtasuhteisiin ja niiden ylläpitämiseen. Ideologia on tietty tapa, jonka avulla kuvataan ja muutetaan yhteiskunnan valtasuhteita. (Heikkinen 2012, 115; ks. Thompson 1984)

Näen sotilasreformin avainhenkilöiden ja sanomalehtien ideologiakäsitykset toisistaan poikkeavina. Avainhenkilöitä lähtökohtaisesti kritisoivien sanomalehtien ideologiat ymmärrän kriittisen ideologiakäsityksen mukaan. Sen taustalla näen tavan käyttää ideologiaa vastustamaan ajatuksia, jotka oikeuttavat valtaapitävän luokan hegemonian (ks. luku 2.5). Tällainen lähestyminen yhdistää ideologian valtasuhteisiin ja niiden ylläpitämiseen. Tämän soveltaminen avainhenkilöiden omiin ja heitä tukevien sanomalehtien ideologioihin on haasteellista, sillä he edustavat kyseistä valtaapitävää luokkaa. Niiden tapauksessa soveltuvaa on ymmärtää ideologiat neutraaleina aatejärjestelminä. Myös Bourdieu'n määritelmä sopii avainhenkilöihin. Sen mukaan ideologiat palvelevat jonkin ryhmän intressejä, jotka on tapana esittää universaaleina. Hallitseva kulttuuri edistää hallitsevan luokan ja yhteiskunnan fiktiivistä yhdentymistä ja täten hallittujen luokkien väärää tietoisuutta. Lisäksi se edistää vakiintunutta järjestystä perustamalla hierarkioita ja legitimoimalla ne. (Bourdieu 1991, 167) Toisaalta sanomalehden representoima näkökulma voi osoittautua puutteelliseksi sen takia, että asiaan ei ole perehdytty riittävän tarkasti tai ei ole ollut käytettävissä riittävästi

³⁵ Ideologian käsitteen otti käyttöön ranskalainen filosofi Destutt de Tracy 1776. Käsitteestä tuli nopeasti poliittinen ase. Kielteisen sävyn sille antoi Napoleon, joka kutsui ideologeiksi toteutumiskelvottomia ajatuksia esittäneitä ihmisiä. (Heikkinen 2012, 112)

asianmukaista tietoa asian käsittelemiseksi. Tällöin kyseessä on negatiiviseen ideologiakäsitykseen perustuva ideologia.

Ideologia on yleisesti diskurssianalyysin keskeinen käsite ja työkalu. Ideologia on tullut kriittiseen diskurssianalyysiin kriittisten lingvistien³⁶ kautta vuonna 1979. Heidän kiinnostuksensa kohde oli erityisesti tiedotusvälineiden diskurssi. Tekstissä tehdyt kielelliset ratkaisut sisältävät ideologisia merkityksiä. Esimerkiksi jos uutisoinnissa on tapana säännönmukaisesti jättää kieliopillisin keinoin tekijyys ja vastuullisuus tarkentamatta kuvattaessa tapahtumia ja niihin osallisia, nämä valinnat voidaan nähdä ideologisesti merkityksellisiksi. (Fairclough 1995a, 25) Kriittisiin lingvisteihin lukeutuva Roger Fowler on todennut, että uutiset, kuten kaikki muutkin representationaaliset diskurssit, tuotetaan tietystä näkökulmasta. Kaikki mitä sanotaan, sanotaan jostakin ideologisesta positiosta käsin. (Fowler 1991, 10) John Thompsonin mukaan kielen tutkimisella tulee olla etuoikeutettu asema ideologiateoriassa. Ideologian tutkiminen on kielen tutkimista sosiaalisessa maailmassa. (Thompson 1984, 3) Pêcheux on korostanut, että yhteiskunnat rakentuvat ideologisten taistelujen kautta ja tietyt ryhmät ovat enemmän tai vähemmän etuoikeutettuja pääsemään tietynlaisiin diskurssiverkostoihin (Heikkinen 2012, 113). Blommaert on todennut yksinkertaisesti, että diskurssin ja vallan yhdistyessä on kyse ideologiasta (Blommaert 2005, 158). Fairclough ymmärtää ideologiat väittäminä, jotka käyvät tekstistä ilmi epäsuorasti ja esiintyvät yleensä lähtöoletuksissa myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitämiseen. (Fairclough 1995a, 15) Ideologiat voivat tuottaa ja uusintaa epätasa-arvoisia valtasuhteita esimerkiksi sukupuolten, sosiaaliluokkien sekä etnisten tai kulttuuristen enemmistöjen ja vähemmistöjen välillä. Tämä tapahtuu niillä tavoilla, joilla käytännöt representoivat asioita ja asemoivat ihmisiä. (Fairclough ja Wodak 1997, 258) Nämä määritelmät tekevät mahdolliseksi eritellä ideologia- ja valta-analyysjä tiukasti toisistaan, joten käsittelen niitä tutkimuksessa rinnasteisina analyysinä.

Venäjäan liittyvässä keskustelussa usein oletetaan, että venäläinen media on pääsääntöisesti vallanpitäjien työkalu. Julkisuudessa kerrotaan valtaa vastustavista tiedotusvälineistä, jotka joutuvat toimimaan vaikeassa ilmapiirissä ilman toiminnan vapautta. Tämän näkökulman perusteeksi tarkastelen sanomalehtimediaa ja tutkimuksessa mukana olevien sanomalehtien taustoja luvussa 4. Analyysissä selvitan, miten sotilasreformin diskurssia käsitellään sekä selvästi valtaa lähellä olevissa että valtaa kritisoivissa sanomalehdissä. Tämän asemoinnin kautta on mahdollista

³⁶ Kriittiset lingvistit tavoittelivat ideologiallaan yhteisön yleispätevää teoriaa. He kysyivät, millaisia objekteja maailmassa on olemassa ja miten maailma toimii sekä millaisia arvoja objekteille ja prosesseille määritellään. (Heikkinen 2012, 116; Hodge ja Kress 1979: *Language as Ideology*; Fowler et al. 1979: *Language and Control*)

tarkastella, minkälaisia ideologisia lähtökohtia tekstien tuotannon ja kulutuksen taustalla on. Se antaa vastauksen oletukseen mediasta vallanpitäjien työkaluna. Faircloughin tulkinnan mukaan ei automaattisesti tulisi olettaa, että tiedotusvälineiden ja hallitsevien yhteiskuntaluokkien välillä on tietty kytkös, vaan tapaus tapaukselta tarkastella, onko tällaista kytköstä olemassa ja minkälaisia sen mahdolliset ilmenemismuodot ovat. *Tiedotusvälineet voivat joskus näyttää pelkiltä vallan välineiltä, mutta suhde valtaan on kuitenkin monitahoinen ja muuntuvainen.* Joskus valtavirtamedian ja valtion tai tiedotusvälineiden ja pääoman välillä voidaan jopa nähdä selkeä konflikti, ja joka tapauksessa kytkös voi saada aikaan hyvinkin erilaisia muotoja. Joissakin tapauksissa median omistajat selkeästi manipuloivat omistamiaan tiedotuskanavia edistääkseen omia päämääriään. (Fairclough 1995a, 45)

Van Dijk huomioi saman problematiikan ja motivoi tutkimustani löytämään metodologian, jolla kyetään valtasuhteiden ja ideologioiden paljastamiseen. Hänen mukaansa julkiseen diskurssiin pääsyä, sisältöä ja rakennetta kontrolloiva eliitti on kykenevä muodostamaan ja toistamaan ideologioita, jotka auttavat heidän oman valtansa ylläpitämistä. Tämä johtopäätös ei ole uusi, mutta tähän asti se on ollut vain yleisempi oletus kuin ideologian ja uutisoinnin teorioihin perustuva yksityiskohtainen analyysi. Valitettavasti van Dijkin mukaan ei ole kyetty laatimaan laajaa eksplisiittistä monitieteistä viitekehystä asian tutkimiseen, ja tutkimukset ovat rajoittuneet perinteisempiin menetelmiin, kuten sisällön- tai kehysanalyysiin. (Van Dijk 2009, 202)

Ideologian käsite viittaa siis usein vääristelyyn tai totuuden manipuloimiseen tiettyjen päämäärien saavuttamiseksi. Faircloughin mukaan totuuteen päästään käsiksi vain representaatioiden kautta, ja kaikkiin representaatioihin liittyy aina tiettyjä näkökulmia, arvoja ja tarkoituksiperiä. Tämä on tosiseikka, joka usein ohitetaan syytettäessä puolueellisuudesta. Tiedotustutkimuksessa on aina kyse representaatioiden arvioinnista ja vertailusta, sen punnitsemisesta, mitä niihin sisältyy ja mitä jää niiden ulkopuolelle, mitä asetetaan ensisijaiseksi, mitä toissijaiseksi sekä mitkä tekijät ja intressit vaikuttavat niiden muotoiluun ja esitystapoihin. (Fairclough 1995a, 46–47) Fairclough toteaa, että ideologian paljastamisen metodologiseksi periaatteeksi käy se, että *tutkijan tulisi jokaisen tekstin kohdalla kysyä, toimiiko se ideologisesti ja jos, niin miten.* Toiset tekstit ovat luonnollisesti ideologisesti ladattumpia kuin toiset. Hän esittää kolme kysymystä epäsuorien väittämien ideologisuuden selvittämiseksi: a) Mikä on esitetyn vaihtoehdon yhteiskunnallinen alkuperä, mistä se tulee ja kuka sen esittää? b) Mikä voisi motivoida tällaisen valinnan? c) Mitä valinnasta seuraa, ja miten se vaikuttaa asianosaisten pyrkimyksiin? Mikäli tekstissä epäillä ideologista valheellisuutta, vääristelyä, on analyysin tehtävä osoittaa, että tekstin ideologinen oletus on väärä.

(Fairclough 1995a, 15) Tässä luvussa tarkastelluista näkökulmista muodostuvat tutkimuksen luvussa 6 toteutetun ideologia-analyysin tavoitteet.

2.5 Diskurssi ja valtasuhteet

Tässä luvussa käsittelen näkökulmia, jotka liittyvät sotilasreformin diskursiivisen vallankäytön erityispiirteitä tarkastelemaan valta-analyysiin (luku 7). Sotilasreformin avainhenkilöt representoivat diskurssijärjestyksessään haluamiaan diskursseja ja jättivät haluamansa diskurssit siitä pois tai marginaaliin oman legitimitettinsä eduksi. Tämän representoinnin ymmärrän *avainhenkilöiden diskursiiviseksi vallankäytöksi*. Vallankäytön ja ideologian limittymistä kuvaa se, että kun edellisessä luvussa totesin hypoteesin liittyvän ideologiaan, niin tässä luvussa totean hypoteesin liittyvän läheisesti vallankäyttöön. Avainhenkilöitä puoltavat sanomalehdet pyrkivät vahvistamaan avainhenkilöiden legitimitettiä reformin oikeuttamiseksi ja poliittisen aseman vahvistamiseksi. Kritisoiivat sanomalehdet puolestaan pyrkivät heikentämään samoja asioita samoin keinoin. Tämän ymmärrän *sanomalehtien diskursiiviseksi vallankäytöksi*. Diskursiivinen valta liikkuu diskurssijärjestyksen kautta ideologioiden ja valtakysymysten välillä. Diskursiivisen vallankäytön analyysin avulla voidaan tarkastella myös sosiaalista vallankäyttöä, jonka piirissä päätökset lopulta tehdään. Valta-analyysin yleistajuisena tavoitteena on saada selville viitteitä, kenen käsissä valta lopulta on ja millaisin perustein.

Foucaultin mukaan valta ja diskurssit ovat kietoutuneet yhteen. Kieli ja ymmärrys koostuvat moninaisista diskursiivisista elementeistä, joita ihmiset liittävät toisiinsa eri tavoin elämän loputtomissa valtataisteluissa (Foucault 1972, 45–47). Yleensä kielen analyysi esittää kysymyksen, minkä sääntöjen mukaan lausuma on muodostettu ja minkä sääntöjen mukaan voidaan muodostaa muita vastaavankaltaisia lausumia. Foucaultin diskurssin tapahtumien kuvaus asettaa tyystin erilaisen kysymyksen: miksi ilmeni juuri tuo lausuma eikä sen sijaan mikään muu? (Foucault 1972, 27) Diskursseja tutkittaessa voidaan kysyä kielen analyysin ohella esimerkiksi seuraavia oleellisia kysymyksiä: Kuka puhuu? Kenellä on lupa käyttää tällaista kieltä? Kuka on pätevä puhumaan? Kuka saa puheelta ainutkertaisuutensa ja arvovaltansa? Missä asemassa ovat yksilöt, joilla on sääntömääräinen tai pakotta hyväksytty oikeus päästää kuuluville tällaista puhetta? (Foucault 1972, 50) Näitä kysymyksiä pidän tutkimukseni valta-analyysin peruskivinä.

Diskurssin käsite liitetään valtaan ja ideologiaan nimenomaan kriittisessä diskurssianalyysissä. Kriittisen näkemyksen mukaan kaikki kommunikaatiosuhteet voidaan nähdä valtasuhteina, jotka riippuvat erottamattomasti muodoltaan ja sisällöltään toimijoiden kartuttamasta materiaalisesta tai symbolisesta vallasta (Bourdieu 1991, 167). Kriittisen diskurssianalyysin kehyksessä vallan ja diskurssin suhdetta tutkimuksissaan on käsitellyt erityisesti van Dijk (esim. *Discourse and Power* 2008). Hänen mukaansa pääsy diskurssiin on keskeinen vallan ja hallitsemisen luomisen elementti. Keskeistä on se, kuka toimintaa kontrolloi, kuka valmistelee tekstit, kielen, genret, aiheet ja osallistujat (Van Dijk 2008, 10, 84). Esimerkiksi poliittiseen diskurssiin sisäänpääsy on todennäköisesti rajoitettu tavalla tai toisella. Puhe ei ole kenen tahansa poliitikkojen puhetta, vaan sillä on omat reunaehdonsa. Kyseessä ovat erityistä puhevaltaa oikeutettujen henkilöiden puheteot. Puheet tulevat siten sellaisesta institutionaalisesta positioista, johon pääsy on tiukasti rajattu. (Jokinen, Juhila, Suoninen 2004, 87, 190) Tähän liittyy yksi keskeisistä kriittisen diskurssianalyysin perinteisen tutkimuskontekstin ja Venäjän kontekstin eroista. Venäjän kontekstissa tähän rajattuun joukkoon pääseminen – *Kremlin Olympokselle* kapuaminen (ks. luku 1) – on erityisen monimutkaista ja riippuu asioista, joita sen ulkopuolella olevan voi olla vaikea hahmottaa.³⁷

Valta-analyysin punaisena lankana on pyrkimys kyetä selittämään toimijoiden diskursiivista vallankäyttöä. Viitekehukseen sisältyvän sotilasreformin ideologisten lähtökohtien ja representaatioihin perustuvan diskursiivisen vallankäytön välisen metodologisen yhteyden olen johtanut van Dijkin näkemyksestä. Sen mukaan *vallan sosiokognitiivista vastinetta eli ideologiaa tulisi käsitellä tietyn ryhmän sosiaalisten representaatioiden jaettuna perustana* (van Dijk 1997, 35). Van Dijk tarkastelee myös vallan väärinkäyttöä, joka johtaa epätasa-arvoon ja epäoikeudenmukaisuuteen. Manipuloinnilla hän ymmärtää vallan liioittelua, puhujan moraalista paremmuutta ja uskottavuutta, dissidenttien saattamista huonoon valoon, tunteisiin vetoamista ja kiistämättömien todisteiden esittämistä muiden uskosta ja syistä. (Van Dijk 2008, 236) Lähestymistapani oletus on, että sotilasreformin diskursiiviseen maailmaan sisältyy van Dijkin määrittelemää vallan väärinkäyttöä.

Van Dijkin näkemys diskurssien tiedollisesta voimasta yhdistyy aikaisemmin esittelemääni näkemykseen yhteiskunnallisesta tietovarannosta. Ihmiset hankkivat suurimman osan tiedostaan diskurssien kautta, ja ilman tietoa emme pysty tuottamaan emmekä ymmärtämään diskursseja (van Dijk 2011, 27). Hän liittää lähestymistavan vallankäyttöön. Kriittisen diskurssianalyysin tiedollinen

³⁷ Tämän joukon tutkiminen kuuluu *kremlogian* kiinnostukseen. Putinin lähipiiriä on tutkittu paljon, ja erään kattavan selvityksen aiheesta (Politbjuro 2.0) on tehnyt Minchenko Consulting -yritys. (Минченко консалтинг 2014)

sovellus (*Critical epistemic discourse analysis*) keskittyy erityisesti siihen, miten tietoa väärinkäytetään ja miten vastaanottajien tietoa voidaan manipuloida hallitsevan ryhmän intressien mukaiseksi. Hän todistaa, että ero tiedon ja uskomuksen välillä on epäselvä ja että erityisesti politiikassa jokin asia on toiselle fakta ja toiselle ennemminkin uskomus. (Van Dijk 2011, 60) Venäjän konteksti neuvostoliittolaisten traditioiden perijänä ja johtajakeskeinenä autoritäärisenä valtiona yhtäältä helpottaa ja toisaalta hankaloittaa vallankäytön erityispiirteiden analyysiä. Helpottavana tekijänä on se, että diskursiivinen vallankäyttö ideologisista lähtökohdista on usein näkyvää ja helppo tunnistaa. Keskustelu on usein varsin räväkkää, eikä siihen osallistuvilla tahoilla ole useinkaan tarvetta peitellä ideologisia lähtökohtiaan. Van Dijkin viittaamaan tiedon väärinkäyttöön on neuvostoliittolaisten traditioiden kautta pitkät perinteet, jotka näkyvät edelleen etenkin voimakkaimmin ideologisesti latautuneissa diskurssikäytännöissä. Hankaloittava tekijä on samaan asiaan vaikuttanut johtajakeskeinen järjestelmä, joka luo jännitteen van Dijkin viittaaman tiedon ja uskomuksen välille. Johtajien lausunnot on perinteisesti haluttu ymmärtää tietona, mutta analyysin tavoite on paljastaa, että lausunnoissa on ajoittain kyse enemmän johtajan uskomuksista kuin tiedosta. Tällöin kyse voi olla manipuloinnista.

Fairclough liittää valtakysymyksen kiinteästi mediaan. Valtasuhteet vaikuttavat mediaan ja media vaikuttaa valtasuhteisiin (Fairclough 1995a, 12). Valta-analyysillä pyritään diskurssianalyysin piirissä selvittämään, miten jotkut diskurssit saavuttavat totuuden aseman. (Fairclough 1992, 36). Tutkija pyrkii etsimään teksteistä niitä elementtejä, joiden avulla totuuksia tuotetaan ja toisaalta vaihtoehtoisia totuuksia kyseenalaistetaan. Poliitikkojen ja valtaapitävien kielenkäyttö on politiikan tekoa. Erilaiset asioiden ja päätösten rationalisointi- ja legitimitointitavat voivat olla oikeuttamassa ja vakiinnuttamassa asiantiloja joidenkin ihmisryhmien kannalta. Kielenkäytöllä on suuri merkitys valtasuhteiden tuottamisessa, ylläpitämisessä ja muuttumisessa. (Fairclough 1989, 1) Tämän pohdinnan liitän *hegemoniaan*³⁸. Hegemonia on yhteiskunnassa tapahtuvaa johtajuutta ja dominointia yli taloudellisten, poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten alueiden. (Fairclough 1995b, 75–76) Selvitän diskurssijärjestysten muodostamisen yhteydessä luvussa 5, mitkä diskurssit ovat hegemonisessa ja näin ollen ratkaisevassa asemassa diskursiivisen vallankäytön suhteen. Sen avulla luon edellytyksiä ideologia- ja valta-analyysin toteuttamiselle.

³⁸ Hegemonian käsite on alun perin Vladimir Leninin, mutta useimmiten se yhdistetään Gramscin analyysiin läntisestä kapitalismista ja siihen liittyvästä hegemonisesta kulttuurista. Sen kapitalistiset arvot esitetään ikään kuin itsestään selvinä terveen järjen mukaisina ja yleisesti hyödyllisinä. (Fairclough 1995b, 75–76)

Olen luvussa 2 käsitellyt lähestymistapaani vaikuttaneita tieteellisiä ulottuvuuksia, rakentanut tutkimukseni viitekehyksen ja tarkastellut metodologiaani. Ne tähtäävät tutkimukseni tavoitteen mukaisesti Venäjän sotilasreformin uutisoinnin liittämiseen yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Faircloughin mukaan tiedotusvälineiden diskurssien analyysin tulee osoittaa, miten muutokset yhteiskunnassa näkyvät tiedotusvälineiden muuttuvissa diskursiivisissa käytännöissä (Fairclough 1995a, 33). Venäjän yhteiskunnassa vallitseva yhteisymmärrys sotilasreformin välttämättömyydestä ja neuvostoliittolaisten rakenteiden uudistamisen hitaus luovat edellytykset muutoksen analyysille. Diskussijärjestykset, ideologia- ja valta-analyysi mahdollistavat johtopäätösten tekemisen venäläisen yhteiskunnan kehityksestä.

3 VENÄJÄN ASEVOIMIEN UUDISTAMINEN 1980-LUVULTA ALKAEN

Luvun tavoitteena on muodostaa perusta Faircloughin kolmitasoisen mallin mukaiselle sotilasreformin sosiaaliselle käytännölle (vrt. luku 2.3.3). Tarkastelen niitä kulttuurillisia, historiallisia ja muodollisia asioita, jotka sisältyvät sosiaaliseen käytäntöön. Luvussa esitellyt asiat toimivat tutkimuksen analyysivaiheen lähtötilanteena. Tutkimuskirjallisuuden avulla kuvailem pääpiirteittäin ajanjakson sotilaspolitiikkaa ja sen aikana suunniteltuja ja toteutettuja asevoimiin liittyneitä uudistuksia. En kuitenkaan mene yksityiskohtiin, kuten tarkkoihin henkilöstövahvuuksiin, rakenneuudistuksiin tai kalustomääriin, sillä ne eivät ole oleellisia tämän tutkimuksen kannalta. Luvun taustoittavan ja kuvailevan luonteen takia tutkijan omille johtopäätöksille ei tässä vaiheessa ole vielä suurta tarvetta. Tosin olen niitä tarpeen vaatiessa tehnyt viittaamalla tutkimuksen analyysivaiheen päätelmiin. Luvussa esiteltyn tutkimuskirjallisuuteen palaan analyysin yhteydessä, kun tutkimuskirjallisuuden ja analyysin välille syntyy eroja tai samankaltaisuuksia.

Kuten tutkimukseni johdannossa totesin, kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta objektiivisen ja riippumattoman Venäjän asevoimia koskevan tutkimuksen löytäminen on haasteellista. Tosin riippuvuus tai riippumattomuus ei yksistään tee tutkimuksista laadukkaita. Asevoimia koskevan tutkimuksen tarkastelussa on huomioitava sen normatiivinen luonne. Tutkimuksen avulla saatetaan liioittelemalla oikeuttaa jonkun tahon intressejä esimerkiksi resurssien turvaamiseksi. Toisaalta vähättelemällä saatetaan vahvistaa todellisuudessa heikomman osapuolen legitimizeettia muiden silmissä. Tämän tiedostaminen on diskurssianalytikolle luonnollista. Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton asevoimien kehitys oli varsin vakaata ja kylmän sodan asevarustelun sävyttämää. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavat muutokset asevoimissa alkoivat 1980-luvulla muiden merkittävien yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä. Luvun alussa esittelen Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan päätöksenteon perusteita. Toisessa alaluvussa käsittelen asevoimien kehitystä Neuvostoliiton lopusta presidentti Putinin ensimmäisiin presidenttikausiin asti. Viimeiseksi esittelen vuonna 2008 käynnistetyn sotilasreformin pääkohdat. Sen toteutumista käsittelevän tutkimuskirjallisuuden olen liittänyt pääosin tutkimuksen analyysilukujen yhteyteen.

Historiallisen perspektiivin ymmärtämiseksi on hyvä huomioda David Schimmelpenninck van der Oyen ja Bruce Menningin näkemys Venäjän säännöllisestä mieltymyksestä asevoimiensa

uudistamiseen. Pietari Suuresta alkaen hallitsijat ovat ymmärtäneet asevoimien merkityksen valtansa säilyttämisessä. Hallitsijoiden omista poliittisista tai sosiaalisen muutoksen näkemyksistä riippumatta he ovat säilyttäneet periaatteen ylläpitää asevoimansa vähintään samanarvoisina kuin kehittyneimmillä mahdollisilla vihollisillaan. Historian saatossa on tunnistettavissa joitain sotilasreformien yhteisiä tekijöitä. *Kärsityt tappiot* ovat toimineet usein tärkeimpinä katalyytteinä uudistuksille, sillä menestyvät asevoimat asettavat harvoin itsensä alttiiksi uudistuksille. Toisena katalyyttinä on toiminut sisäisen tai ulkoisen *uhkan mieltäminen*. Uhka-arviot ja tappiot ovat korostaneet usein *teknologista jälkeenjääneisyyttä*, joka muodostaa kolmannen katalyytin. Neljäs katalyytti on syntynyt *vuorovaikutuksesta* muiden sotilaskulttuurien kanssa. Lähes kaksi vuosisataa sodankäyntiä eri kansoja vastaan on kartuttanut venäläisten kokemuksia vihollisistaan. Nämä neljä asiaa – tappiot, uhkat, teknologia ja vuorovaikutus – synnyttävät kaksi kaikkia sotilasreformoja pohjustavaa kysymystä: Minkälaiset asevoimat Venäjä tarvitsee ja minkälaiseen sotaan Venäjän on valmistauduttava? (Schimmelpenninck van der Oye ja Menning 2004, 1-2)

Carolina Vendil Pallin on määritellyt sotilasreformin syiksi kolmenlaisia muutoksia. Näitä ovat aseteknologian ja sodankäynnin menetelmien muuttuminen, kansainvälisen toimintaympäristön muutosten aiheuttamat uudet uhka-arviot ja asevoimien tehtävät sekä perusteelliset muutokset yhteiskunnassa. Kaikki nämä syyt ovat sovellettavissa Venäjän asevoimiin Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. (Pallin 2009, 52) Peilaten yllä kuvattuja syitä tähän hetkeen voidaan nähdä jatkuvuutta. Analyysin yhteydessä nousee esille uhkien, modernisaation ja sodan kuvan muutoksen käyttäminen sotilasreformin oikeutuksena. Toisaalta analyysi osoittaa, että ainakaan vuoteen 2008 mennessä Venäjä ei ollut kyennyt ottamaan tehokkaasti mallia muiden valtioiden asevoimien kehityksestä vaan oli juuttunut kehitystä hidastaneeseen neuvostoaikaiseen ajatteluun.

3.1 Ulko- ja sotilaspolitiikan päätöksenteon perusteet

Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikkaa määrittelevät virallisella tasolla kansallisen turvallisuuden strategia, sotilasdoktriini, ulkopoliittinen konsepti ja turvallisuuskysymyksiä koskevat lait. Epävirallisella tasolla politiikkaa määrittelevät valtion- ja sotilasjohdon ideologiset lähtökohdat, joita tutkimuksessani pyrin yksilöimään. Venäjän perustuslaissa presidentillä on vahva asema. Perustuslain mukaan presidentti nimittää pääministerin ja hyväksyy muut ministerivalinnat. Hallitus ei ole parlamentaarisessa vastuussa kansanedustuslaitokselle eli duumalle. Niin sanotut voimaministeriöt (ulko-, sisä-, oikeus-, hätätila-, ja puolustusministeriö) vastaavat toiminnastaan

suoraan presidentille, muut ministeriöt vastaavat pääministerille. (Suomen ulkoministeriö 2013) Tämä seikka vaikuttaa tutkimuksen avainhenkilöistä etenkin puolustusministeri Serdjukovin asemaan. Vaikka duumassa istuvat puolueet kritisoivat hänen toimintaansa, ei puolueilla ole mahdollisuutta vaikuttaa ministerin virka-asemaan.

Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikka liittyvät kiinteästi toisiinsa. Venäjä käyttää asevoimiaan ja ydinasekapasiteettiaan ulkopoliitiikan työkaluna. Dmitri Treninin mukaan venäläisillä valtion strategiaa toteuttavilla poliitikoilla ei ole ideologiaa, vaan he noudattavat *reaalipolitiikkaa*. He uskovat, että kaikki kansat pyrkivät laajentamaan vaikutusvaltaansa ja näin tehdäkseen ne käyttävät sekä kovaa että pehmeää valtaansa. Venäläisten poliitikkojen näkemyksen mukaan sotilaallinen voima on käyttökelpoinen ulkopoliittinen työkalu, ja he kiinnittävät huomionsa enemmän valtioiden sotilaallisiin suorituskykyihin kuin poliittisiin yhteyksiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että mikä tahansa valtio, jolla on merkittävä sotilaallinen voima, olkoonkin se läntinen demokratia, kehittyvä aasialaisvaltio tai levoton Lähi-idän valtio, voi muodostua tietyissä olosuhteissa uhkaksi Venäjälle. Käytännössä Venäjällä ei ole todellisia liittolaisia, vaan se elää omillaan ja yksin. Sen ainoa liittolainen on sen omat asevoimat. (Trenin 2007, 35–37) Presidentti Medvedev on todennut Venäjän harjoittavan nykyään *pragmaattista ulkopoliitiikkaa*, ja presidentti Putin on maininnut yleiseksi ohjenuorakseen *konservatismiin* (ks. luku 6). Käytän tässä tutkimuksessa *konservatismiin* käsitettä viittaamaan asioihin suhtautumista Neuvostoliiton traditioihin perustuen, mikä on hieman erilainen kuin Putinin julkisuuteen esittelemä määritelmä. Tutkimuksessa kuitenkin huomataan, että varsinkin Putinin ideologiset lähtökohdat ovat tietyissä asioissa Neuvostoliiton traditioiden mukaisia. Robert Brannonin mukaan ideologian näkökulmasta Neuvostoliiton järjestelmän perintö on asevoimille hyvin raskas, ja se voi aiheuttaa vakavia ongelmia yhteiskunnalle. Asevoimilta vaaditaan sotilasreformien yhteydessä suurta muutосkykyä siirtymisessä autoritaarisesta hallinnosta kohti demokratiaa. (Brannon 2009, 182)

Dale Herspringin mukaan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen presidentti Jeltsin oli vakuuttunut, että kylmä sota oli ohi ja Neuvostoliiton kokema ulkopuolinen uhka poistunut. Valtion suurin ongelma oli vaara sisäisestä hajoamisesta. Siksi resurssit piti käyttää sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien ratkomiseen ja asevoimat sai odottaa. Jeltsin uskoi, että ydinaseilla Venäjä kykenisi estämään minkä tahansa uhkan. (Herspring 2006, 65) Anton Surikovin mukaan muu poliittinen eliitti oli uhkan suhteen syvästi jakautunut. Lähinnä taloudellisten intressien takia länsimieliseen ryhmään kuuluneet poliitikot Anatoli Tšubais, Viktor Tšernomyrdin, Jegor Gaidar ja Grigori Javlinski eivät nähneet vakavaa ulkoista uhkaa lähitulevaisuudessa. Heillä ei myöskään ollut selkeää kantaa, mitkä olisivat

Venäjän asevoimien tärkeimpiä tehtäviä. Vastakkaisen epäyhtenäisen ryhmän muodostivat puolustusteollisuuden, asevoimien, entisen KGB:n ja sisäministeriön virkamiehet. (Surikov 1997, 49) Sotilasreformia koskevassa julkisessa keskustelussa vastaavaa selkeää poliittisen eliitin jakaantumista ei ole enää nähtävissä. Tutkimuksessani käy ilmi, että erilaisia mielipiteitä uhkista esitetään, mutta niiden esittäjiä ei voida laskea kuuluviksi poliittiseen eliittiin. Se esiintyy julkisuudessa varsin yhtenäisesti ja johdonmukaisesti sotilasreformin suhteen. Tämä kertoo politiikan yhtenäistymisestä nykyistä valtaa kohtaan lojaaliksi ja talouseliitin epäkiinnostuksesta tai luvattomuudesta osallistua ulkopoliittikkaan. Suomalaisten tutkijoiden mukaan Vladimir Putinia ympäröivän eliitin lojaalisuus kohdistuu periaatteessa vain henkilöön, ei järjestelmään. Tällaisessa tapauksessa hänen poissaolonsa merkitsisi uudenlaista valtataistelua ja epävakauden aikaa, jolla olisi arvaamattomia seurauksia. (PLM 2012, 75)

Viralliset uhkansa Venäjä määrittelee strategia-asiakirjoissaan. Nämä uhkakuvat eivät ole oleellisesti muuttuneet Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Pallinin mukaan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen asevoimissa oli havaittavissa haluttomuutta hyväksyä valtion poliittisen johdon etusijaa uhkien määrittelyssä. Sotilaat totesivat toistuvasti heidän tarvitsevan poliittista johtoa muotoilemaan uhkia, joita vastaan pitää varautua. Ne kuitenkin jätettiin huomioimatta, jos ne eivät vastanneet sotilaiden omia uhka-arvioita. Monet Venäjän puolustus- ja ulkoasianhallinnossa ovat säilyttäneet näkemyksen siitä, että *Yhdysvallat ja Nato ovat edelleen Venäjän tärkeimmät viholliset*. (Pallin 2009, 10–11) Avainhenkilöiden ja sanomalehtien kokema uhkakuva on yksi tutkimuksen analyysin keskeisistä diskursseista (ks. luku 5.1.1). Virallisia uhkakuvia on tarkasteltava sotilasreformin näkökulmasta kriittisesti. Avainhenkilöt näkevät uhkakuvan varsin moniulotteisesti. Agendalla on sekä entisiä että uusia uhkia, mutta niiden tasapaino on muutoksessa verrattuna historiaan. Puolustus suunnittelun kannalta on luonnollista varautua kaikenlaisiin uhkakuviin, joten tehty huomio ei ole odottamaton. Tästä on muistuttanut myös sotatieteiden akatemian presidentti Mahmud Garejev, joka toppuutteli tekemästä liian nopeita muutoksia käsitykseen sodan kuvasta (ks. luku 6.2).

Zoltan Barany on huomionut, että Venäjän toiminta on viitannut sen todella uskovan turvallisuushaasteiden olevan taistelussa länttä, erityisesti Yhdysvaltoja ja Natoa vastaan, eikä terrorismissa, separatismissa tai paikallisissa sodissa. Venäjä haluaa julistaa statustaan suurvaltana³⁹, mutta sen strategiset ja doktrinaaliset asiakirjat ovat täynnä tähän viittaavia

³⁹ Käytän tutkimuksessa *suurvalta*-käsitettä kuvaamaan valtion kykyä ylläpitää asevoimiaan ulkopoliittikkansa painostusvälineenä. Pidän Yhdysvaltoja ainoana tämänhetkenä *supervalta*na, joka sisältyy suurvaltakäsitteeseen.

epäselvyyksiä ja ristiriitaisuuksia. Neuvostoajan ongelmallisin perintö nyky-Venäjälle on jäykkä ja joustamaton sotilasjohdon ajattelu, josta nämä strategisdoktrinaaliset ristiriidat ovat lähtöisin. (Barany 2007, 75) Roger McDermottin arvio on samansuuntainen. Asevoimat ei ole luopunut uskosta valmistautua ensisijaisesti laajamittaiseen konfliktiin, vaikka 1980-luvulta lähtien Venäjällä on kokemusta vain matalan intensiteetin konflikteista, (McDermott 2003, 260). Hän totesi varsin yksioikoisesti ja todennäköisesti subjektiivisesta näkökulmasta, että laajamittaisten sotien, joissa soditaan massa-armeijoilla, aika on ohi (McDermott 2003, 273). Tutkimukseni perusteella paikallisten ja alueellisten konfliktien voidaan todeta nousseen viimein julkiselle keskusteluagendalle. Se ei kuitenkaan ole syrjäyttänyt kokonaan keskustelua laajamittaisesta sodasta, joten McDermottin näkemys ei venäläisestä näkökulmasta ole toteutumassa. Vuoden 2014 Ukrainan tapahtumat liittävät Venäjän kokemat entiset ja uudet uhkat toisiinsa. Venäjän kokema uhka Naton ja Yhdysvaltojen vaikutuksen vahvistumisesta sen intressipiirikseen kokemassa Ukrainassa aiheutti sotilaallisen konfliktin. Suomen Puolustusministeriön teettämä raportti totesi Putinin todenneen jo vuonna 2008 Moskovan tukevan Ukrainan yhtenäisyyttä vain niin kauan kuin maa pysyy sotilaallisesti liittoutumattomana. Moskovan uhkakuvissa Nato-jäsen Ukrainassa Venäjän joukot Krimillä korvautuisivat amerikkalaisilla ja Venäjän ja Ukrainan välisestä rajasta tulisi samantyyppinen rautaesirippu kuin kylmän sodan aikaan. (PLM 2012, 90) Tapahtumat osoittivat, että Putin on valmis toimimaan puheidensa mukaan, jos Venäjä kokee asemansa intressipiirissään olevan uhattuna.

Venäjän ulko-, turvallisuus- ja sotilaspolitiikka voidaan puolustusministeriön raportin mukaan kiteyttää kolmeen asiaan. Venäjä vastustaa kansainvälisen järjestelmän muiden toimijoiden tuloa kilpailemaan sen kanssa alueelle, jota se pitää omana intressipiirinään⁴⁰. Toiseksi, Venäjän ulkopolitiikan tavoitteena on välttyä tulehasta suljetuksi pois kansainvälisestä päätöksenteosta, koska tämän seurauksena olisi vaikutusvallan väheneminen. Kolmanneksi, Venäjä pyrkii edistämään sellaista maailmanjärjestystä, jossa yhdelläkään toimijalla ei ole ylivertaista asemaa suhteessa muihin ja jossa se itse on yhtenä keskeisenä toimijana. Nämä seikat kuuluvat venäläiseen *strategisen kulttuuriin*.⁴¹ (PLM 2012, 28–29) Marcel de Haas on todennut, että Kremlin lausunnot ja kaikki vuoden 2007 jälkeen julkaistut strategia-asiakirjat korostavat, että Venäjä on tehnyt paluun

⁴⁰ Raportin mukaan Venäjä pitää intressipiirinään ainakin Valko-Venäjää, Ukrainaa, Keski-Aasiaa sekä kauppasuhteiden kautta esimerkiksi Venezuelaa, Irania, Syyriaa ja Intiaa. (PLM 2012, 13–14)

⁴¹ Strategisen kulttuurin käsitteen otti ensimmäisenä käyttöön yhdysvaltalainen Jack L. Snyder vuonna 1977 Yhdysvaltain ilmavoimille laatimassaan raportissa ”The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations” (Snyder 1977). Snyder määritteli strategisen kulttuurin niiden ihanteiden, hallittujen tunneperäisten reaktioiden ja tavanomaisten käyttäytymismallien summaksi, jotka kansallisen strategisen yhteisön jäsenet ovat omaksuneet opetuksen tai imitaation kautta ja jotka ovat heille yhteisiä liittyen ydinasestrategiaan. (määrittelmän käänös Jämsen 2011, 6)

kansainväliselle agendalle, jossa sillä on merkittävä rooli. Haas kuitenkin korostaa, että jos sosiaalisia, taloudellisia ja sotilaallisia edellytyksiä ei uudistusten myötä tavoiteta, Venäjän itsensä näkemä kuva ei vastaa todellisuutta. (Haas 2010, 173–174)

Venäjän sotilasdoktriini on *poliittinen asiakirja*, joka määrittää kansallisten intressien puolustamisen periaatteet sekä uhkiin ja haasteisiin vastaamisen menetelmät. Venäjällä on julkaistu kolme sotilasdoktriinia (1993, 2000 ja 2010). Vuoden 2010 sotilasdoktriinin ja sotilasreformin suhdetta tarkastelen yksityiskohtaisemmin luvussa 6.3. Georgij Alafuzoffin⁴² mukaan doktriinit ovat aina jäljessä tapahtumista, eivätkä ne pysty korvaamaan asevoimien reaalista operatiivis-strategista suunnittelujärjestelmää (Alafuzoff 1999, 3), jota sotilasreformi vaikuttaa olevan. Tässä mielessä voimassa olevasta doktriinista ei ole välttämättä löydettävissä indikaatioita sotilasreformiin, jonka seuraukset saattavat näkyä vasta tulevissa doktriineissa. Tämän johdosta doktriinin sisältöön on suhtauduttava kriittisesti, mutta doktriinin normatiivisen funktion lisäksi sen informatiivinen funktio on diskursiivisessa mielessä kiinnostava. Alafuzoffin mukaan sotilasdoktriini on tarkoitettu tiedottamaan väestölle, asevoimien henkilöstölle ja ulkoisille tarkkailijoille valtion päämääristä sotilaspolitiikassa. Sotilasdoktriini pyrkii sotilaspoliittisten ja strategisten tavoitteiden avoimen julkistamisen kautta hälventämään muiden valtioiden pelot asianomaisen valtion pyrkimyksistä sotilaallisella alueella. (Alafuzoff 1999, 7) Tähän liittyy myös Andrei Shoumikinin arvio siitä, että tulevaisuudessa doktriiniasiakirjoissa voidaan nähdä abstrakteja lausuntoja Venäjän hyväntahtoisista aikeista. Tämä voi näyttää julkisuudessa hyvältä, mutta ei sido poliitikkojen käsiä mitenkään. Menettely on sama, jota käytettiin Neuvostoliitossa esittelemällä ulkomaailmalle suuria julistuksia, joilla ei useinkaan ollut tekemistä todellisuuden ja poliitikkojen toiminnan kanssa. (Shoumikin 2011, 137)

Vuoden 1993 doktriinin kuvailtiin olleen siirtymäasiakirja, josta ilmeni asevoimien olevan muutostilassa. James Holcombin arvion mukaan siirtymävaiheen ongelmana oli se, että suuntia, joihin olisi voinut siirtyä, oli liian monta (Holcomb 1994). Doktriinin mukaan sotien ja aseellisten konfliktien ehkäisyssä ensisijaisia olivat poliittiset, diplomaattiset, kansainvälisoikeudelliset, taloudelliset ja muut ei-sotilaalliset keinot, sillä ideologinen vastakkainasettelu oli poistumassa ja monipuolinen yhteistyö laajentumassa. Vuoden 2000 doktriinissa vastakkainasettelu kuitenkin palasi kansainvälisen tilanteen kuvaukseen. Vastakohtaisuus muodostui pyrkimyksestä yksinapaisen, yhden supervallan hallitseman ja moninapaisen, tasavertaisuuteen perustuvan

⁴² Alafuzoff toimi Suomen Puolustusvoimien tiedustelupäällikkönä 2007–2013, jonka jälkeen EU:n sotilastiedustelun päällikkönä.

maailmanjärjestyksen vakiinnuttamiseen. Ideologia palasi näin ollen doktriinin poliittisiin perusteisiin. (Alafuzoff 1999, 9) Vuoden 2010 doktriini on aikaisempaa yksityiskohtaisempi ja Alpo Juntusen mukaan se heijastaa Venäjän vahvistunutta itseluottamusta (Juntunen 2012, 110). Doktriinin uhkakuvassa keskeisessä roolissa on edeltäjänsä tavoin Yhdysvallat ja Nato. Haasin mukaan Venäjä tarvitsi edelleen tämänkaltaista vihollista oikeuttaakseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa, ja siksi kyseistä uhka-arvioita pidennettiin (Haas 2011b, 52). Alexander Saveleyev on todennut, että uusin doktriini jättää täysin huomioimatta valtavan rakenneuudistuksen asevoimissa. Doktriini on monin paikoin ristiriidassa reformin tavoitteiden kanssa, esimerkiksi vaatimuksissa valmistautua laajamittaiseen liikekannallepanoon. Asiakirjasta muodostui sotilasreformin vastustajien doktriini, jolla he pyrkivät oikeuttamaan asemaansa. (Saveleyev 2011, 177) Thomas Braunin mukaan sotilasreformin tulokset ovat enemmän sidoksissa materiaaliin ja demografisiin tosiseikkoihin⁴³ kuin uusimman sotilasdoktriinin tavoitteisiin (Braun 2012, 77). Saveleyevin ja Braunin näkemykset doktriinin ja sotilasreformin tavoitteiden ristiriidasta näyttävät tutkimukseni valossa olevan oikeansuuntaisia. Päätelmä vahvistaa aiemmin esitettyä näkemystä doktriinin historiaa kuvaavasta luonteesta.

Venäjän sotilaspolitiikka ei ole osoittanut alistumista demokraattiseen päätöksentekoon. Sotilaspolitiikan toteuttaminen varsin pienessä piirissä on yksi tutkimuksen lähtöoletuksista, jonka pyrin vahvistamaan tai kyseenalaistamaan. Tähän pieneen piiriin luokittelen kuuluvaksi tutkimuksessa määritetyt sotilasreformin avainhenkilöt. Herspring pitää *presidentin roolia* keskeisenä sotilasreformin onnistumiselle siirtymätilassa olevassa valtiossa, jossa poliittiset rakenteet heikkenevät ja muuttuvat. Presidentin on astuttava tyhjiöön ja osoitettava johtajuutta varmistaakseen onnistuneet muutokset kohti uutta järjestelmää. Jos hän ei sitä tee, tilanne asevoimissa heikentyy, taisteluvalmius laskee ja syntyy riski sotilasjohdon politisoitumisesta. (Herspring 2006, 2-3) Herspringin näkemys sotilasjohdon politisoitumisesta on mielenkiintoinen, sillä Venäjän nykyinen päätöksentekojärjestelmä vaikuttaa perustuvan ensisijaisesti Vladimir Putinia kohtaan esitetyle lojaaliudelle. Tämä tekee väistämättä myös sotilasjohdosta politisoitunutta Putinin politiikan eduksi. Näin ollen Herspringin kaipaama johtajuus, jota Putin tutkimuksen valossa osoittaa, ei ole tehnyt sotilasjohdosta politisoitumatonta vaan päinvastoin.

Herspring jatkaa, että Venäjän tapauksessa on kuitenkin tärkeää muistaa, että presidentit ovat joutuneet toimimaan tuntemattomalla maaperällä. Mikään yhtä laaja ja monimutkainen poliittinen

⁴³ Venäjän väestön määrä on vähentynyt vuodesta 1991 viidellä miljoonalla ihmisellä (148,3 milj. → 143,3 milj.). Rosstatin mukaan väestön väheneminen taitui lievään kasvuun vuonna 2012. (Pocrtar 2014)

järjestelmä kuin Venäjä ei ole siirtynyt kommunismista ei-kommunismiin. Presidenteillä ei ole ollut käytössään tietoa siitä, miten asevoimat tällaisessa tilanteessa pitäisi uudistaa. Tämä ainutlaatuisuus auttaa selittämään sekasortoisen kehityksen sotilasreformeihin liittyen. Asevoimien kehitys on ollut vain yksi lukuisista ongelmista, joita johtajat joutuivat kohtaamaan. Keskeinen ongelma kehittämisessä on ollut se, että ylimmän sotilasjohdon koulutus ja toimintakulttuuri ovat totuttaneet heidät katsomaan menneisyyteen eikä tulevaisuuteen. (Herspring 2006, 2-3) Herspringin näkemys presidentin roolista antaa motivaatiota selvittää tämän tutkimuksen avulla sotilasreformin avainhenkilöiden roolittumista päätöksenteossa. Presidentti Medvedev osoittautui tutkimusaineiston rajauksen jälkeen presidentiksi, joka ainoastaan antoi Putinille perustuslain mukaisen tauon presidentin virasta. Osoitan analyysissäni, että valtainstituution vallankäyttöä suurempi merkitys on tietyn henkilön eli Vladimir Putinin todellisella sosiaalisella vallankäytöllä riippumatta siitä, onko hän pääministeri vai presidentti.

3.2 Asevoimien kehitys Neuvostoliiton lopusta 2000-luvulle

Voitto Saksasta toisessa maailmansodassa oli Neuvostoliiton historian kohokohta. Brian Taylorin mukaan sota loi perusteet Neuvostoliitolle supervaltana ja *voitto auttoi legitimoimaan neuvostovaltaa tavalla, jota sotaa edeltäneet yli 20 vuotta eivät kyenneet tekemään*. (Taylor 2003, 175) Stalinistisen ja jälkistalinistisen valtajärjestelmän vakaus loi perustan yleisesti ongelmattomille poliittisen järjestelmän ja asevoiman suhteille. (Taylor 2003, 205) Tutkimukseni johtopäätösten valossa näissä näkökulmissa on jatkuvuutta. Venäjä on kehittynyt Neuvostoliiton raunioilta kohti vakautta ja autoritaarista valtaa sekä halunnut nähdä asevoimansa uudelleen voimakkaana turvallisuutensa takaajana ja ulkopoliittikan työkaluna. Tässä luvussa tarkastelen kronologisesti asevoimien kehitystä. Ensimmäiseksi käsitelen aikaa ennen Neuvostoliiton hajoamista, toiseksi itsenäistyneen Venäjän aikaa ja kolmanneksi presidentti Putinin kahta ensimmäistä presidenttikautta.

3.2.1 Kohti Neuvostoliiton romahdusta

Kylmän sodan varustelukierre ja Afganistanin sota⁴⁴ aiheuttivat asevoimissa paljon haasteita 1980-luvulle siirryttäessä. Dmitry Gorenburgin mukaan näitä haasteita olivat teknologisen kuilun

⁴⁴ Neuvostoliitto siirsi joukkojaan Afganistaniin joulukuussa 1979 vastauksena uhkalle sosialismin kaatumisesta. Neuvostojoukkoja oli maassa enimmillään 120 000. Neuvostoliitto vetäytyi vuonna 1989. (Luntinen 2008)

syventyminen Yhdysvaltoihin nähden sekä kuri- ja korruptio-ongelmien lisääntyminen. Ongelmat jäivät kuitenkin asevoimien miesvahvuuden ja ydinasearsenaalin varjoon. (Gorenburg 2012, 220) Willian Odomin mukaan Afganistanin sodan kokemusten perusteella oli selvää, että Venäjän on valmistauduttava uudenlaiseen sodankäyntiin. Päätös Afganistanin miehittämisestä aiheutti tarpeetonta kärsimystä ja kulutti paljon resursseja asevoimilta ja koko yhteiskunnalta. Sodan jälkeen kuva Venäjän asevoimista voittamattomana oli hävinnyt. (Odom 1998, 247)

Luvun 5 diskurssijärjestyksen analyysissä *asevoimien sosiaalisen statuksen kohottaminen* osoittautuu nykyisen sotilasreformin avainhenkilöiden diskursiivisen rakentamisen yhdeksi peruspilariksi. Kun peilaan sitä statuksen heikentymiseen 1980-luvulta lähtien, on avainhenkilöiden valinta ymmärrettävä. Baranyn mukaan Neuvostoliiton aikana asevoimat oli toiseksi etuoikeutetuin instituutio kommunistisen puolueen jälkeen. Asevoimien eliitti eli etuoikeutetusti ja luksuksen kyllästäminä. Asevoimat oli 1980-luvun puoleenväliin mennessä nauttinut lähes kaksi vuosikymmentä jatkuvasta kukoistuksesta, poliittisesta rauhasta ja kohotetusta sosiaalisesta statuksesta. Sotilasammatti oli yksi kaikkein palkitsevimmista ammateista. Valtio piti huolen upseereistaan ja aliupseereistaan, joiden elintaso oli korkeampi kuin muilla vastaavilla koulutustasoilla. Heitä pidettiin Neuvostoliiton turvallisuuden takaajina. Yksi sotilasammatin päähokuttimista oli mahdollisuus paeta tavallisen elämän ankeutta. Sotilasammatin sosiaalinen status alkoi heikentyä Gorbatšovin aikana. Toimittajat alkoivat kirjoittaa asevoimiin levinneistä ongelmista, kuten heikosta taistelevien joukkojen kurista Afganistanissa tai ilmapuolustuksen puutteista, jotka mahdollistivat saksalaisen teini-ikäisen laskeutumisen Punaiselle torille pienkoneellaan.⁴⁵ Nämä tapahtumat vaikuttivat ensimmäisen kerran väestön asenteisiin asevoimia kohtaan. Vaikka asevoimat oli vuosikymmeniä ollut pyhä venäläisessä kulttuurissa, sen lisääntyneet ongelmat osoittivat, että tavallisten venäläisten suuret taloudelliset uhraukset asevoimiin olivat kenties turhia. (Barany 2007, 61–62)

Herspring on käsitellyt aikakautta ennen Neuvostoliiton romahtamista tavalla, josta voidaan löytää heijastumia tutkimuskohteena olevaan keskusteluun. Neuvostoliiton asevoimien ominaisuuksista osa oli samoja kuin läntisillä valtiolla ja osa vain sille tyypillisiä. Neuvostoliitolle ja Venäjälle tyypillisenä ominaisuutena voidaan Herspringin mukaan pitää *konservatiivista ylintä johtoa*, joka pyrki ymmärtämään tulevaisuutta menneisyyden kautta. Muita vain Neuvostoliitolle tyypillisiä ominaisuuksia olivat voimakas käsitteellinen viitekehys, massa-armeija-ajattelu, vähäinen

⁴⁵ Saksalainen harrastelentäjä Mathias Trust läpäisi Neuvostoliiton ilmavalvonnan ja laskeutui yksimootorisella Cessna-pienkoneella Moskovan Punaiselle torille 28. toukokuuta 1987. (Wikipedia/Mariac Pycr 2014)

aloitekyky ja äärimmäinen salaaminen, joka haittasi sisäistä toimintaa. (Herspring 2006, 10–15) Vaikka neuvostoliittolaisiin traditioihin viittaavia konservatiivisia näkemyksiä on myös nykyään valtionjohdossa, avainhenkilöt osoittavat etenkin sodan kuvan suhteen kamppailevan niitä vastaan. Tämä osoittaa, että vaikka sotilas- tai ulkopolitiikka nähtäisiin konservatiivisesti, avainhenkilöt haluavat kehittää asevoimia kohti länsimaista mallia, joka ei ole kovin konservatiivinen. Diskursiivisella tasolla erilaiset näkemykset asevoimien kehittämisestä luovat avainhenkilöiden ja sanomalehtien kamppailevia diskursseja.

Käynnissä olevan sotilasreformin julkistettu henkilöstön tavoitevahvuus on yksi miljoona. Muutosten rajuutta kuvaa se, että Gorbatšovin tultua Neuvostoliiton johtajaksi asevoimien henkilövahvuus oli 5,3 miljoonaa, joista puolet oli varusmiehiä. Baranyn mukaan lisäksi käytössä oli 6,3 miljoonaa reserviläistä, jotka olivat suorittaneet varusmiespalveluksen viimeisen viiden vuoden aikana (Barany 2007, 55). Vuonna 1986 Gorbatšov ilmoitti puoluekokoukselle, että suurvaltojen tulisi alentaa sotilaallista potentiaaliaan järkevälle tasolle, sillä maailmansota ei ole välttämätön kehityssuunta. Lisäksi hän lupasi, että hänen maansa ei tulisi olemaan ensimmäinen ydinaseiden käyttäjä. (Barany 2007, 46) Herspringin mukaan Gorbatšovin ehdotus Neuvostoliiton *strategian muuttamista hyökkäyksellisestä puolustukselliseen* oudoksutti kenraaleja, jotka olivat vuosikymmeniä tottuneet Neuvostoliiton hyökkäävään strategiaan. Kenraaleiden mielestä kyse oli katastrofin reseptistä. (Herspring 2006, 30)

Joulukuussa 1988 Gorbatšov ilmoitti, että asevoimien henkilöstöä vähennetään 500 000 sotilaalla. Hän oli päättänyt vetää pois Itä-Euroopasta kuusi panssarivaunudivisioonaa eli yhden kolmasosan siellä toimivista joukoista. Asevoimat alkoi itsekkin tehdä toimenpiteitä uudistukseensa. Esimerkiksi ilmoitettiin sopimusjärjestelmästä, jossa varusmiehet voisivat palveluksensa päätteeksi jäädä 2–3 vuodeksi sopimuspalvelukseen. Lisäksi julkaistiin kolmivaiheinen reformisuunnitelma. Vuoteen 1994 mennessä toteutettaisiin asevalvonnan sopimusten mukaiset päätökset, muokattaisiin operatiiviset ja liikekannallepanosuunnitelmat sekä hyväksyttäisiin asevoimien uusi hallintolainsäädäntö. Toisessa vaiheessa (1994–1995) suoritettaisiin leikkauksia asevoimissa, organisoitaisiin uudelleen johtamisjärjestelmää, muokattaisiin sotilaspirejä ja organisoitaisiin uudelleen koulutusta. Viimeisessä vaiheessa (1996–2000) vähennettäisiin puolet strategisista aseista ja muokattaisiin asevoimien rakennetta. Suunnitelman lopussa asevoimilla olisi 3,2 miljoonaa sotilasta. Suunnitelmaa kritisoitiin siitä, että se ei sisältänyt muutosta doktriiniin eikä Afganistanin sodan kokemuksille annettu riittävästi painoa. (Herspring 2006, 37–38) Vuoteen 1991 mennessä

asevoimien vahvuus oli vähentynyt 3,4 miljoonaan. Tosin neuvostolähteetkin ovat todenneet, että asevoimilla ei ollut itselläkään tarkkaa kuvaa vahvuudestaan. (Herspring 2006, 47)

Herspringin analyysin mukaan asevoimat oli tärkeä organisaatio Gorbatšoville vain siksi, että hän ymmärsi sen käyttävän merkittävän osan valtion resursseista. Jos hän toivoi uudistavansa Neuvostoliiton yhteiskuntaa, hänen piti kontrolloida asevoimia. Hän tarvitsi asevoimien kahmimat rahat muihin tarkoituksiin. Asevoimat oli tottunut ennustettavaan ja vakaaseen maailmaan. Sen näkökulmasta Gorbatšovin politiikan seuraus oli kaaos ja epäjärjestys. Hän ei kyennyt osoittamaan tarvittavaa johtajuutta. Monet sotilaat kokivat Gorbatšovin pettäneen heidät. Hän oli jättänyt asevoimat huomiotta ja heikentänyt sitä instituutiona. Sotilaat odottivat järjestystä ja suuntaa ja ilman niitä todennäköisyys konservatiivisen organisaation muutokseen oli pieni. Tuloksena oli sotilasjohdon ajattelutavan säilyminen ajassa ennen Gorbatšovia. Sotilasjohto ei ryhtynyt muutokseen Neuvostoliiton viimeisten vuosien realiteettien perusteella. Gorbatšoville epäonnistuminen maksoi raskaasti, kun junta⁴⁶ nousi häntä vastaan. (Herspring 2006, 53–54) Gorbatšov menetti käytännössä legitimitteettinsä sotilaiden suhteen. Nykyisen Venäjän johtajat vaikuttavat välttelevän saman virheen tekemistä, ja tähän problematiikkaan liittyy myös tutkimuksen hypoteesi. Julkisessa keskustelussa käytettyjen diskurssien perusteella on nähtävissä jatkuvuutta tietyissä asioissa Neuvostoliiton ajoista lähtien. Asevoimien kaluston ja henkilöstön laatu nousee useissa diskursseissa esiin esimerkkeinä, joissa Venäjän uudistumiskyky ei ole ollut riittävää. Avainhenkilöiden on kyettävä edistämään uudistumista, mutta heidän legitimitteettinsä säätelee sen etenemistä.

3.2.2 Itsenäistyneen Venäjän sekasorto

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä oli uuden strategisen tilanteen edessä. Kansainvälinen turvallisuusnäyttämö muuttui oleellisesti. Venäjällä oli 14 uutta naapurivaltiota, ja se oli menettänyt Varsovan liiton mukana suurimman osan sotilasliittolaisistaan. Kylmän sodan päättymisen jälkeen monet valtiot kokivat tarpeen asevoimiensa uudistamiseen.⁴⁷ Sodankäyntiteknologian kehittyminen pakotti asevoimien suunnittelijat pohtimaan vakavasti, miten uudet olosuhteet pitäisi ottaa huomioon tulevaisuuden puolustus suunnittelussa. Odomin mukaan käytännössä heti Neuvostoliiton

⁴⁶ Odom on pitänyt 18.–21.8.1991 vallankaappausta onnistuneena, vaikka media ja tutkijat ovat yleisesti kuvanneet sen epäonnistuneeksi yritykseksi. Tapahtumien lopputuloksen valossa Jeltsin oli onnistuneen vallankaappauksen johtaja. (Odom 1998, 341)

⁴⁷ Esimerkiksi Iso-Britanniassa toteutettiin *Strategic Defence Review*, Ruotsissa *Omräkning av försvaret* (Pallin 2009, 50) ja Suomessa hieman myöhemmin *puolustusvoimauudistus*.

hajoamisen jälkeiset sotilasreformien yritykset jäivät puheen tasolle, eikä niillä ollut merkittäviä vaikutuksia kehityskulkuun. Maan poliittisen johdon jakaantuneisuus varmisti sen, että reformi ei olisi saanut tarvittavaa poliittista tukea. (Odom 1998, 269)

Vuonna 1992 osoittautui, että *Itsenäisten valtioiden yhteisöstä*⁴⁸ ei ollut rakentumassa sotilaallista yhteenliittymää, joten Venäjän johto tunnisti tarpeen Venäjän asevoimien perustamiseksi. Venäjän asevoimat perustettiin 7. toukokuuta 1992. Kesällä 1992 puolustusministeri Gratšov ilmoitti kolmivaiheisesta suunnitelmasta uudistaa asevoimat. David Betzin ja Valeriy Volkovin mukaan suunnitelma sisälsi muutoksia joukkorakenteisiin ja organisaatioihin sekä miesvahvuuden vähentämisen 1,5 miljoonaan. Pääajatuksena oli luoda liikkuvat korkean teknologian ja valmiuden joukot maahanlaskujoukkojen pohjalle. Poliitikkojen ja sotilaiden tuen puute sekä taloudellinen todellisuus aiheuttivat suunnitelman heikon etenemisen. Suunnitelmaa reformin rahoituksesta ei koskaan esitelty. Siitä huolimatta syksyllä 1994 presidentti Jeltsin vakuutteli, että nopean toiminnan joukot on perustettu ja että Gratšov on kuluneen vuosikymmenen paras puolustusministeri. Valtion yleinen sekaisuus teki mahdottomaksi johdonmukaisen uudistamisen millään alueella, vaikka muodollisia askeleita asevoimien uudistamiseksi otettiin. Tällaisia olivat lainsäädännön kehittäminen ja uuden doktriinin luominen. Presidentin huomio elinkelpoisen asevoimarakenteen kehittämiseen ei ollut jatkuvaa, vaan se keskittyi asevoiman lojaaliuden varmistamiseen budjettileikkauksista huolimatta. (Betz ja Volkov 2003, 43) Herspringin mukaan kyseisen reformisuunnitelman avulla ei käytännössä saatu aikaan muuta kuin yritys kehittää maahanlaskujoukkoja. Vuonna 1993 julkaistu doktriini ei antanut kenraaleille yksityiskohtaista ohjausta, jota he tarvitsivat joukkojen suunnittelussa. (Herspring 2006, 78)

Pallinin mukaan kansainvälisessä yhteisössä Venäjä oltiin innokkaasti näkemässä arvostettuna yhteistyökumppanina. Venäjä ilmaisi halunsa toimia kansainvälisissä rauhaturvaoperaatioissa. Bosnian-operaatio jäi kuitenkin ainoaksi, johon Venäjä on osallistunut edes jotenkuten merkittäväällä panostuksella. Vaikka Venäjä halusi nähdä asiat uudella tavalla, asevoimat säilyi suurena ja kalliina konservatiivisten arvojen linnakkeena. Samalla se joutui uudenlaisten tehtävien eteen ja sotaan Tšetšeniassa. Muutosten aikaansaamiseksi asevoimien olisi pitänyt muuttaa joukkorakennettaan, koulutustaan ja henkilöstön ymmärrystään siitä, millaiseen sotaan sen tulisi valmistautua, mutta merkkejä näistä ei ilmennyt. (Pallin 2009, 56)

⁴⁸ Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY) on vuonna 1991 perustettu useimpien entisen Neuvostoliiton neuvostotasavaltojen muodostama yhteisö. Jäseniä ovat Azerbaidžan, Armenia, Kazakstan, Kirgistan, Moldova, Tadžikistan, Uzbekistan, Valko-Venäjä ja Venäjä. Vuonna 2008 Ukraina mitätöi jäsenyytensä ja Georgia erosi yhteisöstä. Turkmenistan ei ole ratifioinut sopimusta vaan toimii yhteisössä liitännäisjäsenenä.

Pavel Baev on todennut, että 1990-luvun pienimuotoisten sotien ja konfliktien vaikutus asevoimien kehitykseen oli merkittävä. Ne aiheuttivat suuria tappioita ja synnyttivät vaatimuksia modernisoinnille, mutta samalla eliminoivat mahdollisuudet niiden toteuttamiseen kuluttamalla resurssit loppuun. Ne osoittivat tarpeen ammattiarmeijalle, mutta tuottivat niin paljon henkistä lannistumista ja korruptiota sotilaissa, että siirtyminen vapaaehtoiseen armeijaan tuli tehokkaasti estetyksi. (Baev 2003, 203) Pallin viittaa samaan haasteeseen. Venäjän surkea menestys Tšetšenian sodassa vuosina 1994–1996 osoitti, että asevoimat oli uudistamisen tarpeessa. Se oli edelleen huonosti valmistautunut uudentyyppisiin matalan intensiteetin paikallisiin sotiin, joista se löysi itsensä sekaantuneena yhä useammin. Tästä huolimatta matalan intensiteetin konflikti ei ajautunut keskusteluagendalle erillisenä sodankäynnin muotona. (Pallin 2009, 54)

Vuonna 1997 presidentti Jeltsin ilmoitti jälleen sotilasreformin käynnistymisestä radiopuheessaan. Hän myönsi ymmärtävänsä, että isot uudistukset herättävät polemiikkaa, mutta Venäjä ei voi odottaa, eikä vauhtia saa hiljentää (Красная Звезда 26.7.1997). Pallinin mukaan tämänkertainen suunnitelma sisälsi idean, miten asevoimat alistettaisiin yhteiskunnan valvontaan. Ehdotuksen mukaan puolustusneuvoston alaisuuteen luotiin kaksi komissiota, joista toinen oli vastuussa suunnittelusta ja toinen rahoituksen järjestämisestä. (Pallin 2009, 89) Puolustusministeri Igor Sergejevin johdolla toimeenpantu reformi ei kuitenkaan sisältänyt sotilasreformille tunnusomaisia piirteitä. Joitain rakenneuudistuksia ja vähennyksiä tehtiin, mutta johtamiseen, koulutukseen tai siviilivalvontaan liittyviä uudistuksia ei esitelty. Sotateollisuus jätettiin heitteille, ja varustelusuunnitelmat kärsivät valtion heikosta taloudellisesta tilanteesta. Henkilöstötilanteen pitkän aikavälin ongelmien ratkaisemiseksi ei ollut vakavasti otettavia yrityksiä eikä uuden sotilaallisen ajattelun ja suunnittelun ilmaantumisesta ollut näyttöä. (Pallin 2009, 94) Lars Ulfving on nähnyt vuonna 1998 käynnistyneen reformin täysin vastakkaisesti.⁴⁹ Hänen mukaansa sillä saatiin aikaan huomattavia tuloksia. Asevoimiin perustettiin entistä nykyaikaisempia joukkoja ja asejärjestelmien hankintoja aiennettiin. Reformin ratkaisevaksi tekijäksi Ulfving nosti henkilöstöjärjestelmän uudistamisen ja upseerikunnan ajattelu- ja suhtautumistavan muutoksen. (Ulfving 2013, 104) Muu tutkimuskirjallisuus ja tämän tutkimuksen analyysi eivät tue Ulfvingin näkemyksiä.

⁴⁹ Ulfvingin kirjoituksen lähdemerkinnät ovat varsin puutteelliset, mutta ilmeisesti hän on käyttänyt päätelmiensä perusteena FOI:n raporttia vuodelta 2002. Ulfving on työskennellyt Ruotsin pääesikunnan tiedusteluosastolla. Hänen ansiokseen on todettava maininta, että arvioitaessa Venäjän asevoimien nykyistä reformia ja sen toteutumismahdollisuuksia on käytettävä oikeaa mittatikkua (Ulfving 2013, 109).

Brannon huomauttaa, että Jeltsinin kaudella *Venäjä oli kyvytön tai haluton* antamaan asevoimille välttämätöntä ohjausta ja suuntaa kehitykselle. Toisinaan tämä tapahtui siksi, että presidentille ei ollut täysin selvää, mitä hän halusi, toisinaan siksi, että hallitus antoi ristiriitaisia ehdotuksia kansallisten intressien tavoitteista ja sotilaallisen voiman käytöstä. (Brannon 2009, 166) Pallinin mukaan Jeltsinin presidenttikautta voidaan pitää asevoimien uudistamisen ja siihen liittyvän päätöksenteon kannalta uneliaana ajanjaksona. Joitain uudistuksia toteutettiin ja suorituskyvyn voidaan arvioida hieman parantuneen. Yritystä institutionalisoida päätöksentekorakennetta ei kuitenkaan ollut, mikä olisi mahdollistanut tarpeelliset toimenpiteet reformin jatkamiselle. Sen sijaan reformin annettiin jälleen kerran hiipua voimaministeriöiden byrokraattisen taistelun varjossa. Kun Jeltsinille annettiin mahdollisuus valita sotilaallisen turvallisuuden uudistuksen tai oman henkilökohtaisen valta-aseman väliltä, hän johdonmukaisesti valitsi jälkimmäisen. (Pallin 2009, 117)

Herspringin mukaan Jeltsinin kauden suurimpia ongelmia asevoimien suhteen olivat johtajuuden puute, kyvyttömyys taata rahoitus, epäkiinnostus strategisiin seikkoihin ja se, että Jeltsin ei missään vaiheessa oppinut virheistään. Lopputuloksena oli, että luopuessaan virastaan Jeltsin jätti kenraaleille asevoimat, joka oli pahasti hajallaan. Kenraalit olivat iloisia nähdessään Jeltsinin lähtevän. (Herspring 2006, 118, 154) *Presidentti Jeltsinin kausi näyttäytyy tutkimuskirjallisuuden valossa asevoimien kannalta hyvin sekasortoisena ajanjaksona*. Tällainen kehitys ei ollut odottamatonta, sillä siirtymäyhteiskunnassa minkä tahansa reformin toteutus on vaikeaa. Toisaalta asevoimien henkilöstön konservatiivinen asennoituminen, joka ei ole mitenkään luonteenomaista pelkästään Venäjälle, saattoi säästää Venäjän koettua sekasortoisemmalta kehitykseltä.

3.2.3 Presidentti Putinin kahden ensimmäisen kauden suuntaviivoja

Sukellusvene Kurskin uppoaminen⁵⁰ vuonna 2000 paljasti useita asevoimien puutteita ja toimi katalyyttinä useille kehityssuunnille. Brannonin mukaan asevoimien tapa johtaa tilannetta Kurskin tapauksessa *johti presidentti Vladimir Putinin aiempaa kontrolloivampaan suhteeseen asevoimista*. Putinin epäluottamus asevoimia kohtaan oli seurausta Kurskin tapauksesta, mutta toisaalta se herätti hänet ottamaan asevoimien uudistamisen tosissaan. (Brannon 2009, 164) Mikhail Tsyppkin huomioi,

⁵⁰ Kursk oli Venäjän pohjoisen laivaston palvelukäytössä ollut Oscar II -luokan ydinsukellusvene, joka upposi 12. elokuuta 2000 torpedo-osastojen räjähdysten seurauksena Barentsinmerellä. Pelastusyrityksistä huolimatta Kurskin kaikki 118 miehistön jäsentä menehtyivät onnettomuudessa. Kurskin menetys on Venäjän merivoimien historian pahin sukellusveneonnettomuus. (Satter 2003, 5-23)

että merivoimien johto valehteli julkisuudelle ja presidentille Venäjän mahdollisuuksista järjestää pelastusoperaatio itse. Epäonnistuminen omien merimiesten auttamisessa ja pelastusoperaation organisoinnissa saivat Putinin näyttämään maailman silmissä heikolta. Merivoimien johdon tapa hoitaa asia kieltäytymällä ulkomaisesta avusta oli johdonmukainen heidän olettamukseensa siitä, että länsi on Venäjän suurin uhka. (Tsyppkin 2003, 176) Baev on tulkinnut, että Kurskin onnettomuudesta ei tullut lähtölaukausta radikaaleille reformeille vaan vain varoitus uusien katastrofien varalle. Valtakautensa alussa Putin eteni asevoimien suhteen hitaasti. Tämä vastentahtoisuus vastuunkantoon voi selittyä Putinin olemattomalla johtajakokemuksella tai henkilökohtaisella vallansäilyttämisen halulla. (Baev 2001, 18)

KGB-upseeritaustaisten poliitikkojen joukkoon kuuluva Sergei Ivanov⁵¹ oli aloittanut uudistetun reformisuunnitelman laatimisen ollessaan turvallisuusneuvoston sihteerinä. Kaksi suunnitelmadokumenttia hyväksyttiin tammikuussa 2000, muutamaa kuukautta ennen Ivanovin nimittämistä puolustusministeriksi. Virallisia reformin suunnitelmia julkaistiin vain vähän, ja suunnitelmat kävivät ilmi eri lausunnoista ja haastatteluista. Ilmiselvästi monet toimenpiteet olivat edellisen sotilasreformin suunnitelmien tulosta, mutta uusiakin aloitteita tehtiin. Näitä olivat uudenlainen resurssien suhteellinen käyttö kaluston ylläpitoon ja hankintaan. Suunnitelmat kuitenkin usein muuttuivat ja lykkääntyivät. (Pallin 2009, 148)

Ammattiarmeijaan siirtyminen on osoittautunut tutkimuksen analyysissä yleiseksi sotilasreformiin liittyväksi diskurssiksi. Sotilasreformin avainhenkilöt eivät ole peitelleet haluaan edetä ammattiarmeijaan. Keskustelu on ollut käynnissä pitkään. McDermottin mukaan puolustusministeri Gratšov oli jo vuonna 1993 hahmotellut asevoimien ammattimaistamista siten, että vuonna 2000 olisi ammattisotilaiden osuus henkilöstöstä ollut 50 prosenttia. Jeltsin oli yrittänyt vuonna 1996 elvyttää idean ammattiarmeijasta, mutta se kumottiin laajalla rintamalla. Syksyllä 2000 Putin pyysi Venäjän turvallisuusneuvostoa selvittämään suunnitelmat luoda ammattiarmeija. Suunnitelman mukaan asevelvollisuus oli tarkoitus poistaa vuoteen 2010 mennessä. (McDermott 2003, 268) McDermottin arvion mukaan pitkällä aikavälillä sotilasreformi onnistuu tai kaatuu asevoimien ammattimaistamiseen. Jos taloudellinen selusta pettä, reformit epäonnistuvat. Samoin käy, jos ammattimaistaminen nähdään hoitokeinoksi kaikkiin ongelmiin. Keskipitkällä aikavälillä reformia arvioidaan sosiaalisten tekijöiden kautta, kuten asumiskysymyksen ratkaisulla, palkkojen tasolla,

⁵¹ Sergei Ivanov, s. 1952. Kenraaliversti evp. Puolustusministeri 2001–2007, varapääministeri 2005–2007 ja 2008–2011, presidentin hallinnon päällikkö 2011-. Työskenteli KGB:ssä vuodesta 1975 alkaen, ulkomaantiedustelu SVR:ssä 1991–1998 ja FSB:ssä 1998–2000. (Wikipedia/Сергей Иванов 2014)

vähentyvällä simputuksella ja kohonneella moraalilla. Sotilasreformin täytyy edetä yhdessä taloudellisen kehityksen kanssa tai olla lähtöisin taloudellisista realiteeteista. Tämän Putin ymmärsi McDermottin mukaan ainakin vuosituhaten alussa toisin kuin edeltäjänsä. (McDermott 2003, 273–274) Myös Christopher Donnelly näki yli kymmenen vuotta sitten ammattiarmeijan pitkän aikavälin tavoitteena. Se voisi olla ratkaisu Venäjän sotilasreformin ongelmaan. Toteutuminen kuitenkin olisi joka tapauksessa epävarmaa, sillä suuri osa vastustuksesta perustuu upseerien vaistomaiseen ja ideologiseen inhoon ideaa kohtaan. Toisaalta monilla asian kovimmista kannattajista ei ole ajatustakaan, miten monimutkaisia ja kalliita olisivat heidän kannattamansa muutokset. (Donnelly 2003, 315)

Vuonna 2003 alkanut Irakin sota lisäsi edelleen keskustelua Venäjän sotilasreformin tarpeesta. Sodan luonne teki selväksi, että *sotilasreformit eivät olleet tuottaneet teknologista vahvistumista Venäjän asevoimiin*. Yhdysvaltojen teknologinen ylivoimaisuus lisäsi motivaatiota monille uudistuksille. Yleisesikunta ilmoitti, että se aikoo sodan tuloksena arvioida uudelleen varusteluohjelmiaan. Esimerkkinä tästä oli venäläisen satelliittinavigointijärjestelmän kehittäminen. (Pallin 2009, 55) Irina Isakovan mukaan tätä jälkeenjääneisyyttä Venäjä on vaikuttanut korvaavan suurilla panostuksilla ydinpidäkkeen ylläpitämiseen, joka oli jo tuolloin varustelun keskiössä. Venäjä investoi runsaasti ydinasejoukkoihin ja erikoisjoukkoihin, ennen kuin se kykenee siirtymään uudistuksissa tavanomaisiin asevoimiin.⁵² (Isakova 2006, 31) Tutkimuksessani käy ilmi kenraali Makarovin esittämän kritiikin perusteella, että ainakaan Venäjän sotatieteiden akatemia ei ole kyennyt näkemään sodan kuvan kehitystä saati antamaan suosituksia asevoimien kehittämiseksi esimerkiksi Irakin sotien perusteella (ks. luku 6.2). Myös Venäjän suhde ydinaseeseen on osoittanut jatkuvuutta Isakovan arvion mukaisesti.

Tutkimukseni aineistossa esiintyvistä kritiikistä osa keskittyy *asevoimien ja yhteiskunnan suhteisiin*. Asevoimille on ehdotettu erilaisia valvontamekanismeja ja demokraattista valvontaa. Taylor on nähnyt vuosituhaten alun siviili-sotilassuhteissa ja asevoimien organisaatiokulttuurissa positiivisia aspekteja, jotka vakiinnuttivat asemansa. Lähtökohta epäpoliittisesta asevoimien organisaatiokulttuurista pitää yllä potentiaalın edistykselliselle ja demokraattiselle muutokselle, vaikka hän ei nopeaa muutosta ole odottanutkaan. (Taylor 2003, 340) Myöhemmin esimerkiksi Stephen Blank on nähnyt tilanteen negatiivisemmassa valossa. Hänen mukaansa siviili-sotilassuhteiden epädemokraattiseen luonteeseen ja näiden kahdenvälisen riippuvuuden alituinen

⁵² Tavanomaisilla asevoimilla tarkoitan tutkimuksessani muita kuin ydinaseisiin liittyviä asevoimien suorituskykyjä. Yleisesti käytetään myös käsitettä *yleisjoukot*.

hyödyntäminen ulkoisten uhkien määrittelyssä edistää monin tavoin sitä faktaa, että Venäjä sellaisenaan säilyy riskitekijänä (Blank 2011, 57). Barany arvioi, että sotilasreformien epäonnistumiset ovat tulosta Venäjän institutionaalisesta rappiosta asevoimien ja yhteiskunnan suhteissa. Niin kauan kuin asevoimat ei ole vastuussa siviiliviranomaiselle, näkymät todelliselle sotilasreformille ovat olemattomat. (Barany 2007, 142, 168) Tämän tutkimuksen valossa päätöksenteko ei vaikuta saavuttaneen demokraattisia piirteitä aikaisempaa enemmän. Näin ollen Taylorin optimismi ei vaikuta toteutuneen, ja nykytila on lähempänä Blankin ja Baranyn näkemystä.

Betz ja Volkov ovat eri linjoilla Blankin ja Baranyn tiiviimmän siviilivalvonnan näkemyksen suhteen. Betzin ja Volkovin mukaan tiiviimpi valvonta olisi vain hidastanut reformin etenemistä. Heidän mukaansa Putin toi uuden ja tervetulleen tyylin tarttumatta sotilasreformille haitalliseen asevoimien ja yhteiskunnan suhteiden synnynnäiseen toimimattomuuteen. Puolustusministeriössä on ollut vastuullisuuden ja läpinäkyvyyden puutetta kaikilla tasoilla. Hallituksella ei ole ollut selvää ymmärrystä, paljonko varoja puolustukseen on käytetty, mihin tarkoituksiin ja miksi. Samalla vahva henkilöitynyt ja vaikeaselkoinen vertikaalinen kontrollijärjestelmä on mahdollistanut korruption, byrokraattisen pelin pelaamisen ja yleisesikunnan pakoilun epämiellyttävien reformien toteuttamiksi. Toisin sanoen huolimatta siitä, että sotilasreformi todettiin välttämättömäksi, mahdollisuudet sen toteutumiseen sulkeutuivat, kun pääpelurit jatkoivat keskinäistä kiistelyään. (Betz ja Volkov 2003, 56)

Myös Pallin on kiinnittänyt huomiota *vallan vertikaalin* ongelmallisuuteen. Vallan vertikaali on pahimmillaan harha, joka piilottaa todelliset Venäjää kohtaavat vaarat ja uhkat sen poliittiselta johdolta. Putinin halu kontrolloida kaikkea yhdistettynä hänen epäluuloonsa läpinäkyvyydestä ja itsenäisistä instituutioista asettivat hänet asemaan, jossa hän ei kyennyt kontrolloimaan enää mitään. Hän sai lopulta hyvin vähän uskottavaa informaatiota siitä, miten sotilasreformi edistyi. Hän, tärkeimmät ministerit ja voimarakenteiden päälliköt olivat riippuvaisia informaatiosta, jota tuotti hallintokoneisto, jota he tahtoivat kontrolloida. Käytännössä itsenäistä parlamentaarista tai juridista valvontaa ei ollut. (Pallin 2009, 174) Tämä Pallinin näkökulma tiedonkulusta on mielenkiintoinen tämän tutkimuksen kannalta, eikä ole syytä olettaa sen kehittyneen positiiviseen suuntaan. Tutkimuksen analyysin perusteella sotilasreformin avainhenkilöillä vaikuttaa olevan ainakin kehityksen suunnasta varsin selkeä kuva, mutta reformin onnistumiseen johtavien toimenpiteiden toteutuksen todellisen tilan itsenäinen arviointi on tavoitteiden saavuttamisen kannalta merkittävää. Tämän näkökulman arviointi edellyttää todennäköisesti ajan kulumista.

Pallin muistuttaa, että vaikka Putinin kaudelle näkymät olivat lupaavimmat, hän löysi silti itsensä kohtaamasta samoja esteitä kuin Jeltsin. *Molemmat presidentit vaikuttivat olevan huolissaan enemmän omasta valta-asemastaan kuin Venäjän sotilaallisesta turvallisuudesta.* Tämän tutkimukseni hypoteesiin liittyvän väitteen kriittinen tarkastelu on tutkimuksen keskiössä. Pallin jatkaa toteamalla, että poliittinen tahto epäsuosiollisten asevoimien uudistustoimenpiteiden toteuttamiseksi ailahteli ja presidenttien mielessä kansallinen turvallisuus oli läheisessä yhteydessä hallinnon selviytymiseen. Ongelma oli siis poliittisen johdon tahdon, kyvyn ja osaamisen puute rakentaa tarkoituksenmukainen uudistussuunnitelma asevoimille toteutettavaksi sekä mekanismin puute toteutuksen arvioimiseksi. (Pallin 2009, 172–173) Kenraalien näkökulmasta Putin kuitenkin erosi edeltäjästään. Hän suhtautui asevoimiin vakavasti ja oli Herspringin mukaan tässä suhteessa onnistuneempi presidentti. Kaaoksen ja ennustamattomuuden tilalle Putin onnistui tuomaan asevoimille vakautta ja ennustettavuutta. Häntä auttoi Venäjän talouden kasvu, joka mahdollisti resurssien allokoinnin asevoimille. Putin ei kuitenkaan kyennyt ratkaisemaan asevoimien lukuisia ongelmia. Rikollisuuteen, korruptioon ja simputukseen asevoimissa Putin kiinnitti ensimmäisinä kahtena kautenaan huomiota vain hyvin vähän. (Herspring 2006, 155, 193) Baranyn mukaan 2000-luvulla asevoimissa on esiintynyt korruptiota runsaasti jopa venäläisestä näkökulmasta tarkastellen (Barany 2007, 76). Gorenburg on todennut sen vaikuttavan tällä hetkellä merkittävästi puolustusteollisuuteen (Gorenburg 2013, 6).

Baranyn mukaan tärkeimmät yksittäiset tekijät sotilasreformien epäonnistumisessa on ollut asevoimien oma vastustus ja se, että johtajien silmissä reformit ovat useasti menettäneet kiireellisyytensä muille valtion tehtävälisillä oleville ongelmille (Barany 2007, 136). Tämä näkemys näyttää muuttuneen nykyisen sotilasreformin kannalta parempaan suuntaan. Diskursiivisella tasolla sotilasreformi vaikuttaa olevan valtion prioriteettilisellä varsin korkealla, eikä reformin välttämättömyyttä ole kyseenalaistanut tosissaan kukaan. Barany jatkaa huomioimalla, että valtio on ollut haluton hyväksymään niitä taloudellisia uhrauksia, joita todellinen sotilasreformi tuo mukanaan. Lisäksi se on ollut haluton vihastuttamaan sotilasjohtoa, joka on pelännyt menettävänsä suuren armeijansa. Julkisen tyytymättömyyden jatkuessa Kremlin epäsuosittua politiikkaa kohtaan johdon riippuvuus asevoimista vain kasvaa tulevaisuudessa. (Barany 2007, 142) Sean Robertsinkin mukaan Putinin kahden ensimmäisen presidenttikauden poliittisen järjestelmän uudistukset olivat progressiivisia. Ne tähtäsivät Kremlin vallan ja auktoriteetin laajentamiseen. Nyt uudistukset ovat kuitenkin muuttuneet reaktiivisiksi, ja ne liittyvät väistämättömään poliittisten prosessien kontrollin menettämiseen. (Roberts 2013, 5) Tämä on mielenkiintoinen seikka legitimitietin tarkastelun näkökulmasta. Legitimitietin heikentymisen uhan

alla Venäjän johto tuskin osoittaa riippuvuutensa asevoimista vähentyneen. Valtio on osoittanut halunsa hyväksyä riittävät taloudelliset uhraukset asevoimille, mutta Venäjän kansan kuuliaisuus ei ole enää kiveen hakattua, mistä kertovat esimerkiksi vuoden 2012 Moskovan mielenosoitukset.⁵³

3.3 Asevoimien uusi olemus 2008–

Puolustusministeri Anatoli Serdjukov⁵⁴ julkisti lokakuussa 2008 sotilasreformin alkaneeksi. Useiden arvioiden mukaan tällä kertaa kyseessä on *laajin reformi vuosikymmeniin* (mm. Арбатов и Дворкин 2011, 7, Gorenburg 2012, 230). Ari Rautalan mukaan toisen maailmansodan jälkeen toteutetut lukuisat sotilasreformit ovat olleet luonteeltaan verrattain huomaamattomia. Vuonna 2008 aloitettua ja vuoteen 2020 ulottuvaa sotilasreformia voidaan pitää mittakaavaltaan toistaiseksi kattavimpana. (Rautala 2014, 28) Alexei Arbatov esitti jo vuonna 2004 asevoimien uudistamiseksi useita asioita, jotka löytyvät tämänkertaisesta reformista, joten kovin uusista ideoista ei ole kyse. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilöstömäärän vähentäminen, palkkojen korottaminen ja eteneminen kohti vapaachtoisarmeijaa (Arbatov 2004). Sotilasreformi lanseerattiin nimityksellä *Novyi oblik* (*Новый облик*). Tätä nimitystä ei välttämättä ole syytä pitää onnistuneena, sillä sanalla *oblik*⁵⁵ ymmärretään yleensä ensisijaisesti ulkomuotoa sisäisen luonteen sijaan. (Арбатов и Дворкин 2011, 8)

Vuoden 2008 elokuussa käytiin Georgian sota, johon Mark Galeottin mukaan Venäjä oli valmistautunut muutaman vuoden. Sodan voittajasta ei ollut missään vaiheessa epäilystä. Sodan opetus Venäjälle oli, että se ei voittanut koettua nopeammin, kustannustehokkaammin ja päättäväisemmin. Käytetty taktiikka oli peräisin neuvostoajoilta ja sitä saneli usein puute tehokkaista ja moderneista johtamisjärjestelmistä. Tästä huolimatta presidentti Putin oli jo lausunut saman vuoden helmikuussa, että Venäjän asevoimat on muuttunut liikkuvammaksi ja taisteluvalmiimmaksi kuin koskaan. (Galeotti 2012, 61) Georgian sota voidaan liittää jatkumoksi

⁵³ Vuoden 2012 aikana useissa venäläisissä kaupungeissa osoitettiin mieltä duuman vaalien jälkeen. Robertsins mukaan hallinnon yritys eristää järjestäytymätön oppositio saa laajan joukon venäläisiä kokemaan äänioikeutensa tulleen riistetyksi ilman mahdollisuutta ilmaista turhautumistaan. (Roberts 2012, 9)

⁵⁴ Ei-sotilaallisen taustan omaava Anatoli Serdjukovin nimitys puolustusministeriksi vuonna 2007 herätti ihmetystä, varsinkin kun tuolloin pääministerinä toimi Serdjukovin appi Viktor Zubkov.

⁵⁵ Venäläisen selittävän sanakirjan mukaan [1] внешний вид (ulkonäkö), наружность (ulkomuoto) [2] характер (luonne), душевный склад (mielenlaatu, henkinen olemus), совокупность внутренних качеств (sisäisten ominaisuuksien kokonaisuus). (БТС 2003, suomennokset WSOY venäjä-suomi-suursanakirja 1997) Suomalaisen sanakirjan mukaan: [1] ulkonäkö, -asu, [ulko]muoto, hahmo, [ulkoinen]olemus; [2] [sisäinen]kuva, olemus (WSOY venäjä-suomi-suursanakirja 1997, 705). Käytän tässä tutkimuksessa käsitteestä *новый облик* vakiintuneinta käännöstä ”uusi olemus”.

Baevin (2003) esittelemään pienten sotien problematiikkaan (vrt. luku 3.2.2). Sota tarjosi testin asevoimille ja paljasti merkittäviä puutteita, joita ilmenee myös tutkimuksen analyysissä. Sota toimi julkisena diskursiivisena lähtölaukauksena perusteelliselle sotilasreformille, jonka tarkoituksena oli Galeottin mukaan hankkiutuminen eroon vanhasta massasotaan valmistautuvasta neuvostomuotoisesta asevoimasta. Tämä tarkoitti dramaattista asevoimien rakenteen ja ajattelun uudistamista, mikä oli mahdollista vain Putinin ja Medvedevin tuen turvin. (Galeotti 2012, 62) Venäjällä oli käynnistyneeseen reformiin aikaisempaa parempi käsitteellinen valmius ja ymmärrys Neuvostoliitosta perityn sotilaspolitiikan ongelmallisuudesta. Taloudelliset resurssit uudistuksiin vaikuttivat myös olevan, mutta joidenkin mielestä niitä käytetään tärkeämpien sektorien, kuten terveydenhuollon ja infrastruktuurin kustannuksella (Galeotti 2012, 69–71).

Andrew Liaropouloksen mukaan sotilasreformi on viimein Venäjällä saanut ansaitsemansa huomion. Uudistaminen kohtaa kuitenkin useita rajoitteita, jotka ovat luonteeltaan järjestelmään liittyviä. Näitä ovat muun muassa demografiaongelma, modernisaation, tutkimuksen ja kehittämisen pitkäaikainen laiminlyönti sekä vahva sotilaskulttuuri. (Liaropoulos 2008, 49) Galeottin mukaan tarkoituksenmukaisen reformin onnistumisen edellytyksiä ovat pysyvä poliittinen tahto, taloudellinen vakaus ja kasvu. Lisäksi tarvitaan realistista ja kokonaisvaltaista ymmärrystä uhkista ja mahdollisuuksista. Tämä ymmärrys ohjaa doktriinia ja hankintoja oikeaan suuntaan ja saa puolelleen myös uuden sukupolven sotilasjohtajat. Näistä kolmesta edellytyksestä viimeksi mainittu on todennäköisesti vaikein. (Galeotti 2012, 92) Tutkimuksessani analysoitu henkilöstölaatudiskurssi vahvistaa tämän näkemyksen.

Sotilasreformin yksityiskohtainen sisältö ei ole tämän tutkimuksen kiinnostuksen keskiössä. Aineiston analyysin yhteydessä esiintyy kuitenkin jonkin verran asioita, joiden konteksti on hyvä ymmärtää. Siksi on syytä luetella lyhyesti reformin keskeisimmät uudistukset. Reformista ei ole julkaistu mitään virallista ohjelmaa, vaan asiat ovat tulleet esille virkamiesten ja johtajien lausunnoista ja kirjoituksista. Nämä tiedot yhteenvedettyinä voidaan sotilasreformin katsoa sisältävän seuraavaa: (Арбатов и Дворкин 2011, 8; Пухов 2010, 6–7)

- Liikekannallepanoyksiköiden lakkauttaminen, kaikkien yksiköiden muuttaminen pysyvän valmiuden yksiköiksi.
- Henkilövahvuuden laskeminen yhteen miljoonaan.
- Henkilöstörakenteen muuttaminen, upseerien vähentäminen 150 000 henkeen.

- Radikaali joukko-osastojen, joukkoyksiköiden, varuskuntien, tukikohtien, sotilaskylien, kiinteistöjen, viljelysmaiden ja materiaalivarastojen vähentäminen sekä laitosten ja organisaatioiden uudelleensijoittelu.
- Neljän sotilapiirin (läntinen, itäinen, eteläinen, keskinen) perustaminen aikaisempien kuuden tilalle.
- Maavoimissa siirtyminen neliportaisesta (sotilapiiri – armeija – divisioona – rykmentti) kolmiportaiseen (operatiivinen johtoporras – prikaati – pataljoona) rakenteeseen.
- Ilmavoimien rakenteen muuttaminen (operatiivinen johtoporras – tukikohta – lennosto).
- Merivoimien laivastojen jakaminen kolmeen sotilapiiriin (Itämeren ja Pohjoisen laivasto Läntiseen sotilapiiriin, Mustanmeren laivasto Eteläiseen sotilapiiriin ja Tyynenmeren laivasto Itäiseen sotilapiiriin).
- Joukkojen harjoitustoiminnan merkittävä lisääminen.
- Koulutuksen keskittäminen, kymmenen sotakorkeakoulun perustaminen 65 sotilasakatemian ja oppilaitoksen tilalle.
- Puolustusministeriön ja yleisesikunnan keskusjohdon uudelleenorganisointi ja vähentäminen (60 %) sekä puolustushaaraesikuntien roolin pienentäminen.
- Huollon ja palveluiden ulkoistaminen siviiliorganisaatioille.
- Palkkojen ja sotilaseläkkeiden huomattava kohottaminen.
- Vuoteen 2015 mennessä palvelussuhdeasunnon järjestäminen upseereille ja sopimussotilaille sekä siviiliasunto irtisanotuille.
- Asevoimien varustaminen valtavalla varusteluohjelmalla vuoteen 2020 mennessä.

Nämä toimenpiteet on kerrottu toteutettavan kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa 2008–2010 toteutetaan organisaatiomuutokset ja henkilöstövähennykset, toisessa vaiheessa 2010–2015 turvataan asunnotilanne, korotetaan palkkoja, kohotetaan sotilaiden osaamista ja kehitetään jatkokoulutusta. Kolmannessa vaiheessa vuoteen 2020 mennessä toteutetaan varusteluohjelma. (Арбатов и Дворкин 2011, 10) Esimerkiksi sotilapiiriuudistus julkistettiin syksyllä 2010, mutta kenraali Makarov viittasi siihen jo joulukuussa 2008 (NVO 26.12.2008). Reformin todellista aikataulua on haasteellista määrittellä, ja yllämainittu vaiheistus on vain yksi näkemys asiasta. Presidentti Medvedev totesi jo maaliskuussa 2012, että sotilasreformi on käytännössä päättynyt (esim. KZ 21.3.2012), mutta todennäköisesti hän tarkoitti, että reformiin liittyvät rakenneuudistukset on saatu päätökseen.

Asevoimien lähtötilanne vuonna 2008 käynnistyneeseen sotilasreformiin oli heikko. Vaikka se on ollut heikko jo Neuvostoliiton romahtamisesta lähtien, reformia ei ole kyetty toteuttamaan useista yrityksistä huolimatta poliikkaan, asevoimien ja yhteiskunnan suhteisiin sekä puolustusteollisuuteen liittyneiden haasteiden takia. Vuonna 2008 käynnistynyt sotilasreformi voidaan nähdä jatkumona 2000-luvun alussa tehdyistä suunnitelmista, mikä korostaa presidentti Putinin roolia reformin edistämässä. Juha Martelius muistutti vuonna 1999, että Venäjän valtakapasiteetin murentuneet tekijät eivät ole ikuisesti heikossa kunnossa. Hänen arvionsa mukaan tulevaisuudessa Venäjä kykenee muodostamaan toimivat, tehokkaat ja myös konventionaaliselta pelotevaikutukseltaan mittavat joukot, mutta edes 10–20 vuoden sisällä Venäjä ei todennäköisesti kykene saavuttamaan globaalin kumppanin toimintakapasiteettia Yhdysvaltojen kanssa, ja sen tärkeimmät intressit liittyvät sen lähialueille. (Martelius 1999, 205) Kun arvion laadinnasta on kulunut 15 vuotta, sen paikkansapitävyys vaikuttaa varsin taatulta. Venäjän toimintakapasiteetin kasvattaminen kuilun partaalta kohti kuilun toisella reunalla olevaa Yhdysvaltoja ei ole tulevaisuudessakaan helppoa. Tämä voi olla yksi syy, miksi tutkimuksen analyysi ei ole kyennyt erottamaan sotilasreformin avainhenkilöiden lausunnoista erillistä suurvaltadiskurssia, puhumattakaan supervaltadiskursista, joka rinnastaisi Venäjän Yhdysvaltojen veroiseksi supervallaksi. Tämä tarkoittaisi sotilasreformin avainhenkilöiden ymmärtäneen Venäjän todellisen nykyisen aseman suhteessa Yhdysvaltoihin.

4 VENÄLÄINEN SANOMALEHTIMEDIA TUTKIMUSKOHTENA

Tässä luvussa tarkastelen Faircloughin kolmitasoisen mallin (ks. luku 2.3) diskurssikäytännön tasoon liittyviä asioita. Diskurssikäytännön eli tekstin tuotannon ja kulutuksen prosessin tehtävänä on toimia sosiaalisen käytännön ja tekstin välissä muokkaamalla haluttua viestiä eteenpäin välitettäväksi. Viitekehysten (ks. luku 2.3.3) mukaisesti diskurssikäytännön tason avulla avainhenkilöt ja sanomalehdet rakentavat ja representoivat sotilasreformiin liittyviä ideologioitaan. Sanomalehtitekstit rakentavat sosiaalisen konstruktionismin hengessä yhteiskunnallista tietovarantoa, jonka yleisö saa sanomalehtien kautta sotilasreformista tietää.

Edward Herman ja Noam Chomsky ovat käsitelleet mediaa varsin samanlaisesta näkökulmasta kuin Fairclough. He ovat kritisoineet kärkevästi Yhdysvalloissa esiintyvää propagandaa ja median omistajuutta. Heidän näkökulmansa soveltuu myös Venäjän kontekstiin, mikä osoittaa haasteiden olevan yleismaailmallisia. Hermanin ja Chomskyn mukaan *mediaa täytyy havainnoida niin mikrotasolla uutinen uutiselta kuin makrotasolla*, jotta manipulointi ja järjestelmällinen vääristymä voidaan havaita. (Herman ja Chomsky 1988, 2. vrt. Fairclough 1995a, 45). Heidän mukaansa on selvää, että median valtiollinen hallinta palvelee vallassa olevan eliitin päämääriä. Propagandajärjestelmän toimintaa on kuitenkin vaikeampi tunnistaa, jos tiedotusvälineet ovat yksityisessä omistuksessa eikä virallista sensuuria ole. Eliitin harjoittama median hallinta ja toisin ajattelevien marginalisointi tapahtuvat niin luontevasti, että uutistoimittajat kykenevät vakuuttamaan itsensä siitä, että he valitsevat ja tulkitsevat uutisia objektiivisesti ammattimaisiin uutisarvoihinsa perustuen. (Herman ja Chomsky 1988, 1–2) Venäjän kontekstissa ja tutkimusaineistossa on Hermanin ja Chomskyn mainitseman propagandajärjestelmän molempia elementtejä, sekä valtiollisia että yksityisiä toimijoita.

Vuoden 2014 Ukrainan tapahtumat osoittivat venäläisen *median roolin informaatio sodan keinona*. Kärjistyneessä tilanteessa media muuttui entistä merkittävämmäksi propagandaresurssiksi ja legitimitetin vaikuttajaksi. Median avulla rakennettiin todellisuutta, joka tuki operaation tavoitteita. Timothy Thomasin mukaan Venäjä on kiinnittänyt huomiota informaatio sodankäyntiin aiempaa enemmän. Se on luonut uusia organisaatioita, jotka kykenevät aiempaa kattavampaan informaatio sodankäyntiin sekä teknisestä että psykologisesta näkökulmasta. Näillä uudistuksilla on poliittisen johdon tuki. Kuluvan vuosikymmenen aikana on odotettavissa merkittävää kehitystä

venäläisessä informaatioodankäynnissä. (Thomas 2010, 294) Tämä kehitys korostaa venäläisen median lukutaitoa ja antaa tukea tutkimusasetelmalleni. Luvun tavoitteena on antaa perusteita tutkimuksen analyysille liittää sanomalehtien diskursiiviset käytännöt niiden ideologisiin lähtökohtiin ja diskursiiviseen vallankäyttöön. Luvun alussa käsitelen venäläiseen mediaan yleisesti liittyviä erityispiirteitä. Toisessa vaiheessa esittelen tutkimusaineistossa mukana olevien lehtien taustoja, historiaa, omistajuutta ja vaikuttavuutta. Luvun lopuksi esittelen aineiston keräämisen ja luokittelun periaatteet, joilla on merkittävä osa tutkimuksen validiteetin arvioinnissa.

4.1 Venäläisen median tila

Luku on jaettu kolmeen osaan. Ensin käsitelen median yleistä kehitystä painopisteenä sanomalehtimedia. Toiseksi tarkastelen median omistajuutta ja toimintavapautta. Lopuksi teen lyhyen katsauksen venäläiseen sotilasalan mediaan. Venäläisen median tilasta käydään paljon julkista keskustelua, mutta sen akateeminen tutkimus on verrattain kapeaa. Vaikka median kehityksessä on nähtävissä jatkuvuutta Neuvostoliiton ajoista lähtien, ovat muutokset usein olleet nopeitempaisia ja joskus yllättäviäkin, mikä aiheuttaa tutkimuskirjallisuuden yhtä nopean vanhentumisen. Mediatoimijoiden omistajuudella on ollut tapana vaihtua nopeasti, mikä on vaikuttanut usein kyseisen tahon linjaan, eikä yleispäteviä toteamuksia jonkin tietyn tiedotusvälineen linjasta ole kannattanut tehdä. Tämän tutkimuksen kannalta Olessia Koltsovan (2006) ja Markus Soldnerin (2008) sanomalehdistön vallankäyttöä koskevat lähestymistavat ovat mielenkiintoisia, mutta myös sananvapautta koskeva tutkimus (esim. Jukka Pietiläinen 2006) on hedelmällistä. Greg Simons (2010) on tutkinut terrorismin vastaisesta sodasta raportointia Venäjällä, mutta Venäjän asevoimia tai sotilaspolitiikkaa koskevaa journalismin tutkimuskirjallisuutta on haasteellista löytää. Suomessa on tehty hyvin suppea esitys 1990-luvun venäläisestä sotilasalan lehdistöstä (Iivonen 2001).

Venäläistä mediaa ei voida tarkastella ottamatta huomioon *Neuvostoliiton jättämää perintöä*, joka vaikuttaa väistämättä edelleen nykyiseen mediaan. Useat nykyiset toimittajat ovat toimineet ammatissaan jo Neuvostoliiton aikana. Tähän liittyvä sananvapauden kehitys on mielenkiintoinen teema. Tulkitsen sensuurin, itsesensuurin ja propagandan diskursiivisiksi käytännöiksi, joihin sisältyy sosiaalista kontrollia, jota omistajuus voi olla luomassa. Suomen Pietarin pääkonsulaatin lehdistövirkamies Susanna Niinivaara on todennut, että mielikuva venäläisten toimittajien toiminnanvapauden puutteesta on harha. Venäläinen journalismi on mainettaan parempaa ja sen tila

mainettaan monimutkaisempi. Television vaikutusvalta on murenemassa, vaikka se edelleen on vaikutusvaltaisin media. (SK 14.2.2014)

4.1.1 Median yleinen kehitys

Olessia Koltsovan mukaan Neuvostoliiton jälkeistä median tutkimusta ovat hallinneet normatiiviset demokratiateoriat, jotka ovat aiheuttaneet asenteellisia tulkintoja median tilasta. Tutkimukset ovat olettaneet, että *kaikki yhteiskunnat siirtyvät tai niiden tulisi siirtyä tiettyä kehityskaarta pitkin alempiarvoisesta korkeampiarvoiseen yhteiskuntaan* (esim. autoritaarisesta moderniin, kapitalistiseen, demokraattiseen). Vertailevissa tutkimuksissa kommunistinen media näyttäytyy usein manipuloituna ja lännen media idealisoituna ja vapaana, mitä se tuskin on koskaan täysin ollut. Tutkimuksissa, jotka eivät ole vertailevia, läntiset tutkijat kuitenkin usein kritisoivat omia tiedotusvälineitään. Lähestymistavan ongelmana on sen taipumus korvata kuvailevat ja havainnollistavat käsitteet ohjailevilla olettamuksilla, mikä heikentää minkä tahansa, itäisen tai läntisen yhteiskunnan analyysiä. (Koltsova 2006, 4-5) Tutkimuksen on voinut katsoa olleen lähtökohdiltaan ideologisesti latautunutta. Näillä perusteilla on hurskastelevaa todeta, että yllä todettua vastoin tämä tutkimus on lähtökohdiltaan täysin objektiivista. Kriittinen diskurssianalyysi myöntää oman poliittisuutensa, vaikka tutkija pyrkisikin olemaan objektiivinen.

Sarah Oates korostaa, että *venäläisellä medialla on taipumus heijastaa poliittista järjestelmää, joka toistaa yleisen tahdon sijaan eliitin agenda*. Hänen keskeinen kysymyksensä on, onko nykymedia vain neuvostomedian koreampi versio, joka palvelee enemmän propaganda- kuin informaatiotarkoitusta. Mediassa on erityispiirteitä, joita on vaikea ymmärtää ilman viittauksia neuvostomenneisyyteen. Näistä merkittävin on yleisön asenne mediaa kohtaan. Järjestelmässä on kuitenkin tekijöitä, jotka eroavat selvästi menneisyydestä. Esimerkiksi oppositiosanomalehti Novaja Gazeta ja mielipiteen ilmaisun vapaus internetissä ovat aikaisempaa vapaampia elementtejä, mutta niiden vaikutus on suhteellisen pientä. (Oates 2012, 351) Novaja Gazetaan on kiinnittänyt huomion myös Venäjän joukkoviestintäviraston vuosittainen julkaisu. Se totesi, että vaikka lehti on ennen kaikkea poliittinen projekti, se on ehdottomasti laadukas julkaisu (ФАПМК 2013, 37). Toisaalta voidaan kyseenalaistaa, onko mikään sanomalehti Venäjällä epäpoliittinen vai onko kyse enemmän laadukkuudesta, joka liittyy toimittajien etiikkaan tai käytäntöjen inhimillisyyteen.

Jotkut venäläisen median tilaa koskevat arviot ovat 2000-luvun alussa olleet taipuvaisia näkemään tilanteen varsin valoisa. Positiivisia kehityssuuntia esittäneet tutkijat ovat *odottaneet markkina-, demokratia- tai teknologiavoimien kykenevän selättämään valtion tiukan otteen*. Vuonna 2001 Yassen Zassoursky arvioi uusien demokraattisten traditioiden olevan riittävän vahvoja taistelemaan hallinnon painostusta, taloudellista tehottomuutta sekä vastuuttomia mediamoguleja ja journalistisia käytäntöjä vastaan. Suunta lehdistön vapauteen olisi peruuttamaton. (Zassoursky 2001, 188) Vuonna 2009 Elena Vartanova ja Sergei Smirnov totesivat, että painetun median markkinat osoittavat positiivisia merkkejä. Julkaisijat kokeilevat aktiivisesti uusia liiketoimintamalleja ja teknologioita, modernisoivat toimitustyötä ja markkinointia ymmärtäen, että ilman näitä on perinteisen julkaisutoiminnan mahdotonta sopeutua uusiin olosuhteisiin digitaalisessa ympäristössä. (Vartanova ja Smirnov 2009, 131) Nämä liittyvät kuitenkin painetun median yleisiin tulevaisuuden haasteisiin, eivätkä ne ole mitenkään erityisiä Venäjälle.

Selkeästi negatiivista kehitystä ennusti Dmitry Strovsky, joka näki selkeän yhteyden median ja muun yhteiskunnan kehityksen välillä. Kun tarkastelee, miten venäläinen poliittinen traditio on kehittynyt ja vaikuttanut mediaan, voidaan ymmärtää helpommin merkittävimmät muutokset. Hänen mukaansa venäläinen journalismi kehittyy todennäköisesti pääosin yhteiskunnan tavoin autoritaarisen tradition perustein. Toisenlainen skenaario näyttää epätodennäköiseltä, vaikka se kansalaisyhteiskunnan kannalta olisi sopivampaa. Tämä johtopäätös perustuu valtion politiikkaan mediaa kohtaan. Putin ja muut johtavat poliitikot eivät ole kiinnostuneet median ilmaisuvapauden periaatteesta. (Strovsky 2005, 164) Todellinen tilanne on todennäköisesti positiivisten ja negatiivisten skenaarioiden välimaastossa. Sanomalehtimedian osalta tämä tutkimus kyseenalaistaa Strovskyn arvion tutkimusaineiston rajauksen ajalta. Ottaen huomioon tiettyjen sanomalehtien esittämän varsin voimakkaan kritiikin, jota sotilasreformi sanomalehdistössä saa, ei sanomalehtimedian voida todeta kehittyneen pelkästään autoritaariseen suuntaan.

Televisio on Venäjällä tärkein tiedotusväline. Tärkeimmät venäläiset televisiokanavat ovat valtion omistamia tai valtioon läheisissä suhteissa olevien yksityisten yritysten hallinnassa. *Radio* on mediana varsin samankaltainen kuin muissa Euroopan maissa. Myös *aikakauslehdistö* seuraa länsimaisia esimerkkejä. (Pietiläinen 2006, 100) Tutkimuslaitos Levada-keskuksen⁵⁶ kyselytutkimuksen mukaan 90 % vastaajista seuraa uutisia useimmin television välityksellä.

⁵⁶ Levada-keskus on yksityinen tutkimuslaitos. Sen tutkimuksista julkaistaan artikkeleita useissa sanomalehdissä, ja sen tutkijat osallistuvat usein erilaisiin seminaareihin. Tutkimuslaitoksella on paljon yhteyksiä muihin venäläisiin ja ulkomaisiin tutkimuslaitoksiin ja instituutteihin. Se kuuluu Freedom Housen riippumattomien tutkimuslaitosten listalle. (Wikipedia/Левада-Центр 2014)

Vastaajista 51 % ilmoittaa seuraavansa uutisia vain yhdestä lähteestä, ja tästä joukosta televisio on ainut lähde 85 %:lla. Säännöllisesti uutisia seurataan eniten nimenomaan valtiollisilta kanavilta (Pervyi Kanal 82 %, Rossiija-1 71 % ja NTV 48 %). Oppositionenkisenä pidetyn Dožd-kanavan välityksellä uutisia seuraa säännöllisesti vain 2 % vastaajista. Toisaalta television kautta lähetettyihin uutisiin luottaa vain 50 % vastaajista. Kolmen suurimman kanavan uutisiin luottaa täysin vain 25 % vastaajista. (Левада 2014, 2–9)

Valtakunnalliset *sanomalehdet* ovat melko kalliita, eikä monilla ole varaa tilata niitä kotiin (Oates 2012, 342). Suurimmat sanomalehtiyleisöt keskittyvät viihteellisille viikkolehdistä tai viikonloppunumeroille (Koikkalainen 2006, 128). Taluslehtiä, suuren yleisön populaarilehtiä ja erilaisia poliittisia lehtiä on runsaasti. Poliittiset lehdet elävät julkaisijoidensa tuella, mutta taluslehdet ja populaarilehdet kykenevät menestymään markkinoilla. Sanomalehtien itsenäisyyden mahdollistava taloudellinen perusta puuttuu, ja valtion asema viestintämarkkinoilla on merkittävä. Sanomalehtien tilannetta vaikeuttaa mainostulojen vähäisyys suhteessa muihin tiedotusvälineisiin. Paikallisesti julkaistavat lehdet ovat vieneet markkinaosuuksia valtakunnallisilta lehdistä, joista tärkeimmät julkaisevat myös alueellisia painoksia. Niin ikään viikkolehdistä ovat ottaneet valtaseman päivälehdiltä. (Pietiläinen 2006, 100–101) Sanomalehtimarkkina on jakaantunut melko tasan valtakunnallisten, alueellisten ja paikallislehtien suhteen (Vartanova ja Smirnov 2009, 133). Levada-keskuksen kyselytutkimuksen mukaan sanomalehtien lukeminen on vähentynyt kuluneen kymmenen vuoden aikana. Kun vuonna 2003 vastaajista 39 % ilmoitti lukevansa sanomalehtiä säännöllisesti, vuonna 2014 vain 28 % vastasi samoin. Lukeminen on muuttunut myös yksipuolisemmaksi. Vastanneista kahta tai useampaa sanomalehteä lukevien määrä putosi 18 %:sta 10 %:iin. (Левада 2014, 5)

Internet on nähty tulevaisuuden mahdollisuutena. Oates näkee siinä muutospotentiaalia. Internetin käyttö on suosittua nuoremman sukupolven keskuudessa, ja se tarjoaa paljon keskustelua ja valtavan määrän tietoa, jota ei mikään muu media välitä. (Oates 2012, 351) Myös Anna Arutunyan näkee valoa internetin suhteen. Vaikka epäkohtia on paljon, radion ja internetin saralla on nähty kehitystä. Venäläinen mieltymys dialogiin ja kritiikin esittämiseen voi rakentaa kestäviä ja voimakkaita mediainstituutioita, jotka pystyvät olemaan itsenäisiä sekä hallinnosta että politisoituneesta pääomasta. (Arutunyan 2009, 163) Levada-keskuksen kyselytutkimuksen mukaan internetin käyttö on lisääntynyt nopeasti. Sen mukaan 42 % venäläisistä käyttää internetiä päivittäin. Puolestaan 32 % vastaajista ei ole käyttänyt internetiä koskaan. Internetin käyttäjistä 34 % ilmoitti seuraavansa uutisia internetin välityksellä. Sosiaalista mediaa ilmoitti käyttävänsä vähintään

viikottain 45 % internetin käyttäjistä. Suosituin sosiaalisen median kanava on Odnoklassniki-palvelu, jota käyttää 45 % sosiaalisen median käyttäjistä. (Левада 2014, 10–12) Vuonna 2014 valtio päätti ottaa tiukemman otteen *VKontakte*-palvelusta, minkä seurauksena sen perustaja Pavel Durov myi osuutensa⁵⁷ ja muutti pois Venäjältä. Hän totesi, että Venäjällä internetiin perustuvan liiketoiminnan harjoittaminen ei ole mahdollista. (Газета.py 22.4.2014)

Koltsova kiteyttää venäläisen median kehittymisen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kolmeen seikkaan. Ensiksi, aikaisemmin varsin vakaa ja tasapainoinen järjestelmä on korvautunut heikosti ennustettavalla tilanteella, joka on aiheuttanut toimijoiden toteuttavan lyhytnäköistä strategiaa. Toiseksi, neuvostoaikainen keskittynyt valtionjohtoinen mediatoimija on sirpaloitunut joukoksi suhteellisen itsenäisiä toimijoita. Kolmanneksi, valtion sensuuri on menettänyt legitiimin statuksensa. Vladimir Putinin astuminen valtaan merkitsi uudelleen valtion vahvistumista mediakentässä. Se toi myös kentälle aikaisempaa vakiintuneemmat säännöt. Median kansallistaminen oli osa eliitin laajempaa politiikkaa keskittää valtaa omiin käsiinsä. Se teki myös lopun median alueellisen feodalismien kehityksestä. Markkinaehtoisuus ei kuitenkaan poistunut mediatuotannosta. Sitä ainoastaan sovelletaan niiden eduksi, jotka osasivat sopeutua uuteen tilanteeseen. (Koltsova 2006, 42–43)

Vartanova näkee markkinavoimat ratkaisevana tekijänä positiivisessa kehityksessä. Markkinaehtoinen media, joka on enenevissä määrin riippuvainen uudesta teknologiasta, ottaa huomioon mainostajien ja yleisön intressit enemmän kuin koskaan aiemmin. Markkinatoimijoiden tarpeet ja tahto muotoilevat yhä enemmän valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen sanomalehdistön markkinarakennetta. Tämä prosessi näyttää vähentävän perinteistä politiikan vaikutusta median toimintaan. (Vartanova 2009, 283) Venäläisessä talousjournalismissa on havaittu olevan piirteitä länsimaisesta journalismista. Tässäkin tutkimuksessa mukana olevien *Kommersantin* ja *Vedomostin* ideaalit ovat Koikkalaisen mukaan samankaltaisia kuin läntisessä journalismissa, mutta toimintaympäristö vaikuttaa käytäntöjen muotoutumiseen. Käytäntöjen toimimisen arviointi arjen tasolla ei aina ole helppoa. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että taloustoimittajien työssä on läntisestäkin kontekstista tuttuja ongelmia, kuten omistajuuden vaikutus ja riippuvuus analytikoista. (Koikkalainen 2009, 326) Venäläinen media ei luvussa esitellyn perusteella todennäköisesti pysty välttymään median yleismaailmallisista kehitystrendeistä, jotka tukevat tiedon välittämistä uusien teknologioiden avulla nopeasti ja kaikkia mahdollisia kanavia

⁵⁷ VKontakte-sivusto siirtyi Putinin lähipiiriin kuuluvan Igor Setšinin ja Kommersant-yhtiön omistajan Ališer Usmanovin hallintaan (Газета.py 22.4.2014)

pitkin. Niin kauan kuin sähköistä tiedonkulkua ei rajoiteta tai harjoiteta sensuuria internetissä⁵⁸, on kansalaisten mahdollista saada tietoa monesta eri näkökulmasta, vaikka tiettyjä tiedotusvälineitä kontrolloitaisiin entistä tiukemmin. Sotilasreformin uutisoinnin kannalta tämä tarkoittaa, että tutkijoiden tai toimittajien ei tarvitse nojautua pelkästään viralliseen uutisointiin, vaan useita eri näkökulmia on saatavilla. Tämä seikka korostaa lähteen arvioinnin merkitystä.

4.1.2 Median omistajuus ja toimintavapaus

Faircloughin mukaan tiedotusvälineiden ja hallitsevien yhteiskuntaluokkien välillä olevaa kytköstä ei tulisi automaattisesti olettaa, vaan tapaus tapaukselta tarkastella, onko tällaista kytköstä olemassa ja minkälaisia sen mahdolliset ilmenemismuodot ovat (Fairclough 1995a, 45). Lähtökohtanani on, että jokaisessa poliittisessa järjestelmässä medialla on tärkeä poliittinen rooli ja omistajat pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin prosesseihin, eikä Venäjä ole mitenkään ainutlaatuinen tämän suhteen. Koltsova on luokitellut mediaomistajuuden *sisäisiin ja ulkoisiin omistajiin*. Sisäisillä omistajilla ei ole intressejä mediateollisuuden ulkopuolella. Ulkoiset omistajat ovat puolestaan ensisijaisesti kiinnostuneita poliittisesta pääomasta tai liiketoimista, joita varten he tarvitsevat joukkotiedotusvälineen tarjoamaa propagandaresurssia. Mediaorganisaatioiden voitollisuus ei heitä sinällään kiinnosta. Kun yksityisen omistajan kulut ylittävät tietyn rajan, tiedotusväline lakkaa olemasta voitollinen. Valtion toimijoilla puolestaan tällaisia rajoitteita ei ole, ja tämä etu on tehnyt heistä lopulta voittajia kamppailussa median hallinnasta. (Koltsova 2006, 75) Tässä tutkimuksessa mukana olevien sanomalehtien omistajissa on sekä sisäisiä että ulkoisia omistajia. Valtio on *Rossijskaja Gazetan* ja *Krasnaja Zvezdan* tapauksissa omistaja, joka käyttää lehtiä Koltsovan viittaamana propagandaresurssina tiedonvälitystavoitteen lisäksi. Myös *Kommersantin* omistaja oligarkki Ališer Usmanov käyttänee mediaomistuksiaan liiketoimiensa hyödyksi. Toisaalta *Moskovski Komsomoletsin* omistaja ja päätoimittaja Pavel Gusev pitää tärkeänä sanomalehtimedian roolia tiedonvälityksessä, joten häntä voidaan pitää esimerkkinä sisäisestä omistajasta.

Myös Simons on käsitellyt median omistajuutta. Hänen mukaansa heikot liiketoimintakäytännöt yhdistettynä heikkoon markkinatilanteeseen ovat osoittautuneet haasteelliseksi yhdistelmäksi.

⁵⁸ Vladimir Putinin suhtautuminen internetiin on muuttunut aiempaa tiukemmaksi. Hän totesi huhtikuussa 2014, että internet syntyi CIA:n projektina. Hän kehotti sijoittamaan tärkeitä palvelimet Venäjälle tiedon suojaamiseksi. (Газета.ру 24.4.2014) Syksyllä 2014 hän totesi, että internetiin pääsyä ei rajoiteta eikä sitä aseteta täydelliseen valvontaan, mutta sivustot, jotka propagoivat väkivaltaa ja ekstremismia, suljetaan. (Летра.ру 1.10.2014)

Jotkut mediatalot ovat velkaantuneet raskaasti ylläpitääkseen liiketoimintaansa. Omistajat ovat osittain sanelleet tilanteen, sillä he ovat suhtautuneet mediaan enemmän poliittisena työkaluna kuin kannattavana liikeyrityksenä. Tällä tavoin tietynlainen ulkopuolinen tai epämiellyttävä vaikutus toimitukselliseen sisältöön on saatettu välttää, mutta lopulta organisaatio on tullut haavoittuvaksi muulla tavoin. Taloudelliset keinot ovat antaneet viranomaisille oikeutuksen toimia niitä vastaan. (Simons 2005, 184) Svetlana Pastin ja Jukka Pietiläisen mukaan journalismin tilanne heijastaa vakauttamisen suuntaa, jota kohti koko yhteiskunta presidentti Putinin aikana siirtyi. Median riippuvuus valtiosta ja yksityisistä omistajista eroaa vain vähän neuvostoajan riippuvuudesta, sillä valtio tai yksityiset sijoittajat subventoivat 90 prosenttia venäläisistä sanomalehdistä. Omistajat näkevät julkaisunsa yleisesti poliittisena resurssina, eivätkä he odota kulujen kattamista. (Pasti ja Pietiläinen 2008, 127)

Myös Soldnerin mukaan Putinin aikana joukkotiedotusvälineiden käyttö poliittisena resurssina on jatkunut. Erona aikaisempaan tilanteeseen on se, että niitä hallitsevat oligarkkien sijasta valtion toimijat. (Soldner 2008, 155) Jos 1990-luvulla tiedotusvälineiden kriittisyys valtiota kohtaan perustui omistajien ja valtion kamppailuun vallasta, niin 2000-luvulla omistajien ja valtion edut ovat olleet suurimmassa määrin yhtenevät. (Pietiläinen 2006, 98) Poliittisesti vaaralliset oligarkit on poistettu näyttämöltä. Mihail Hodorkovski istui pitkään vankilassa, Vladimir Gusinski ja Boris Berezovski pakotettiin maanpakoon. He menettivät suurimman osan mediaomistuksistaan. Mediakentälle ovat astuneet uudet oligarkit, jotka ovat valtaa kohtaan enimmäkseen lojaaleja. Valtion suorassa tai epäsuorassa kontrollissa olevat yritykset ovat kasvattaneet vaikutusvaltaansa, huomattavimpana Gazprom, jonka omistuksessa Izvestijakin oli hetken aikaa. (Soldner 2008, 166–167) On siis selvää, että monet mediatalot jatkavat enemmän poliittisena työkaluna kuin esimerkkeinä normatiivisen demokratian mukaisesta neljänestä valtiomahdista (Soldner 2008, 172).

Pietiläinen muistuttaa, että kysymys *sanavapaudesta* ja siihen kohdistuneista paineista on noussut yhdeksi keskeisimmistä seikoista, joiden perusteella Putinin hallintoa on arvosteltu läntisissä tiedotusvälineissä ja venäläisen kansalaisyhteiskunnan piirissä. Putinin hallinnon on väitetty vaientaneen riippumattomia tiedotusvälineitä ja vahvistaneen valtion valvontaa kaikissa tiedotusvälineissä. (Pietiläinen 2006, 93) Putinin linja on osoittanut jatkuvuuden merkkejä myös kolmannella presidenttikaudella. Joulukuussa 2013 Putin ilmoitti, että valtakunnallinen uutistoimisto RIA Novosti yhdistetään Russia Today -uutistoimistoon, ja johtajaksi uuteen yhtiöön tulee konservatiivisista mielipiteistään tunnettu Dmitri Kiseljov (РИА Новости 10.12.2013).

Pietiläisen mukaan sananvapauden kehityksen myönteisiä merkkejä ovat jatkuva mainonnan kasvu, toimittajien ja poliitikkojen sukupolven vähittäinen vaihtuminen, sananvapauskeskustelun pysyminen julkisuudessa ja kansalaisjärjestöjen aktiivisuus. Kielteisiä merkkejä ovat puolestaan politiikan, talouden ja tiedotusvälineiden yhteenliittyminen ja se, että ajatusta vapaasta lehdistöstä kannatetaan niin vähän. (Pietiläinen 2006, 109)

Valtion ote joukkotiedotusvälineistä on kiistämättä tiukentunut. Vuonna 2000 hyväksyttiin Venäjän federaation informaatioturvallisuuskokki, mistä seurasi median toimintaa rajoittavia normatiivisia toimia. Syksyllä 2014 presidentti Putin allekirjoitti lain, jonka mukaan vuoteen 2016 mennessä tiedotusvälineiden omistajuudesta vain 20 % saa olla ulkomaisessa omistuksessa. Aiemmin raja oli television ja radion osalta 50 %. Painettua mediaa laki ei koskenut aikaisemmin lainkaan. (Интерфакс 15.10.2014) Soldner huomioi, että lainsäädännön lisäksi mediaa kohtaan on käytetty hallinnollisia toimenpiteitä. Veroviranomaiset tai liiketoiminnan tarkastajat vierailevat usein viranomaisia kritisoineiden tiedotusvälineiden luona. Lisääntyvän lainsäädännön ja hallinnollisen paineen seuraukset eivät välttämättä ole toiminnan äänekäs lakkauttaminen tai konkurssiin vieminen, vaan todennäköisempää on itsesensuurin lisääntyminen (Soldner 2008, 169). Itsesensuuri on myös Oatesin mukaan yleistä toimittajien keskuudessa. Median työntekijät ovat tietoisia rajoista, mitä he voivat kirjoittaa ja sanoa. Tätä voidaan verrata toimittajien neuvostoajan kokemuksiin, jolloin sensorin toimintaa harvoin tarvittiin, sillä toimittajat ymmärsivät ensimmäisestä työpäivästä lähtien puolueen linjan ja tavan, jolla tarinat piti muotoilla. (Oates 2012, 342) Tämä näkemys peilautuu mielenkiintoisella tavalla tutkimukseeni. Sanomalehtien esille nostamat diskurssit voivat kertoa Oatesin viittaamista rajoista, joiden sisällä sotilasreformin uutisoinnissa tulee pysyä. Eräs tällainen raja vaikuttaa analyysini perusteella olevan avainhenkilöihin kohdistuva arvostelu. Diskurssikäytäntöjen analyysi ei ole kyennyt osoittamaan, että sotilasreformiin liittyvässä sanomalehti uutisoinnissa olisi sensuuria, mutta itsesensuuria todennäköisesti on.

Pietiläisen mukaan sananvapauden kuuluu (valtiosta) riippumattomuuden lisäksi tiedotusvälineiden ja viestintäkanavien moninaisuus. Eri lehdet, televisio- ja radiokanavat välittävät erilaisia näkökulmia ja mielipiteitä. On mahdollista, että erilaiset näkökulmat mahtuvat yhden tiedotusvälineen sisälle, kuten usein länsimaissa on tapana. On myös mahdollista, että kun tiedotusvälineitä on runsaasti ja jotakin näkökulmaa ei päästetä julkisuuteen yhdessä tiedotusvälineessä, se pääsee julkisuuteen jossain toisessa. (Pietiläinen 2006, 104) Soldner näkee tässä kysymyksessä painetun median arvon. Kaikista Putinin valtakauden trendeistä huolimatta

erityisesti venäläinen painettu media voi tarjota erilaisia näkökulmia (Soldner 2008, 170). Tämä seikka puoltaa tutkimuksen aineistovalintaa. Diskurssianalyysin laatiminen esimerkiksi venäläisten televisiokanavien uutisoinnista sotilasreformista tuottaisi todennäköisesti aineiston kapeutensa ja sanomalehtiä tiukemman sääntelyn takia varsin yksipuolisen tuloksen. Television diskurssikäytännöt uutisten tuottamisen kannalta ovat kriittisiä näkökulmia esittävälle taholle vaikeasti saavutettavissa varsinkin valtiolle tärkeän asian, kuten asevoimien suhteen. Sanomalehtien avulla kriittisiä näkökulmia esittävät tahot pystyvät suhteellisen vapaasti ja kustannustehokkaasti esittämään näkemyksiään. Sanomalehtien televisiota alemman suosion ei voida lähtökohtaisesti olettaa vaikuttavan sisällön validiteettiin.

Arutynyan muistuttaa viimeaikaisen kehityksen osoittavan, että media on sekä uuvuttavan politiikan uhri että valtion historian heijastuma. Venäläinen media on kohdannut jälleen samat haasteet ja demokratian paradoksit, jotka kiusasivat kansaa läpi 1990-luvun. (Arutynyan 2009, 1) Media on nykyään vähemmän itsenäinen toimija kuin vuonna 1991. Demokratian taloudelliset ja poliittiset edellytykset, joita media on auttanut yllyttämään, ovat itse asiassa estäneet itsenäisyyden. Epävarmoissa markkinaolosuhteissa median vapaus tulee väistämättä uhatuksi. (Arutynyan 2009, 55) Simons kuitenkin muistuttaa politiikan ja median molemminpuolisista intresseistä. Nykyisessä ilmapiirissä toimittajat ja media ovat selviytymisessään ja olemassaolossaan riippuvaisia poliittisesta suopeudesta. Poliitikot tarvitsevat median ja toimittajien yhteistyötä välittämiseen halutun viestin yleisölle. Se on väline tiettyyn lopputulokseen. (Simons 2010, 40) Tämä näkökulma on myös keskeistä tässä tutkimuksessa ja liittyy hypoteesiini. Median välittämien diskurssien sosiaalista käytäntöä rakentavan vaikutuksen huomiointi sotilasreformia oikeuttavana tekijänä on tutkimuksessa keskeistä. Sotilasreformin avainhenkilöt joutuvat ottamaan julkisen mielipiteen huomioon, sillä sen muuttuessa riittävän kielteiseksi he saattavat kokea legimititeettinsä uhatuksi. Osa uutisoinnista on legitimitettä heikentävää ja osa vahvistavaa. Tästä näkökulmasta tutkimus olettaa ja osoittaa venäläisen median tiettyssä määrin kykenevän toimimaan neljännen valtiomahdin tavoin, vaikka tehtävässä onnistuminen on hyvin epävakaa pohjalla.

4.1.3 Sotilasalan media

Venäjän asevoimia koskevaa uutisointia ei ole tarve jättää yhden lähteen varaan, sillä aiheesta kirjoitetaan runsaasti eri tiedotusvälineissä. Yhden tapahtuman tai asian uutisointiin on löydettävissä runsaasti erilaisia näkemysvaihtoehtoja kaikissa tiedotusvälineissä. Tämän

tutkimuksen johtopäätösten perusteella niiden seuraaminen olisi myös tarpeen mahdollisimman monipuolisen käsityksen saamiseksi. Niiden tarkoituksenmukainen ja säännöllinen seuraaminen vaatii luonnollisesti kielitaitoa ja aikaa. Teen lyhyen katsauksen Venäjän varsin laajaan sotilasalan mediaan, joka on selkeästi jakaantunut valtiolliseen ja yksityiseen kenttään. Myös sotilasalan mediassa internet voidaan nähdä hedelmällisenä moninaisuuden luojana.

Keskeisin asevoimia käsittelevä sanomalehti on tutkimuksessa mukana oleva valtakunnallinen asevoimien tiedotuslehti *Krasnaja Zvezda*. Sen lisäksi puolustushaaroilla (esim. Ilmavoimilla *VVS Segodnja*), sotilaspiireillä (esim. Läntisellä sotilaspiirillä *Na straže rodiny*), laivastoilla (esim. Itämeren laivastolla *Na straže baltiki*) ja muilla paikallisilla osastoilla on lukuisia omia lähinnä henkilöstön informoimiseen keskittyviä sanomalehtiä. Asevoimien Zvezda-tuotantoyhtiöön kuuluu myös oma televisiokanava ja radiokanava, joita voi seurata myös internetistä. Asevoimat julkaisee myös aikakauslehtiä, joista osa sisältää tieteellisiä artikkeleita (esim. *Vojennaja Mysl*). Asevoimien internet-sivujen mukaan asevoimat julkaisee 13 sanomalehteä ja 10 aikakauslehteä, joiden tärkein tehtävä on tukea sotilaiden taisteluhenkeä (Минобороны России 2014). Asevoimien ja tätä kautta valtion tiedotustoiminta on näin ollen hyvin laajaa. Yllä kuvattujen tiedotusvälineiden diskurssikäytännöt ovat hyvin toistensa kaltaisia, joten *Krasnaja Zvezdan* voidaan katsoa edustavan tutkimuksessa tätä asevoimien mediaa kokonaisuudessaan. Valtiollisten toimijoiden lisäksi painetun median kentällä on viljalti yksityisiä toimijoita. Keskeisin yksityinen sotilasalan sanomalehti on tutkimuksessa mukana oleva kriittinen *Nezavisimoje Vojennoje Obozrenije*, jota esittelen tarkemmin edempänä. Keskeinen puolustusteollisuutta käsittelevä lehti on *Vojenno-Promyšlennyi Kurjer*. Yhteensä erilaisia julkaisuja on saatavilla vähintään kymmeniä.

Internetistä on löydettävissä runsaasti erilaisia sotilasalaan liittyviä uutisportaaleja. Keskeisin lienee Interfaks-uutistoimiston ylläpitämä www.militarynews.ru, joka vaatii kirjautumisen. RIA Novostilla on oma turvallisuusalan sivustonsa, kuten myös lenta.ru-portaalilla. Sotilasalan painetuilla julkaisuilla on yleisesti internet-sivut, joissa ne julkaisevat usein artikkelinsa. Asevoimien oma internetin kautta tapahtuva tiedottaminen tapahtuu ensisijaisesti mil.ru -sivuston kautta, mutta sen lisäksi on löydettävissä yksityisiä tiettyyn puolustushaaraan tai alaan keskittyneitä portaaleja (esim. www.navy.ru). Uutisia ja artikkeleita tuottavia kaupallisia internet-sivustoja on yhteensä vähintään kymmeniä, minkä lisäksi blogosfääri muodostaa oman maailmansa alan seurannalle. Erilaisia keskustelupalstoja, blogeja ja kuvapalveluita on käytännössä niin paljon kuin kykenee etsimään, mutta niiden tarkastelu olisi jo erillisen tutkimuksen aihe.

4.2 Tutkimusaineistossa mukana olevat sanomalehdet

Kriittisen lingvistiikan luojiin kuuluvan Roger Fowlerin mukaan sanomalehtien kieli ei ole neutraalia vaan *konstrukttiivinen välittäjä, se luo ideoita ja uskomuksia*. Sanomalehtien sisältö ei koostu faktoista vaan ideoista. (Fowler 1991, 1) Kenen nämä ideat sotilasreformista sanomalehdistössä ovat, ja miten sosiaalinen kontrolli vaikuttaa niiden kehittymiseen? Sosiaalisen konstruktionismin ajatusten perusteella voidaan todeta, että sanomalehtiteksteissä ideoiden ja laajemmin ideologioiden rakentamisen pääarkkitehtina on ensisijaisesti tekstin kirjoittaja. Diskursiivista toimintaa mahdollistava sanomalehden omistaja tekee rakentumisen mahdolliseksi omien tarpeiden ja intressien edistämiseksi tai valtaa palvellen (Fairclough 2010, 8). Ovatko nämä tarpeet ja intressit Venäjän kontekstissa vain vilpittömiä tiedonvälitykseen liittyviä tarpeita vai liittykö niihin muita tarkoituksia? Fowler jatkaa, että uutiset on teollisuudenala, jolla on omat intressinsä. Näin ollen uutiset ovat käytäntöä: Diskurssia, joka ei tarkkaile neutraalisti sosiaalista todellisuutta ja empiirisiä faktoja vaan osallistuu todellisuuden sosiaaliseen rakentamiseen Bergerin ja Luckmannin hengessä. (Fowler 1991, 2. ks. luku 2.1) Kuten aikaisemmissa luvuissa todettiin, sanomalehtien omistajuus vaikuttaa niiden sisältöön. Tämän huomionti analyysissä on diskursiivisen käytännön tarkastelun ydin. Tässä luvussa esittelen lyhyesti sanomalehtien ja niiden kustantajien taustoja ja omistajuuksia. Tällä tavoin luon perusteet lehtien diskurssikäytäntöjen analyysille tutkimukseni myöhemmässä vaiheessa.

Olen valinnut tutkimuksen primääriaineistoon yhdeksän sanomalehteä, joista osan katson olevan lähtökohtaisesti valtaa tukevia ja osan sitä kritisovia. *Rossijskaja Gazeta* ja asevoimien julkaisema *Krasnaja Zvezda* ovat selkeästi valtion hallinnassa olevia sanomalehtiä. *Vedomosti* ja *Kommersant* ovat profiloituneet talouslehdiksi ja *Nezavizimoje Vojennoje Obozrenije* on sotilaspolitiikkaan erikoistunut sanomalehti. *Sovetskaja Rossija* on kommunististen taustavoimien äänenkannattaja. *Izvestija* on omistajuutensa vuoksi lojaali valtarakenteita kohtaan, *Moskovski Komsomoletsia* ja *Novaja Gazeta* voidaan pitää eniten riippumattomina yleislehtinä. Arutunyanin mukaan *Nezavisimaja Gazeta (NVO)*, *Novaja Gazeta* ja *Kommersant* ovat taipuvaisia esittämään opposition näkemyksiä ja sallimaan runsasta kritiikkiä, kun *Moskovski Komsomolets* noudattaa lojaaliutta eliittiä kohtaan, mutta sekin voi olla joskus kriittinen. *Izvestija* taas liikkuu opposition ja Kremlin välillä. (Arutunyan 2009, 84)

Käytettävissä olevia venäläisten sanomalehtien lukijamääriä ei voida pitää täysin luotettavina. Virallisin käytettävissä oleva arvio lukijamääristä tutkimusaineiston rajauksen ajalta lienee Venäjän

joukkoviestintäviraston julkaisema TNS-gallupin vuodelta 2012 laatima tilasto, jossa on listattu kymmenen eniten luettua lehteä yhtä numeroa kohden (kuva 3).

	Lehti	Lukijat	%
1.	Is ruk v ruki	3 242 900	5,4
2.	Metro (Daily)	1 932 100	3,2
3.	Rossijskaja Gazeta	1 060 300	1,8
4.	Moskovski Komsomolets	1 048 100	1,7
5.	Sport-Ekspress	523 900	0,9
6.	Sovetski Sport	418 900	0,7
7.	Izvestija	334 900	0,6
8.	Kommersant	219 900	0,4
9.	Trud	196 900	0,3
10.	Vedomosti	134 600	0,2

Kuva 3: Venäjän luetuimmat sanomalehdet yhden numeron lukijamäärän mukaan 2012 (ФАПМК 2013, 29)

Yhden numeron lukijamäärien perusteella tutkimuksessa mukana olevista sanomalehdistä kymmenen suurimman lehden joukkoon kuuluu viisi lehteä. Lisäksi pelkästään Moskovaa koskevassa vertailussa *Novaja Gazeta* sijoittui seitsemänneksi 112 100 lukijallaan (ФАПМК 2013, 31). Aineistossa on siis varsin kattava otos Venäjän suurimmista lehdistä ottaen huomioon, että tilaston kaksi kärkisijalla olevaa lehteä ovat ilmaisjakelulehtiä. Luvut ja sijoitukset antavat suuntaa sanomalehtien vaikuttavuudesta, johon kuitenkin liittyy paljon muitakin tekijöitä. Esimerkiksi vaikka *Nezavizimoje Vojennoje Obozrenije* ei ole lukijamäärältään suuri, sen lukijakunta on todennäköisesti juuri sitä, joka osallistuu asevoimista käytävään keskusteluun. Näin muodoin tämän tutkimuksen kannalta sitä ei voida arvottaa vähempiarvoiseksi sanomalehdeksi. Toisaalta on mahdotonta tietää, ovatko esimerkiksi kaikki *Rossijskaja Gazetan* lukijat lukeneet juuri sitä asevoimia koskevaa artikkelia, joka on mukana tutkimuksessa. *Sovetskaja Rossijan* lukijakunnasta taas suurin osa lienee kommunistisen puolueen kannattajia. Lähes kaikki lehdet julkaisevat ainakin osan artikkeleistaan myös internetissä, joten lukijakunta on sitäkin kautta tilastoitua suurempi.

Sanomalehtien internet-sivut tarjoavat varsin vähän tietoa lehtien tai niitä kustantavien tahojen taustoista. Tutkimuskirjallisuudessa on esiintynyt vain yksittäisiä esimerkkejä lehtien taustoista. Sanomalehtien ja henkilöiden taustojen selvittämisessä parhaimmaksi lähteeksi osoittautuivat venäjänkielinen Wikipedia ja sieltä saatujen vinkkien perusteella internet-hakukoneella löydetty uutiset. Seuraavaksi esittelen sanomalehtien taustoja lehdittäin.

Izvestija (IZ)

Izvestija on yhteiskuntaa, politiikkaa ja taloutta käsittelevä päivälehti, joka on perustettu vuonna 1917. Lehti ilmestyy viisi kertaa viikossa. Neuvostoliitossa *Izvestija* oli johtavien hallintoelinten

virallinen lehti, joka muuttui vuoden 1991 loppupuolella riippumattomaksi. Lehti yksityistettiin vuonna 1992, jonka jälkeen sen omistajuus on vaihtunut useaan otteeseen. Omistajina ovat olleet muun muassa Lukoil, Interros ja vuoteen 2008 Gazprom-media. Nykyään lehden omistaa liikemies Juri Kovaltšuk (Wikipedia/Известия 2013), jota pidetään presidentti Putinin läheisenä ystävänä. Hallinnoimansa Natsionalnaja Media Gruppa -yhtiön kautta hän omistaa myös kolme televisiokanavaa (REN TV, Pervyi Kanal ja Ptjatyi Kanal). (Wikipedia/Юрий Ковальчук 2013) Näin ollen nykyisen omistajuutensa kautta Izvestija on poliittisesti sitoutunut erityisesti presidentti Putiniin.

Izvestijan päätoimittaja on vaihtunut viime vuosina useaan otteeseen. Tutkimusaineiston rajauksen puitteissa päätoimittajina ovat toimineet ensin Vladimir Mamontov ja lokakuusta 2009 alkaen Vitali Abramov. Huhtikuussa 2011 päätoimittajaksi nimitettiin Aleksandr Maljutin, joka erosi kesäkuussa 2012 erinäisten riitojen jälkeen. (Wikipedia/Известия 2013) Alun perin Maljutin ilmoitti tullessaan päätoimittajaksi toteuttamaan omistajan tahtoa muuttaa lehti enemmän talouspainotteiseksi (Александр Малютин, 2013). Hänen jälkeensä päätoimittajaksi nimitettiin Aleksandr Potanov, kunnes elokuussa 2013 Maljutin nimitettiin uudestaan päätoimittajaksi. (Wikipedia/Известия 2013)

Kommersant (КОМ)

Kommersant on talouspainotteinen yhteiskuntapoliittinen lehti, joka ilmestyy kuusi kertaa viikossa. Lehti ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1989. Lehti katsoo olevansa vuosina 1909–1917 ilmestyneen samannimisen lehden seuraaja, mistä syystä lehden nimessä käytetään edelleen venäjän kielelle harvinaista kovaa merkkiä (*Коммерсантъ*). Lehden perusti Vladimir Jakovlev, jonka omistuksessa se oli vuoteen 1999 asti. Tällöin lehden ostivat ensin Boris Berezovski ja sitten Bardi Patarkatsištšvili, joka myi lehden vuonna 2006 edelleen Ališer Usmanovin Mediaholding-yhtiölle. Lehdellä on ollut tutkimusaineiston rajauksen aikana kolme päätoimittajaa, Andrei Vasiljev (2006–2009), Azer Mursaliev (2009–2010) ja Mihail Mihailin (2010–). Lehden ilmoitettu levikki on 125 000. (Wikipedia/Коммерсантъ 2013)

Talouslehti Forbes arvioi vuonna 2013 Usmanovin olevan Venäjän rikkain henkilö. Hänen USM Holding-yhtiönsä hallitsee muun muassa raskasteollisuudessa mukana olevaa MetalloInvestiä, MegaFon ja Scartel-tietoliikenneyhtiöitä, internet-palveluita tarjoavaa Mail.ru:ta, Disney Russiaa sekä MUZ-TV- ja U-televisiokanavia. Lisäksi hän omistaa osuuksia muun muassa Facebookista, Twitteristä, Applesta ja 30 % jalkapallojoukkue Arsenalista. (wikipedia/Алишер Усманов 2013)

Krasnaja Zvezda (KZ)

Krasnaja Zvezda on Venäjän asevoimien päivälehti, joka on perustettu vuonna 1924. Lehteä julkaisee puolustusministeriö. Lehden päätoimittajana on vuodesta 1998 alkaen toiminut eversti Nikolai Jefimov. Lehti ilmestyy viisi kertaa viikossa. (Красная Звезда 2013) Antti Iivosen 1990-luvun tilannetta koskeneen selvityksen mukaan Krasnaja Zvezdan voidaan katsoa vastanneen Venäjän tilannekehitykseen siinä mielessä, että sen kirjoitukset näyttävät määrällisesti noudattaneen eri teemojen ajankohtaisuutta ja merkitystä Venäjän ja maan asevoimien kannalta. Lehti osallistui aktiivisesti keskusteluun erilaisista sotilaiden kannalta akuuteista teemoista kuten irtisanomiset, veteraanien asema, vaalit, palkat ja palvelusolosuhteet. Lehti pitäytyi selkeästi roolissaan asevoimien palveluksessa olevien uutislähteenä eikä käsitellyt juuri lainkaan sotatieteellisiä tai operaatiotaitoon ja taktiikkaan liittyviä kysymyksiä. (Iivonen 2001, 14)

Moskovski Komsomolets (MK)

Moskovski Komsomolets on yhteiskuntapoliittinen ja venäjänkielisen Wikipedian mukaan riippumaton sanomalehti, joka on perustettu vuonna 1919. Alun perin lehti oli suunnattu poliittisesti aktiiviselle nuorisolle. Lehti ei ilmestynyt lainkaan vuosina 1931–1939. Virallisesti lehti oli vuoteen 1991 asti Komsomol-liikkeen Moskovan alue- ja kaupunkikomitean lehti. Lehden toimitus ajautui konfliktiin Komsomol-liikkeen kanssa, ja se rekisteröitiin osakeyhtiöksi. Yhtiötä on vuodesta 1992 hallinnut Pavel Gusev, joka on toiminut myös päätoimittajana vuodesta 1983. Lehti ilmestyy Venäjän lisäksi ulkomailla muun muassa entisen IVY:n alueella, Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Israelissa. Venäjällä lehti ilmestyy kuusi kertaa viikossa. Lehti julkaisi 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa materiaalia, joka oli ajan tematiikalle puolikiellettyä, kuten epäviralliset nuorisoliikkeet, rock-musiikki ja läntinen elokuvateollisuus. Lehteä vastaan nostettiin 1990-luvun puolivälissä rikossyyte sen julkaistua epämiellyttävän jutun puolustusministeri Pavel Gratšovista. (Wikipedia/Московский Комсомолец 2013)

Lehden omistaja ja päätoimittaja Gusevilla on ollut vuosien aikana varsin merkittäviä yhteiskunnallisia tehtäviä. Vuodesta 2006 alkaen hän on toiminut Venäjän kansalaiskamarin⁵⁹ viestinnän-, tiedotuspolitiikan ja sananvapauden komitean puheenjohtajana, Moskovan toimittajaliiton presidenttinä, Moskovan pormestarin neuvonantajana ja Moskovan kansainvälisen yliopiston journalistiikan tiedekunnan dekaanina. (Wikipedia/Павел Гусев 2013) Vuodesta 2013

⁵⁹ Общественная палата Российской Федерации. Kansalaiskamarin internet-sivujen mukaan se edistää kansalaisten, valtion- ja paikallishallintojen välisiä suhteita kansalaisten intressien ja tarpeiden näkökulmasta, puolustaa kansalaisten oikeuksia ja vapauksia valtiollisen politiikan toteuttamisen yhteydessä. (ОПРФ 2014)

alkaen hän on toiminut puolustusministeriön yhteiskunnallisen neuvoston puheenjohtajana. Neuvosto perustettiin vuonna 2006 valvomaan yhteiskunnan intressejä puolustusalan politiikan muodostamisessa ja toteuttamisessa sekä luomaan asevoimille siviilivalvontaa. (РБК 24.4.2013)

Nezavisimoje vojennoje obozrenije (NVO)

Nezavisimoje Vojennoje Obozrenije on viikottain ilmestyvä *Nezavisimaja Gazetan* liite, joka käsittelee laajasti sotilasasioita ja muita turvallisuuspalveluita Venäjällä ja ulkomailla. Ensimmäinen lehti ilmestyi vuonna 1995; ensin kahdesti kuussa ja vuodesta 1997 kerran viikossa. Lehden ilmoitettu levikki on 12 000. (Wikipedia/Независимое Военное Обозрение 2013) *Nezavisimaja gazeta* on hyödyntänyt ulkomaisia malleja, sillä se on yleissanomalehti, joka on käyttänyt esikuvinaan *Le Monde* ja *Independentiä*. (Arutunyan 2009, 52)

Lehti kuului vuosina 1995–2005 Boris Berezovskin mediaimperiumiin. Vuonna 2005 Konstantin Remtšukov hankki *Nezavisimaja gazeta*n omistukseensa. Hän toimi vuosina 1999–2003 Oikeistovoimien liitto -puolueen edustajana duumassa ja talouskehitysministeri German Grefin avustajana. Hän kertoi aikovansa muuttaa lehden *Washington Post* -lehden tyyppiseksi. (Константин Ремчуков 2013) NVO:n vastuullisena toimittajana toimi vuosina 1995–2010 Vadim Sokolov ja vuodesta 2010 Viktor Litovkin, joka palveli asevoimissa 30 vuotta ja lopetti uransa everstinä. Hänen kerrotaan osallistuneen myös moneen Neuvostoliiton konfliktiin. (Wikipedia/Виктор Литовкин 2013)

Novaja Gazeta (NG)

Novaja gazeta on yhteiskuntapoliittinen ja venäjänkielisen Wikipedian mukaan riippumaton sanomalehti, joka on ilmestynyt vuodesta 1993. Lehden perusti joukko toimittajia, jotka olivat irtisanoutuneet *Komsomolskaja Pravdasta*. Mihail Gorbatšov tuki lehden alkutaivalta ostamalla lehdelle kahdeksan tietokonetta Nobel-palkinnosta saamastaan palkkiosta. Vuonna 1995 lehti ei ilmestynyt puoleen vuoteen taloudellisista syistä. Vuoden 2012 ilmoituksen mukaan lehden levikki on 284 500. Vuoteen 2009 asti lehti ilmestyi kahdesti viikossa. Lehden pääomistajina toimii lehden henkilöstö. Liikemies Aleksandr Lebedev omistaa lehdestä 39 % ja Mihail Gorbatšov 10 %. (Wikipedia/Новая Газета 2013) Lehti ilmestyy kolmasti viikossa kymmenellä Venäjän alueella ja Venäjän lisäksi kolmessa maassa (Saksa, Israel, Kazakstan). (ФАПИМК 2013, 37)

Päätoimittajana on toiminut vuodesta 1995 lähtien Dmitri Muratov, joka on myös yksi lehden perustajista. Tšetsenian sodan aikana hän toimi kirjeenvaihtajana sotatoimialueella. Vuonna 2004

hän liittyi Jabloko-puolueeseen. (wikipedia/Дмитрий Муратов 2013) Lehti on noussut esiin useista yhteenotoista Venäjän hallinnon kanssa. Se on seurannut useita oikeuskäsittelyjä ja nostanut esiin niissä todettuja ongelmia. Useita Novaja Gazetan työntekijöitä on tapettu, kuuluisimpana tapauksena Anna Politkovskaja vuonna 2006. (Wikipedia/Новая Газета 2013)

Rossijskaja Gazeta (RG)

Rossijskaja Gazeta on Venäjän hallituksen virallinen tiedotuslehti. Varsinaisesti lehti on perustettu vuonna 1990, mutta valtion tiedonantajalehtenä sitä edelsivät muun muassa lehdet *Pravitelstvennyi Vestnik* ja *Sovetskaja Rossija*. Lehdessä julkaistaan voimaan tulleiden lakien, presidentin ukaasien ja hallituksen virallisten asiakirjojen lisäksi uutisia, reportaaseja ja haastatteluja. Lehden ilmoitettu levikki vuonna 2010 oli 185 445 kappaletta. Päätoimittajana on vuodesta 2001 toiminut Aleksandr Fronin. (Wikipedia/Российская Газета 2013)

Sovetskaja Rossija (SR)

Sovetskaja Rossija on perustettu vuonna 1956. Neuvostoliiton aikana lehti toimi hallintoelimiensä virallisena tiedonantajalehtenä, mutta muuttui 1990-luvun alussa oppositiolehteksi. Lehden julkaisu keskeytyi elokuussa 1991 ja loka-marraskuussa 1993. Lehti määrittelee itsensä riippumattomaksi. *Sovetskaja Rossija* julkaisee kommunistisen ja vasemmistopatrioottisen liikkeen näkemyksiä, ja se ilmestyy kolme kertaa viikossa. Päätoimittajana toimii Valentin Tšikin. Lehden ilmoitettu levikki on 300 000. Lehdessä on työskennellyt myös myöhemmin *Izvestijan* päätoimittajana toiminut Vladimir Mamontov. (Wikipedia/Советская Россия 2013a) Nykyisen päätoimittajan mukaan lehti ei ole riippuvainen mistään valtarakenteesta, puolueesta tai taloudellisesta ryhmittymästä. Sen budjetti perustuu tilaajamaksuihin, vähittäismyyntiin ja lukijoiden lahjoituksiin. Mainostulot ovat pieniä ja lehden tavoitteena on pitää ulkopuolisten kirjoittajien avulla kulut pieninä. Lehden internet-sivut ovat sisällöltään varsin vaatimattomat. (Советская Россия 2013b)

Vedomosti (VED)

Talouselähti *Vedomosti* perusti vuonna 1999 hollantilaisen Derk Sauerin hallitsema Independent Media. Lehti käsittelee taloutta, rahoitusasioita, yritysten liiketoimintaa ja poliittisia tapahtumia. Lisäksi se laatii analyyseja ja arvioita näiden aihepiirien kehittymisestä. Lehti ilmestyy viisi kertaa viikossa. Lehden ilmoittama levikki on 75 000. Nykyään *Vedomosti* omistavat yhdessä suomalainen *Sanoma Independent Media*, isobritannialainen *Financial Times* ja yhdysvaltalainen *The Wall Street Journal*, jonka kautta lehden omistajiin kuuluu näin ollen myös Rupert Murdoch. Sauer ilmoitti elokuussa 2013 irtautuvansa yhtiöstä. Lehden päätoimittajana on toiminut vuodesta

2010 alkaen Tatjana Lysova, joka on työskennellyt lehdessä sen perustamisesta lähtien. (Wikipedia/Ведомости 2013)

4.3 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen validiteetin arvioimiseksi kuvailen seuraavaksi primääriaineistoni keräämisen ja luokittelun varsin seikkaperäisesti. Aineisto koostuu 220 artikkelista, jotka ovat ilmestyneet yllä esitellyissä yhdeksässä sanomalehdessä. Olen rajannut aineiston Dmitri Medvedevin presidenttikauteen (7.5.2008–7.5.2012). Varsinaisen aineiston lukumääräksi päättyi lehdittään artikkeleita seuraavasti:

Nezavizimoje Vojennoje Obozrenije	45
Krasnaja Zvezda	42
Sovetskaja Rossija	22
Vedomosti	21
Moskovski Komsomolets	20
Izvestija	20
Kommersant	19
Novaja Gazeta	17
Rossijskaja Gazeta	14

Kuva 4: Tutkimusaineiston artikkelit sanomalehdittään

Artikkeleiden lukumäärät antavat suuntaa asevoimia koskevan uutisoinnin tiheydestä kyseisissä sanomalehdissä. On luonnollista, että asevoimien tiedotuslehti *Krasnaja Zvezdasta* ja aiheeseen erikoistuneesta *Nezavisimoje Vojennoje Obozrenijestä* artikkeleita on valikoitunut muita enemmän. Toisaalta näistä lehdistä jätin artikkeleita myös eniten pois tiukemmin kriteerein kuin muista lehdistä aineiston pitämiseksi lukumäärältään tasapainoisena.

Suoritin artikkelien haun ja keräyksen Integrum-tietokannasta 16.11.2012–5.1.2013 välisenä aikana. Integrum⁶⁰ on Venäjän ja IVY-maiden laajin tietokanta, jossa oli vuoden 2012 alussa yli 500 miljoonaa dokumenttia, ja sen yli 7000 tietokantaa kattaa kaikki Venäjän valtakunnalliset ja alueelliset sanoma- ja aikakauslehdet, tilastot, viralliset julkaisut, johtavien kansallisten ja kansainvälisten tietotoimistojen arkistot ja paljon muuta. Integrumissa on saatavilla monia julkaisuja 1990-luvun alusta lähtien. (Integrum World Wide 2013) Integrumin monipuolisten mahdollisuuksien ansiosta pidän tutkimusaineistoani kattavana. Todennäköisesti suurin osa keskeisistä artikkeleista, jotka sisältyvät aineiston rajaukseen, on mukana tutkimuksessa.

⁶⁰ Integrum-tietokannan hakuperiaatteen ominaisuuksia on esitellyt mm. Arto Mustajoki: *The Integrum Database as a Powerful Tool in Research on Contemporary Russian* (2006)

Hakuperiaatteena oli etsiä artikkeleita, joissa esiintyvät joko ilmaisut *военная реформа* (*vojennaja reforma*) tai *новый облик* (*novyi oblik*) tai *реформа вооруженных сил* (*reforma vooružennyh sil*) yhdessä yhden tai useamman tutkimuksessa tarkasteltavan reformin avainhenkilön sukunimen kanssa (*Сердюков, Медведев, Путин, Макаров*). Tietokanta osaa etsiä sanoja myös taivutettuina, ja hakutulokset ovat sanomalehdittäin aikajärjestyksessä. Ajallisena rajauksena hakukoneelle määrittelin 7.5.2008 ja 7.5.2012 välisen ajan. Useilla lehdillä on omat paikalliset tai ulkomaille tarkoitetut painokset. Käytin aineiston haussa valtakunnallisia painoksia, ja jos sellaista ei ollut, Moskovassa ilmestyvää painosta. Suoritin haun käytännön syistä useissa osissa ja luokittelin hakutuloksia heti ensi vaiheessa. Ensimmäisessä luokitteluvaiheessa karsin hakukoneen tuloksista heti tietokoneen näytöllä epärelevantit artikkelit, joissa hakusanat esiintyivät, mutta artikkelit eivät varsinaisesti koskeneet asevoimia, tai ne koskivat tutkimuskysymysten ulkopuolisia asioita. Tällaisia asioita olivat muun muassa paikalliset uutiset tai vain tiettyä aselajia tai puolustushaaraa koskevat uutiset. Lisäksi jos saman lehden artikkeleissa osoittautui selkeää toistoa, jätin artikkeleita pois. Yhteensä hakutuloksissa arvioin olleen noin 1000 artikkelia. Tulostin tutkimuskysymysten kannalta valideilta vaikuttavat hakutulokset välittömästi ja kokosin ne sanomalehdittäin. Tulostettaviksi päätyi noin 600 artikkelia. *Nezavisimoje Vojennoje Obozrenijen* tapauksessa hakutulosten tulostaminen piti tehdä Russian Military Review -palvelun kautta, koska Integrumissa oli saatavilla ainoastaan lehden pdf-versio. Pdf-sivujen hakutuloksiin ilmaantui myös tuloksia, joissa hakusanat olivat samalla sivulla, mutta eivät välttämättä samassa artikkelissa. Tällöin hakutuloksiin tuli mukaan runsaasti epärelevantteja artikkeleita.

Luokittelun toisessa vaiheessa silmäilin artikkelit sanomalehdittäin läpi. Tässä vaiheessa kirjasin artikkelin aihepiirin ylös erilliseen Excel-tiedostoon ja luokittelin sen relevanssin tutkimuskysymysten suhteen asteikolla 0–5 siten, että luku 5 kuvasi artikkelin olleen erittäin relevantti ja 0 ei millään tavalla relevantti, eli tällainen artikkeli olisi pitänyt jättää tulostamatta. Luokittelun lähtökohtana oli, että luvun 3–5 saavat artikkelit päätyvät varsinaiseen aineistoon, jonka määräksi olin alun perin suunnitellut 150–250 artikkelia. Tällaisia artikkeleita oli noin 250 kappaletta. Luokittelun viimeisessä vaiheessa luin nämä noin 250 artikkelia kokonaisuudessa läpi ja määrittelin alustavasti niissä esiintyvät diskurssit. Tein artikkeleihin merkintöjä ja yleisiä muistiinpanoja sanomalehtien diskurssikäytännöistä. Tässä vaiheessa edelleen osa artikkeleista osoittautui kuitenkin epärelevanteiksi, joten siirsin ne varsinaisen aineiston ulkopuolelle. Artikkeleiden lopulliseksi lukumääräksi muodostui 220. Olen analyysiluvuissani viitannut lähes jokaiseen näistä artikkeleista.

Aineiston luokittelu on edistänyt merkittävästi tutkimuksen analyysivaiheen toteuttamista, sillä aineisto on muotoutunut minulle varsin tutuksi. Kuten suomalaiset diskurssintutkijat muistuttavat, metodologisesta näkökulmasta diskurssianalyttisessä tutkimusotteessa tulkintojen perusteltavuutta ei ole mahdollista todentaa muulla tavoin kuin seurustelemalla aineistonsa kanssa riittävän tiiviisti ja raportoimalla seurustelun kuluessa syntyneet havainnot. (Jokinen, Juhila, Suoninen 2004, 13). Tämä vaatimus on aineiston käsittelyn aikana toteutunut varsin hyvin.

5 AVAINHENKILÖIDEN JA SANOMALEHTIEN DISKURSSIJÄRJESTYKSET

Tässä luvussa yksilöin ja analysoin sotilasreformin avainhenkilöiden ja tutkimuksessa mukana olevien sanomalehtien diskursseja. Luvun tavoitteena on laatia tutkimusasetelman mukaiset avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestykset. Diskurssien ja diskurssijärjestysten keskinäisen ja sisäisen jännitteen tulkitseminen on luvun keskeinen metodologinen työkalu (ks. luku 2.3.3). Faircloughin diskurssijärjestyksiin liittyvä keskeinen kysymys on, limittyvätkö ja sekoittuvatko eri diskurssijärjestykset vai onko niiden välillä tiukat rajat. Sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset ilmenevät usein diskursiivisesti varsinkin tiedotusvälineissä siten, että diskurssijärjestyksen sisäiset ja keskinäiset rajat tulevat määritellyiksi uudelleen. Nämä rajat ovat myös yhteiskunnallisen kiistan aihe. Vallassa olevat ryhmät pyrkivät varmistamaan ja ylläpitämään tietyt rakenteet diskurssijärjestyksissä ja niiden välillä. (Fairclough 1992, 68; 1995a, 55–56) Diskurssien asettumisen yksilöinti tekstistä on tulkitseva prosessi, joka on riippuvainen tutkijan kokemuksesta, tulkinnoista, strategisista ennakoasenteista ja herkkyydestä asianmukaista diskurssijärjestyksiä kohtaan (Fairclough 1995b, 212). Tämä näkemys on vahvistunut myös analyysini aikana. Diskurssien järjestäytyminen on analyysissä osoittautunut olevansa kietoutunut valtaan ja ideologiaan. (vrt. esim. Fairclough 1989, 5) Vaikka edempänä käsittelem niitä omissa luvuissaan, on tunnistettava niiden limittyminen myös tähän lukuun.

Luokittelen analyysissä esiin nousevat diskurssit karkeasti kahteen osaan kahdella eri kriteerillä. *Yksinkertaisin luokittelu on jakaa diskurssit sotilasreformia puoltaviin ja kritisoiviin.* Jännitteen luokitteluun tuo kummankin osapuolen keskuudessa vallitseva sangen aito yksimielisyys siitä, että reformi on joka tapauksessa välttämätön toteuttaa (esim. NG 22.12.2008, vrt. Амиров 2009). Se nostaa esiin ideologisia lähtökohtia vastakkaisten diskurssien esittäjien taustalla. Sotilasreformia puoltavia diskursseja esittävät avainhenkilöt⁶¹ ja heitä tukevat sanomalehdet. Reformia kritisoivia diskursseja esittävät tietyt sanomalehdet sekä niiden haastattelemat asiantuntijat ja poliitikot. Tulkitseen heidän kuuluvan sanomalehtien diskurssiin, sillä sanomalehdet ovat halunneet representoida juuri kyseisten henkilöiden mielipiteitä.

⁶¹ Tutkimusasetelman mukaisesti reformin avainhenkilöihin kuuluvat Dmitri Medvedev, Vladimir Putin, Anatoli Serdjukov ja Nikolai Makarov. Heidän joukkoonsa liitän muutamissa tapauksissa yksittäisiä erikseen esiteltäviä henkilöitä, jotka selkeästi edustavat päätöksentekovaltaa tai ovat esivaltaa tukevia. (ks. luku 2.3.3)

Toinen karkea luokittelu on jakaa diskurssit syydiskursseihin ja menettelydiskursseihin. Syydiskurssien keskeisenä tavoitteena on oikeuttaa tai kritisoida reformia vetoamalla sen käynnistämisen ja välttämättömyyden syihin. Tällaisia diskursseja ovat muun muassa uhkiin, asevoimien vanhentuneisuuteen ja henkilöstön laatuun liittyvät diskurssit. Ilmeisin jännite syydiskurssien keskuudessa syntyy puoltavien ja kritisoivien diskurssien esittäjien käyttäessä samaa diskurssia oikeuttaakseen vastakkaisia asioita. Esimerkiksi puoltavien diskurssien esittäjät vaativat reformin toteuttamista uhkan lisääntymisen johdosta, kun kritisoivien diskurssien esittäjät vaativat reformin keskeyttämistä niin ikään uhkan lisääntymisen johdosta. Yksittäiseen oikeutukseen tai kritiikkiin ei välttämättä sisälly viittauksia laajempaan tavoitteeseen. Esimerkiksi tavoite voi olla asevoimien henkilöstön arvostuksen lisääminen, mutta yksittäinen oikeutus lupaus sotilaiden palkkojen nostamisesta.

Menettelydiskurssit oikeuttavat tai kritisoivat sotilasreformin toteutustapoja. Diskursseilla on yhteinen tavoite reformin toteuttamiseksi, mutta jännitettä synnyttäviä näkemyseroja siitä, miten se pitäisi toteuttaa. Avainhenkilöiden esittäminä tulkitseen menettelydiskurssit tehtyjen päätösten oikeuttamiseksi. He pyrkivät näitä diskursseja representoimalla muokkaamaan yleistä mielipidettä heille suosiolliseen suuntaan. Menettelydiskursseja voidaan tulkita myös valta-analyysin näkökulmasta. Avainhenkilöt ovat katsoneet parhaimmaksi representoida juuri nämä diskurssit, sillä he ovat havainneet niiden vaikuttavan eniten reformin onnistumiseen ja oman legitimitteettinsä ylläpitämiseen. Esimerkkejä tällaisista diskursseista ovat henkilöstöhallintodiskurssi ja suunnitteludiskurssi. Menettelytapoja kritisoivien diskurssien esittäjien tavoite on nostaa esille epäkohtia, joita he ovat havainneet reformin toteutuksessa. Erityisesti näissä diskursseissa on mahdollista havaita ideologisia tavoitteita. Esimerkiksi tiedottamiseen liittyvien diskurssien esittäjät vetoavat usein demokratian vahventamiseen tai sen puutteeseen. Suunnitteludiskurssia representoivat taas tulkitsevat reformin olevan lähtöisin puutteellisista perusteista, ja sen takia tulokset eivät ole toivotun kaltaisia. *Lisäksi aineistosta voidaan löytää kolmas diskurssityyppi, seurausdiskurssi.* Se ei ole yhtä representoitu kuin syy- ja menettelydiskurssit. Seurausdiskurssit ovat suorituskyvyn lasku -diskurssi ja ammattiarmeijadiskurssi, joka on mielenkiintoinen yhteiskunnallisen muutoksen ja sotilaspolitiikan näkökulmasta. Joidenkin mielestä ammattiarmeija hämöttää Venäjällä suunniteltuna tulevaisuuden joukkorakenteena, toisten mielestä reformin välttämättömänä, mutta suunnittelemattomana seurauksena.

Jaottelen luvussa siis aineiston lausumat diskursseihin sekä analysoin niiden representoitumista ja hegemonisoitumista. Kaikki käsitellyt diskurssit voidaan tulkita hegemonisoituneiksi, mutta

analyysin perusteella on mahdollista tarkastella myös diskurssien keskinäistä hegemonisoitumista. Esittelen kunkin diskurssin ja annan sen rakentumisesta esimerkkejä⁶². Esimerkkien riittävä esitleminen on perusteltua, jotta diskurssien analyysi ei jäisi vain yksittäisten lausumien varaan. Käsitteilytapa on johtanut joissain tapauksissa esimerkkien luettelomaiseen selostamiseen, kun varsinainen analyysi on sijoitettu pääsääntöisesti kunkin diskurssin esimerkkien päätteeksi. Kiinnitän jonkin verran huomiota diskurssien rakentumisen ajalliseen kehitykseen. Se antaa vastauksen, onko jokin diskurssi lähtökohtainen vai reaktiivinen, mikä puolestaan avaa näkökulmia aineiston myöhempään valta-analyysiin. Luku etenee aihepiireittäin. Olen jakanut diskurssit *toimintaympäristöön, suorituskyykyyn, henkilöstöön ja yhteiskuntasuhteisiin liittyviin diskursseihin*. Käsitelen diskurssit vuorollaan, ja jos diskurssin rakentumiseen ovat osallistuneet sekä avainhenkilöt että sanomalehdet, käsitelen pääsääntöisesti avainhenkilöiden diskurssit ennen sanomalehtien diskursseja.

Pyrin tulkitsemaan myös sitä, mistä aiheista diskurssien ja diskurssijärjestysten sisällä vaietaan. Olen tiedostanut tehtävän haasteellisuuden kriittiselle diskurssianalyysille osoitetun kritiikin valossa (vrt. luku 2.3.2). Joitain keskeisiä aiheita käsitelen yksityiskohtaisemmin luvuissa 6 ja 7, joten niiden käsittely jää tässä luvussa vain maininnan tasolle. Nämä aiheet ovat suhtautuminen länsimaihin, kuudennen sukupolven sodankäynti, sotilasdoktriini, ydinaseet, pääministeri Putinin maan turvallisuutta koskeva kirjoitus (RG 20.2.2012) ja kenraali Makarovin esiintyminen sotatieteiden akatemiassa. Tästä luvusta olen jättänyt pois avainhenkilöiden vakuutteludiskurssin, joka ei käsitellyt mitään tiettyä teemaa. Se pyrki yksinomaan oikeuttamaan ja vahvistamaan tehtyjä päätöksiä vakuutteluilla siitä, että reformi etenee suunnitelmien mukaan. Vakuutteludiskurssin analyysi sisältää tutkimuksessa eniten kielellisen tason analyysiä. Käsitelen vakuutteludiskurssin valta-analyysin yhteydessä luvussa 7.2.

5.1 Toimintaympäristöön liittyvät diskurssit

Keskeisiä Venäjän asevoimien toimintaympäristöön liittyviä diskursseja olivat uhkadiskurssi, sodan kuva -diskurssi ja talousdiskurssi. Diskursseja ilmeni sekä avainhenkilöiden että sanomalehtien representointeina. Diskurssien aiheet olivat lähtökohtaisesti sellaisia, jotka eivät ole riippuvaisia Venäjän omasta toiminnasta. Uhkadiskurssi ja sodan kuva -diskurssi olivat selkeitä syydiskursseja. Venäjän kokemaa uhkaa ja muuttunutta sodan kuvaa representoitiin syynä asevoimien

⁶² Tutkimusaineiston esimerkkien lähdeviitauksissa olen käyttänyt sanomalehtien kirjainlyhyitä, jotka mainitsin luvun 4.2 sanomalehtien taustojen tarkastelun yhteydessä.

uudistamiselle. Avainhenkilöt käyttivät näitä seikkoja oikeutuksena reformille, kun tietyt sanomalehdet kritisoivat reformia samoin perustein. Talousdiskurssi liittyi samanaikaisesti sotilasreformin kanssa käynnistyneeseen kansainväliseen talouskriisiin. Reaktiona talouskriisille julkisuudessa nousi esiin keskustelu sen vaikutuksista reformiin.

5.1.1 Uhkadiskurssi

Sotilasreformin yksi keskeisistä diskursseista oli uhkadiskurssi. Sanomalehtien diskurssi oli avainhenkilöiden diskurssia yksipuolisempaa. Diskurssien välille syntyi jännitettä kritisoivien sanomalehtien ja avainhenkilöiden pyrkiessä oikeuttamaan vastakkaisia asioita samoin perustein. Ymmärrän tässä luvussa uhkan David Singerin määritelmän mukaan. Siinä sotilaallinen uhka muodostuu sotilaallisen kapasiteetin ja aikomuksen yhteisvaikutuksesta (Singer 1958, 94). Muutokset sotilaallisessa kapasiteetissa tapahtuvat hitaasti, sen sijaan poliittinen aikomus ja tahto voivat muuttua hyvinkin nopeasti. Relevantein venäläinen määritelmä on vuoden 2010 sotilasdoktriinin sotilaallisen uhkan (военная угроза) määritelmä. Se on ”valtioiden välinen tai valtion sisäisten suhteiden tila, jolle on luonteenomaista todellinen mahdollisuus sotilaallisen konfliktin syntymiselle vastakkaisten osapuolten välille sekä jonkin valtion (valtioryhmän) ja separatistisen (terroristisen) organisaation korkea valmius käyttää sotilaallista voimaa (aseellista väkivaltaa).” Tämän lisäksi venäläiseen käsitteistöön kuuluu sotilaallinen vaara (военная опасность), josta uhka voi syntyä. (Военная Доктрина 2010)

Käsittelin Venäjän kokema uhkaa tutkimuskirjallisuuden valossa luvussa 3.1. Gregory Lannonin mukaan sotilasreformi voi tarjota näkemyksen siitä, miten venäläinen eliitti tällä hetkellä näkee Venäjän ulkoisen ja sisäisen uhkan. Tähän luvun analyysi keskittyy. Sotilasreformi voi Lannonin mukaan tukea ajatusta Venäjän ulkopoliittikan perustumisesta enemmän kehitykselle, jota venäläiset kutsuvat eteläisiksi uhkiksi (esim. separatismi Pohjois-Kaukasiassa, revisionismi Georgiassa, ääri-islam Keski-Aasiassa) kuin uhkille Naton tai Kiinan suunnista (Lannon 2011, 26–27). Alexander Serguninin mukaan Venäjän asevoimien tulee valmistautua sekä paikallisiin että globaaleihin uhkisiin, mutta ei-aggressiivisella tavalla (Sergunin 2012, 252).

Presidentti Medvedev keskusteli uhkista jo ennen reformin virallista julkistamista vuonna 2008. Izvestija julkaisi artikkelin, jossa käsiteltiin presidentti Medvedevin tiedotustilaisuutta suuren

Tsentri-2008 -sotaharjoituksen päätteeksi. Tässä tilaisuudessa Medvedev kertoi suunnitelmista käynnistää asevoimien uudistaminen, mikä olisi reaktio Venäjän kokemaan uhkatilanteeseen.

Российская армия должна научиться быстро реагировать и адекватно отвечать на современные угрозы и вызовы. [...] Поэтому сегодня важнейшее значение имеет реалистичная оценка военно-политической ситуации в мире и четкое понимание потенциальных угроз. И события в Южной Осетии лишь обострили насущное решение этих задач.⁶³ (IZ 28.9.2008).

Presidentti myönsi epäsuorasti, että Venäjä ei ole ollut valmis reagoimaan mahdolliseen uhkaan, sillä hän kehotti lisäämään reagointikykyä ja arvioimaan uhkatilannetta uudelta kannalta. Tätä voidaan pitää presidentin valmistelevana lausuntona kaksi viikkoa ennen ministeri Serdjukovin julkistamaa sotilasreformia. Se oli todennäköisesti tarkoitettu ministerin legitimitetin vahvistamiseksi reformin julkistamista varten. Maaliskuussa 2009 useat lehdet (RG, KOM, IZ, KZ) uutisoivat puolustusministeriön istunnosta⁶⁴, jossa presidentti Medvedev käytti uhkadiskurssia reformin oikeutukseen. Medvedev totesi uhkien säilyneen sekä paikallisella että globaalilla tasolla.

В военном планировании нужно исходить из современной обстановки, из характера потенциальных угроз. [...] Анализ военно-политической обстановки в мире показывает, что в ряде регионов остается серьезный конфликтный потенциал. Сохраняются угрозы, которые несут локальные кризисы и международный терроризм. Не прекращаются попытки расширения военной инфраструктуры НАТО вблизи границ России.⁶⁵ (IZ 18.3.2009)

Lausunto puolustussuunnittelun uhkalähtöisyydestä oli huomion arvoinen. Presidentti ei kertonut suunnittelun saavan vaikutteita muista, esimerkiksi ideologisista periaatteista, jotka olivat neuvostoliittolaisen puolustussuunnittelun perustana. Lausunto enteili vuonna 2010 helmikuussa julkaistua doktriinitekstiä, jossa oli esillä samoja asioita kuin lausunnossa. Medvedev oli todennäköisesti ollut tietoinen tulevan doktriinin sisällöstä ja alkoi käyttää sen muotoiluja. Kesällä 2009 Medvedev oikeutti reformin toteutusta uhkien monipuolisuudella Rossijskaja Gazetassa julkaistussa artikkelissa.

Вооруженные силы должны учитывать как современные угрозы, так и те, что были в прошлом, но еще не ушли. [...] Количество угроз в мире не меняется.⁶⁶ (RG 21.7.2009)

Kuten edempänä huomataan, tämä lausunto kiteyttää koko avainhenkilöiden uhkadiskurssin.

⁶³ Venäjän asevoimien täytyy oppia reagoimaan ja vastaamaan nopeasti ja asianmukaisesti nykyaikaisiin uhkiin ja haasteisiin. [...] Siksi tärkein tehtävä nyt on luoda realistinen arvio maailman sotilaspoliittisesta tilanteesta ja selkeä käsitys potentiaalisista uhkista. Tapahtumat Etelä-Ossetiassa vain osoittivat näiden tehtävien kiireellisyyden. (IZ 28.9.2008)

⁶⁴ Laajennettu kokous puolustusministeriön kollegion laajennettu istunto. Käytän tutkimuksessa yksinkertaista muotoa puolustusministeriön istunto.

⁶⁵ Puolustussuunnittelun täytyy lähteä ajankohtaisesta tilanteesta, potentiaalisten uhkien luonteesta. [...] Sotilaspoliittinen analyysi maailman tilanteesta osoittaa, että useilla alueilla on edelleen vakavaa konfliktipotentiaalia. Uhkat, jotka tuovat mukanaan paikallisia kriisejä ja kansainvälistä terrorismia säilyvät. Yritykset laajentaa Naton sotilasinfrastruktuuria Venäjän rajojen lähelle eivät lopu. (IZ 18.3.2009)

⁶⁶ Asevoimien tulee ottaa huomioon niin nykyaikaiset uhkat kuin nekin, jotka ovat aiemmin olleet eivätkä vielä kadonneet. Uhkien määrä maailmassa ei muutu. (RG 21.7.2009)

Medvedev muistutti, että useat entiset uhkat ovat edelleen relevantteja. Tällä hän tarkoitti todennäköisesti suurvaltojen suhteisiin liittyviä uhkia. Useat sotilasreformia kritisoineet ovat nähneet uhkatilanteen suoraviivaisemmin. Uhkat ovat joko entisellään, tai entiset uhkat voidaan unohtaa ja varautua uusiin. Lisäksi Medvedev nosti esille sen, että liittolaisten kanssa on luotava *ystävälliset rajat (дружественные рубежи)* ja viittasi *Kollektiivisen turvallisuuden sopimusjärjestön*⁶⁷ joukkoihin. Artikkelin lopussa hän asetti vaatimuksia myös valtion tiedustelutoiminnalle. Hän huomautti, että valtionjohto tarvitsee ulkoiselta tiedustelulta operatiivisia tietoja potentiaalisista uhkista ja analyysia maailman tilanteesta. Lausunto on tulkittavissa myös siten, että hän ei ole ollut täysin tyytyväinen tähän asti saamaansa tilannekuvaan.

Krasnaja Zvezda julkaisi vuoden 2011 puolustusministeriön istunnosta Medvedevin ja Serdjukovin puheenvuorot kokonaisuudessaan. Medvedev oikeutti sotilasreformia suorasanaisesti uhkadiskurssin avulla.

*Развитие современной международной обстановки и сохранение ряда угроз безопасности Российской Федерации, в том числе вокруг наших границ, требуют от нас всесторонней модернизации Вооружённых Сил.*⁶⁸ (KZ 19.3.2011)

Medvedevin uhkadiskurssi liikkui melko yleisellä tasolla menemättä yksityiskohtaisesti tiettyihin uhkiin. Hänen uhkadiskurssiinsa sisältyi kaksi johtavaa teemaa, jotka toistuiivat lähes kaikissa lausunnoissa. Uhkat eivät olleet hänen kehitelemissään vaan sotilaspoliittisen tilanteen analyysin tuloksia. Tämän analyysin toteuttajaa ei artikkeleissa ilmaistu, vaikka presidentti viittaasikin tiedustelupalvelun rooliin toimintaympäristön analyysissä. Toiseksi, hän käytti lausunnoissaan usein ilmaisua *nykyaikaiset uhkat (современные угрозы)*, joka piti sisällään ajatuksen ja vaatimuksen, että ei pidä varautua yksinomaan aikaisemmin totuttuihin uhkiin.

Puolustusministeri Serdjukov kertoi vuoden 2009 puolustusministeriön istunnossa aikaisempaa Medvedevin lausuntoa myötäillen uhkista yksityiskohtaisemmin. Lausunto oli tyypillinen ulkoisen uhkan sävyttämä oikeutus.

Военно-политическая обстановка характеризовалась стремлением руководства США к достижению глобального лидерства, расширением и наращиванием военного присутствия Соединенных штатов и их союзников по НАТО в регионах, сопредельных с Россией. Устремления американской стороны были нацелены на получение доступа к сырьевым, энергетическим и другим ресурсам стран СНГ. Активно поддерживались процессы,

⁶⁷ CSTO (Collective Security Treaty Organization). Järjestö on Venäjä-johtoinen turvallisuusliittouma, jonka muita jäseniä ovat Armenia, Valko-Venäjä, Kazakstan, Kirgisia, Tadžikistan ja Uzbekistan. (Nichol 2011, 2) Huomion arvoista on, että Ukraina ei kuulu järjestöön.

⁶⁸ *Tämänhetkisen kansainvälisen tilanteen kehitys ja useiden Venäjän turvallisuusuhkien säilyminen myös rajojemme ympärillä vaativat meiltä kaikenpuolista asevoimien modernisointia.* (KZ 19.3.2011)

направленные на вытеснение России из пространства ее традиционных интересов. На военно-политическую обстановку оказывали серьезное влияние международный терроризм, незаконная торговля оружием, национальный и религиозный экстремизм. Они все чаще проявлялись в странах, граничащих с Россией. [...] Непосредственной угрозой национальным интересам и военной безопасности Российской Федерации назвал глава военного ведомства и нападение Грузии на Южную Осетию, которое было направлено, в первую очередь, на дестабилизацию обстановки на Кавказе.⁶⁹ (KZ 18.3.2009)

Serdjukovin mukaan Venäjän tulee valmistautua Yhdysvaltojen lisääntyvään vaikutusvalttaan ja estää Venäjän syrjäyttäminen sen perinteisiltä intressialueilta. Hänen mukaansa Yhdysvallat pyrkii mukaan hyödyntämään IVY-maiden energia- ja raaka-ainevaroja. Lausunnosta voidaan löytää yhtäläisyyksiä vuoden 2014 Ukrainan tilanteeseen. Jos Venäjä koki Yhdysvaltojen tavoittelevan vaikutusvaltaa Ukrainassa, sotilaallisen voiman käyttö oli lausunnon valossa loogista. Terrorismi ja aseiden laitton kauppa edustivat Serdjukoville muita uhkia. Lausuntoon sisältyi harvinaiseksi osoittautunut viittaus uskonnolliseen ekstremismiin. Ministeri käytti myös Georgian ja Etelä-Ossetian konflikteja oikeutuksena reformille. Tilaisuuden kuulijakuntana oli poliitikkoja ja puolustusministeriön henkilöstöä, jotka ovat uhka-ajattelultaan todennäköisesti konservatiivisia. On mahdollista, että Medvedev ja Serdjukov representoivat tarkoituksella ensisijaisesti konservatiivisia uhkia. Tällä tavoin he toivoivat vastustuksen olevan mahdollisimman vähäistä konservatiivisessa yleisössä.

Vuoden 2010 päätteeksi Krasnaja Zvezda julkaisi laajan artikkelin reformin tähänastisista saavutuksista. Artikkelin perustui ministeri Serdjukovin kuulemiseen duumassa. Hän oikeutti reformia hyökkäysuhkaan vetoamalla.

Что касается возможностей Вооружённых Сил по противодействию военным угрозам, то надо иметь в виду, что их переход на новый облик был продиктован необходимостью гарантированного отражения агрессии на любом угрожаемом направлении, независимо от складывающейся военно-политической обстановки.⁷⁰ (KZ 29.12.2010)

Serdjukovin lausunto ei kertonut Venäjän kokevan uhkaa kaikista ilmansuunnista, mutta oletti uhkan olevan mahdollinen mistä tahansa ilmansuunnasta. Sotilasjohto on mahdollisesti kokenut,

⁶⁹ *Sotilaspoliittiselle tilanteelle on luonteenomaista Yhdysvaltojen johdon pyrkimys saavuttaa globaali johtajuus sekä Yhdysvaltojen ja sen Nato-liittolaisten sotilaallisen läsnäolon lisääminen ja laajentaminen Venäjän raja-alueille. Yhdysvaltalaisen osapuolen yritys on tähännyt pääsyn raaka-aine-, energia- ja muille resursseille IVY-maissa. On tuettu aktiivisesti prosesseja, jotka ovat tähänneet Venäjän syrjäyttämiseen sen perinteisiltä intressialueilta. Sotilaspoliittinen tilanne osoittaa vakavaa kansainvälisen terrorismin, laittoman asekaupan sekä kansallisen ja uskonnollisen ekstremismin vaikutusta. Niitä esiintyy yhä useammin Venäjän naapurivaltioissa. [...] Välittömäksi uhkaksi Venäjän sotilaalliselle turvallisuudelle ja kansallisille intresseille sotilasjohdon johtaja nimesi myös Georgian hyökkäyksen Etelä-Ossetiaan, minkä tarkoitus oli ensisijaisesti lisätä Kaukasian alueen epävakautta. (KZ 18.3.2009)*

⁷⁰ *Mitä tulee asevoimien mahdollisuuksiin vastata sotilaallisiin uhkiin, pitää huomioida, että siirtymisen uuteen olemukseen saneli välttämättömyys hyökkäyksen torjuntaan missä tahansa uhkasuunnassa riippumatta voimassaolevasta sotilaspoliittisesta tilanteesta. (KZ 29.12.2010)*

että Venäjä ei ole kyennyt ennen reformia vastaamaan hyökkäyksiin kaikissa ilmansuunnissa tarkoituksenmukaisella tavalla. Uhkasuuntien priorisointi on mielenkiintoinen aihe myös diskursiivisesti. Siihen Serdjukov antoi lausunnollaan yhden vastauksen, jota tulee tarkastella kriittisesti. Sotilaspolitiikan ja diskurssien vallankäytöllisen voiman näkökulmasta on vastoin venäläistä traditiota todeta, että jollain suunnalla ei ole uhkaa. Valtion sotilaspoliittiset, taloudelliset ja inhimilliset rajoitteet kuitenkin todennäköisesti aiheuttavat uhkasuuntien priorisointia. Uusiin uhkiin Serdjukov viittasi keväällä 2012 Krasnaja Zvezdassa julkaistussa uutisessa puolustusministeriön istunnosta.

Появились новые центры силы, претендующие на региональное лидерство, и источники военно-политической напряжённости для России [...] В этих условиях Вооружённые Силы должны быть готовы обеспечить военную безопасность Российской Федерации при самом неблагоприятном для нашей страны развитии обстановки.⁷¹ (KZ 21.3.2012)

Mitään tarkennuksia mainituista voimakeskittymistä tai jännittyneisyyden lähteistä ei kuitenkaan Serdjukov tai Krasnaja Zvezda antanut. Lausunnon mukaan Venäjä on vihollisten ympäröimä ja sotilaspoliittinen tilanne on lähtökohtaisesti huono. Yleisesti Serdjukovin käyttämä uhkadiskurssi liikkui sotilaspoliittisella tasolla. Ministeri antoi lausuntoja uhkista varsin varovaisesti tukeutuen presidentin ja virallisten asiakirjojen muotoiluihin.

Kenraali Makarov käsitteli uhkaa ensimmäisen kerran vuoden 2008 joulukuussa, jolloin hän kertoi uhkien lisääntyneen paikallisella tasolla. Makarov viittasi paikallisten konfliktien ja niiden laajenemisen vaaran lisääntyneen. Haasteita on syntynyt IVY:n alueelta liittyen laittomaan maahanmuuttoon ja rikollisuuteen. (KZ 11.12.2008) Kesällä 2009 puhuessaan toimittajille hän oikeutti reformia ja siihen liittyvää tilannearviota voiman epätasapainolla Yhdysvaltojen ja Naton kanssa.

Нужно сказать, что она [геополитическая обстановка] вовсе не безоблачна - внешних угроз более чем достаточно. К примеру, силы и средства ВС США и НАТО в Европе значительно превосходят силы ВС РФ на Северо-Западном и Западном стратегических направлениях.⁷² (KZ 6.6.2009)

Makarovin lausunnon lähtöoletus oli, että Venäjän ja Yhdysvaltojen tai Naton sotilaallisen voiman tulisi Euroopassa olla tasapainossa. Lausunto kertoo Makarovin ajattelusta Venäjältä suurvaltana ja

⁷¹ On ilmaantunut uusia voimakeskityksiä, jotka tavoittelevat alueellista johtajuutta ja uusia sotilaspoliittisia jännittyneisyyden lähteitä Venäjää kohtaan. [...] Näissä olosuhteissa asevoimien täytyy olla valmiina turvaamaan Venäjän federaation sotilaallinen turvallisuus maallemme kaikkein epäsuotuisimmassa tilannekehityksessä. (KZ 21.3.2012)

⁷² Täytyy sanoa, että se [geopoliittinen tilanne] ei ole täysin pilvetön, ulkoisia uhkia on enemmän kuin riittävästi. Esimerkiksi USA:n ja Naton joukot ja kalusto ovat Euroopassa merkittävästi suuremmat kuin Venäjän asevoimien joukot luoteisessa ja läntisessä strategisessa suunnassa. (KZ 6.6.2009)

kansainvälisestä politiikasta nollasummapelinä, jossa yhden voittaessa toinen häviää. Tässä yhteydessä Makarov käytti Yhdysvaltoja ja Natoa keskeisenä Venäjän kohtaamana uhkana, mutta puolitoista vuotta myöhemmin Makarovin uhkadiskurssiin sisältyivät myös Lähi-itä ja Keski-Aasia, kuten seuraava esimerkki osoittaa. Uutistoimisto RIA Novosti järjesti loppuvuonna 2010 videoneuvottelun, johon kenraali Makarov ja sotilaspiirien komentajat osallistuivat. Tilaisuuden ensisijainen tarkoitus oli todennäköisesti esitellä julkisuudessa asevoimien kykyä käyttää nykyaikaisia johtamisjärjestelmiä. Makarov totesi tilaisuudessa, että asevoimat ei ole ollut uhkien suhteen ajanmukaisesti valmistautunut.

*Организационные реформы были инициированы в связи с несоответствием Вооруженных сил страны новым вызовам и угрозам XXI века, особенно в аспекте приграничной обстановки. [...] С точки зрения прогнозирования появления вызовов и угроз, наиболее опасными и конфликтногенными мира является Ближний Восток и Центральная Азия.*⁷³ (NVO 24.12.2010)

Vaikka artikkeli käsitteli Naton ja Venäjän suhdetta, on huomion arvoista, että Makarov nosti Keski-Aasian uhkadiskurssin keskiöön. Myös venäläiset tutkijat ovat nähneet, että asevoimat joutuu tulevaisuudessa ottamaan kantaa rajoittuneisiin konflikteihin Venäjällä, entisen Neuvostoliiton alueella ja muilla lähialueilla. Venäjän puolustaminen muilta suurvalloilta on uskottu strategisille ydinasejoukoille. (Barabanov, Makienko ja Puhov 2012, 32) Myös Gorenburg on muistuttanut, että Venäjä keskittyy kohtaamaan kapinallisia ja paikallisia vihollisia, joita vastaan se on sotinut viimeiset 10–15 vuotta. Venäjä on kyvytön vastaamaan Naton suorituskykyyn muuten kuin ydinasepidäkkeellä. (Gorenburg 2012, 227)

Useat sanomalehdet uutisoivat vuoden 2011 lopussa kenraali Makarovin esiintymisen kansalaiskamarissa. Kenraali huomautti riskin Venäjän joutumisesta sotilaalliseen paikalliseen konfliktiin lisääntyneen kaikilla Venäjän raja-alueilla (MK 18.11.2011). Makarovin lausunnon sävy oli varsin aggressiivinen. Lausunnon julkaissut Moskovski Komsomolets suhtautui siihen kriittisesti, sillä se olisi kaivannut uhkien yksityiskohtaisempaa erittelyä. Vedomosti uutisoi samasta tapahtumasta eritellen Makarovin lausumia uhkia.

Военная реформа вызвана новыми военными угрозами. [...] Теперь это не большая глобальная война, а угрозы вовлечения России в конфликт с НАТО, Грузией и Прибалтикой, противоречия в Арктике, проблема ПРО, дестабилизация в Центральной Азии, вовлечение России в конфликты после ударов США по Ирану и КНДР. Некоторые такие конфликты могут

⁷³ *Organisaatiouudistusten taustalla oli se tosiseikka, että maan asevoimat ei kykene vastaamaan 2000-luvun uusiin haasteisiin ja uhkiin erityisesti rajaseutujen tilanteen näkökulmasta. [...] Haasteiden ja uhkien ennakkoinnin näkökulmasta maailman vaarallisin ja konfliktiterkin alue on Lähi-idässä ja Keski-Aasiassa.* (NVO 24.12.2010)

привести к использованию ядерного оружия.⁷⁴ (VED 18.11.2011)

Lausunto kuvaa Makarovin käsitystä uhkien monipuolisuudesta. Lausuma ydinaseiden käytöstä selventää Makarovin käsitystä siitä, miten paikalliset konfliktit voisivat edetä ydinaseiden käyttöön. Käsittelee tätä problematiikkaa tarkemmin luvussa 6.4. Avainhenkilöiden uhkadiskurssiin on syytä liittää kesken sotilaspiirin komentaja Vladimir Tširkinin Eho Moskvyy -radiokanavan⁷⁵ haastattelussa antama lausunto, jossa hän viittasi uhkista puhuessaan Keski-Aasiaan.

России следует ожидать активизации действия боевиков на границах государств Центральной Азии после вывода коалиционных сил из Ирака и Афганистана. [...] Центральноазиатское стратегическое направление - это одно из взрывоопасных стратегических направлений на сегодняшний день. Угрозы сейчас идут с юга, и после вывода [...] очень много боевиков, вполне возможно, начнут шкодничать на наших южных рубежах. [...] Там же и наркотрафик. Где наркотики, там и вооруженные бандиты, там и теракты, и все остальное.⁷⁶ (NVO 23.9.2011)

Paikallisen tason komentajan lausunto kuvasi näkemyksiä uhkasta hänen omalla vastualueellaan. Mielenkiintoisen jännitteen loi se, että muiden avainhenkilöiden puhuessa Yhdysvaltojen ja Naton luomasta uhkasta Tširkin kuvaili niiden lähtöä Irakista ja Afganistanista kielteisenä asiana. Hän viittasi huumekauppaan ja tulkitsi Naton lähdön aiheuttavan kielteisiä seurauksia Venäjälle. Hän siis toivoi Yhdysvaltojen ja Naton jatkavan läsnäoloaan näissä maissa, jotta niiden kautta ei muodostuisi uhkaa Venäjälle.

Avainhenkilöt vakuuttivat uhkadiskurssissaan Venäjän valmistautuvan monenlaisiin uhkiin. Niiden keskinäinen painoarvo vaikuttaa kuitenkin olevan muutoksessa. Luvussa 3 esiteltiin tutkimuskirjallisuuteen peilattuna laajamittainen uhkakuva lännestä on pienentymässä paikallisten konfliktien kustannuksella. Huomion arvoista on, että kaikki avainhenkilöt käyttivät Yhdysvaltoja tai Natoa diskurssissaan, mutta muita merkittäviä valtioita kuten Kiinaa tai Japania ei. Kiinalla ja Venäjällä on strateginen kumppanuus, joka saattaa muodostaa Kiinan uhkasta tabun. Japanin kanssa Venäjällä on edelleen kiistoja Kuriilien saarten hallinnasta, mutta kiistaa tai Japanin asemaa ei

⁷⁴ *Uudet sotilaalliset uhkat ovat tehneet sotilasreformin välttämättömäksi. [...] Kyseessä ei ole suuri globaali sota, vaan uhkat Venäjän mukaanvetämisestä konfliktiin Naton, Georgian ja Baltian maiden kanssa, ristiriidat arktisella alueella, ohjuspuolustuskilpiongelma, Keski-Aasian epävakautuminen, Venäjän mukaanvetäminen konfliktiin Yhdysvaltojen iskettyä Iraniin ja Pohjois-Koreaan. Jotkin tällaiset konfliktit voivat johtaa ydinaseiden käyttöön (VED 18.11.2011)*

⁷⁵ Eho Moskvyy -radiokanava on perustettu vuonna 1990. Gazprom Media omistaa kanavasta 66 % ja toimituskunta 34 %, joista 18 % Aleksei Venediktov. Joidenkin mielestä kanava on ainoa riippumaton media Venäjällä, vaikka sen enemmistöomistus on Gazpromilla. Päätoimittaja Venediktovin mukaan kanava ei ole oppositiokanava vaan informaatiokanava, alusta keskustelulle. (Wikipedia/Эхо Москвы 2014)

⁷⁶ *Venäjää odottaa Keski-Aasian valtioiden rajoilla taistelijoiden aktiivisuuden lisääntyminen koalitiojoukkojen Irakista ja Afganistanista vetäytymisen jälkeen. [...] Keski-Aasian strateginen suunta on tänä päivänä yksi räjähdysherkimmistä strategisista suunnista. Uhkat tulevat nyt etelästä ja [...] vetäytymisen jälkeen erittäin monet taistelijat mahdollisesti alkavat vahingoittaa eteläisiä rajojamme. [...] Siellä on myös huumeita. Missä on huumeita, siellä on myös bandiitteja, terrori-iskuja ja kaikkea muuta. (NVO 23.9.2011)*

pidetä niin merkittävänä, että se nousisi uhkadiskurssiin. Kukaan ei missään vaiheessa tuonut esille, mikä on Naton tai Yhdysvaltojen oma uhka-arvio ja miten Venäjä siihen liittyy. Avainhenkilöt eivät representoineet uskontoihin liittyviä uhkia yhtä Serdjukovin poikkeusta lukuun ottamatta. Ainoastaan kenraali Makarov mainitsi arktiseen alueeseen liittyvän kehityssuunnan. Avainhenkilöt ovat todennäköisesti jättäneet jotkin uhkat representoimatta ulko- tai sisäpoliittisista syistä, sillä se voisi vaikuttaa heikentävästi heidän legitimizeettiinsä.

Diskurssikäytännön tasolla ei ollut havaittavissa suurta valikoivuutta siinä, missä konteksteissa avainhenkilöt representoivat minkäkinlaisia uhkia. Medvedeville ja Serdjukoville puolustusministeriön vuosittaiset istunnot olivat keskeisimpiä uhkadiskurssin representoimistilaisuuksia. Uhkadiskurssia käyttivät kaikki muut paitsi pääministeri Putin, jonka selkeitä diskurssin lausumia ei aineistossa esiintynyt. Putinin nimissä julkaistussa maan turvallisuutta käsittelevässä kirjoituksessa (RG 20.2.2012, ks. luku 7.3) todettiin ydinasevaltioiden keskinäisen globaalien sodan todennäköisyyden olevan alhainen, mutta alueellisten ja paikallisten sotien lisääntyvän. Yhdysvallat ja Nato mainittiin vain ohjuspuolustuskysymyksen yhteydessä. Lisäksi todettiin, että uhkien arvioinnissa tulee olla pitkäjänteinen ja arvioida niitä 30–50 vuotta eteenpäin. Putinin puuttuminen uhkadiskurssista ei kuitenkaan kerro hänen roolittomuudestaan uhkien todellisessa määrittelyssä. Yhdysvaltojen representointi uhkakuviissa on todennäköisesti riippuvainen Putinista, sillä hän on osoittanut ideologista vastustusta Yhdysvaltoja kohtaan (esim. KZ 29.2.2012b, ks. luku 6.1) toisin kuin presidentti Medvedev.

Venäjänsä kokema tai tavoittelema suurvaltaidentiteetti edellyttää rinnastusta muihin suurvaltoihin. Viholliskuvan rakentaminen Yhdysvalloista on luonnollista ja sisäpoliittisesti kannattavaa. Keskeinen kysymys on, onko Yhdysvaltojen aiheuttama uhka niin suuressa asemassa myös avainhenkilöiden todellisessa ajattelussa kuin sen diskursiivinen rakentaminen antaa olettaa. Gorenburgin mukaan Venäjän poliittinen johto on viimein ymmärtänyt, että vaikka Yhdysvallat ei ole ystävä, ei se ole enää vihollinenkaan (Gorenburg 2012, 227). Tämä näkemys yhdistettynä Putinin Yhdysvaltoja vastustavaan asenteeseen on todennäköisesti luonut avainhenkilöiden mallin uhkien representoinnista. Uhkan representointi on käyttökelpoinen diskursiivinen vallankäytön väline heidän legitimizeetilleen ja tavoitteilleen Venäjän lähialueilla.

Sanomalehtien uhkadiskurssissa esitettiin runsaasti näkemyksiä eri uhkasuuntien mahdollisuuksista lähes kaikissa sanomalehdissä. Ennen sotilasreformin julkistamista NVO:n asiantuntija Aleksandr

Hramtšihin⁷⁷ nosti esiin Kiinan uhkan ja siihen varautumattomuuden.

*Для нас угроза внешней агрессии как раз существует. Никак не со стороны НАТО [...] а со стороны Китая. У нас в принципе не понимают, что Поднебесная, по сути, обречена на внешнюю экспансию.*⁷⁸ (NVO 8.8.2008)

Hramtšihinin näkemys Kiinan aiheuttamasta uhkasta oli aineistossa ainoa laatuaan. Hän itse toisti kantansa myöhemmin (NVO 23.7.2010). Päinvastaisen näkemyksen uhkan ilmansuunnasta antoi kommunistinen puolue käytännössä kaikissa julkituloissaan. Sovetskaja Rossija julkaisi Venäjän presidentille ja kansalaisille osoitetun avoimen kirjeen (*Остановить погром армии!*⁷⁹), josta myös muut lehdet uutisoivat. Kirjeessä vaadittiin ensisijaisesti eroa puolustusministeri Serdjukoville, joka ajattelemattomalla toiminnallaan ja vastuuttomilla päätöksillään tuhoaa Venäjän puolustuskyvyn. Lehden mukaan Serdjukov on ottanut joukkorakenneuudistuksissaan esimerkkiä Yhdysvalloista.

*Сердюков ведет нас к американскому стереотипу, не понимая, что армия США органически встроена в блок НАТО, а Россия на международной арене выступает самостоятельной военной силой, находящейся в окружении недругов.*⁸⁰ (SR 1.11.2008)

Kommunistit olettivat, että Serdjukov oli uudistuksen suunnittelija. He halusivat kirjeellään luoda käsitystä, että Venäjä on vihollisten ympäröimä, mikä kertoo syvälle juurtuneista Neuvostoliiton aikaisista ideologioista. He vetosivat valtion kohtaamaan ulkoiseen uhkaan.

*Это дорогостоящая «кадровая реформа» затеяна Сердюковым и его некомпетентными, безответственными гражданскими и военными «советниками» именно в тот момент, когда агрессивный характер планов НАТО в отношении России становится предельно очевидным, а военная угроза безопасности нашей страны ощутимо нарастает.*⁸¹ (SR 1.11.2008)

Kommentti sisälsi kommunistien kannasta reformin toteutukseen kaksi viestiä, jotka olivat Sovetskaja Rossijan keskeisiä kritiikin aiheita koko aineistossa. Ensin se totesi sotilasreformin huonosti suunnitelluksi Serdjukovin ja hänen epäkompetenttien neuvonantajinsa toimesta ja toiseksi Naton olevan Venäjälle kasvava uhka. Kommunistit uskoivat, että ministeri on koonnut

⁷⁷ Aleksandr Hramtšihin (s. 1967). Poliitiikan ja sotilasanalyysin instituutin analyysiosaston päällikkö, valmistunut Moskovan valtionyliopiston fysiikan laitokselta, ei suorittanut asepalvelusta. Toimi 1990-luvulla presidentti Jeltsinin kansliassa. (Wikipedia/Александр Храмчихин 2014)

⁷⁸ *Ulkoisen aggression uhka meille on olemassa. Ei mitenkään Naton suunnasta [...] vaan Kiinan suunnasta. Meillä ei periaatteessa ymmärretä, että Tianxia ("kaikki taivaan alla") perimmiltään on kohtalon tuomitsema laajenemaan.* (NVO 8.8.2008)

⁷⁹ *"Pysäyttäkää armeijan tuho"* Myös pogromi: (ven. погром < громить 'tuhota') alun perin Venäjän juutalaisiin kohdistunut väkivaltaisen hyökkäys. Pogromissa tuhotaan ja ryöstetään juutalaisten koteja, liiketiloja ja synagogia. (Wikipedia/Погром 2014)

⁸⁰ *Serdjukov johtaa meidät kohti amerikkalaista stereotyyppiä ymmärtämättä, että USA:n asevoimat on orgaanisesti rakennettu Naton blokkiin, mutta Venäjä esiintyy kansainvälisellä areenalla itsenäisenä sotilasvoimana, joka on vihamiehien ympäröimä.* (SR 1.11.2008)

⁸¹ *Tämä kallis ja ajattelematon henkilöstöreformi toimeenpannaan Serdjukovin ja hänen epäkompetenttien vastuuttomien "siviili- ja sotilasneuvonantajien" toimesta juuri hetkellä, jolloin Naton aggressiivisten suunnitelmien luonne suhteessa Venäjään tulee äärimmäisen ilmiselväksi ja sotilaallinen uhka maallemme lisääntyy kouriintuntuvasti.* (SR 1.11.2008)

oman taustajoukkonsa, joka on vastuussa reformin suunnittelusta, mikä ei tämän tutkimuksen valossa pidä paikkaansa (ks. luku 7.3). Tätä kritiikkiä voidaan pitää kuuluvana venäläiseen traditioon, jossa on syytetty enemmän huonoja neuvonantajia kuin johtajaa. Vedomostin kirjettä koskevassa artikkelissa (VED 5.11.2008) lehti julkaisi siitä katkelmia ja toi esille vastakkaisen näkemyksen reformin syntymisestä haastatellessaan ulko- ja puolustuspoliittisen neuvoston jäsentä Vitali Šlykovia.⁸² Hän oli varma, että reformia on kypsytetty pitkään ja se etenee aiottuun suuntaan. Representoimalla Šlykovin lausunnon Vedomosti pyrki ottamaan etäisyyttä kommunistien mielipiteisiin. Sovetskaja Rossijan artikkeleissa nousi toistuvasti esille ideologinen vastustus Yhdysvaltoja kohtaan. Lehti käytti asiantuntijana usein Leonid Ivašovia,⁸³ joka määritteli Venäjän uhkaksi yksiselitteisesti Yhdysvallat.

В военно-стратегическом плане, безусловно, главной угрозой безопасности России являются беспрецедентное наращивание военных приготовлений со стороны США и явная нацеленность американского военного потенциала на Россию.⁸⁴ (SR 18.12.2008)

Muutamaa kuukautta myöhemmin Sovetskaja Rossija julkaisi jälleen kärkevän kirjoituksen, jossa vastustettiin lähes kaikkia reformiin liittyviä päätöksiä. Ulkoisen uhkan Venäjän lähialueella todettiin kasvaneen.

Внешние военные угрозы для России становятся все более острыми. Наши партнеры и соседи активно наращивают военную мощь, быстро меняя соотношение сил не в пользу России. [...] На западном стратегическом направлении идет неуклонное приближение НАТО к границам России. В Прибалтике уже все готово к размещению сил НАТО. Базы США появляются в Румынии и Болгарии, неизбежно появление американских военных баз в Грузии. Нынешнее украинское руководство движется в сторону НАТО. Война вновь становится инструментом решения крупных политических и экономических проблем. Столкновение даже с гораздо более слабым противником (Грузией) в августе 2008 года выявило резкое ослабление боеспособности Вооруженных сил России.⁸⁵ (SR 7.3.2009)

Lausunto tukee näkemystä kommunistien konservatiivisesta maailmankuvasta, jossa Venäjä nähdään vihollisten ympäröimänä. Lehti turvautui perusteluissaan historiaan todetessaan, että kylmä sota ei ole vielä päättynyt (SR 17.9.2009). Kommunistien uhkadiskurssi oli muuttumaton koko

⁸² Vitali Šlykov (1934–2011) toimi Neuvostoliiton aikana sotilastiedustelussa ja myöhemmin politiikassa. Vuodesta 2009 Moskovan kauppakorkeakoulun (Высшая школа экономики) professori. (Wikipedia/Виталий Шлыков 2013)

⁸³ Leonid Ivašov (s. 1943). Kenraalieväri evp., palveluksessa vuoteen 2001. (Wikipedia/Леонид Ивашов 2013)

⁸⁴ Sotilasstrategisella kentällä Venäjän turvallisuuden pääuhka on ehdottomasti sotilaallisten valmistelujen ennenkuuluvamaton lisääminen USA:n suunnalta ja amerikkalaisen sotilaallisen potentiaalin selvä suuntaaminen Venäjää kohti. (SR 18.12.2008)

⁸⁵ Venäjän kokemat ulkoiset uhkat tulevat yhä voimakkaammiksi. Kumppanimme ja naapurimme lisäävät sotilaallista voimaa muuttaen nopeasti joukkosuhteen Venäjälle epäedulliseksi. [...] Läntisessä strategisessa suunnassa Nato lähenee jatkuvasti Venäjän rajoja kohti. Baltian maissa on jo kaikki valmista Naton joukkojen sijoittumiselle. USA:n tukikohtia ilmestyy Romaniaan ja Bulgariaan, väistämätöntä on amerikkalaisten sotilastukikohtien ilmestyminen Georgiaan. Ukrainan nykyinen johto etenee kohti Natoa. Sodasta tulee jälleen suurten poliittisten ja taloudellisten ongelmien ratkaisukeino. Selkkaus jopa paljon heikomman vastustajan kanssa (Georgia) elokuussa 2008 osoitti Venäjän asevoimien suorituskyvyn jyrkän heikentymisen. (SR 7.3.2009)

tutkimusaineistossa. Rossijskaja Gazeta julkaisi vuonna 2011 kommunistisen puolueen kirjoituksen, jossa Natoa kuvailtiin entistä vihamielisempänä sotilasblokkina, joka lähestyy yhä lähemmäs Venäjän rajoja (RG 23.11.2011). Viimeisenä kommunistien lausuntona on syytä nostaa esille Krasnaja Zvezdan julkaisema kommunistisen puolueen Vladimir Komojedovin⁸⁶ haastattelu, jossa hän luetteli Venäjän kokemia uhkia. Komojedov näki Naton laajentumisen ja uhkan kasvamisen välillä kausaalisuhteen.

Разве ослабли внешние угрозы для России? Вовсе нет! Союзников у нас немного, да и не у всех у них достаточно боеспособные армии. А вот количество потенциальных противников всё растёт. Среди них уже появились бывшие республики СССР, пустившие войска НАТО на свою территорию. Американские базы ныне размещаются в странах, которые ещё недавно были нашими союзниками по Варшавскому договору. Это Польша, Румыния, Болгария. НАТО всё ближе подходит к нашим границам. То есть потенциально военная опасность для России возрастает. Осложняется военно-политическая ситуация на евразийском континенте. Не случайно ведь [...] Николай Макаров на недавних слушаниях в Общественной палате признал, что при определённых условиях локальные и региональные вооружённые конфликты могут перерасти в крупномасштабную войну, в том числе с применением ядерного оружия. [...] Главное для Вооружённых Сил любого государства, считающего себя суверенным, быть готовым к отражению внешних угроз [...]. Это аксиома.⁸⁷ (KZ 13.1.2012)

Komojedov muistutti asevoimien päätehtävästä eli kansallisen turvallisuuden turvaamisesta. Puolustus suunnittelun näkökulmasta useimpien valtioiden kohdalla hän on siinä oikeassa, vaikka etenkin länsimaiden doktriineihin on viime vuosikymmenten aikana ilmestynyt maantieteellisesti riippumattomia uhkia ja toimintatapoja. Komojedovin taustan huomioiden hän lienee varsin hyvin perillä venäläisestä puolustus suunnittelusta. Komojedovin lausunto edusti kommunistien mittakaavassa reformia myötäilevää sävyä, mikä on toki tyypillistä lausunnon julkaisseen lehden Krasnaja Zvezdan sisällölle.

NVO julkaisi vuoden 2009 alussa kirjoituksen saksalaisen tutkimusinstituutin⁸⁸ artikkelista, jonka kirjoittaja kyseenalaisti venäläisen uhkadiskurssin Yhdysvalloista ja Natosta.

Решающий успех российской военной реформы [...] связан с ответом на вопросы: какие военно-политические угрозы для себя усматривает РФ и какую роль она намерена играть на

⁸⁶ Vladimir Komojedov (s. 1950). Amiraali, Mustanmeren laivaston komentaja 1998–2002. Vuodesta 2007 kommunistisen puolueen duuman edustaja. (Wikipedia/Владимир Комоедов 2013)

⁸⁷ *Onko ulkoinen uhka Venäjälle heikentynyt? Ei ollenkaan! Liittolaisilla meillä on vähän, eikä niillä kaikilla ole riittävän suorituskykyisiä armeijoita. Mutta potentiaalisesti vihollisten määrä yhä kasvaa. Niiden joukossa on entisiä neuvostotasavaltoja, jotka ovat päästäneet Naton joukot alueilleen. Amerikkalaisten tukikohdat sijaitsevat nyt maissa, jotka olivat vielä vähän aikaa sitten liittolaisiamme Varsovan liiton kautta. Näitä ovat Puola, Romania, Bulgaria. Nato tulee yhä lähemmäs rajojamme. Eli potentiaalisesti sotilaallinen vaara Venäjälle kasvaa. Sotilaspoliittinen tilanne Euraasian mantereella vaikeutuu. Ei ollut sattumaa, että [...] Nikolai Makarov äskettäisessä kuulemisessa kansalaiskamarissa myönsi, että tietyissä olosuhteissa paikalliset ja alueelliset konfliktit voivat kasvaa laajamittaiseksi sodaksi ja ydinaseen käyttöön. [...] Tärkeintä minkä tahansa valtion asevoimille, jotka näkevät itsensä suvereenina, on olla valmiina ulkoisen uhkan torjuntaan [...]. Tämä on aksiooma (KZ 13.1.2012)*

⁸⁸ Artikkelissa ei tarkemmin yksilöidä instituuttia, mutta kyseessä lienee German Institute for International and Security Affairs (www.swp-berlin.org).

мировой арене? Только грамотные и ясные ответы позволят России эффективно расходовать имеющиеся финансовые средства. Однако на этот счет в российском руководстве нет единого мнения. Высокопоставленные военные по-прежнему видят главную угрозу национальной безопасности РФ в Соединенных Штатах и НАТО. В то же время они недооценивают значение региональных и локальных конфликтов, транснациональные угрозы.⁸⁹ (NVO 13.2.2009)

Lehden toimitus ei kommentoinut artikkelia mitenkään, joten näkemys uhkien virhearvioinnista oli täysin tutkimusinstituutin. Avainhenkilöiden uhkadiskurssin analyysi ei tukenut artikkelin huomiota Venäjän johdon epäyhtenäisyydestä eikä alueellisten konfliktien aliarvioimisesta. Novaja Gazetan artikkelissa samoihin aikoihin Vitali Šlykov kommentoi, että reformin perustana oleva uudenlainen suhtautuminen mahdollisiin uhkiin oli oikea.

Реальная основа нынешних реформ, [...] это фактический отказ от глупых идей о ширококомасштабной войне с Западом и прагматичная подготовка к успешному ведению локальных войн.⁹⁰ (NG 1.4.2009)

Šlykovin lausunto uhkanäkemyksen muutoksesta oli hänen taustansa entisenä tiedusteluviranomaisena huomioiden varsin painava, ja se kyseenalaisti avainhenkilöiden uhkadiskurssin representoinnin. Esimerkin lisäksi hän totesi venäläisten olevan sotilaallisilta näkemyksiltään ideologisesti noin sata vuotta länttä jäljessä. Lausunto voidaan rinnastaa myös Baranyn vuonna 2007 tekemään arvioon, jonka mukaan sotilasreformi ei tule onnistumaan ennen kuin sotilaallinen ja poliittinen johto selvästi ja julkisesti tunnistaa, että pääuhka Venäjän turvallisuudelle ei tule Yhdysvalloista tai Natosta. Baranyn mukaan kenraaleilla on perusintressi myytin ylläpitämiseksi länsiuhkasta, eikä hän usko muutoksen tapahtuvan lähitulevaisuudessa. (Barany 2007, 142)

Venäjän sotilasdoktriinin luonnosteksti nousi julkisuuteen loppuvuonna 2009. Virallisesti presidentti Medvedev hyväksyi doktriinin helmikuussa 2010 (ks. luku 6.3). Useat lehdet käsitelivät doktriinia uhkadiskurssin kannalta. Vedomostin mukaan doktriini tulkitsee sotilasliittojen aiheuttaman uhkan vähentyneen (VED 18.12.2009), kun Izvestija totesi Naton olevan virallisesti jälleen Venäjän uhka (IZ 8.2.2010). Sovetskaja Rossija julisti tyytyväisyyttään Nato-uhkan julkituomisesta. Novaja Gazetan doktriinitekstin luonnosta koskeva artikkeli muistutti

⁸⁹ *Venäjän sotilasreformin ratkaiseva onnistuminen liittyy siihen, miten vastaamme kysymyksiin: minkälaisia sotilaspoliittisia uhkia itselleen Venäjä näkee ja minkälaisen roolin se aikoo ottaa kansainvälisellä areenalla? Vain pätevät ja selkeät vastaukset tekevät Venäjälle mahdolliseksi käyttää taloudellisia resursseja tehokkaasti. Mutta tässä suhteessa Venäjän johdolla ei ole yhtenäistä mielipidettä. Korkea-arvoiset sotilaat näkevät entiseen tapaan Venäjän kansallisen pääuhkan Yhdysvalloissa ja Natossa. Samalla he aliarvioivat alueellisten ja paikallisten konfliktien merkityksen ja kansallisuuksien väliset uhkat. (NVO 13.2.2009)*

⁹⁰ *Tämänhetkisen reformin todellinen perusta on se, että käsittämättömät ajatukset laajamittaisesta sodasta lännen kanssa on hylätty ja valmistaudutaan pragmaattisesti paikallisten sotien menestykselliseen käymiseen. (NG 1.4.2009)*

Yhdysvaltojen ja Kiinan ylivoimaisuudesta Venäjän asevoimiin verrattuna ja toi esille myös Turkin Venäjää suuremman potentiaalinen Transkaukasian ja Mustanmeren alueilla (NG 23.11.2009). Mikään muu aineistossa esiintyvä lähde ei mainitse Turkin asevoimien potentiaalia, vaikka sillä on merkittävä asema ja sotilaallinen voima⁹¹ lähellä Venäjälle tärkeitä alueita.

Izvestija julkaisi artikkelin Eho Moskvyy -radiokanavan ohjelmasta, jossa haastateltu Aleksandr Golts⁹² kyseenalaisti Kiinan aiheuttaman uhkan ja nosti Keski-Aasian uhkadiskurssiin.

Я совершенно не согласен с теми, кто говорит о военной угрозе со стороны Китая. Угроза там есть, конечно, но носит не военный, а экономический характер. Если говорить о военных угрозах, единственное, на мой взгляд, что можно обсуждать всерьез, - это крах американской операции в Афганистане. И в этом случае агрессивный ислам перескакивает в слабые авторитарные режимы в Центральной Азии, с которыми у нас фактически нет нормальной границы. Вот это большая проблема. [...] Здесь российская власть - редко я ее хвалю, - но здесь она действует совершенно рационально, создавая вот эти Коллективные силы оперативного реагирования.⁹³ (IZ 9.3.2010a)

Golts toi selkeästi esille Yhdysvaltojen Afganistan-operaation ja Keski-Aasian uhkanäkymien kausaalisuhteen. Saman toi myöhemmin esille keskisen sotilaspiirin komentaja Tširkin (vrt. yllä NVO 23.9.2011). Golts liitti tähän kehityssuuntaan aggressiivisen islamin, jota mikään muu lehti ei uhkadiskurssin yhteydessä representoinut, kuten ei mitään muutakaan uskontoa. Moskovski Komsomolets otti vuoden 2011 lopulla melko myönteisen kannan reformin tuloksiin. Sen mukaan uhkakuva on mietitty uudelleen, ja siihen lehti suhtautui positiivisesti.

В Генитабе предпочли опереться как на опыт вооруженных конфликтов 90-х годов внутри страны, так и на опыт заокеанских коллег, полученный ими в 2000-х. Основной вывод: больше нет необходимости в массовой армии с крупным мобилизационным резервом, способной вести крупномасштабную войну огромными воинскими соединениями, подобными фронтам Великой Отечественной войны.⁹⁴ (МК 13.12.2011)

⁹¹ Military Balance 2014 -julkaisun mukaan Turkin asevoimien aktiivipalveluksessa (ml. varusmiehet) on 510 600 henkeä. Saman julkaisun mukaan koko Venäjällä on aktiivipalveluksessa (ml. varusmiehet) 845 000 henkeä. Turkilla on 14 dieselkäyttöistä sukellusvenettä, kun Venäjällä niitä on Mustanmeren laivastossa yksi. (The Military Balance 2014, 146–147, 180, 188)

⁹² Aleksandr Golts (s. 1955) Ježednevnyi žurnal -portaalin päätoimittaja, toiminut tutkijana Stanfordin yliopistossa ja politiikassa Garri Gasparovin poliittisessa liikkeessä (Wikipedia/Александр Гольц 2014)

⁹³ *Olen täysin eri mieltä niiden kanssa, jotka puhuvat sotilaallisesta uhkasta Kiinan suunnalta. Uhka sielläkin tietysti on, mutta se ei ole luonteeltaan sotilaallista vaan taloudellista. Jos puhutaan sotilaallisista uhkista, niin ainoa, josta voi minun mielestäni keskustella vakavasti, on Yhdysvaltojen Afganistan-operaation luhistuminen. Ja tässä tapauksessa aggressiivinen islam ottaa hallintaansa Keski-Aasiassa heikkoja autoritaarisia hallintoja, joiden kanssa meillä ei todellisuudessa ole hyvin toimivia rajoja. Tässä on suuri ongelma. [...] Tässä Venäjän valtaapitävät, harvoin heitä kiittäen, mutta tässä he toimivat täysin rationaalisesti luodessaan nämä operatiivisen reagoimien kollektiiviset joukot. (IZ 9.3.2010a)*

⁹⁴ *Yleisesikunnassa on asetettu etusijalle varautua niin 90-luvun aseellisten konfliktien kokemuksiin maan sisällä kuin myös valtamerten takaisen kollegoiden kokemuksiin, joita he ovat saaneet 2000-luvulla. Tärkein johtopäätös: Enää ei ole välttämätöntä tarvetta massa-armeijalle, jolla on valtava liikekannallepanoreservi ja joka on kykenevä käymään laajamittaista sotaa suurilla sotilasyhtymillä samanlaisin rintamin kuin suuressa isänmaallisessa sodassa. (МК 13.12.2011)*

Lehti huomautti samassa artikkelissa myös, että vaikka paikalliset sodat ovat jatkossa prioriteetti, vanhoja taisteludoktriineja ei heitetä pois. Lausunto tuki avainhenkilöiden uhkadiskurssia (esim. RG 21.7.2009), jonka mukaan puolustus suunnittelun perustana on valmistautua kaikkiin mahdollisiin uhkiin.

Sanomalehtien uhkadiskurssissa hegemonisessa asemassa olivat kommunistisen puolueen ja Sovetskaja Rossijan esittämät näkemykset Yhdysvaltojen ja Naton luomasta uhkasta. Näkemys edustaa konservatiivista ajattelutapaa, joka on lähtöisin Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen vuosikymmeniä kestäneestä vastakkainasettelusta. Kommunistien diskurssi oli lähimpänä avainhenkilöiden diskurssia, joten niiden välillä jännite oli pientä. Toki kommunistit totesivat uhkan yksioikoisemmin kuin avainhenkilöt, jotka kertoivat valtion varautuvan moniin eri uhkiin. Useiden muiden sanomalehtien diskursseissa julkaistiin kriittisiä näkemyksiä, joiden jännite avainhenkilöiden uhkadiskurssia kohtaan oli suhteellisen suurta. Niiden toimitukset eivät kuitenkaan analysoineet uhkia itsenäisesti vaan representoivat lähinnä asiantuntijoiden lausuntoja. Lähtökohta sekä avainhenkilöiden että sanomalehtien uhkadiskurssin representoinnissa oli se, että reformi toteutetaan uhkien lisääntymisen ja muuttumisen, ei vähentymisen seurauksena. Tämä muutos nähtiin ennen kaikkea reformin syynä, jonka avulla sitä sekä oikeutettiin että kritisoitiin. Yhtäältä lausunnot ja kirjoitukset olivat varsin räväköitä, toisaalta varovaisia yksilöimään muita kuin yleisesti keskustelussa olevia ulkoisia uhkia. Uhkadiskurssi asemoituu sekä reformia puoltavien että kritisoivien syydiskurssien joukkoon.

5.1.2 Sodan kuva -diskurssi

Sodan kuvan muutos on keskeinen osa sodankäynnin kehitystä. Osapuolet pyrkivät jatkuvasti kehittämään välineitä ja tapoja saavuttaakseen etulyöntiaseman potentiaalisia vihollisiaan vastaan. Sodan kuva -diskurssi sisälsi oletuksen, että Venäjä ei ole varautunut ajanmukaisiin uhkiin, sillä sodan kuva on muuttunut ajoista, jolloin sen asevoimien nykyinen rakenne ja suorituskyky on muodostettu. Sodan kuvan muutos on kontekstinsa suhteen varsin läheinen uhkadiskurssin kanssa. Uhkan muuttuminen on seurausta sodan kuvan muutokselle. Gorenburgin mukaan Venäjä on mukautunut sodan kuvan muutokseen sotilasreformin avulla. Tärkeimpiä muutoksia ovat olleet liikkuvuuden parantaminen, massamaisen liikekannallepanon korvaaminen suuremmalla määrällä pysyvän valmiuden joukkoja ja sisäisen koordinaation parantaminen. Reformi on kyennyt purkamaan neuvostoaikaiset rakenteet ja korvaamaan ne tälle vuosisadalle soveltuvammilla

rakenteilla. Muutokset on toteutettu Venäjän kyvyn parantamiseksi reagoida nopeammin odottamattomiin ja paikallisiin konflikteihin ennemmin kuin laajoihin rintamasotiin, jotka olivat kylmän sodan aikaisen suunnittelun perusta. (Gorenburg 2013, 1-2) Käsittelen sodan kuvaa myös edempänä luvussa 6.2, jossa limittyvät useat tämän diskurssin representaatiot ja tutkimuskirjallisuuden näkemykset.

Avainhenkilöiden diskurssin representoinnista vastasi lähes yksinomaan kenraali Makarov, jonka rooliin ja kompetenssiin se kuuluu. Vuoden 2008 lopussa Vedomostissa julkaistussa artikkelissa hän perusteli uhkakuvan muutosta varsin suorasanaisesti. Hänen mukaansa Neuvostoliiton armeija valmistautui laajamittaiseen sotaan Euroopassa, mutta nykyään se ei ole enää ajankohtaista. Lausunto loi oikeutuksen sodan kuvan muutoksen kautta sille, että Venäjän asevoimia ei kannata kehittää neuvostoliittolaisen suunnittelun ja uhka-arvion perusteella, kuten esimerkiksi kommunistit ovat ehdottaneet. Toimittajan oman arvion mukaan asevoimat varautuu nykyään paikallisiin konflikteihin rajaseuduilla. Lisäksi artikkelissa todettiin, että vastaavia joukkorakenteen muutoksia nähtiin 1990-luvulla Yhdysvalloissa, jossa mukautuminen muuttuneeseen sodan kuvaan on tehty jo tuolloin. (VED 30.12.2008) Rossijskaja Gazeta julkaisi vuoden 2010 maaliskuussa kenraali Makarovin laajan haastattelun, jossa hän sai oikeuttaa reformia vapaasti omin sanoin. Sodan kuvan muutokseen hän viittasi perusteellisesti.

Мы исходили из того, что в последние 15–20 лет мир в значительной степени изменился. [...] Раньше мы воевали многомиллионными группировками войск, основу которых составляли фронты. Опыт военных конфликтов последнего десятилетия показал, что такая война возможна, но маловероятна. В перспективе войска перейдут к активным маневренным действиям. На смену фронтальным сражениям придут действия межвидовых группировок на всю глубину построения противника. Стороны будут стремиться к поражению критически важных объектов, а также к ведению бесконтактных боевых действий.⁹⁵ (RG 23.3.2010)

Makarov myönsi asevoimiensa heikkoudet ja sen, että menneisyyden sodankäyntiin ei enää kannata valmistautua samalla painoarvolla kuin aiemmin. Lausunto tukee käsitystä avainhenkilöiden uhkanäkemyksen painotusten muuttumisesta laajamittaisesta sodasta paikalliseen. Lisäksi Makarov otti kantaa asevoimien suorituskykyyn kritisoimalla sen suorituksia Tšetšeniassa.

Keskeinen sodan kuvan diskurssiin sisältyvä aihe oli *kuudennen sukupolven sodankäynti*, johon

⁹⁵ *Me lähdimme siitä, että 15–20 viime vuoden aikana maailma on merkittävässä määrin muuttunut. [...] Ennen sodimme monimiljoonaisilla joukkoryhmittymillä, joiden perustana olivat rintamat. Kymmenen viime vuoden sotilaallisten konfliktien kokemukset ovat osoittaneet, että tällainen sota on mahdollinen, mutta epätodennäköinen. Tulevaisuudessa joukot siirtyvät aktiivisiin liikkuviin toimintoihin. Rintamataistelun korvaavat puolustushaarojen yhteiset ryhmittymät vihollisen koko syvyydessä. Osapuolet pyrkivät vaikuttamaan kriittisesti tärkeisiin kohteisiin ja toteuttamaan taistelutoimintaa ilman kontaktia viholliseen. (RG 23.3.2010)*

suhtautumista käsittelen yksityiskohtaisemmin luvussa 6.2, mutta sitä on syytä esitellä jo tässä luvussa. Kuudennen sukupolven sodankäyntiin on löydettävissä viittaus jo edellisessä esimerkissä kenraali Makarovin mainitessa sotatoimet ilman kontaktia viholliseen. NVO julkaisi aihetta koskevan artikkelin (NVO 12.3.2010b), jossa se siteerasi Makarovia vuodelta 2008. Sitaatissa Makarov totesi sotateoreetikkojen kehittävän tällä hetkellä uutta kuudennen sukupolven sodan konseptia, jossa pääroolissa ei ole ydinase eikä elävä voima vaan tavanomaiset täsmäaseet.⁹⁶ Lehti määritteli kuudennen sukupolven sodan kontaktittomaksi sodaksi, jonka tärkein tavoite on ilman kontaktia viholliseen tuhota sen taloudellinen ja sotilaallinen potentiaali miltä etäisyydeltä tahansa. Toisin sanoen kontaktittoman sodankäynnin erikoisominaisuus on siinä, että hyökkäävä osapuoli voi ylittämättä valtion rajoja massiivisten tavanomaisten täsmäaseiden iskulla tuhota sotilaalliset ja taloudelliset kohteet missä tahansa. (NVO 12.3.2010b)

NVO:n määritelmä kuudennen sukupolven sodankäynnistä on varsin samankaltainen kuin asiaa kirjassaan käsitelleen venäläisen amiraali evp. Ivan Kapitanetsin⁹⁷ näkemys. Hänen mukaansa kuudennen sukupolven sodankäynnissä on neljä selkeää kehityssuuntaa. Vihollisen joukkojen sijasta tuhotaan sen johtamisen, ilmatorjunnan, energiatalouden ja teollisuuden avainkohteita. Toiseksi, joukkojen välitön kohtaaminen korvautuu epäsuoralla kauaskantoisella ilmasta tai mereltä laukaistavien risteilyohjusten tulenkäytöllä 300–800 km etäisyydeltä vihollisesta. Tämä johtaa käsitteiden selusta ja rintama katoamiseen. Kolmanneksi, tiedustelu toteutetaan avaruudesta, ilmasta ja maasta yhtenäisten tietojärjestelmien avulla, mikä mahdollistaa reaaliaikaisen maalittamisen ja maalinosoituksen. Viimeiseksi, sodan päämäärä saavutetaan tuhoamalla vihollisen taloudellinen potentiaali ja johtamisjärjestelmät. (Капитанец 2001, 74–75, ks. myös Kipp 2010, 239) Lisäksi Kapitanets totesi, että siirtyminen kuudennen sukupolven sodankäyntiin johtaa ydinaseen merkityksen vähenemiseen strategisten ja poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi sekä suurista jalkaväkiryhtymistä ja laajasta reservistä luorumiseen. (Капитанец 2001, 60) Tämän merkityksen muutoksen vahvisti myös Vladimir Putin Rossijskaja Gazetan kirjoituksessaan (RG 20.2.2012). Myöhemmin asiaa käsitellyt Vladimir Karjakin on todennut, että venäläinen käsitys kuudennen

⁹⁶ Täsmäaseella (*ven. Высокоточное оружие. eng. Precision Guided Munition*) viitataan tässä tutkimuksessa aseisiin, jotka hakeutuvat kohteisiinsa tarkasti sähkömagneettisen säteilyn heijastuksesta tai ohjattuna. Täsmäaseita voivat olla projektiilit, pommit, ohjukset, torpedot ja muut aseet. (Huis 2012, 2) Tavanomaisuudella viitataan siihen, että niissä ei käytetä ydinkärkiä. Tällaisia aseita Venäjällä ovat esimerkiksi Kalibr- ja Iskander-ohjusjärjestelmät, joiden kantamaksi on ilmoitettu useita satoja tai jopa tuhansia kilometrejä. Täsmäaseiden kehittämisestä on uutisoitu paljon Venäjällä viime vuosina. Esimerkiksi apulaispuolustusministeri Juri Borisov arvioi Venäjän saavan yllääninopeuteen kykeneviä täsmäaseita vuodesta 2018 lähtien ja näiden aseiden käyttäminen voi olla merkittävästi niiden kehittämistä halvempaa (РИА Новости 29.6.2013). Varapääministeri Dmitri Rogozin totesi, että kuudennen sukupolven täsmäaseita käytettäessä 1900-luvulla rakennettujen tavanomaisten asevoimien käyttö on järjetöntä (РИА Новости 7.6.2013).

⁹⁷ Kapitanetsin (s.1928) Война на море -teosta ei voi pitää tieteellisenä esityksenä, sillä sen kirjallisuusluettelossa on seitsemän viitettä.

sukupolven sodankäynnistä perustuu erityisesti Yhdysvaltojen ja Naton suorittamiin operaatioihin Jugoslaviassa vuonna 1999 ja Irakissa vuonna 2003. Niissä käytettiin runsaasti nykyaikaisia tiedustelu-, isku- ja paikannusjärjestelmiä (Карякин 2011, 129–130).

Sodan kuvan muutoksen johdosta asevoimia tulee kehittää kaikilla tasoilla taktisesta strategiseen. Krasnaja Zvezdan uutisoimassa pyöreän pöydän keskustelussa kenraali Makarov käytti taktisen tason sodan kuvan muutosta perustellessaan joukkorakenneuudistuksia.

Начальник Генштаба отметил, что в ходе конфликтов последних десятилетий большинство задач решалось батальонными тактическими группами, сформировавшимися на основе мотострелковых и танковых батальонов, которым придавались соответствующие средства усиления. Эти батальонные тактические группы могли решать задачи самостоятельно. В соответствии с накопленным опытом и было принято решение о переходе на бригадную систему. "Бригады должны быть готовы решать задачи как можно быстрее."⁹⁸ (KZ, IZ 18.2.2010)

Lausunto osoitti kenraalin perehtymisen aiheeseen myös taktis-operatiivisella tasolla. Siirtyminen prikaatijärjestelmään on yksi reformin julkistetuista tavoitteista (ks. luku 3.4). Krasnaja Zvezda julkaisi myös uutisen kenraali Makarovin esiintymisestä evp-upseereille Moskovassa vuonna 2011. Hän kuvaili maailman muutosta ja välttämättömyyttä muutokseen myös asevoimissa. Hän vaikutti suuntaavan lausumansa konservatiiviselle upseeristolle.

Необходимость начатой в армии и на флоте реформы была продиктована прошедшими изменениями на геополитическом пространстве, сменой общественно-государственных формаций, знаковыми переменами в жизни страны. Переменами, из которых далеко не все оказались для Вооружённых Сил позитивными. [...] Наличие огромного количества танков и артиллерии не всегда является условием победы [...] Сейчас другое время, а значит, и другие показатели, критерии, характеристики боя. XXI век принёс с собой новые технологии.⁹⁹ (KZ 26.2.2011)

Lausunto voidaan tulkita vastauksena kritiikille, jota konservatiiviset piirit ovat ilmaisseet sotilasreformia kohtaan. Konservatiivit pitävät tärkeänä pysyviä uhkakuvia sekä henkilöstön ja kaluston absoluuttista määrää. Makarov jatkoi samaa teemaa myöhemmin Krasnaja Zvezdan kansalaiskamarin tilaisuutta koskevassa artikkelissa. Hän korosti reagointivalmiutta, jonka takia tarvitaan pysyvän valmiuden joukkoja. Perusteluna hän käytti Georgian sotaa.

⁹⁸ YE:n päällikkö huomioi, että viime vuosikymmenten konflikteissa suurin osa tehtävistä ratkaistiin pataljoonamuotoisilla taktisilla ryhmillä, jotka muodostettiin moottoroitujen jalkaväki- ja panssarivaunupataljoontien pohjalta ja niille annettiin asianmukaiset resurssit vahvennuksina. Nämä pataljoonamuotoiset taktiset ryhmät voivat toteuttaa tehtäviä itsenäisesti. Vastaavan kokemuksen perusteella tehtiin myös päätös siirtyä prikaatijärjestelmään. "Prikaatien täytyy olla valmiita toteuttamaan tehtäviä mahdollisimman nopeasti." (KZ, IZ 18.2.2010)

⁹⁹ Välttämättömyyden asevoimissa aloitetulle reformille anelivat tapahtuneet muutokset geopolitiisessa tilassa, muutokset yhteiskunnallisissa ja valtiollisissa rakenteissa sekä merkittävät muutokset maan tilassa. Muutokset, joista kaikki eivät suinkaan ole osoittautuneet asevoimille positiivisiksi. [...] Suuri määrä panssarivaunuja ja tykistöä ei aina ole voittamisen edellytys. [...] Nyt on toisenlaiset ajat ja se tarkoittaa, että taistelussa keskeisiä ovat toiset tekijät, kriteerit ja ominaisuudet. 2000-luku toi mukanaan uudet teknologiat. (KZ 26.2.2011)

Однако характер угроз стал таким, что боевые действия регионального масштаба могут начаться внезапно. Это лишний раз подтвердил грузино-осетинский конфликт в августе 2008 года. Так что требовалось резкое увеличение доли частей постоянной готовности, способных пойти в бой через час после получения боевого приказа.¹⁰⁰ (KZ 18.11.2011)

Kenraali Makarov esiintyi vuosien 2011 ja 2012 keväällä sotatieteiden akatemiassa, jossa hän kritisoi kovin sanankääntein sotatieteitä ja sodan kuvaan liittyviä asioita. Käsittelen vuoden 2011 esiintymisen erikseen luvussa 6.2. NVO julkaisi hieman lyhennettynä Makarovin puheen akatemiassa vuodelta 2012. Kenraali muistutti nykyaikaiselle sodankäynnille tyypillisistä epäsymmetrisestä toiminnasta. Tämäkin lausunto sisälsi viittauksen kuudennen sukupolven sodankäyntiin.

Стали широко применяться асимметричные действия. Решающее значение на ход и исход войны стал оказывать начальный период войны, а период боевых действий стал ограниченным по времени, очень жестким и планомерно продуманным. Происходило изменение соотношения видов вооруженных сил. Резко повысилась роль ВВС, ВМФ, сил специальных операций, космической группировки, а также сил и средств, действующих в киберпространстве.¹⁰¹ (NVO 17.2.2012)

Tämän lisäksi Makarov totesi Venäjän tarvitsevan kyberjohtoportaana ja asetti siihen liittyen sotatieteiden akatemialle vaatimuksia. Makarovin viittaamalla *epäsymmetrisellä sodankäynnillä* tarkoitetaan yleensä sodankäyntiä epätavallisoin keinoin.¹⁰² Makarovin lausuntoa voidaan peilata vuoden 2014 Ukrainan tapahtumiin. Venäjän Krimin miehityksessä käyttämät tunnuksettomat ”pop-up-sotilaat” olivat epäsymmetrinen sodankäynnin muoto. Kehityskulku vahvasti myös Makarovin viittaaman tapahtumien alkuvaiheen merkityksen tavoitteen saavuttamiseksi. Venäjä käytännössä miehitti Krimin niemimaan hyvin nopeasti ilman merkittävää vastarintaa. Länsimaisessa mediassa Venäjän toimiin sovellettiin tapahtumien yhteydessä usein *hybridisodankäynnin*¹⁰³ käsitettä, josta

¹⁰⁰ *Kuitenkin uhkien luonne on muuttunut sellaiseksi, että alueelliset taistelutoimet voivat alkaa äkkinäisesti. Tämän vahvasti jälleen kerran Georgian-Ossetian konflikti elokuussa 2008. Näin ollen on tarve lisätä paljon pysyvän valmiuden joukkojen osuutta. Nämä joukot ovat valmiita taisteluun tunnissa käskyn saamisesta. (KZ 18.11.2011)*

¹⁰¹ *Epäsymmetristä toimintaa on alettu käyttää laajasti. Sodan alkuvaiheella on osoittautunut olevan ratkaiseva merkitys sodan kulun ja sen päättämisen kannalta, kun taas taistelutoimien vaihe on muuttunut ajallisesti rajatuksi ja erittäin tiukasti ja suunnitelmallisesti harkituksi. Asevoimien puolustushaarojen suhteissa on tapahtunut muutoksia. Ilmavoimien, merivoimien, erikoisjoukkojen, avaruusjoukkojen ja lisäksi kyberulottuvuudessa toimivien joukkojen ja resurssien rooli on jyrkästi kasvanut. (NVO 17.2.2012)*

¹⁰² *Epäsymmetrisessä sodankäynnissä lähtökohtaisesti heikompi osapuoli pyrkii symmetrisen vastakkainasettelun sijasta käyttämään radikaalisti erilaisia keinoja kuin vastustaja. Tällöin pyritään vaikuttamaan erityisesti vastustajan haavoittuviin kohtiin ilman sitoutumista taisteluun sen päävoimien kanssa. Epäsymmetristä sodankäyntiä toteutetaan kaikilla sodankäynnin tasoilla taktisesta strategiseen. Sodankäynnin muodot ovat sodankäynnin normien ulkopuolella. (Thornton 2007, 1-2)*

¹⁰³ *Murrayn ja Mansonin mukaan hybridisodankäynti ei ole uutta vaan on ja on ollut osa sodankäyntiä antiikin ajoista alkaen. Vasta äskettäin tutkijat ovat erehtyneet kategorioimaan hybridisodankäyntiä sisältävät kriisit ainutlaatuisiksi. Heidän mukaansa hybridisodankäyntiä on konflikti, johon osallistuu konventionaalisia ja epätavallisia (sissejä, kapinallisia, terroristeja) joukkoja, jotka voivat olla valtiollisia tai ei-valtiollisia toimijoita ja jotka pyrkivät yhteiseen poliittiseen tavoitteeseen. (Murray ja Mansoor 2012, 2)*

sodan kuvan tulkintakehyksenä on löydettävissä yhtäläisyyksiä venäläisen kuudennen sukupolven sodankäynnin käsitteeseen.

Moskovski Komsomolets julkaisi vuonna 2012 kenraali Makarovin haastattelun, jossa hän käytti väkevästi sodan kuvan muutoksen diskurssia. Tämä näkökulma oli kaikkein selvimmin esillä Makarovin esiintymisessä sotatieteiden akatemiassa (ks. luku 6.2), ja se voidaan liittää myös edempänä esiteltävään henkilöstölaatudiskurssiin. Hän vaati muutoksia ihmisten ajatteluun, mutta myönsi tehtävän vaikeuden.

Раньше, к примеру, как действовала пехота? Бежала цепью, атаковала, впереди танки... Ну и где за последние 10 лет вы видели такую войну? Нигде. [...] Для этого надо не только учиться, но и мыслить по-новому. А переломить сознание людей как наверху, так и внизу крайне сложно. До такой степени в наших вузах и академиях укрепилось традиционное понимание войны, что иногда слушаешь лекцию преподавателя и думаешь: "Вроде молодой подполковник, доктор наук, но такое впечатление, что его только-только вытащили из окопов Великой Отечественной, и он пытается свой опыт передать курсантам".¹⁰⁴ (МК 22.2.2012)

Makarovin lausunto kertoo hänen tyytymättömyydestään ihmisten näkemyksiin sodankäynnistä niin johtohenkilöiden kuin rivihenkilöstönkin keskuudessa. Makarov käytti kriittistä sävyä kommentoidessaan sotatieteiden ja oppilaitosten toimintaa viittaamalla niiden toimivan menneisyyden perusteella.

Sanomalehtien representoima sodan kuva -diskurssi ei ollut kovin monipuolista eikä runsasta. Lehdet kommentoivat lähinnä avainhenkilöiden lausuntoja tai haastattelivat asiantuntijoita aiheeseen liittyen. Krasnaja Zvezda julkaisi liittoneuvoston puolustus- ja turvallisuuskomitean puheenjohtaja Viktor Ozerovin¹⁰⁵ haastattelun, jossa hän kuvasi sodan kehittymistä vetoamalla sotatieteisiin.

He буду оригинален, если скажу, что Вооруженные Силы нельзя готовить к войнам прошлого. Современная военная наука, опыт последних конфликтов и войн однозначно говорят, что подразделения и части должны быть мобильными, автономными, оснащенными самими

¹⁰⁴ Esimerkiksi miten jalkaväki toimi ennen? Juoksi rivissä, hyökkäsi, edessä olivat panssarivaunut... No missä olette nähneet tällaista sotaa viimeisten kymmenen vuoden aikana? Ette missään. [...] Tämän vuoksi täytyy, ei pelkästään opiskella, vaan myös ajatella uudella tavalla. Mutta ymmärryksen muuttaminen niin ylhäällä kuin alhaalla on äärimmäisen vaikeaa. Siinä määrin korkeakouluissamme ja akatemoissamme on juurtunut perinteinen ymmärrys sodasta, että toisinaan kuuntelet opettajan luentoa ja ajattelet: "Nuori everstiluutnantti, tohtorikin, mutta antaa sellaisen vaikutelman, että hänet on juuri nostettu esiin suuren isänmaallisen sodan juoksuhaudoista ja hän yrittää välittää kokemustaan kurssilaisille. (МК 22.2.2012)

¹⁰⁵ Viktor Ozerov (s. 1958). Liittoneuvoston puolustus- ja turvallisuuskomitean puheenjohtaja. Yhtenäinen Venäjä - puolueen poliitikko. Valmistunut 1989 Leninin mukaan nimetystä sotilaspolitiikan akatemiasta. (Единая Россия 2014)

*передовыми образцами вооружения и техники, имеющими возможность вести боевые действия в любой географической точке.*¹⁰⁶ (KZ 25.12.2008)

Ozerov luotti sotatieteisiin enemmän kuin kenraali Makarov, joka muutamaa vuotta myöhemmin totesi niiden olleen kyvytön näkemään sodan kuvan muutosta (ks. luku 6.2). Vedomostissa duuman turvallisuuskomitean varapuheenjohtaja Gennadi Gudkov¹⁰⁷ antoi oikeutuksen sotilasreformille sodan kuva -diskurssin avulla. Hänen lausuntonsa oli reaktio duuman edustajille pidettyyn kenraali Makarovin esitykseen.

*Депутатам объяснили, что откладывать реформу нельзя — с момента развала СССР изменился и характер угроз, и характер боевых действий, сама армия резко сократилась, но ее структура существенно не менялась.*¹⁰⁸ (VED 10.2.2009)

Gudkov vaikutti myötäilevän kenraali Makarovia ja oli tyytyväinen kuulemaansa. Hän oli vakuuttunut, että asevoimia on uudistettava, koska maailma niiden ympärillä on muuttunut. Novaja Gazetan toimittaja Pavel Felgenhauer toisti sotilasdoktriinin luonnosta käsitelleessä artikkelissaan valmistelua johtaneen Nikolai Patruševin¹⁰⁹ lausuntoja siinä mainituista uhkista. Toimittaja itse otti kantaa, millaisiin tarkoituksiin Venäjän asevoimia tulevaisuudessa käytetään.

*Эти Вооруженные силы, несомненно, предназначены для разрешения локальных конфликтов из-за трубопроводов, <топливно-энергетических и других сырьевых ресурсов>, за счет которых существует наш правящий класс. Но пока реформированные Вооруженные силы не созданы, остается полагаться на ядерное оружие.*¹¹⁰ (NG 23.11.2009)

Felgenhauer uskoi Venäjän lopettaneen valmistautumisen laajamittaiseen sotaan. Hän paljasti ideologisen lähtökohdansa kritisoimalla valtuutettua toteamalla sen hallitsevan maan energiavaroja. Krasnaja Zvezda julkaisi sotilaiden ja presidentti Medvedevin keskustelun hänen vieraillessaan joukkojen harjoitusalueella. Keskustelussa mukana ollut eversti käytti sodan kuva -diskurssia.

Развитие средств вооружённой борьбы существенно изменило взгляды военного руководства ведущих зарубежных стран на боевые действия вооружёнными силами. [...] И стал очевиден тот факт, что на смену современным войнам приходят войны функционально-избирательного

¹⁰⁶ *En ole omaperäinen, jos sanon, että asevoimien ei pidä valmistautua menneisyyden sotiin. Nykyaikainen sotatiede, kokemukset viime konflikteista ja sodista kertovat yksiselitteisesti, että yksiköiden ja osastojen täytyy olla liikkuvia, itsenäisiä ja varustettuja kehittyneimmällä aseistuksella ja kalustolla, jolla on mahdollisuus käydä taisteluita missä tahansa maantieteellisessä paikassa.* (KZ 25.12.2008)

¹⁰⁷ Gennadi Gudkov (s. 1956). Poliitikko, työskenteli KGB:ssä 1981–1992, eversti evp. Edustanut useita puolueita (Venäjän kansallisuuspuolue, Yhtenäinen Venäjä, Oikeudenmukainen Venäjä). (Wikipedia/Геннадий Гудков 2013)

¹⁰⁸ *Edustajille selitettiin, että reformia ei voi lykätä. Neuvostoliiton romahtamisesta lähtien sekä uhkien että taistelutoimien luonne ovat muuttuneet, armeijan henkilömäärä on vähentynyt jyrkästi, mutta sen rakenne ei oleellisesti ole muuttunut.* (VED 10.2.2009)

¹⁰⁹ Nikolai Patrušev (s. 1951). Poliitikko, armeijankenraali, Venäjän turvallisuusneuvoston sihteeri. Oli Yhtenäinen Venäjä -puolueen puheenjohtaja Boris Gryzlovin kanssa samalla koululuokalla Leningradissa. KGB:n palveluksessa vuodesta 1974. FSB:n johtaja 1999–2008. (Wikipedia/Николай Патрушев 2014)

¹¹⁰ *Nämä asevoimat on epäilemättä tarkoitettu ratkomaan paikallisia konflikteja, joita käydään putkiliinjojen, energia- ja muiden resurssien takia, joihin valtaapitävän luokkamme olemassaolo perustuu. Mutta niin kauan kuin meillä ei ole uudistettuja asevoimia, on luotettava ydinaseeseen.* (NG 23.11.2009)

*воздействия с использованием оружия, разработанного на основе передовых технологий.*¹¹¹ (KZ 27.11.2010)

Eversti esitti riviupseerin modernin näkemyksen tulevaisuuden sodan kuvasta. Diskurssikäytännön tasolla Medvedevin ja upseerien keskustelu vaikutti ennalta suunnitellulta, joten julkaisseen lehden tausta huomioden on mahdollista, että everstin lausunto ei ollut täysin spontaani.

Diskurssista voidaan nostaa esille kaksi keskeistä teemaa: siirtymisen kohti kuudennen sukupolven sodankäyntiä ja nykyaikaisen sodankäynnin muutoksen Neuvostoliiton ajoista. Vanhojen uhkakuvien varaan ei kannata enää suunnitella toimintaa. Molempia teemoja käytettiin oikeuttamaan sotilasreformia. Diskurssi viittasi venäläisen suunnittelun seuraavan toimintaympäristöään varsin tarkkaavaisesti, sillä avainhenkilöiden sodan kuva -diskurssin representoinnissa pääosassa ollut kenraali Makarov toi usein esille, että sotilasreformin suunnittelussa tilannetta on analysoitu viimeisten vuosikymmenten sodan kuvan kehityksen perusteella. Avainhenkilöiden diskurssijärjestyksessä sodan kuva -diskurssi oli varsin hegemonisessa asemassa, sillä Venäjällä vaikuttaa muiden diskurssien perusteella olevan vielä paljon tahoja, jotka näkevät sodan kuvan avainhenkilöitä konservatiivisemmin. Kuten luvussa 6.2 kuitenkin huomataan, nämä tahot ovat jäämässä asevoimien kehittämisen suhteen alakynteen. Sanomalehtien sodan kuva -diskurssi oli varsin vähäistä eikä kovin analyttistä. Lehtien toimitukset eivät itse ottaneet aktiivisesti osaa diskurssiin eivätkä sodan kuvan kautta kritisoinneet reformia, joten suurta jännitettä ei syntynyt. Diskurssi puolsi reformia ja antoi perustellun syyn sen toteutukselle.

5.1.3 Talousdiskurssi

Talousdiskurssi liittyi samanaikaisesti sotilasreformin kanssa käynnistyneeseen kansainväliseen talouskriisiin¹¹². Reaktiona talouskriisille syntyi julkisuudessa keskustelu sen vaikutuksista sotilasreformiin. Talousdiskurssi limittyi kiinteästi myöhemmin esiteltäviin suunnittelu- ja modernisaatiodiskursseihin. Reformin rahoitukseen liittyviä sanomalehtien viittauksia ja avainhenkilöiden lausuntoja esiintyi aineistossa huomattavasti tässä esiteltyä enemmän, mutta

¹¹¹ *Aseellisen taistelun välineiden kehitys on muuttanut oleellisesti johtavien maiden sotilasjohton näkemyksiä asevoimien taistelutoimista. Lisäksi on käynyt selväksi tosiasia, että nykyaikaisten sotien tilalle tulee sotia, jotka perustuvat joukkojen ja kaluston joustavaan käyttöön ja joissa käytetään edistyksellisten teknologioiden pohjalta kehitettyjä aseita.* (KZ 27.11.2010)

¹¹² Talouskriisin seurauksena vuonna 2009 Venäjän bruttokansantuote laski 7,8 %. Tämän jälkeen BKT:n muutos on palautunut positiiviseksi, mutta ei ole noussut enää vuotta 2009 edeltävälle tasolle. (BOFIT 2014)

yleensä kyse oli kritiikittömästä esitettyjen lukujen toistamisesta. Lehdet eivät nähneet lukujen kyseenalaistamista tarkoituksenmukaisena. Tässä luvussa nostan esille tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoisia talouteen liittyviä viittauksia.

Kenraali Makarov katsoi useaan otteeseen tarpeelliseksi todeta, että puolustusministeriö ei ole pyytänyt reformiin lisärahoitusta, vaan rahoitus järjestyy olemassa olevan puolustusbudjetin raameissa (esim. KZ 17.12.2008). Tämä korosti vakuuttelua, että reformin rahoitus on huolellisesti suunniteltu. Avainhenkilöt oikeuttivat talousdiskurssilla varustamisohjelman toteuttamista ja sosiaalisten asioiden turvaamista. Talouspainotteinen Vedomosti käsitteli talouden vaikutusta reformiin lehden Toimitukselta-palstalla ja antoi presidentti Medvedevin oikeuttaa reformia. Presidentti käytti uskonnollista vertausta vakuutellessaan, että modernisoinnin ja sosiaalisten asioiden rahoitus turvataan.

Новый облик Вооруженных сил, модернизация, которая сегодня проходит, и, с другой стороны, социальные задачи — выплаты, жилье, то, что связано с социальными гарантиями, — эти позиции должны финансироваться, как “Отче наш”. Остальное может быть подкорректировано.¹¹³ (VED 20.2.2009)

Lausunto kertoi Medvedevin vaativan sosiaalisten asioiden priorisointia korkealle, kuten todetaan myös edempänä henkilöstöön liittyvien diskurssien analyysin yhteydessä. Sosiaalisten velvollisuuksien kustannuksella voitaisiin joustaa jostakin muusta menoerästä. Lausunto vaikutti vaatimukselta, sillä Medvedev hävitti lausunnostaan tekijyyden verbin passiivimuodolla (*должны финансироваться*). Medvedev oikeutti myös varustelua talousdiskurssilla. Hän myönsi varustelun ja hankintojen aikaisemmat ongelmat, mutta loi uskoa, että huolimatta talouskriisistä varustelun rahoittamista jatketaan.

Что касается вооружения и военной техники, то это тоже требует очень серьезной реконструкции, в это не вкладывали денег. Не потому, что кто-то желал развала нашей армии. Конечно, все мы любим свою страну и любим нашу армию. Денег не было. Деньги появились некоторое время назад, мы стали вкладывать деньги, и даже в этот очень тяжелый кризисный год мы практически не сократили финансирования основных видов вооружений.¹¹⁴ (KZ 25.12.2009)

Tässä esimerkissä presidentti käytti verbin aktiivimuotoa (*мы стали вкладывать [...] мы практически не сократили*), joten hän korosti avainhenkilöiden roolia tehtävien toteutuksessa tai

¹¹³ Asevoimien uusi olemus, modernisaatio, joka on nyt käynnissä ja toisaalta sosiaaliset velvoitteet eli palkat, asunnot ja kaikki, mikä liittyy sosiaalitakuuseen, täytyy rahoittaa yhtä varmasti kuin Isä Meidän lausutaan kirkossa. Kaikkea jäljelle jäävää voidaan harkita uudelleen. (VED 20.2.2009)

¹¹⁴ Mitä tulee aseistukseen ja kalustoon, niin myös ne vaativat erittäin perusteellista uusimista. Niihin ei ole laitettu rahaa. Ei siksi, että joku olisi toivonut armeijamme romahtamista. Kaikki me rakastamme maatamme ja pidämme armeijastamme. Rahaa ei ollut, sitä ilmaantui vasta jokin aika sitten. Olemme alkaneet laittaa rahaa ja jopa tämän erittäin raskaan kriisivuoden aikana emme ole vähentäneet keskeisten asetyyppien rahoitusta. (KZ 25.12.2009)

käytti kuulijoihin vetoavaa yhteisöllistä muotoa korostaen, että kaikki ovat hänen kanssaan samaa mieltä. Medvedevin lausunto myönsi aikaisemman asevoimien suorituskyvyn romahtamisen ja paljasti rahoituksen vähentämisen jostain muualta kuin tärkeimmistä asehankinnoista. Tässä yhteydessä avainhenkilöiden joukkoon voidaan nostaa Izvestijan vuonna 2011 haastattelema varapuolustusministeri Vladimir Popovkin,¹¹⁵ joka kertoi varusteluohjelman toteutumisesta. Hän myönsi ohjelman olevan riippuvainen taloustilanteesta. Tällaista huomiota ei kukaan reformin avainhenkilöistä tehnyt.

В этих условиях достижение требуемых бюджетных пропорций зависит от темпов развития экономики государства и соответственно объемов средств, выделяемых на перевооружение. В ГПВ-2020 основной приоритет отдан закупкам сложных высокотехнологических образцов. Это более 70% от объема программы.¹¹⁶ (IZ 11.3.2011)

Popovkinin lausuntoa tukee Gorenburgin näkemys, jonka mukaan valtion taloustilanne on vaikuttanut reformin toteutukseen. Upseerien irtisanomisista on jouduttu lykkäämään, koska taloustilanne ei ole mahdollistanut järjestää heille riittävästi asuntoja ja osoittaa heille kuuluvia eläkkeitä (Gorenburg 2012, 227). Kommersant uutisoi presidentti Medvedevin vierailusta Vostok-2011 -harjoituksessa, jossa Medvedev perusteli rahankäyttöä kärkevästi ja kritisoi myös valtion työntekijöitä.

Критика звучит и слева, и справа. Меры по реформированию вооруженных сил критикуют не только наши политические оппоненты, но и государственные служащие, которые считают, что деньги тратятся не туда или не в тех объемах. [...] Но мы не можем обойтись без расходов на оборону, причем расходов, достойных не какой-то там банановой республики, а РФ – члена Совбеза ООН и ядерной державы. [...] Расходы на оборонку, как это ни печально для бюджета, всегда будут высокими. А те, кто с этим не согласен, пусть работают в другом месте. И это императив.¹¹⁷ (КОМ 28.9.2011)

Medvedev käytti hänelle epätyypilliseen tapaan varsin lennokkaita ilmaisuja *kritiikkiä oikealta ja vasemmalta* ja *banaanivaltio*. Tämä kertoo hänen todellisesta ärtymyksestään kritiikkiä kohtaan. Hän perusteli korkeita puolustusmenoja Venäjän suurvaltastatuksella ja ydinaseilla. Pääministeri Putinin käyttämä talouteen liittyvä oikeuttaminen oli vähäistä. Maan turvallisuutta käsittelevässä kirjoituksessa hän totesi asevoimien olleen aiemmin kroonisesti alirahoitettu ja otti kantaa

¹¹⁵ Vladimir Popovkin (s. 1957). Armeijankenraali evp. 30.4.2011 alkaen. Varapuolustusministeri 2008–2011. (Wikipedia/Владимир Поповкин 2013)

¹¹⁶ Näissä olosuhteissa vaadittavien budjettiosuuksien saavuttaminen riippuu valtion talouden kehitysvauhdista ja vastaavasti varusteluun jaettavien resurssien laajuudesta. Vuoteen 2020 ulottuvan varusteluohjelman keskeinen prioriteetti on asetettu korkean teknologioiden ostoille. Se on yli 70 % ohjelman laajuudesta. (IZ 11.3.2011)

¹¹⁷ Kritiikkiä kuuluu sekä vasemmalta että oikealta. Asevoimien uudistamisen toimenpiteitä kritisoivat poliittisten vastustajiemme lisäksi myös valtion palveluksessa olevat, jotka ovat sitä mieltä, että rahaa käytetään väärin kohteisiin ja väärä määrä. [...] Mutta emme voi välttyä puolustuksen kustannuksilta, sillä kulut eivät ole minkään banaanivaltion taseisia vaan Venäjän, YK:n turvallisuusneuvoston jäsenen ja ydinasesuurvallan. [...] Kustannukset ovat budjetin kannalta valitettavasti aina korkeat. Ja ne, jotka eivät ole samaa mieltä, työskennelköt muualla. Ja tämä on laki. (KOM 28.9.2011)

puolustusteollisuuden rahoitusasioihin (RG 20.2.2012). Ministeri Serdjukovin puuttuminen talousdiskurssista on mielenkiintoista, sillä hän on ollut ensisijaisesti vastuussa reformin rahoitusasioiden koordinoinnista. Vaikka aineistossa oli Serdjukovin talouteen viittaavia lausuntoja, ne eivät nousseet tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiksi. Avainhenkilöiden talousdiskurssin esiintyminen aineistossa oli kansainvälisen talouskriisin voimakkuuteen nähden varsin vähäistä. Lausuntojen sävy oli vakuutteleva, mikä kertoo reformin korkeasta prioriteetista heidän silmissään.

Sanomalehdistä talouspainotteiset Kommersant ja Vedomosti kiinnittivät luonnollisesti eniten huomiota talouskriisin vaikutuksiin, mutta suhtautuivat ajoittain avainhenkilöiden esittämiin talouslukuihin varsin kriittikömmästä (esim. VED 10.2.2009, KOM 12.2.2009). Myös NVO nosti esille talouskehityksen vaikutuksen reformille. Lehti suhtautui reformin alussa varsin negatiivisesti talouskehitykseen.

Таким образом, перевооружение армии отложено до лучших времен – до 2016–2020 годов. Не исключено, что в реальности картина, связанная с обеспечением войск вооружениями и судьбой предстоящих реформ, может выглядеть еще хуже. Ведь бюджет страны на ближайшую трехлетку готовился и обсуждался без учета негативных факторов мирового экономического кризиса.¹¹⁸ (NVO 19.12.2008b)

NVO epäili Venäjän talouden venymiskykyä reformin rahoituksessa todetessaan, että tilanne voi muuttua vielä huonommaksi. Lehti oletti, että talouskriisiä ei ole huomioitu valtion budjettia laadittaessa. Lehti jatkoi diskurssin ylläpitämistä noin kuukautta myöhemmin (NVO 23.1.2009). Vaikka ensin Vedomosti käsitteli reformin rahoitukseen liitettyjä lukuja kriittikömmästä, se totesi myöhemmin rahoitustilanteen olevan haasteellinen.

Пока экономика росла, появилась надежда на быстрое перевооружение — сейчас об этом придется забыть.¹¹⁹ (VED 20.2.2009)

Kuukautta myöhemmin Vedomostin Toimitukselta-palstan kirjoituksessa oli yhä enemmän kriittikkä ja rahoituksen kyseenalaistamista.

Секвестр не может не затронуть планы военной реформы и объемы закупки вооружений. Эксперты Центра анализа стратегий и технологий справедливо указывают, что в период кризиса развитые страны, сохраняя на прежнем уровне расходы на личный состав, снижают затраты на закупку боевой техники.¹²⁰ (VED 18.3.2009)

¹¹⁸ Näin ollen armeijan uudelleenvarustelu on lykätty parempiin aikoihin vuosiin 2016–2020. Ei ole poissuljettua, että todellisuudessa kuva, joka liittyy joukkojen aseistamisen takaamiseen ja edessä olevien reformien kohtaloon, voi näyttää vieläkin huonommalta. Maan budjettihan seuraavalle kolmelle vuodelle valmisteltiin ja käsiteltiin huomioimatta maailmanlaajuisen talouskriisin negatiivisia vaikutuksia. (NVO 19.12.2008b)

¹¹⁹ Kun talous on kasvanut, on ilmaantunut toivoa nopeasta uudelleenvarustelusta. Nyt se täytyy unohtaa. (VED 20.2.2009)

¹²⁰ Valtion menojen leikkaus ei voi olla koskematta sotilasreformia ja aseostojen laajuutta. Strategia- ja teknologia-analyysin keskuksen asiantuntijat osoittavat perustellusti, että kriisin aikana kehittyneet maat säilyttävät henkilöstökulujen entisen tason, mutta alentavat kalustohankintojen kuluja. (VED 18.3.2009)

Vedomostin mukaan kalustohankinnat vähenevät henkilöstömenojen kustannuksella. Kuten avainhenkilöiden diskurssi osoitti, he ilmoittivat sekä nostavansa henkilöstön palkkoja että lisäävänsä kalustohankintoihin varattavia resursseja. Izvestijassa Natsionalnaja Oborona -lehden päätoimittaja Igor Korotšenko¹²¹ kehui Serdjukovin toimia rahoituksen hallinnassa.

Предшествующая практика показала, что назначение министров из военных ни к чему хорошему не приводило [...] Начались преференции за счет других своему виду или роду войск. Гражданский министр в этом плане оказался равноудален от всех. Поэтому он принимает неангажированные решения. Сердюков опытный финансист. Сегодня, когда армия потребляет громадное количество средств, на руководящем посту в Минобороны просто необходим человек, способный эффективно контролировать их расходование. В прошлом Минобороны пожирало выделяемые деньги, и было непонятно, куда и на что они идут.¹²² (IZ 2.11.2010)

Korotšenko kyseenalaisti upseerien talousosaamisen ja väitti Serdjukovin olevan tasapuolinen rahoituksen jakamisessa. Käytännössä on kuitenkin lähes mahdotonta todentaa, että Serdjukov olisi ollut rahoituksen jakamisessa tasapuolinen ja rahavirtojen käytöstä paremmin selvillä kuin edeltäjänsä. Sanomalehtien reformia oikeuttava tai kritisoiva talousdiskurssi oli suhteellisen vähäistä. Kaikkien lehtien palstoilla esiintyi runsaasti avainhenkilöiden esittämiä lukuja reformin rahoituksesta, mutta niiden tarkasteluun ei kiinnitetty kovin paljon huomiota. Vain Vedomosti analysoi esitettyjä lukuja kriittisesti (esim. VED 18.3.2009). Talousdiskurssi oli enemmän menettely- kuin syydiskurssi. Sotilasreformi suunniteltiin todennäköisesti positiivisemmän talousennusteen valossa, ja diskurssin esiintyminen on seurausta muuttuneesta toimintaympäristöstä. Valtion taloudellinen asema on epäilemättä yksi reformin etenemistä säätelevä tekijä. Talouden heikentyminen tuskin on voinut olla vaikuttamatta päätöksentekoon. Luonnollisesti aihe on epämiellyttävä, joten on johdonmukaista, että avainhenkilöt eivät siitä ole halunneet puhua julkisesti, sillä se olisi voinut vaikuttaa heikentävästi heidän legitimitettiin. Sanomalehdet ovat todennäköisesti kokeneet aiheen lukijoiden kannalta epäkiinnostavana ja venäläisen korruption huomioiden rahoituksen epäselvyyksiä itseäänselvyyksinä. Vuoden 2013 alussa puolustusministeri Serdjukov siirrettiin syrjään tehtävästään korruptioon vedoten. Serdjukovin toimien epäselvyyksiin viittaavia kirjoituksia ei aineistossa esiintynyt.

¹²¹ Igor Korotšenko (s. 1960). Erotettiin asevoimista everstiluutnanttina 1994, jonka jälkeen toiminut toimittajana. Toimi puolustusministeriön kansalaisneuvoston puheenjohtajana 2012–2013. (Wikipedia/Игорь Коротченко 2013)

¹²² *Aikaisempi käytäntö on osoittanut, että ministereiden nimittäminen sotilaiden joukosta ei ole johtanut mihinkään hyvään. [...] Tällöin on alkanut oman aselajin tai puolustushaaran asettaminen etusijalle muiden kustannuksella. Tässä mielessä siviiliministeri on osoittautunut tasapuoliseksi kaikille. Siksi hän tekee itsenäisiä päätöksiä. Serdjukov on kokenut finanssimies. Nyt kun armeija tarvitsee valtavan määrän resursseja, puolustusministeriön johdossa on vain pakko olla henkilö, joka kykenee kontrolloimaan tehokkaasti sen rahankäyttöä. Ennen puolustusministeriö ahmi sille jaetut rahat, eikä kukaan ymmärtänyt, minne ja mihin tarkoitukseen ne menivät. (IZ 2.11.2010)*

5.2 Suorituskykyyn liittyvät diskurssit

Viittauksia Venäjän suorituskykyyn vastata turvallisuushaasteisiinsa esiintyi aineistossa viljalti. Suorituskyvyn¹²³ kehittäminen sisältyi perusoletuksena käytännössä kaikkiin avainhenkilöiden sotilasreformia oikeuttaviin diskursseihin. Tässä luvussa olen jakanut keskustelun suorituskyvystä kolmeen diskurssiin. Hegemonisoituneet diskurssit olivat modernisaatiodiskurssi, suunnitteludiskurssi ja järkeistysdiskurssi. Modernisaatiodiskurssi oli selkeä syydiskurssi, suunnittelu- ja järkeistysdiskurssit viittasivat reformin menettelytapaan. Lisäksi aineistosta voitiin erottaa vain sanomalehtien representoima suorituskyvyn lasku -diskurssi, joka representoi reformin seurauksena aiheutuvaa yleistä suorituskyvyn laskua viittaamatta mihinkään tiettyyn suorituskyvyn osa-alueeseen.

Lähtökohtana Venäjän sotilasreformin tavoitteelle suorituskyvyn ylläpitämisestä ja kasvattamisesta voidaan pitää Haasin näkemystä, jonka mukaan Venäjän poliittiset, taloudelliset, tuotannolliset, käsitteelliset ja henkilöstöön liittyvät rajoitteet kyseenalaistavat sen kyvyn ja halun toteuttaa uudistuksia asevoimien modernisoimiseksi koko järjestelmässä ylhäältä alas. Näin ollen on epävarmaa, onko Venäjällä vuonna 2020 nykyaikaiset asevoimat, joka kykenee toteuttamaan Kremlin ulko- ja turvallisuuspolitiikan poliittisstrategisia tavoitteita. (Haas 2011c, 34) Suorituskyky on diskursiivisesti varsin monipuolinen ja poliittisesti käyttökelpoinen käsite, sillä sen tutkiminen on vaikeaa. Suorituskykyä voidaan määritellä sekä laadullisesti esimerkiksi henkilöstön osaamisen että määrällisesti kaluston määrän mukaan. Käsitettä käytettäessä olisi tärkeää määritellä sen merkitys. Puolustusministeri Serdjukov arvioi suorituskykyä omalaatuisesti vuoden 2010 lopussa Krasnaja Zvezdan duuman kuulemista koskevassa uutisessa. Hän viittasi suorituskyvyn kasvuun numeerisesti, minkä perusteita hän ei kommentoinut.

С начала военной реформы боеспособность Вооружённых Сил РФ возросла в 1,5 раза. Дальнейшая реализация намеченных преобразований, включая запланированное перевооружение Российской армии и флота, позволит повысить боеспособность Вооружённых Сил к 2020 году более чем вдвое. За тот же период боеготовность возрастет более чем в 3-3,5 раза.¹²⁴ (KZ 23.12.2010)

¹²³ Suorituskyky-sanaa ei käytetä venäjän kielessä samoin kuten suomessa. Suorituskykyä kuvaavia ilmauksia ovat esimerkiksi: боевая способность = taistelukyky, -kelpoisuus; боеспособность = taistelukyky, -valmius; боевая готовность, боеготовность = taisteluvalmius; оборонная готовность, обороноготовность = puolustusvalmius; оборонная способность, обороноспособность = puolustuskyky (Kuokkanen 2012)

¹²⁴ *Sotilasreformin alusta Venäjän asevoimien suorituskyky on kasvanut 1,5-kertaisesti. Aiottujen uudistusten toteuttaminen mukaan lukien suunniteltu uudelleenvarustelu mahdollistaa asevoimien suorituskyvyn nostamisen vuoteen 2020 mennessä yli kaksinkertaiseksi. Samalla ajanjaksolla taisteluvalmius kasvaa yli 3-3,5-kertaiseksi. (KZ 23.12.2010)*

Suorituskyvyn kuvaaminen numeerisesti kertoi ensisijaisesti puolustusministerin tavasta perustella täsmentymättömästi duumalle reformin toteutusta. Hän käytti määrittelemätöntä perustelua, jonka tarkoitusperä lienee poliittinen. Termi *боеготовность* (*taisteluvalmius*) tarkoitti tässä yhteydessä todennäköisesti joukkojen ajallista lähtövalmiutta.

5.2.1 Modernisaatiodiskurssi

Modernisaatiodiskurssin keskeinen asetelma oli, että asevoimien toimintatavat ja kalusto ovat vanhentuneet, ja suorituskyvyn kehittämiseksi vaaditulle tasolle ne on modernisoitava perusteellisesti. Modernisaatiodiskurssi esiintyi melko usein talousdiskurssin perusteluna sille, että riittävät resurssit modernisointiin aiotaan turvata. Tutkimuskirjallisuudessa on havaittu modernisaatio erääksi asevoimien keskeisistä haasteista (esim. Baev 2003, Haas 2011a, Gorenburg 2013). Modernisaatioon liittyvät keskeisesti valtion varustamisohjelmat, joita on julkistettu vuosille 2006–2015, 2011–2020 ja 2016–2025. Varustamisohjelmat ovat osa yleistä asevoimien kehittämisen prosessia, mutta reformista erillään olevia ohjelmia. Varusteluohjelma on tutkimusotteen kannalta varsin herkullinen aihepiiri, mutta tutkimusaineiston rajauksen vuoksi se ei ollut analyysin keskiössä. Julkilausutun suunnitelman mukaan Venäjän aseista ja kalustosta pitäisi modernisoida 70 prosenttia vuoteen 2020 mennessä.

Presidentti Medvedev käsitteli asevoimien tilaa tiukkaan sävyyn ennen reformin virallista julkistamista Tsentr-2008 -harjoituksen yhteydessä. Hänen mukaansa asevoimien valmiutta on nostettava, puutteet johtamis- ja tiedustelujärjestelmissä korjattava sekä hankittava ilmaherruuden saavuttamiseen tarvittavaa suorituskykyä, maa- ja merikohteisiin vaikuttamaan kykeneviä täsmäaseita ja projisointikykyä. (IZ 28.9.2008) Nämä asiat edustavat näkemyksiä kuudennen sukupolven sodankäynnistä (vrt. luku 5.1.2). Medvedev totesi, että Venäjän on oltava valmis ylläpitämään ydinpidäke kaikissa sotilaspoliittisissa olosuhteissa. Hänen lausuntoonsa sisältyi vahva asevoimien modernisoimiseen tähtäävä viesti jo ennen reformin julkistamista. Novaja Gazeta representoi Medvedevin lausunnon modernisaatiodiskurssista puolustusministeriön istunnossa vuodelta 2009.

Недавно на расширенной коллегии в МО президент Дмитрий Медведев полностью поддержал министра обороны Анатолия Сердюкова, а перед поездкой в Лондон на саммит добавил, что невозможно дальше терпеть оборону <на уровне 70–80-х годов>.¹²⁵ (NG 1.4.2009)

¹²⁵ Jokin aika sitten puolustusministeriön laajennetussa istunnossa presidentti Medvedev tuki täysin puolustusministeri Anatoli Serdjukovia ja ennen Lontoon-matkaansa hän lisäsi, että enää ei voida suvaita puolustusta, joka on 70–80-lukujen tasolla. (NG 1.4.2009)

Viittauksellaan 70–80-lukuihin presidentti ei vaikuttanut kaunistelevan asevoimien tilaa. Esimerkki korosti myös avainhenkilöiden yksituumaisuutta modernisaation tarpeesta. Samasta tilaisuudesta uutisoivat Kommersant nosti esille Medvedevin tunnustuksen ongelmista Georgian sodassa. Hän asetti vaatimuksia uuden kaluston hankinnalle, sillä pelkästään kaluston korjaaminen ei ole pitkänäköistä.

Августовская операция в Южной Осетии, несмотря на ее безусловный успех, показала, что армия испытывает серьезные проблемы с "обеспечением отдельными видами вооружений и средствами связи. Нужно прекращать ремонт, нужно закупать новую технику. [...] Если в прежние времена, когда у нас возможности были более скромные, это было еще как-то объяснимо, то сегодня это неприемлемо.¹²⁶ (KOM 18.3.2009)

Medvedev vaati, että resurssien ollessa aikaisempaa paremmat ei kalustohankinnoissa saa epäonnistua. Hän vetosi talousdiskurssin tavoin aikaisempaa parempaan rahoitustilanteeseen. Medvedev pyysi myös henkilökuntaa osallistumaan modernisointiin (KZ 16.3.2010). Venäjän puolustusteollisuuden tilaa on käsitelty viime aikoina myös monissa tutkimuksissa (esim. Pallin 2009, Gorenburg 2012). Niiden mukaan puolustusteollisuus kärsii edelleen neuvostoajan perinnöstä ja on itsessään laajan modernisoinnin tarpeessa. Medvedev itse jatkoi samalla teemalla vieraillessaan joukkojen harjoituksessa. Hän totesi kaluston olevan vanhaa ja puolustusteollisuuden hajanaista.

Наша техника нередко уступает зарубежной по качеству. Многие предприятия расслабились и разучились работать в условиях недофинансирования. [...] Однако те, кто не сможет выпускать современную технику, не будут ничего поставлять в ВС. Придется разрывать контракты. У нас оборонный комплекс не маленький, справимся.¹²⁷ (МК 26.11.2010)

Medvedev loi uskoa perustelemalla selviytymistä puolustusteollisuuden koon ansiosta. Samasta tilaisuudesta uutisoivat Krasnaja Zvezda representoi Medvedevin tunnustuksen ongelmien runsaudesta.

Вы прекрасно знаете, знаете лучшие всех в нашей стране, в каком сложном положении были наши Вооружённые Силы ещё некоторое время назад. [...] И сегодня проблем очень много. Но сегодня у нас есть чёткий план, как действовать дальше, и, смею вас заверить, абсолютная решимость, непреклонная решимость довести эти преобразования до конца.¹²⁸ (KZ 27.11.2010)

¹²⁶ Elokuinen operaatio Etelä-Ossetiassa osoitti, huolimatta sen ehdottomasta menestyksestä, että armeijalla on vakavia ongelmia joidenkin asetyyppien ja viestivälineiden toiminnan takaamisessa. Korjaaminen täytyy lopettaa, täytyy ostaa uutta kalustoa. Jos entisaikaan se oli jotenkin selitettävissä, kun meillä oli paljon vaatimattomammat mahdollisuudet, niin nyt sellaista ei voi hyväksyä. (KOM 18.3.2009)

¹²⁷ Kalustomme häviää ulkomaisille yleensä laadussa. Rahapulan vallitessa monet yritykset laiskistuivat eivätkä osaa enää tehdä töitään. [...] Ne jotka eivät osaa tuottaa nykyaikaista kalustoa, eivät toimita enää mitään asevoimille. Sopimukset täytyy repiä auki. Meidän puolustusteollisuutemme ei ole pieni, selviämme kyllä. (MK 26.11.2010)

¹²⁸ Te tiedätte hyvin, tiedätte parhaiten maassamme millaisessa tilassa asevoimamme olivat vielä vähän aikaa sitten. Tälläkin hetkellä ongelmia on erittäin paljon. Mutta nyt meillä on tarkka suunnitelma, miten toimia jatkossa, ja uskallan vakuuttaa teille, että äärimmäinen ja järkähtämätön päättäväisyys vie nämä uudistukset päätökseen. (KZ 27.11.2010)

Medvedevin representoiman modernisaatiodiskurssin ajallinen painopiste oli reformin kahden ensimmäisen vuoden aikana. Presidentti käytti lausunnoissaan melko kriittistä otetta, eikä hän kaunistellut tilannetta. Vaikka presidentti uskoi, että sotilasreformi ja varusteluohjelma onnistuvat, useat tutkijat ovat kyseenalaistaneet etenkin varustamisohjelman toteutumisen. Esimerkiksi Bettina Renz on todennut, että puolustusteollisuuden uudistuminen on epätodennäköistä, sillä onnistumiseen tarvittavien poliittisten olosuhteiden merkitystä ei täysin tunnusteta (Renz 2010, 62). Renz suhtautuu yhdessä Rod Thorntonin kanssa pessimistisesti modernisaatioon. Venäläiseen traditioon kuuluu ajatus, että lukumäärä hallitsee. Lukumäärät tuovat luottamusta ja toimivat pidäkkeinä. Nykyiset asevoimat on menettämässä lukumääriään, mutta laatu ei ole korvaamassa määrää. On selvää, että asevoimat on heikentynyt. Se voi olla sotilaallisen voimankäytön näkökulmasta huono kehityssuunta, sillä valtionjohto voi käyttää sitä herkemmin kokemaansa uhkaan. (Renz ja Thornton 2012b, 53) Daivis Petraitis on muistuttanut, että Venäjä ei ole yksin varusteluongelmansa kanssa. Monilla muillakaan mailla ei ole resursseja hankkia uutta kalustoa (Petraitis 2012, 26).

Krasnaja Zvezda uutisoi kenraali Makarovin tapaamisesta NTV ja Mir -televisiokanavien edustajien kanssa marraskuussa 2008. Makarov totesi, että 1960-luvulla luotu johtamisjärjestelmä on niin monimutkainen ja raskas, että se ei takaa tällä hetkellä nopeaa päätöksentekoa, joukkojen tehtävänantoa eikä tehokasta johtamista. Makarov antoi myös kritiikkiä puolustusministeriölle ja yleisesikunnalle, joita uudistukset tulevat myös koskemaan. Johtaelinten henkilöstömäärää aiotaan vähentää 21 500 henkilöstä 8500 henkilöön. (KZ 20.11.2008) Useat lehdet uutisoivat kenraali Makarovin tapaamisesta ulkomaisen puolustusasiamieskunnan kanssa joulukuussa 2008. Makarov totesi tilaisuudessa, että Venäjällä ei ole 40 vuoden kuluessa toteutettu vakavasti otettavaa asevoimien uudelleenorganisointia. Tällä tavoin hän tunnusti 1990-luvun ja 2000-luvun alun sotilasreformien epäonnistumiset. Hän myönsi johtamansa asevoimien olevan ajastaan jäljessä.

Проанализировав все обстоятельства, мы пришли к выводу, что существовавшие до настоящего времени Вооруженные Силы не вполне адекватно отвечали стоящим перед ними задачам.¹²⁹ (KZ 11.12.2008)

Moskovski Komsomolets kertoi kenraalin tilaisuudessa asettamista reformin tavoitteista, joihin sisältyi oikeutusta modernisaatioon. Asevoimien sosiaaliset asiat tulee laittaa kuntoon ja valmiutta on kohotettava konfliktien kehittyessä nopeasti ja yllättäen. Vallitseva koulutusjärjestelmä perustuu menneisyyden sotiin, joten se on luotava uudestaan, jotta upseerin ammattitaito kehittyä ja ammatti

¹²⁹ *Analysoituamme tarkasti tilanteen tulimme johtopäätökseen, että nykyisenkaltaiset asevoimat ei täysin aidosti vastaa edessämme olevia tehtäviä. (KZ 11.12.2008)*

muuttuu houkuttelevaksi. (MK 11.12.2008) Näin muodoin hän totesi venäläisen upseerin olevan ammattitaidoltaan ajastaan jäljessä, mitä käsittelen tarkemmin edempänä omana diskurssinaan (luku 5.3.2). Rossijskaja Gazeta uutisoi esiintymisen positiiviseen sävyyn. Makarov antoi modernisaatiodiskurssin yhteydessä mielenkiintoisen lausunnon reformin syntyprosessista viittaamalla Kaukasian tapahtumiin.

Николай Макаров не скрывал, что своеобразным катализатором перемен стала грузинская агрессия против Южной Осетии. Она выявила серьезные недостатки в армейском организме и только ускорила реформу наших Вооруженных сил. Но это не значит, что кавказскую войну развязала Россия. - Никаких планов вторжения в Грузию не было. И сейчас их нет.¹³⁰ (RG 11.12.2008)

Tutkijat ovat kyseenalaistaneet Georgian sodan roolin sotilasreformin syntyprosessissa,¹³¹ mutta modernisaatiodiskurssin kannalta merkittävää on, että Makarov myönsi sen paljastaneen ongelmia asevoimien toiminnassa. Kesällä 2009 kenraali Makarov piti tiedotustilaisuuden, jossa nousi esille useita hänen oikeutusdiskurssejaan. Vedomosti nosti tiedotustilaisuudesta esille Makarovin lausunnon jälkeensäjäneisydestä Yhdysvaltojen ja Naton suorituskykyihin nähden.

Реформирование, по словам Макарова, необходимо: российская армия сильно отстала от армий США и НАТО, которые перешли в конце 80-х — начале 90-х гг. к более мобильной структуре из «модульных» подразделений.¹³² (VED 8.6.2009)

Esimerkissä toistui sodan kuva -diskurssin yhteydessä todettu Yhdysvaltojen joukkorakenneuudistus (vrt. VED 30.12.2008, luku 5.1.2). Toisaalla tutkimuksessani (ks. luku 6.1) on todettu Venäjän sotilaspiirimallin lähentyneen yhdysvaltalaisesta esimerkistä. Asevoimien henkilöstörakenne oli kenraali Makarovin varsin yleisesti esittämä modernisaation aihe. Rossijskaja Gazeta esitteli yksityiskohtaisesti kenraali Makarovin lausuntoja liittoneuvoston kokouksessa vääristyneestä henkilöstörakenteesta, joka vaatii modernisoimista.

Предыдущие сокращения Вооруженных сил касались в основном солдат. Это привело к ненормальной ситуации, когда каждый второй в строю - офицер или прапорщик. Кроме того, с советских времен Российской армии достался разросшийся до немыслимых размеров управленческий аппарат. Он проедает чуть ли не все оборонные деньги, и военным не на что

¹³⁰ Nikolai Makarov ei peitellyt, että omanlainen katalysaattori muutoksille oli georgialaisten hyökkäys Etelä-Ossetiaan vastaan. Se osoitti vakavia puutteita armeijakokonaisuudessa ja vain nopeutti asevoimiemme reformia. Mutta tämä ei tarkoita, että Venäjä aloitti Kaukasian sodan. Minkäänlaisia suunnitelmia Georgiaan tunkeutumiseen ei ollut eikä niitä ole nytkään. (RG 11.12.2008)

¹³¹ Vrt. luku 3.3. Ottaen huomion Georgian sodan ja reformin virallisen julkistamisen varsin lyhyen ajallisen välin on niiden välistä yhteyttä pidettävä epätodennäköisenä. Esiteltyä perusteellista sotilasreformia ei ole kyetty suunnittelemaan niin lyhyessä ajassa ja tätä näkökulmaa vastaan luo ristiriitoja myös myöhemmin esiteltävä suunnitteludiskurssi. Lausunto on todennäköisesti ensisijaisesti poliittinen, sillä se sisältää selkeän sotilaspoliittisen lausunnon ulkomaisille puolustusasiamiehille (Minkäänlaisia suunnitelmia Georgiaan tunkeutumiseen ei ollut eikä niitä ole nytkään).

¹³² Uudistaminen on Makarovin mukaan välttämätöntä: Venäjän armeija on jäänyt voimakkaasti jälkeen USA:sta ja Natosta, jotka siirtyivät 80–90-lukujen taitteessa liikkuvimpiin rakenteeseen, jotka muodostettiin ”moduulisista” joukkoyksiköistä. (VED 8.6.2009)

*закупать новую технику и вооружение. - За последние 18 лет костяк Вооруженных сил образовали кадрированные полки и части сокращенного состава, где практически нет солдат, а есть только офицеры.*¹³³ (RG 17.12.2008)

Lausunto kritisoi aikaisempia reformeja, joiden seurauksena on nyt suoritettava korjaavia toimenpiteitä. Makarov totesi vuoden 2009 puolustusministeriön istunnossa, että tavallisesti asevoimissa upseerien määrä on keskimäärin 17 %, kun se Venäjällä on joissain yksiköissä 80 %. Kenraali kiinnitti huomiota samaan asiaan kuin myöhemmin Vedomostin toimitus. Henkilöstömenot ovat vieneet resursseja kalustohankinnoilta. (VED 18.3.2009) Novaja Gazeta viittasi samaan asiaan Makarovia siteeraavassa kirjoituksessa.

*В результате [...] <на сегодняшний день мы имеем армию бумажных тигров>, при <прямой деградации офицерского состава> и массово неисправной технике. Новый министр обороны Анатолий Сердюков в прошлом году начал радикальную реформу, чтобы [...] изменить структуру, <которая принципиально не менялась около 200 лет>.*¹³⁴ (NG 23.11.2009)

Paperitiikeriarmeijavertauksella Makarov tarkoitti todennäköisesti kuviteltua voimaa, jota ei tosiasiaassa ole olemassa. Krasnaja Zvezda uutisoi videoneuvottelusta, johon kenraali Makarov osallistui yhdessä sotilaspiirien komentajien kanssa. Kenraali totesi jälleen sotilasreformin lähtötilanteen henkilöstörakenteen kannalta huonoksi.

*До 2009 года 87 процентов Вооружённых Сил представляли собой соединения и воинские части сокращённого состава и кадра, практически не имеющие личного состава [...] Оперативная и боевая подготовка практически не проводилась. Армия не только деградировала. За это время мы вырастили целое поколение офицеров и генералов, которые перестали понимать саму суть военной службы, не имели опыта обучения и воспитания личного состава".*¹³⁵ (KZ 15.12.2010)

Tutkimusaineiston lopussa Krasnaja Zvezda julkaisi uutisen kenraali Makarovin haastattelusta Eho Moskvyy -radiokanavalla. Tällöin hän vakuutti uudistusten tehonneen toteamalla henkilöstörakenteen muuttuneen reformin seurauksena.

Из огромной мобилизационной армии мы создали и сформировали новые Вооружённые Силы, войска постоянной готовности. Изменились численность личного состава, штатная

¹³³ Asevoimien edelliset vähennykset koskivat pääosin rivisotilaita. Se on johtanut epänormaalin tilanteeseen, kun joka toinen rivissä oleva on joko upseeri tai värvätty. Sen lisäksi neuvostoajoista alkaen Venäjän armeijassa on ollut käsitteettömiin mittoihin kasvanut johtamiskoneisto. Se syö paljon puolustusrahoja, ja sotilaille ei ole rahaa, jolla ostaa uutta kalustoa ja aseistusta. Viimeiset 18 vuotta asevoimien runko on muodostunut vakinaisesta henkilöstöstä kasatuille rykmenteille ja vähennetyn kokoonpanon osille, joissa ei käytännössä ollut rivisotilaita vaan pelkästään upseereita. (RG 17.12.2008)

¹³⁴ Tuloksena tällä hetkellä meillä on paperitiikereiden armeija, jossa upseeriaines on rappeutunut ja kalusto pääosin käyttökelvotonta. Uusi puolustusministeri Anatoli Serdjukov aloitti viime vuonna radikaalin reformin muuttaakseen rakennetta, joka ei periaatteiltaan ole muuttunut noin 200 vuoteen. (NG 23.11.2009)

¹³⁵ Vuoteen 2009 asti asevoimien joukkoyksiköistä ja joukko-osastoista 87 prosentilla oli vähennetty kokoonpano, eli käytännössä niillä ei ollut henkilöstöä. Operatiivista ja taistelukoulutusta ei käytännössä toteutettu. Armeija ei pelkästään rappeutunut. Olemme kasvattaneet tässä ajassa kokonaisen upseerien ja kenraaleiden sukupolven, joka ei enää ymmärrä itse asepalveluksen pääasiaa, eikä heillä ole henkilöstön koulutus- ja kasvatuskokemusta. (KZ 15.12.2010)

*структура, ликвидирована диспропорция, которая была присуща прежней армии, между старшими, младшими офицерами, между солдатами и сержантами.*¹³⁶ (KZ 29.2.2012a)

Kenraali Makarovin esittämä kritiikki omia asevoimiaan kohtaan modernisaatiodiskurssin kautta oli voimakasta. Hän ei kaunistellut henkilöstörakenteen ja kaluston tilannetta vaan totesi sen olevan huono. Hän kiinnitti myös huomiota sotilaiden ja erityisesti upseerien ammattitaidon ruostumiseen seurauksena siitä, että asevoimia ja sen antamaa koulutusta ei ole pidetty ajanmukaisina. Tähän aiheeseen hän viittasi myös muissa diskursseissaan.

Pääministeri Putinin modernisaation viittaavat lausunnot käsittelivät vain puolustusteollisuutta ja kalustohankintoja, jotka kuuluvat pääministerin vastuulle. Hän toi esille esimerkiksi johtamisjärjestelmien vanhentuneisuuden ja asetti niille vaatimuksia yritysvierailullaan.

*Нам надо не только провести коренную модернизацию действующих комплексов и систем. Скажем прямо, большинство из них уже устарели морально и их техническое состояние оставляет желать лучшего.*¹³⁷ (KZ 19.1.2010)

Lausunto liittyi hänen suhtautumiseensa sodan kuvan muutokseen (vrt. luku 6.2). Myös muut avainhenkilöt ovat käyttäneet ilmaisua *морально устарели* ("moraalisesti vanhentunut"). Se tarkoittanee, että vaikka kaluston toimintakyky olisi edelleen hyvä, sen toimintaperiaate ja suorituskyky ovat oleellisesti vanhentuneet suhteessa muiden valtioiden vastaavaan kalustoon.¹³⁸

Putin jatkoi modernisaatiodiskurssilla asettaessaan vaatimuksia varusteluohjelmalle.

*Уже к 2015 году современных видов вооружений в войсках должно быть не менее 30 процентов, а к 2020-му - не менее 70 процентов. Под эту задачу предстоит заложить необходимые финансовые ресурсы.*¹³⁹ (KZ 18.2.2010a)

Putinin lisäksi myös muut avainhenkilöt ovat esittäneet edellisessä esimerkissä mainitut prosenttilukemat. Ne ovat virallisia julkilausuttuja tavoitteita varusteluohjelmalle. Daniel Gouren arvion mukaan on äärimmäisen epätodennäköistä, että Venäjä ylittää varustelussaan tavoittelemiinsa määriin. Vaikka tällainen ihme tapahtuisi, ei Venäjä silti kykenisi saavuttamaan lännen ja Kiinan

¹³⁶ Valtavasta liikekannallepanoarmeijasta loimme ja muodostimme uudet asevoimat, pysyvän valmiuden joukot. Henkilöstömäärä ja määrävahvuinen rakenne ovat muuttuneet. On poistettu epäsuhde, joka oli ominainen entisessä armeijassa vanhojen ja nuorten upseerien sekä rivisotilaiden ja kersanttien välillä. (KZ 29.2.2012a)

¹³⁷ Meidän ei täydy vain toteuttaa toimivien järjestelmien perinjuurista modernisointia. Sanomme suoraan, suurin osa niistä on jo vanhanaikaista ja niiden teknisessä kunnossa on toivomisen varaa. (KZ 19.1.2010)

¹³⁸ Ilmaisu voidaan liittää käsitteeseen *устаревание* ("моральный износ, moraalinen kuluneisuus"), joka tarkoittaa tilannetta, jossa jonkin laitteen käyttö on rajoittunut johtuen varaosien hankinnan vaikeudesta, laitteen korjaamiseen osaavien henkilöiden vähyydestä ja yhteensopivuusongelmista muiden laitteiden kanssa. Nämä tunnusmerkit ovat tällaisen vanhentuneisuuden osoituksia vain silloin, jos ne ovat seurausta nykyaikaisempien ja suosittumpien laitteiden tai teknologian olemassaolosta. (Wikipedia/Устаревание 2014)

¹³⁹ Jo vuoteen 2015 mennessä nykyaikaisten aseiden osuus joukoissa täytyy olla vähintään 30 prosenttia ja 2020 mennessä vähintään 70 prosenttia. Tähän tehtävään on suunnattava välttämättömät taloudelliset resurssit. (KZ 18.2.2010a)

etumatkaa sotilaallisessa voimassa. Venäjältä puuttuu teknologinen pohja ja taloudelliset resurssit asekilpaan. (Goure 2011, 278, myös Gorenburg 2012, 229) Katri Pynnöniemi muistuttaa, että venäläinen tapa ilmoittaa kauaskantoisista tavoitteista ja niiden toteutumisista näyttää herättäneen turhaa pelkoa länsimaissa. Monet seikat osoittavat, että uudistuksesta on tulossa pitkä ja kallis prosessi. (Pynnöniemi 2013, 9) Asevoimien näkökulmasta tällainen kehitys on huonoa, sillä se ei saa kalustoa käyttöönsä odottamassaan tahdissa.

Puolustusministeri Serdjukov myönsi avoimesti kohdatut ongelmat modernisaatiodiskurssiin tukeutuen. Toukokuussa 2009 hän toi esille Georgian sodassa ilmenneen puutteen henkilöstössä.

Из недавнего опыта: чтобы набрать необходимое количество специалистов в ходе конфликта в Южной Осетии, приходилось буквально перетряхивать все виды Вооруженных сил. Мы не могли взять конкретную часть и отправить ее на выполнение задачи - ее просто не было. Это полный нонсенс. Потому что летчиков собирали по всей стране, причем, как правило, не в строевых полках, а в учебных центрах среди преподавателей. Не очень правильная ситуация.¹⁴⁰ (RG 12.5.2009)

Serdjukov ei hyväksynyt, että joukot eivät olleet valmiita taisteluun. Rossijskaja Gazetan haastattelussa hän nosti esille uuden (*новый*) ja nykyaikaisen (*современный*) aseistuksen erot. Ministeri väistyi tietoturvallisuuden taakse kysyttäessä tulevaisuuden aseista. Hän totesi vain, että tulevaisuuden aseiden eteen tehdään töitä ja hyviä kehitelmiä on luvassa (RG 24.12.2009). Serdjukov saattoi kokea kysymyksen olevan sellainen, johon hänen kompetenttinsa ei sallinut antaa laadukasta vastausta, joten hän väisti kysymyksen. Vuotta myöhemmin Serdjukov myönsi Izvestijassa kalustollisen jälkeenjääneisyyden ja perusteli sillä ulkomaisia hankintoja.

Есть определенная потребность в иностранной военной технике, потому что по ряду видов вооружения мы, к сожалению, отстаем. Наши образцы не соответствуют тем требованиям, которые предъявляет время.¹⁴¹ (IZ 27.12.2010)

Serdjukovin modernisaatiodiskurssi oli vähäistä ja keskittyi varustelukysymykseen. Avainhenkilöiden joukkoon on jälleen syytä nostaa Izvestijan haastattelema varapääministeri Vladimir Popovkin, joka myönsi avoimesti kaluston tilan ja vertasi sitä muihin maihin.

Большинство из находящихся в войсках образцов устарело. Доля современных средств в парке составляет около 20% по стратегическим ядерным силам и не превышает 10% по силам общего назначения. Для сравнения: в армиях ведущих зарубежных государств эта доля составляет 30-50%. Такое состояние парка вооружений обусловлено тем, что с 1990-х годов он практически не обновлялся. Объемы госзаказа были минимальны, а система вооружения

¹⁴⁰ Äskettäisestä kokemuksesta: Haaliakseen riittävän määrän osajia konfliktiin Etelä-Ossetiaan täytyi käytännössä käydä läpi kaikki puolustushaarat. Emme voineet ottaa konkreettista joukkoa ja lähettää sitä tehtävän toteuttamiseen. Tämä on täysin käsittämätöntä. Lentäjät keräsimme koko maasta, ei rivissä olevista rykmenteistä, vaan koulutuskeskuksista opettajien joukosta. Tämä ei ole oikein oikeanlainen tilanne. (RG 12.5.2009)

¹⁴¹ On tietty tarve ulkomaiselle kalustolle, koska joissain aseistusmuodossa me valitettavasti jääme jälkeen. Meidän mallimme eivät vastaa nykyajan vaatimuksia. (IZ 27.12.2010)

поддерживалась в боеготовом состоянии за счет ремонта. [...] Мы не заинтересованы в закупках никакого иностранного вооружения и военной техники. Такие закупки делаются лишь для того, чтобы ликвидировать отставание отечественного оборонно-промышленного комплекса в ряде областей.¹⁴² (IZ 11.3.2011)

Popovkinin lausunto kuvaa hyvin asevoimien tilaa viimeisen 20 vuoden aikana. Myös hän perusteli ulkomaisia ostoja jälkeenjääneisyydellä. Hän myönsi, että Venäjä aikoo kopioida hankkimiaan ulkomaisia aseita ja elvyttää sen avulla omaa puolustusteollisuuttaan. Kun tarkastelee ulkomaisten hankintojen varsin vähäistä määrää, nämä lausunnot teknologian hankkimisen tarkoitukselta ovat todennäköisesti totuudenmukaisia.

Suurinta roolia avainhenkilöiden modernisaatiodiskurssissa kantoi kenraali Makarov. Myös presidentti Medvedev käytti varsinkin reformin alkuvaiheessa voimakasta modernisaatiodiskurssia. Diskurssi oli avainhenkilöiden legitimitietin kannalta epämiellyttävä, sillä sitä representoidessa oli myönnettävä oma jälkeenjääneisyytensä muihin verrattuna. Tätä pääministeri Putin vaikutti aineiston perusteella välttelevän. Hän altistui keskustelulle vasta maan turvallisuutta käsittelevässä kirjoituksessaan (RG 20.2.2012), jossa keskeisenä teemana oli koko asevoimien ja puolustusteollisuuden modernisointi (ks. luku 7.3).

Kaikissa tutkimusaineiston sanomalehdissä esiintyi runsaasti modernisaatiota käsitteleviä kirjoituksia. Kommersant kommentoi sotilasreformin käynnistämistä neutraalisti, mutta nosti esille ongelman, että aiemmista reformiyrityksistä huolimatta asevoimat on auttamattomasti edelleen vanhentunut instituutio.

В результате и в 2008 году вся российская армия представляет собой сильно уменьшенную (сокращенную крупными кусками) копию громоздкой и устаревшей советской военной машины, созданной для ведения глобальной войны.¹⁴³ (KOM 15.10.2008)

Lisäksi lehti haastatteli nimetöntä puolustusministeriön lähettä, jonka mukaan reformi herättää vastustusta konservatiivisessa upseeristossa. Mutta askelta taaksepäin ei tule, sillä päätöksen sen toteutuksesta on tehnyt valtion ylin johto. Sovetskaja Rossija uutisoi vuoden 2009 alussa kommunistisen puolueen järjestämästä pyöreän pöydän keskustelusta, johon osallistui puolueen

¹⁴² *Suurin osa joukoissa olevasta kalustosta on vanhentunut. Nykyaikaisten välineiden osuus on strategisissa ydinasejoukoissa noin 20 % ja tavanomaisissa joukoissa alle 10 %. Vertailun vuoksi johtavissa ulkomaisissa valtioissa tämä osuus on 30–50 %. Tämä aseistuksen tila johtuu siitä, että 1990-luvulla sitä ei käytännössä uudistettu. Valtion tilausten määrä oli minimaalinen, ja asejärjestelmiä ylläpidettiin taistelukunnossa korjauksin. [...] Emme ole kiinnostuneet minkään ulkomaisen asejärjestelmän tai kaluston ostosta. Tällaiset ostot tehdään vain siksi, että poistetaan kotimaisen puolustusjärjestelmän jälkeenjääneisyys tietyillä alueilla. (IZ 11.3.2011)*

¹⁴³ *Tuloksena vuonna 2008 koko Venäjän armeija on voimakkaasti pienempi (vähennetty isoina paloina) kopio tilaa vievästä ja vanhentuneesta neuvostosotakoneesta, joka luotiin sotimaan globaalia sotaa. (KOM 15.10.2008)*

duuman edustajia, sotilasjohtajia, tiedemiehiä ja asiantuntijoita puolustusteollisuudesta. Leonid Ivašov puhui venäläisen kaluston jälkeenjääneisyydestä.

США и их союзники совершили качественный отрыв в военных технологиях. Сегодня они используют оружие пятого поколения, тогда как на вооружении Российской армии стоят еще советские системы, представляющие в лучшем случае третье поколение.¹⁴⁴ (SR 5.2.2009)

Vaikka Ivašovin kommentin sävy oli varsin yleistävä, vastasi se yleistä käsitystä kaluston tilasta. Ivašov otti kommentillaan osaa myös keskusteluun sodan kuvasta (vrt. luku 6.2). NVO:n julkaisemassa saksalaisen tutkimusinstituutin artikkelissa kaluston jälkeenjääneisyys nousi niin ikään esille. Saksalaiset tutkijat eivät nähneet tilannetta muita valoisemmin. He uskoivat, että vähintään 80 % Venäjän armeijan asejärjestelmistä on toivottomasti jäänyt jälkeen nykyaikaisesta tasosta (NVO 13.2.2009). NVO julkaisi eversti evp. Konstantin Veršininin kirjoituksen, jossa hän käsitteli asevoimien jälkeenjääneisyyttä niin kaluston kuin ajattelunkin kannalta.

На этом же уровне (1987 г.) находится практически все вооружение и военная техника российской армии. Примерно на этой же отметке застыла и военная мысль. Совершенно потерянными для военного строительства следует считать 1990-е гг. и, что особенно обидно, мучные 2000-2008 гг.¹⁴⁵ (NVO 16.10.2009)

Kirjoitus piti sisällään oletuksen, että kirjoittamishetkellä käänne parempaan oli kenties tapahtumassa. Se tukee myös näkemystä aikaisempien sotilasreformien epäonnistumisista. Zapad-2009 -harjoitukseen viitaten Veršininin totesi kehityksen pysähtyneisyyden vertaamalla tapahtumia vuoden 1981 harjoitukseen.¹⁴⁶

А теперь представим себе такую ситуацию. Скажем, один из военачальников нечаянно заснул на смотровой площадке учений "Запад-81" и проснулся на учениях "Запад-2009". Что он увидел бы? А никакой, отметим, принципиальной разницы. Те же танки, те же самолеты, те же десантные корабли (спроектированные и построенные при Леониде Брежнев и Дмитрие Устинове), тот же подход при проведении учений. Принципиально не изменилось ничего, за исключением масштаба привлекаемых сил и средств. Если раньше считалось за пустяк поднять 300 самолетов, то сегодня и четыре - массированный удар.¹⁴⁷ (NVO 16.10.2009)

¹⁴⁴ USA ja sen liittolaiset ovat tehneet laadullisen irtioton sotateknologiassa. He käyttävät nyt viidennen sukupolven aseita, kun Venäjän armeijan aseistuksessa on vielä neuvostoaikaisia järjestelmiä, jotka edustavat parhaassa tapauksessa kolmatta sukupolvea. (SR 5.2.2009)

¹⁴⁵ Tällä tasolla (1987) on käytännössä kaikki Venäjän armeijan aseistus ja kalusto. Suurin piirtein sama on arvio sotilasarjoittelusta. Sotilaallisen rakentamisen kannalta täysin menetetyiksi voi katsoa 1990-luvun, ja mikä on erityisen harmillista, myös lihavat vuodet 2000–2008. (NVO 16.10.2009)

¹⁴⁶ Zapad-harjoituksia on järjestetty Venäjän länsiosissa pitkään. Nykyisen Venäjän aikana harjoitukset on toteutettu vuosina 1999, 2009 ja 2013.

¹⁴⁷ Kuvitelkaa tällainen tilanne: yksi sotilasjohtaja erehdyksissään nukahti Zapad-81 -harjoituksen seuraamiskatsomoon ja heräsi Zapad-2009 -harjoituksen aikaan. Mitä hän näkisi? Emme huomaa minkäänlaista periaatteellista eroa. Samat panssarivaunut, samat lentokoneet, samat mairinnousualueet (suunniteltu ja rakennettu Leonid Brežnevin ja marsalkka Ustinovin aikaan), sama harjoituksen kulku. Periaatteessa mikään ei ole muuttunut, poikkeuksena osallistuvien joukkojen ja kaluston mittakaava. Jos ennen katsottiin 300 lentokoneen nostaminen ilmaan pikkujutuksi, niin nyt neljällä koneella tehdään massiivinen isku. (NVO 16.10.2009)

Veršinin viittasi kirjoituksessaan todennäköisesti Zapad-harjoituksen Kaliningradin edustalla tapahtuvaan maihinnousuosuuteen. Julkisten lähteiden perusteella vuosina 1981 ja 2009 tapahtuneet maihinnousuosuudet olivat muodoiltaan hyvin samankaltaisia.¹⁴⁸ Vedomosti huomioi, että vuoden 1981 harjoitukseen osallistui kymmenkertainen määrä henkilöstöä verrattuna vuoteen 2009 (VED 29.9.2009). Tämä yksittäinen esimerkki vahvistaa käsitystä siitä, että toimintatapojen kehitystä Neuvostoliiton ajoista on tapahtunut vain vähän. Gorenburgin mukaan vuoden 2009 harjoituksen tarkoitus oli simuloida länsimaiden laajamittaisen hyökkäyksen puolustusta. Se ruokki näkemystä, jonka mukaan Venäjän asevoimat näkee Naton ja länsimaat potentiaalisena sotilaallisena uhkana. Ottaen huomioon asevoimien rakenneuudistukset tämä on kuitenkin Gorenburgin arvion mukaan illuusio, sillä Venäjä ei kykene vastaamaan Naton sotilaalliseen uhkaan kuin ydinasearsenaalinsa avulla. (Gorenburg 2012, 227) Myös Izvestija viittasi Zapad-harjoitukseen, kun se uutisoi Venäjän asevoimia koskevasta Wikileaks-vuodosta.

Альянс пристально следил за маневрами с помощью разведслужб и спутников-шпионов и пришел к выводу: российская армия безнадежно слаба. Среди проблем, на которые указали аналитики альянса, - ограниченные возможности в совместных операциях с ВВС, устаревшее вооружение, нехватка стратегических транспортных средств и как следствие - неспособность воевать в плохую погоду, пробелы в координации совместных атак, слабая подготовка личного состава войск и даже "недостаток чувства товарищества".¹⁴⁹ (IZ 16.2.2011)

Wikileaks-asiakirja kertoi, miten Nato seurasi harjoituksia.¹⁵⁰ Presidentti Medvedev antoi virallisissa lausunnoissaan varsin vastakkaisia näkemyksiä harjoituksen onnistumisesta kuin Wikileaks-asiakirja. Hän kiitti sotilaita erinomaisesta harjoituksesta ja korkeasta laadusta, joka osoitettiin kaikissa harjoitusvaiheissa (esim. Кремль 29.9.2009). Wikileaks-asiakirja ei ollut tarkoitettu julkisuuteen, joten sen diskursiivinen voima on nähtävä vain sen kirjoittajan mahdollisessa vaikuttamishalussa esimiehiään kohtaan. Lähtökohtana oletan, että analyysi on tehty ilman merkittäviä ideologisia tarkoituseriä.

¹⁴⁸ Juha Vauhkonen (Vauhkonen 1995, liite 25) työssään esittämässä kuvassa on kerrottu vuoden 1981 harjoitukseen osallistuneesta kalustosta, joka vuoden 2009 maihinnousuosuutta koskevan uutisoinnin perusteella on osittain samaa. Harjoitukset toteutettiin täsmälleen samalla alueella samoin periaattein. Mittasuhteet ovat vain hyvin erilaiset. Esimerkiksi vuoden 1981 harjoituksessa oli mukana 24 ilmatyynyä, kun niitä vuonna 2009 oli kaksi, joten Veršinin lausunto vaikuttaa pitävän paikkaansa.

¹⁴⁹ Liitto seurasi harjoitusta tarkasti tiedustelupalveluillaan ja tiedustelusatelliiteillaan ja tuli johtopäätökseen: Venäjän armeija on toivotoman heikko. Liiton analyytikoiden luettelemien ongelmien joukossa on rajoittunut kyky ilmavoimien yhteisoperaatioon, vanhentunut aseistus, strategisten kuljetusvälineiden riittämättömyys ja seurauksena kyvyttömyys taistella huonossa säässä, yhteishyökkäyksen koordinaation puute, heikko henkilöstön koulutus ja jopa toverihengen puute. (IZ 16.2.2011)

¹⁵⁰ Wikileaks-asiakirja on oikeassa muiden valtioiden kiinnostuksesta harjoitusta kohtaan. Julkisissa lähteissä todettiin muun muassa Ruotsin, Puolan, Saksan ja Tanskan asevoimien tiedustelukoneiden ja -alusten seuranneen harjoitusta harjoitusalueen välittömässä läheisyydessä (Новый Калининград 26.9.2009). Toisessa uutisessa eräs harjoitukseen osallistunut venäläinen upseeri totesi, että muiden valtioiden tiedustelukoneiden ja -alusten paikalla olosta ei ole mitään ylläluonnollista, sillä niin tekevät kaikki valtiot Venäjä mukaan lukien (Известия 29.9.2009).

Rossijskaja Gazeta uutisoi toukokuussa 2009 julkaistusta *Kansallisen turvallisuuden strategiasta*, jonka sisällöstä oli ennakkotietoa julkisuudessa jo aiemmin (KOM 25.12.2008). Artikkelin sisälsi modernisaatiodiskurssilla oikeutuksen sotilasreformille. Lehti käytti perusteluna Georgian sota.

Смысл реорганизации Вооруженных сил очевиден. России не нужен неповоротливый многомиллионный военный монстр. Ей требуется мобильная, высокотехнологичная, хорошо оснащенная и обученная армейская машина. Тогда в чрезвычайных обстоятельствах генералам не придется, как в августе прошлого года, собирать по всей стране боеготовые экипажи, расчеты и отделения. Уметь воевать обязано каждое воинское подразделение.¹⁵¹ (RG 19.5.2009)

Perustelun mukaan Venäjä ei ole ollut valmiina kohtaamaan kriisejä. Se vastasi sisällöltään lähes täysin aiemmin esiteltyjä Medvedevin ja Serdjukovin lausuntoja (KOM 18.3.2009 ja RG 12.5.2009), joten Rossijskaja Gazeta osoitti vahvistavansa avainhenkilöiden legitimizeettiä. Tästä on osoitus myös artikkelin lopussa haastateltujen valtion turvallisuuselinten jäsenten lausunnot, jotka myötäilivät turvallisuusstrategian muotoiluja.

Vedomosti kiinnitti huomiota modernisaatioon Aleksandr Goltsin kirjoituksella. Hän pohti asevoimien henkilöstörakenteen muutoksen ja sodan kuvan suhdetta.

Ликвидация соединений сокращенного состава, увольнение избыточного количества офицеров означали бы, что российское политическое руководство решило навсегда отказаться от идеи массовой мобилизации. Если еще недавно защищать страну в случае агрессии предполагалось призвав от 4 млн до 8 млн резервистов, то сегодня, по словам начальника Генерального штаба Николая Макарова, в случае войны предполагается мобилизовать всего 700 000 резервистов.¹⁵² (VED 6.4.2011)

Kirjoitus vahvistaa näkemystä, että uhkadiskurssi ja puolustus suunnittelu eivät täysin vastaa toisiaan. Henkilöstörakennetta muutetaan rajusti, mutta diskursiivisella tasolla entisen uhkat säilyvät. Myös Vedomostin Serdjukovin henkilöä koskevassa artikkelissa sama problematiikka oli esillä. Artikkelissa haastateltu upseeri antoi ymmärtää, että reformin seurauksena on päästy eroon Neuvostoliiton perinnöstä.

¹⁵¹ Asevoimien uudelleenorganisoinnin ajatus on ilmiesvä. Venäjä ei tarvitse kankealiikkeistä monimiljoonaista sotahäviötä. Se tarvitsee liikkuvan korkeateknologisen, hyvin varustetun ja koulutetun armeijakoneiston. Tällöin poikkeusolosuhteissa kenraaleiden ei täydy kerätä ympäri maata taisteluvalmiita miehistöjä ja osastoja, kuten viime vuoden elokuussa. Jokaisen joukkoyksikön velvollisuus on osata taistella. (RG 19.5.2009)

¹⁵² Henkilöstömäärältään vähennettyjen joukkoyksiköiden lakkauttaminen ja upseerien suuren määrän irtisanominen tarkoittaisi, että Venäjän poliittinen johto päättäisi ikuisesti luopua massiivisesta liikekannallepanosta. Jos vielä jokin aika sitten hyökkäyksen kohdatessa oletettiin maata puolustettavan kutsumalla 4-8 miljoonaa reserviläistä, niin nyt YE:n päällikkö Nikolai Makarovin mukaan sotaan oletetaan mobilisoidavan yhteensä 700 000 reserviläistä. (VED 6.4.2011)

За три года российская армия перестала быть уменьшенной копией советской: массовая мобилизация для большой войны больше не предусматривается, говорит офицер Минобороны.¹⁵³ (VED 23.4.2012)

Yllä esitetyt esimerkit kertovat Vedomostin olevan pääpiirteissään tyytyväinen reformin suuriin linjoihin, vaikka sen sävy oli usein kriittinen. Puolustusteollisuuden tila oli avainhenkilöiden tavoin sanomalehtien modernisaatiodiskurssin eräs keskeinen aihe. Novaja Gazeta siteerasi presidentti Medvedevin lausuntoa siitä, että puolustusteollisuuden yritysjohtajien pitää kohottaa tuotteidensa laatua ja alentaa katetta. Lehden mukaan kenraali Makarov oli Zapad-harjoituksen aikana valittanut Medvedeville puolustusteollisuuden kyvyttömyyttä tuottaa nykyaikaisia aseita sopivilla hinnoilla.

Очевидно, что звонкими лозунгами кардинально изменить ситуацию невозможно. За последние 20 лет наш ВПК многократно пытались реформировать, создавали мощные объединенные холдинги и госкорпорации, но объективно ситуация становилась только хуже. Сегодня и Вооруженные силы, и ВПК оказались нефункциональны.¹⁵⁴ (NG 18.11.2009)

Kirjoitusta voidaan verrata aiemmin esiteltyyn puolitoista vuotta myöhempään varapuolustusministeri Popovkinin lausuntoon (IZ 11.3.2011), jonka sisältö oli hyvin samankaltainen. Tosin Novaja Gazetan johtopäätös asevoimien toimintakyvyttömyydestä oli varsin suoraviivainen. Tällaisten samankaltaisuuksien esiintyminen avainhenkilöiden ja kriittisesti reformiin suhtautuvien sanomalehtien diskursseissa vahvistaa sitä, että asevoimat ja puolustusteollisuus ovat olleet vakavan modernisoinnin tarpeessa. Samaa teemaa jatkoi myös NVO laajassa kirjoituksessaan puolustusteollisuuden tilasta.

Новый облик российской армии с 90 % старых вооружений и провал предыдущих ГПВ, а также увеличивающийся военно-технологический отрыв ведущих государств с наращиванием их возможностей по созданию новых поколений систем оружия являются достаточным доказательством необходимости замены существующей порочной системы создания ВВТ.¹⁵⁵ (NVO 1.7.2011)

Sanomalehtien modernisaatiodiskurssi sisälsi pääasiassa viittauksia asevoimien kaluston vanhentuneisuuteen ja puolustusteollisuuden kyvyttömyyteen luoda nykyaikaisia aseita. Georgian sotaä käytettiin jonkin verran esimerkkinä siitä, millaiseen tilanteeseen ajaututtiin vanhentuneiden asevoimien takia. Sanomalehdet eivät tuoneet esille henkilöstörakenteen haasteita, mikä oli kenraali

¹⁵³ Kolmessa vuodessa Venäjän armeija lakkasi olemasta pienennetty kopio neuvostoliittolaisesta: massiivista liikekannallepanoa suurta sotaä varten ei enää harkita, sanoo puolustusministeriössä palveleva upseeri. (VED 23.4.2012)

¹⁵⁴ On ilmeistä, että korulauseilla ei tilannetta ole mahdollista ratkaisevasti muuttaa. Viimeisen 20 vuoden aikana puolustusteollisuuttamme on yritetty monesti uudistaa, on muodostettu tehokkaita holding- ja valtionyhtiöitä, mutta objektiivisesti tilanne on muuttunut vain huonommaksi. Tällä hetkellä sekä asevoimat että puolustusteollisuus ovat osoittautuneet toimimattomiksi. (NG 18.11.2009)

¹⁵⁵ Aseistukseltaan 90-prosenttisesti vanhentuneen Venäjän armeijan uusi olemus, BKT:n vajoaminen ja johtavien valtioiden kasvanut sotilasteknologinen irtiotto yhdistettynä lisääntyneisiin mahdollisuuksiin luoda uusien sukupolvien asejärjestelmiä ovat riittäviä todisteita välttämättömyydelle muuttaa vallitsevaa epäonnistunutta kaluston ja aseistuksen rakentamisen järjestelmää. (NVO 1.7.2011)

Makarovin keskeinen aihe. Tämä vahvistaa modernisaation tarvetta henkilöstörakenteessa, sillä diskurssin alkuperä oli Makarovin representoinnissa eikä sanomalehtien esittämässä kritiikissä. Modernisaatiodiskurssi vahvistaa tutkijoiden näkemyksiä asevoimien kaluston radikaalista modernisaation tarpeesta. Julian Cooperin mukaan kaluston hankinta on vuodesta 2005 asteittain lisääntynyt, mutta se on edelleen varsin vaatimattomalla tasolla. Vaikka kaluston hankintaan on osoitettu kasvavia resursseja, kasvu on rajoittunutta kustannusten nousun takia. Vuoden 2020 varusteluohjelman toteutumista tavoitteiden mukaisesti on syytä epäillä. (Cooper 2012, 186–187) Avainhenkilöiden ja sanomalehtien modernisaatiodiskurssit olivat varsin yhteneviä reformia puoltavia diskursseja. Diskurssien välisessä jännitteessä kyse oli lähinnä siitä, kuka tai mikä sanomalehti kaunisteli tilannetta milläkin tasolla, sillä tutkimusaineiston perusteella asevoimien lähtötilanne ennen reformin käynnistämistä on joka tapauksessa ollut heikko. Modernisaatio oli yksi keskeisimmistä reformia oikeuttavista syydiskursseista.

5.2.2 Suunnitteludiskurssi

Puolustus suunnittelu on luonteeltaan pitkäjänteistä, ja kehittyneissä yhteiskunnissa suunnitelmia tehdään kymmenien vuosien perspektiivillä. Pitkäjänteisellä puolustus suunnittelulla turvataan suorituskykyjen kehittyminen toivottuun suuntaan. Venäjän kontekstissa on huomioitava Neuvostoliiton romahtamisen aiheuttama siirtymäyhteiskunnan luonne. Se ei todennäköisesti ole mahdollistanut pitkäjänteisten suunnitelmien toimeenpanemista, jos sellaisia on edes ollut. Suunnitteludiskurssille oli luonteenomaista vedota vain suunnitteluun tai sen puutteeseen eikä mihinkään konkreettiseen asiaan. Keskeisen jännitteen avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssien välille loi epäily, mihin suunnitelmiin reformi perustuu, avainhenkilöiden omiin vai demokraattiseen päätöksentekoprosessin perusteella päätettyihin suunnitelmiin. Tähän aiheeseen kiinnitän huomiota myös luvun 6.3 sotilasdoktriinia käsittelevässä luvussa.

Tutkimusaineiston perusteella sotilasreformin avainhenkilöillä on osoittautunut olevan selkeä tarve oikeuttaa reformia vakuutteluilla, että se on huolellisesti suunniteltu (vrt. vakuutteludiskurssi luku 7.2). Vakuuttelut olivat usein reaktionomaisia vastineita julkisuudessa esitettyyn kritiikkiin reformin äkkipikaisuudesta ja suunnittele mattomuudesta, mikä korostaa viitekeh്യkseni jännitetä avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestysten välillä. Kenraali Makarov kertoi reformin suunnittelusta melko pian sen julkistamisen jälkeen joulukuussa 2008.

При подготовке реформы были детально проанализированы военно-политическая обстановка и тенденции ее развития, обозначены угрозы для России, которые могут иметь место в

*обозримой перспективе. Был рассмотрен также и опыт развития своих вооруженных сил ведущими странами мира и рассматриваемые ими способы ведения боевых действий. В этой работе учитывался также экономический, политический и демографический факторы.*¹⁵⁶ (KZ 11.12.2008)

Esimerkissä mainittuja valtionjohdon tilanneanalyysien yksityiskohtia ei julkisesti ole esitelty, mikä aiheutti kysymyksiä ja kritiikkiä sanomalehdissä. Samoihin aikoihin kenraali totesi myös, että Georgian sodasta tuli katalyytti reformille, mutta sitä oli kriisistä huolimatta suunniteltu jo pitkään (NVO 19.12.2008a). Krasnaja Zvezda uutisoi puolustusministeri Serdjukovin ja Makarovin käynnistä Duuman puolustusneuvostossa, jossa Serdjukov vakuutti suunnittelun olleen huolellista.

*В своем выступлении глава военного ведомства подчеркнул, что в Министерстве обороны к проводимым преобразованиям подходят максимально взвешенно, продуманно и аккуратно. Он подтвердил готовность к дальнейшему всестороннему обсуждению и конструктивному диалогу с парламентариями в решении проблем Вооруженных Сил.*¹⁵⁷ (KZ 11.2.2009)

Serdjukov vakuutteli suunnittelussa kunnioitettavan parlamentaarista käsittelyä, mutta sen toteutumisesta ja saavutuksista ei ole tutkimusaineistossa todisteita. Toukokuussa 2009 Rossijskaja Gazeta julkaisi sellaisenaan ministeri Serdjukovin haastattelun, jossa hän käytti useita diskursseja ja kertoi yksityiskohtaisesti reformin kulusta. Ministeri kertoi suunnitteludiskurssin avulla siitä, että kokeiluja ei asevoimissa enää tehdä. Niitä on tehty 30–40 vuoden aikana jo riittävästi, ja kun yhdestä ei ole päästy yhteisymmärrykseen, on siirrytty seuraavaan. (RG 12.5.2009) Tämän vahvistaa myös useat tutkimuskirjallisuudessa esiintyneet näkemykset (esim. Pallin 2009). Muutamaa vuotta myöhemmin Rossijskaja Gazeta julkaisi jälleen Serdjukovin haastattelun, jossa hän kertoi reformin syntyprosessista.

Когда мы начали более активно изучать опыт иностранных армий, ездить по миру, знакомиться с практикой зарубежных коллег, все это вольно или невольно стало подталкивать нас к переменам. Были проблемы, требующие скорейшего разрешения, - низкое денежное довольствие, плохое состояние техники, перекосы в комплектовании частей.

Посмотрев, как эти вопросы решают в других армиях, мы стали на совещаниях в Минобороны вырабатывать свое видение нового облика Вооруженных сил. После того как предложения были аккумулированы в конкретный план действий, мы представили его президенту. Схему обновления армии он одобрил.

¹⁵⁶ Reformin valmistelussa analysoitiin yksityiskohtaisesti sotilaspoliittinen tilanne ja sen kehitystendenssi, selvitetiin Venäjän uhkat, joita voi esiintyä nähtävissä olevassa tulevaisuudessa. Lisäksi tarkasteltiin maailman johtavien maiden asevoimien kehityskokemuksia ja heidän tarkastelemaansa sodankäynnin tapoja. Tässä työssä huomioitiin myös taloudelliset, poliittiset ja demografiset tekijät. (KZ 11.12.2008)

¹⁵⁷ Esityksessään sotilashallinnon johtaja korosti, että puolustusministeriössä lähestytään käynnissä olevia uudistuksia punnitusti, mietitysti ja huolellisesti. Hän korosti valmiutta kaikenpuoliseen jatkokeskusteluun ja rakentavaan dialogiin parlamentinjäsenten kanssa asevoimien ongelmien ratkaisuisa. (KZ 11.2.2009)

Потом состоялась целая серия совещаний - в Совете безопасности, с экономическим блоком правительства, в кабинете министров. После чего было сказано - в предложениях Минобороны действительно есть смысл. Но при условии...¹⁵⁸ (RG 21.12.2011)

Tämän tutkimuksen analyysin perusteella Serdjukovin varsin yksityiskohtaista prosessikuvausta ei voida kyseenalaistaa. Hän nosti esille, että mallia on haettu ulkomailta ja että suunnitteluun on osallistunut laaja joukko virkamiehiä ja poliitikoita, mikä ei kuitenkaan kerro reformin alistumisesta demokraattiselle päätöksenteolle. Vuonna 2012 Krasnaja Zvezda uutisoi kenraali Makarovin RIA Novostin tiedotustilaisuudesta, jossa hän kertoi reformin käytännön saavutuksista. Hän mainitsi lyhyesti, että reformi on toteutettu huolellisen nykyisten ja mahdollisten tulevaisuuden haasteiden ja uhkien arvion jälkeen. (KZ 15.2.2012) Sama diskurssi jatkui sotatieteiden akatemiassa pidetyssä esityksessä. Makarov kävi läpi asevoimien historiaa ja oikeutti suunnitteludiskurssilla reformin käynnistämistä.

Благодаря политике, проводимой тогда президентом России В.В.Путиным, мы стабилизировали положение и подготовили основу для проведения реформы. А к 2008 году были созданы все необходимые условия для ее проведения. Необходимо было только понять, как ее проводить. В какие сроки? С чего начать? Какой иметь конечный результат?¹⁵⁹ (NVO 17.2.2012)

Makarov totesi lausunnoillaan, että reformin suunnittelu on ollut pitkän aikavälin prosessi, joka alkoi jo presidentti Putinin valtakaudella. Joitain nyt toteutettavia uudistuksia on siis pohdittu jo 2000-luvun alkuvuosina. Tällä tavoin hän ilmaisi lojaaliutensa Putinille ja osoitti tukevansa tämän legitimitettä. Kuten luvussa 3 todettiin, 2000-luvulla ennen nykyistä reformia laadittiin suunnitelmia, mutta niiden toteutukseen ei kiinnitetty yhtä suurta huomiota kuin vuoden 2008 jälkeen. Avainhenkilöiden suunnitteludiskurssin representointi kertoi heidän rooleistaan sotilasreformissa. Suunnitteludiskurssia representoivat lähinnä kenraali Makarov ja puolustusministeri Serdjukov. Makarov on todennäköisesti vastannut reformin sisällön suunnittelusta. Serdjukov päätösten toimeenpanijana vakuutteli ne huolellisesti suunnitelluiksi. Pääministeri Putin ja presidentti Medvedev ovat toimineet vaatimusten asettajina (ks. tarkemmin

¹⁵⁸ *Kun aloimme aktiivisemmin tutkia ulkomaisten armeijoiden kokemuksia, matkustella pitkin maailmaa, tutustuimme ulkomaisten kollegoiden käytäntöihin, kaikki tämä alkoi tahtoen tai tahtomattaan ajaa meitä kohti muutoksia. Oli ongelmia, jotka vaativat nopeita päätöksiä kuten alhaiset palkat, kaluston huono tila, vääristymät henkilöstösijoittelussa. Katsottuamme miten kaikki nämä kysymykset ratkaistaan muissa armeijoissa, aloimme puolustusministeriön kokouksissa kehittää näkemystämme asevoimien uudesta olemuksesta. Tämä jälkeen, kun ehdotukset oli koottu konkreettiseen toimintasuunnitelmaan, esitimme sen presidentille. Hän hyväksyi uudistamissuunnitelman. Sen jälkeen pidettiin kokouksia turvallisuusneuvostossa, hallituksen talousryhmässä, ministerien kabineteissa, joiden jälkeen sanottiin, että puolustusministeriön ehdotuksissa on todella ajatusta. Mutta näillä ehdoin... (RG 21.12.2011)*

¹⁵⁹ *Presidentti V.V.Putinin harjoittaman silloisen politiikan ansiosta olemme vakiinnuttaneet tilanteen ja valmistelleet perustan reformin toteuttamiselle. Vuoteen 2008 mennessä luotiin kaikki välttämättömät edellytykset sen toteuttamiselle. Piti vain ymmärtää, miten se tehdään, missä ajassa? Mistä aloittaa? Millainen lopputulos halutaan? (NVO 17.2.2012)*

luku 7.3). Avainhenkilöt viittasivat ensisijaisesti omiin suunnitelmiinsa, eivät sotilasdoktriiniin eivätkä muihin strategia-asiakirjoihin.

Kriittisten sanomalehtien suunnitteludiskurssi oli selkeä vastadiskurssi avainhenkilöiden suunnitteludiskurssille. Sen kritiikin kohde oli reformiin valmistautuminen ja suunnittelun perusteet. Sanomalehdet ymmärsivät reformin välttämättömyyden, mutta ne kritisoivat suunnitteludiskurssilla sen toteutusta. NVO:n näkemys asevoimien kehittämisestä ennen sotilasreformin julkistamista oli varsin kriittinen. Sen mukaan kenellekään ei ole selvää, ketä vastaan Venäjän asevoimat taistelee. Asevoimilla ei voi olla omaa poliittista tahtoa. Se toteuttaa poliittisen johdon päätöksiä, ja siksi asevoimat ei itse voi rakentaa itselleen konseptia kehitymisestään, kuten se nyt on tehnyt. Poliittinen johto määrittää sen, ketä vastaan valtio taistelee. (NVO 8.8.2008)¹⁶⁰ Näkemys oli varsin samankaltainen kuin yhdysvaltalaisilla tutkijoilla (vrt. esim. Blank 2011, Barany 2007). Reformin julkistuksen jälkeen lehti jatkoi samasta aiheesta.

Как все эти преобразования будут осуществлены на практике и как повлияют на жизнь и боеспособность Вооруженных сил РФ, никто сказать сегодня не может. Научного и просчитанного на годы обоснования до сих пор не сделано. Неясно, и кто будет в конце концов отвечать за все, что произойдет в связи с этими реформами в армии.¹⁶¹ (NVO 28.11.2008)

Tutkimukseni analyysi kuitenkin osoittaa, että NVO:n huoli poliittisen johdon piittaamattomuudesta ei ole aiheellinen. Asevoimilla ei vaikuta olevan vaikutusvaltaista omaa poliittista tahtoa, ja etenkin Vladimir Putin on hyvinkin kiinnostunut asevoimien kehityksestä. Duuman puolustuskomitean varapuheenjohtaja Mihail Babitš¹⁶² kyseenalaisti Moskovski Komsomoletsissa sen, mihin koko reformi perustuu, mikä oli Babitšin tausta huomioiden odottamatonta. Sotilaalliset kysymykset tulisi ratkaista doktriinin ja muiden virallisten asiakirjojen perusteella, ja tällä kertaa näin ei ole tehty. Lehden toimitus muistutti, että samoin on käynyt myös aiemmissa reformeissa, joita toimitus laski olleen vuodesta 1992 alkaen kuudesta seitsemään. (MK 16.10.2008) Novaja Gazetan ensimmäisessä sotilasreformia koskevassa artikkelissa se nosti esille kaksi asiaa. Ensiksi, ketä vastaan ja millaista sotaa Venäjän asevoimat aikoo käydä. Lehden mukaan kysymykset jäivät ilman

¹⁶⁰ NVO:n mukaan puolustusministeriö levitti jo elokuussa 2008 mediaan asiakirjaa *Новый облик Вооруженных сил (asevoimien uusi olemus)*, joka oli konsepti asevoimien kehittämiseksi vuoteen 2030 asti. Myöhemmin tästä asiakirjasta ei kuitenkaan ole aineistossa mainintoja.

¹⁶¹ *Miten kaikki nämä uudistukset toteutetaan käytännössä ja miten ne vaikuttavat elämään ja Venäjän asevoimien suorituskykyyn, sitä kukaan ei pysty tällä hetkellä sanomaan. Tähän mennessä ei ole tehty tieteellisesti tutkittua ja aikaan sidottua perustelua. On epäselvää, kuka tulee loppujen lopuksi vastaamaan siitä kaikesta, mitä tapahtuu liittyen näihin armeijan reformeihin. (NVO 28.11.2008)*

¹⁶² Mihail Babitš (s.1969). Yhtenäinen Venäjä -puolueen poliitikko, eversti evp. Toiminut Tšetšenian pääministerinä (2002–2003). Duuman edustajana vuodesta 2003. Vuodesta 2011 Volgan federaatiopiirin johtaja. (Wikipedia/Михаил Бабич 2014)

vastauksia. Toiseksi, Venäjän talous- ja rahoitusmarkkinoiden integroiduttua globaaliin talouteen pitäisi asevoimien toimia samalla tavalla.

Мы построили российскую экономику и финансовую систему в глобальную экономику. Похоже, и военную машину придется встраивать в военную машину Запада. Другого выхода нет.¹⁶³ (NG 20.10.2008)

Novaja Gazetan kirjoitus kuvastaa sen ideologiaa Venäjän kehittämisestä integraatiossa länteen. Kenraali Makarovin vierailua Duuman puolustuskomiteassa vuodelta 2008 Krasnaja Zvezdassa kommentoi komitean puheenjohtaja Viktor Zavarzin,¹⁶⁴ joka vakuutteli reformin välttämättömyyttä. Hän totesi, että Venäjän on luotava liikkuvampi ja kaikkiin ulkoisiin uhkiin reagointikykyinen asevoima ja että reformi perustuu huolelliseen suunnitteluun.

Хочу обратить внимание на то, что все преобразования будут проходить поэтапно и никаких поспешных и необдуманных решений не будет.¹⁶⁵ (KZ 15.11.2008)

Zavarzin halusi lausunnollaan suunnittelun huolellisuudesta selkeästi vahvistaa avainhenkilöiden legitimitettä. Joulukuussa 2008 Moskovski Komsomolets valitti sotilasdoktriinin puuttumista suunnitteluperusteista artikkelissa *Россия готовит антивоенную доктрину (Venäjä valmistele sodan vastaista doktriinia)*. Artikkelin koski kenraali Makarovin tapaamista Venäjälle akkreditoituneiden sotilasasiamiesten kanssa. Lehti nosti esiin Makarovin epäröinnin doktriinin ja reformin suhteesta. Kun häneltä kysyttiin, miten reformi voidaan toteuttaa ilman doktriinia, suoraa vastausta ei tullut. (MK 11.12.2008) Suunnittelemattomuus oli myös Sovetskaja Rossijan keskeinen kritiikin aihe. Lehden artikkelissa kommunistisen puolueen pyöreän pöydän keskustelusta Leonid Ivašov totesi sodan ajan suunnitelmien puuttuvan.

Существующая военная доктрина России не исходит из оценки реальных угроз, не определяет состав сил и средств, необходимых для противодействия им. Прежде всего отсутствует план перевода страны в случае крупномасштабного конфликта с мирного на военное положение.¹⁶⁶ (SR 5.2.2009)

Doktriinin puute huomioitiin myös entisen amiraalin ja nykyisen duuman edustajan Vladimir Komojedovin kirjoituksessa.

Мы до сих пор не получили ответы на ключевые вопросы: любая крупная военная реформа должна проводиться только на основе Концепции национальной безопасности и созданной на

¹⁶³ Olemme rakentaneet Venäjän talouden ja finanssijärjestelmän globaalin talouden sisään. Yhtä lailla myös sotakone täytyy sovittaa lännen sotakoneeseen. Muuta ulospääsyä ei ole. (NG 20.10.2008)

¹⁶⁴ Viktor Zavarzin (s. 1948). Kenraaliversti evp. Yhtenäinen Venäjä -puolueen duuman edustaja. (Wikipedia/Виктор Заварзин 2014)

¹⁶⁵ Haluan kiinnittää huomiota siihen, että kaikki uudistukset toteutetaan vaiheittain ja mitään hätiköityjä ja ajattelemattomia päätöksiä ei tule. (KZ 15.11.2008)

¹⁶⁶ Olemassa oleva Venäjän sotilasdoktriini ei lähde todellisten uhkien arvioinnista, ei määrittele joukkojen kokooppanoa ja resursseja, jotka ovat välttämättömiä niiden vastatoiminnalle. Ennen muuta puuttuu suunnitelma viedä laajamittaisessa konfliktissa maa rauhantilasta sotatilaan. (SR 5.2.2009)

ее базе Военной доктрины. Однако новую Концепцию и Доктрину нам обещают только к концу года. Не значит ли это, что важнейшие документы будут подгоняться под уже идущую полным ходом ломку Вооруженных сил? Почему проигнорировано мнение крупнейших военных специалистов и отчего «перестройка» проводится столь скрытно и поспешно?»¹⁶⁷ (SR 17.2.2009)

Komojedovin tausta huomioiden hän oli todennäköisesti varsin hyvin perillä venäläisen ja neuvostoliittolaisen strategisen suunnittelun traditioista. Esimerkin perusteella tämänkertainen suunnittelu ei ole edennyt tuon tradition mukaisesti. Sovetskaja Rossijan julkaisemassa sotatieteiden akatemian Anatoli Tsyganokin¹⁶⁸ kirjoituksessa oli kritisoivaa suunnitteludiskurssia. Hän kertoi järjestyksen, jossa asioiden pitäisi tapahtua.

При этом скрытность и внезапность реформы, полное отсутствие информации внесли необычайную сумятицу в умы сотен тысяч офицеров, прапорщиков и мичманов. Российская верхушка сначала берется ломать Вооруженные силы и только потом обосновывать эту ломку. А ведь должно быть наоборот: сначала создается концепция национальной безопасности (ее у нас до сих пор нет), потом пишется военная доктрина, и только затем начинается реформа армии и флота. Нельзя исключить, что новая военная доктрина, подготовленная Советом безопасности РФ, вступит в противоречие с теми идеями, которые осуществляет сегодня в армии Сердюков.»¹⁶⁹ (SR 21.2.2009)

Tsyganokin logiikka oli samankaltainen kuin Komojedovin. Heidän perustelunsa oli johdonmukainen, sillä he ovat oikeassa toteutuneesta järjestyksestä. Tsyganokin edustaman sotatieteiden akatemian ja kenraali Makarovin näkemyksissä oli selkeitä eroja, joita käsitellen tarkemmin luvussa 6.2. Sovetskaja Rossijan mukaan myös edellinen sotilasdoktriini tehtiin ilman kunnollista tilannearviota. Lehti jatkoi voimakkaalla kritiikillä reformin toteutuksesta.

Реформа начата до принятия новой Концепции национальной безопасности и Военной доктрины России. В этих условиях концепция и доктрина неизбежно будут подгоняться под уже начатую, но ничем не обоснованную реформу, не учитывающую нарастание внешних военных угроз для России. То есть телега запряжена впереди лошади. Реформа осуществляется без обстоятельного обсуждения в парламенте и вопреки мнению военных специалистов, что открывает возможности для полного произвола. Она отличается тотальностью и крайней торопливостью сокращения армии и флота, противоречивостью решений, многие из которых потом отменяются, а также непродуманностью последствий. Все это чревато опасной для обороноспособности России всеобщей ломкой нынешней военной

¹⁶⁷ Emme ole tähän mennessä saaneet vastauksia avainkysymyksiin: Jokainen suuri sotilasreformi täytyy toteuttaa vain kansallisen turvallisuuskonseptin sekä sen perusteella luodun sotilasdoktriinin pohjalta. Mutta uusi konsepti ja doktriini luvataan meille vasta vuoden loppuun mennessä. Tarkoittaako tämä, että tärkeimmät dokumentit tuodaan vasta asevoimien tuhoamisen ollessa jo täysin käynnissä? Miksi suurimpien sotilasasiantuntijoiden mielipiteet on jätetty huomiotta ja minkä vuoksi ”perestroika” toteutetaan sen lisäksi salatasti ja kiireellä? (SR 17.2.2009)

¹⁶⁸ Anatoli Tsyganok (s. 1946). Eversti evp. Sotatieteiden akatemian kirjeenvaihtajajäsen (член-корреспондент). (Цыганок 2014)

¹⁶⁹ Sen lisäksi reformin peittely, äkkinäisyys ja täydellinen informaation puute ovat aiheuttaneet epätavallisen sekamelskan satojen tuhansien upseerien ja aliupseerien mielissä. Venäjän johto alkoi ensin hajottaa asevoimia ja vasta sitten perustella tätä hajottamista. Senhän pitäisi olla toisinpäin: Ensin luodaan kansallisen turvallisuuden konsepti (sitä meillä ei tähän mennessä ole ollut), sitten kirjoitetaan sotilasdoktriini ja vasta sitten alkaa asevoimien reformi. Ei voida sulkea pois, että uusi sotilasdoktriini, jota Venäjän turvallisuusneuvosto valmistelee, on ristiriidassa niiden ideoiden kanssa, joita Serdjukov tällä hetkellä toteuttaa armeijassa. (SR 21.2.2009)

*системы государства, громадными расходами, и в перспективе еще большими расходами на устранение ошибок.*¹⁷⁰ (SR 7.3.2009)

Artikkelissa Sovetskaja Rossija viittasi lisäksi sotilasreformin demokraattisen valmistelun puutteeseen ja siihen, ettei asiantuntijoita ole kuunneltu. Sodan kuva -diskurssin perusteella on selvää, että kommunistien hyväksymät asiantuntijat eivät ole niitä, joita sotilasreformin suunnittelussa on kuunneltu, vaikka heidän uhkanäkemyksensä on avainhenkilöiden kaltainen. Sovetskaja Rossijassa usein haastatteltu Leonid Ivašov vaikutti olevan eräs kommunistien hyväksymistä asiantuntijoista. Hän totesi, että Kremlillä ei ole pian muuta vaihtoehtoa kuin keskeyttää uudistus.

*То, что творит с армией Сердюков и его команда нельзя назвать реформой. В этом нет никакой конструктивной логики. С реформой с самого начала идет полная неразбериха. Не говорю уж о деталях – в главных вопросах среди руководства военного ведомства полное разномыслие. У самих организаторов реформы нет представления, во всяком случае, они его не озвучивают, какая цель у реформ, что должно получиться в результате их проведения, какие финансовые средства нужны для этого. У реформы не только нет никакого научного обоснования, но она даже не обсуждалась в армейских кругах. От ее обоснования и организации отстранены военные ученые и военные практики. Возглавила реформу группа непрофессионалов, которые взялись модернизировать сложнейший армейский механизм. В результате вместо реформирования объективно получается разгром армии.*¹⁷¹ (SR 11.6.2009)

Ivašov oli todennäköisesti oikeassa siinä, että reformiin liittyvät päätökset on tehty varsin pienessä piirissä (vrt.esim. 7.3). Kirjoitukseen sisältyi ministeri Serdjukovia vähättelevää sävyä, mikä oli tavallista lehdelle ja jota tarkastelen lähemmin omana diskurssinaan (luku 5.3.4). NVO julkaisi kenraalimajuri evp. Aleksandr Tazehulahovin¹⁷² kirjoituksen, jossa hän kommentoi kenraali Makarovin lausuntoa ja kritisoi suunnittelua kovin sanoin.

Из его выступлений следует, что провести серьезную подготовку реформы не удалось и ее научно обоснованного плана не существует: [...] "Нужно было срочно выводить армию из

¹⁷⁰ Reformi on aloitettu ennen uuden kansallisen turvallisuuden konseptin ja sotilasdoktriinin laatimista. Näissä olosuhteissa konsepti ja doktriini tulevat väistämättä jo aloitetun reformin ollessa käynnissä. Reformi ei perustu mihinkään eikä se ota huomion Venäjää kohtavaa ulkoisten uhkien lisääntymistä. Eli kärryt on valjastettu hevosten eteen. Reformi toteutetaan ilman seikkaperäistä keskustelua parlamentissa ja vastoin sotilasasiantuntijoiden mielipidettä, mikä luo mahdollisuuden täydelliseen mielivaltaisuuteen. Se kunnostautuu totaalisuudellaan ja äärimmäisen kiireellisillä vähennyksillä, päätösten ristiriitaisuuksilla, joista monet kumotaan myöhemmin. Myöskään seurauksia ei ole mietitty. Kaikki tämä yleinen valtion puolustusjärjestelmän hajottaminen saattaa olla vaarallista Venäjän puolustuskyvyille ja aiheuttaa valtavia kuluja ja tulevaisuudessa vielä suurempia kuluja, kun virheitä korjataan. (SR 7.3.2009)

¹⁷¹ Sitä, mitä Serdjukov ja hänen joukkueensa luovat armeijasta ei voi kutsua reformiksi. Siinä ei ole mitään rakentavaa logiikkaa. Reformissa on aivan alusta lähtien ollut käynnissä täysi sekasotku. En puhu edes yksityiskohdista, tärkeimmissäkin kysymyksissä sotilasjohdon keskuudessa vallitsee täydellinen erimielisyys. Itse reformin organisaattoreilla ei ole käsitystä tai joka tapauksessa he eivät sitä lausu ääneen, mikä tavoite reformilla on, mitä sen toteuttamisella täytyy saada aikaan, millaisia taloudellisia resursseja siihen tarvitaan. Reformilta ei pelkästään puutu tieteellistä pohjaa, vaan siitä ei ole keskusteltu edes armeijapiireissä. Sen perusteleminen ja organisoimista on syrjäytetty sotatieteilijät ja sotapraktikot. Reformia johtaa ryhmä ammattitaidottomia, jotka ryhtyivät modernisoimaan monimutkaista armeijamekanismia. Reformin sijaan tuloksena objektiivisesti katsottuna saadaan aikaiseksi armeijan tuho. (SR 11.6.2009)

¹⁷² Aleksandr Tazehulahov. Ilmapuolustuksen varakomentaja 2005–2009 (NVO 13.5.2011)

кризиса. Поэтому мы пошли на кардинальное реформирование даже при отсутствии достаточной научно-теоретической базы.” [...] Реформирование Вооруженных сил до настоящего времени проводится интуитивно, бессистемно, поспешно, без интеллектуальной и информационной поддержки принимаемых решений (отсутствуют фундаментальные военно-научные исследования и разработки, достоверный прогноз опасностей и угроз, направлений развития армий других государств и др.).¹⁷³ (NVO 13.5.2011)

Esimerkin lainauksessa kenraali Makarov myönsi sotilasreformin tieteellisen perustan puuttumisen. Makarovin lausunto ei kuitenkaan oikeuta toteamaan, että reformia ei olisi suunniteltu. Kirjoituksessa oli päinvastaisessa merkityksessä hyvin paljon samoja elementtejä kuin Makarovin suunnittelua koskevassa lausunnossa yli kaksi vuotta aiemmin (vrt. yllä KZ 11.12.2008). Ottaen huomioon Tazehulahovin aseman korkeana upseerina ja entisenä Makarovin alaisena reformin jo käynnistettyä lausunto kertoo upseeristossa esiintyvistä vastustuksesta ja kriittisistä näkemyksistä. Todennäköisesti reformin henkilöstövähennyksissä avainhenkilöt ovat pyrkineet eroon tämänkaltaisista näkökulmista.

Sanomalehtien suunnitteludiskurssi oli vakuuttunut, että sotilasreformia ei ole suunniteltu riittävän huolellisesti. Se ei perustu virallisiin asiakirjoihin eikä tieteelliseen tutkimukseen. Tutkimukseni edempänä esiteltävät asiat tukevat virallisten asiakirjojen ja reformin välisiä eroja. Tieteellisen perustan puutteen myös kenraali Makarov on myöntänyt, joten sanomalehdet olivat tässä diskurssissa melko tukevalla jalustalla. Makarov on todennäköisesti havainnut, että sotatieteiltä hän ei saa haluamiaan vastauksia, joten niitä on turha edes odottaa. Reformia kritisoivaa sanomalehdistön suunnitteludiskurssia representoivat Sovetskaja Rossiija, NVO, Novaja Gazeta ja Moskovski Komsomolets. Suunnitteludiskurssi keskittyi puhtaasti reformin toteutuksen oikeuttamiseen tai kritisointiin eikä sinällään kyseenalaistanut reformin tarpeellisuutta. Tosiasia on, että reformi todella käynnistettiin ennen doktriinin ja strategia-asiakirjojen julkistamista. Tämä voi kertoa myös avainhenkilöiden taktisesta menettelystä, sillä doktriinin ja kansallisen turvallisuuden strategian suunnitteluun ymmärrettiin osallistuvan myös reformin vastustajia. Tällä tavoin avainhenkilöt saivat reformin liikkeelle ennen altistumista vastustajien mielipiteille.

¹⁷³ *Hänen esityksestään voi huomata, että reformin huolellista valmistelua ei onnistuttu tekemään ja sen tieteellistä perustelua ei ole olemassa. [...] ”Armeija täytyi kiireellisesti vetää ulos kriisistä. Siksi lähdimme perusteelliseen uudistamiseen jopa ilman riittävää tieteellisteoreettista pohjaa.” [...] Asevoimien uudistamista on toteutettu tähän mennessä intuitiivisesti, järjettömästi, kiireellisesti, ilman tehdyistä päätöksistä saatavaa tiedollista tukea (perusteellinen sotatieteellinen tutkimus, luotettava ennuste vaaroista, uhkista ja muiden valtioiden armeijoiden kehityksen suunnista jne. puuttuvat). (NVO 13.5.2011)*

5.2.3 Järkeistysdiskurssi

Avainhenkilöt käyttivät sotilasreformin toteutuksen oikeutukseen tarvetta järkeistää toimintaa. Aineistossa ei noussut esille sanomalehtien järkeistysdiskurssia, joten ne eivät katsoneet tarpeelliseksi reagoida avainhenkilöiden diskurssiin. Diskurssin keskeinen viesti oli, että asevoimat käyttää resurssejaan tehottomasti ja toimintaa järkeistämällä saavutetaan osa halutuista tavoitteista. Reformin virallisessa aloitusuutisessa Krasnaja Zvezda representoi puolustusministeri Serdjukovin oikeutuksen joukkorakennemuutoksiin järkeistysdiskurssilla.

Переход к новой структуре военного управления позволит ликвидировать "многоярусность" и будет способствовать повышению оперативности управления войсками.¹⁷⁴ (KZ 15.10.2008)

Esimerkki paljasti Serdjukovin näkemyksen asevoimien johtamisongelmista. Henkilöstö- ja varuskuntarakenne olivat järkeistysdiskurssin keskeisiä aiheita. Krasnaja Zvezda julkaisi uutisen presidentti Medvedevin televisiohaastattelusta, jossa hän käytti oikeutukseen järkeistysdiskurssia todetessaan, että asevoimien henkilöstörakenne on vääristynyt (KZ 26.12.2008). Järkeistyksestä kertoi myös Serdjukovin lausunto varuskuntarakenteesta.

У нас баз, складов, всевозможных автопарков, каких-то мелких воинских частей развелось тысячи. И этим аппаратом практически никто не управлял, они жили сами по себе! Терпеть все это дальше было уже нельзя.¹⁷⁵ (RG 12.5.2009)

Kenraali Makarov käsitteli samaa teemaa Kommersantissa vuonna 2010. Hän kertoi sotilaskaupunkien lukumäärän radikaalista vähentämisestä, ja seuraava vaihe on johtamisjärjestelmien luominen vuoteen 2020 mennessä.

Количество военных городков в армии будет максимально сокращено: "У нас было 22 тыс. военных городков. Сейчас осталось примерно 5,5 тыс. Мы доведем их количество до 180". По его словам, стоит задача, чтобы практически все офицерские семьи жили в крупных городах.¹⁷⁶ (КОМ 15.12.2010)

Kuten luvussa 3.3 mainittiin, varuskuntarakenteen uudistaminen oli yksi reformin julkistetuista tavoitteista, joten Serdjukovin ja Makarovin representaatiot olivat johdonmukaisia. Kesällä 2009 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa Makarov totesi myös henkilöstörakenteen vaativan järkeistystä. Esimerkkinä hän käytti lentäjien tilannetta.

¹⁷⁴ Siirtyminen sotilasjohdon uuteen rakenteeseen mahdollistaa "moniporrasteisuuden" poistamisen ja joukkojen johtamisen operatiivisuuden vahvistamisen. (KZ 15.10.2008)

¹⁷⁵ Meillä on tukikohtia, varastoja, kaikenlaisia autohalleja ja joitain pieniä sotilasosastoja tuhansia. Ja tätä koneistoa ei käytännössä kukaan johtanut, ne elivät omillaan! Kaikkea tällaista ei voi enää sietää. (RG 12.5.2009)

¹⁷⁶ Sotilaskaupunkien määrä vähenee maksimaalisesti: "Meillä oli 22 000 sotilaskaupunkia. Nyt niitä on jäljellä noin 5500. Viemme niiden määrän 180:een." Hänen mukaansa edessä on tehtävä, jonka mukaan käytännössä kaikki upseeriperheet asuisivat suurissa kaupungeissa. (KOM 15.12.2010)

Мы решили: сколько есть техники - столько и должно быть летчиков. Пускай их будет немного, но налет у них должен доходить до 200–300 часов.¹⁷⁷ (МК 6.6.2009)

Lausunto antoi olettaa, että lentäjiä on asevoimissa kalustoon nähden liikaa, minkä johdosta heille ei kerry riittävästi lentotunteja, mikä puolestaan johtaa ammattitaidon heikentymiseen. Joulukuussa 2009 Rossijskaja Gazeta julkaisi sellaisenaan ministeri Serdjukovin haastattelun, jonka yleinen sävy oli toiminnan järjeistys. Aihepiireinä olivat joukkojen valmius, fyysinen koulutus, varustelu ja asuntoasiat (RG 24.12.2009). Eräs keskeinen järjeistysdiskurssin aihe oli myös asevoimille kuulumattomien tehtävien siirtäminen valtion omistamille yhtiöille. Syksyllä 2008 ilmoitettiin, että perustetaan Oboronservis-yhtiö, jonka määrä huolehtia asevoimien huollollisista tehtävistä (Минобороны России 2013a).¹⁷⁸ Ministeri Serdjukov kiinnitti huomiota ulkoistukseen jo alkuvuonna 2009 (RG 19.3.2009). Se nousi esille myös Izvestijan ja Krasnaja Zvezdan uutisissa presidentti Medvedevin ja sotilasjohdon tapaamisesta.

Высокий уровень финансового обеспечения Вооружённых Сил позволит, надеюсь, освободить военнослужащих от несвойственных им хозяйственных функций - что, собственно, давно сделано в армиях других стран. [...] Войска должны прежде всего уделять внимание оперативной подготовке, боевой учёбе.¹⁷⁹ (KZ 27.11.2010)

Medvedev korosti, että joukkojen on saatava keskittyä enemmän koulutukseen, jotta joukkojen laatu ei kärsisi. Sama aihe toistui muutamaa viikkoa myöhemmin Krasnaja Zvezdan uutisoidessa videoneuvottelusta, johon kenraali Makarov osallistui yhdessä sotilaspiirien komentajien kanssa.

Задачи, которые были не свойственны войскам - это и организация питания, и уборка территории и казарм, и ремонт техники, и вопросы снабжения войск, - отданы сторонним организациям, переданы на аутсорсинг, что в значительной степени высвободило личный состав, перенацелив его на решение вопросов боевой и оперативной подготовки.¹⁸⁰ (KZ 15.12.2010)

Makarov yksilöi lausunnossaan tehtäviä, jotka eivät ole asevoimille luonteenomaisia. Asiaan vaikutti todennäköisesti se, että asevoimissa on ollut käytäntönä hyödyntää sotilaiden työvoimaa upseerien henkilökohtaisiin tarkoituksiin. Tällainen toiminta on käytännössä korruptiota, toisaalta

¹⁷⁷ *Пäätimme: Lentäjiä on oltava sen verran kuin kalustoakin. Olkoonkin niitä sitten vähän, mutta heidän täytyy saada 200–300 lentotuntia. (МК 6.6.2009)*

¹⁷⁸ Oboronservis-yhtiön toimintaan on liittynyt korruptioepäilyjä, jotka ovat johtaneet oikeudenkäynteihin. Kesäkuussa 2014 puolustusministeri Sergei Šoigu ilmoitti, että Oboronservis-yhtiön rakennetta on muutettava ja osittain luovuttava ulkoistamisesta (ИТАР-ТАСС 3.6.2014). Ilmoitus voi kertoa siitä, että valtion tilausten korruptio on ulkoistamisen myötä luisunut pois valtion toimijoilta.

¹⁷⁹ *Uskon, että asevoimien rahoituksen korkea taso tekee mahdolliseksi vapauttaa asepalveluksessa olevat heille epäluonnollisista taloustöistä, kuten on kauan tehty muiden maiden armeijoissa. [...] Joukkojen täytyy kiinnittää huomiota ennen kaikkea operatiiviseen koulutukseen ja taisteluopetukseen. (KZ 27.11.2010)*

¹⁸⁰ *Tehtävät, jotka eivät ole ominaisia joukoille, kuten ruokailujärjestelyt, alueiden ja kasarmien siivous, kaluston korjaus ja joukkojen huoltamiskysymykset on annettu ulkopuolisille organisaatioille, ulkoistettu. Tämä vapauttaa merkittävässä määrin henkilöstöä, joka suuntaa huomionsa uudelleen taistelu- ja operatiivisen koulutuksen kysymyksiin. (15.12.2010)*

ulkoistus ei ongelmaa todennäköisesti poista. Yleinen toiminnan järjeistys nousi esille myös presidentti Medvedevin puheessa Krasnaja Zvezdan julkaistessa uutisen Tsentr-harjoituksen yhteydessä järjestetystä keskustelusta henkilöstön kanssa (KZ 29.9.2011). Puolustusministeri Serdjukov totesi johtamistoiminnan vaativan järjeistystä (vrt. yllä KZ 15.10.2008). Ministeri antoi olettaa, että esimerkki perustuu omakohtaiseen kokemukseen.

Простой пример: до начала преобразований приказ от меня до командира батальона должен был пройти 17 уровней. Как вы понимаете, это влияло и на скорость его прохождения, и на содержание самой информации. Теперь у нас всего три уровня. При желании можно подсчитать, сколько мы сэкономили и на узлах связи, и на самих средствах связи, и на скорости. И как результат - боевая способность армии увеличилась на 50 процентов.¹⁸¹ (IZ 27.12.2010)

Muutos johtamistasoissa vaikutti liioittelevan radikaalilta, joten sen todenperäisyys voidaan kyseenalaistaa, ja esimerkki vaikutti keinotekoisesti rakennetulta. Serdjukov käytti jälleen määrittelemätöntä ilmaisua suorituskvyn kasvamisesta 50 %:lla (vrt. luku 5.2). Tällä kertaa hän ei viittänyt valmiuteen vaan nimenomaan taistelukykyyn (*боевая способность*).

Avainhenkilöiden järjeistysdiskurssi oli merkittävä siitä näkökulmasta, että se paljasti heidän näkemyksiään asevoimien heikkouksista. Diskurssi sisälsi viittauksia organisaatorakenteeseen ja asevoimille kuulumattomien tehtävien poistamiseen ulkoistamisen avulla. Toimintaa tehostamalla kasvatetaan suorituskvyyä. Toiminnan tehottomuus on neuvostoajan perintöä, joten järjeistysdiskurssi limittyi modernisaatiodiskurssiin. Järjeistysdiskurssi oli syydiskurssi, mutta sillä oli myös menettelydiskurssin piirteitä.

5.2.4 Suorituskvyn lasku -diskurssi

Asevoimien suorituskvyy liittyvät lähes kaikissa diskursseissa esiteltyt aiheet, joten suorituskvyydiskurssi voidaan myös ymmärtää tässä esiteltyä laajemmin. Avainhenkilöt vakuuttivat luonnollisesti diskursseissaan suorituskvyy kasvavan sotilasreformin seurauksena. Sanomalehtien representoimana suorituskvyy kasvuun viittaava diskurssi oli harvinainen. Yhtenä esimerkkinä oli Izvestijan artikkeli Serdjukovin televisiohaastattelusta, jossa lehti teki lopuksi oman positiivisen johtopäätöksen. Se totesi, että jos sotilasreformin tuloksia tarkastelee kiihkött, voidaan todeta, että nykyisestä armeijasta on tullut tehokkaampi ja inhimillisempi (IZ 2.11.2010). Artikkelissa korostui

¹⁸¹ Yksinkertainen esimerkki: Ennen uudistusten alkua käsken minulta pataljoonan komentajalle täytyi läpäistä 17 tasoa. Kuten ymmärrätte, se vaikutti sekä nopeuteen että itse informaation sisältöön. Nyt meillä on yhteensä kolme tasoa. Halutessaan voi laskea, kuinka paljon säästimme sekä viestikeskuksissa että itse viestivälilinjissa ja nopeudessa. Tuloksena oli, että armeijan taistelukyky nousi 50 %. (IZ 27.12.2010)

Izvestijan asema avainhenkilöiden legitimiteettiä vahvistavana sanomalehtenä. Suorituskyvyn lasku -diskurssiin olen kuitenkin koonnut sellaisia sanomalehtien representointeja, jotka ottivat suoraan kantaa suorituskyvyn heikentymiseen ja näin ollen kritisoivat sotilasreformia ja pyrkivät heikentämään avainhenkilöiden legitimiteettiä.

Etenkin Sovetskaja Rossija ja NVO julkaisivat artikkeleita, joiden perusviesti oli sotilasreformista aiheutuva suorituskyvyn heikentyminen. Sovetskaja Rossijan artikkelit pitivät ensisijaisesti asevoimien henkilöstövähennyksiä syynä suorituskyvyn laskulle ja näin ollen olettivat sen olevan merkittävin suorituskyvyn osa-alue. Tutkimuksessa esillä olevan venäläisen sodan kuvan perusteella se ei sitä tulevaisuudessa ole (vrt. luku 6.2). Tällä diskurssilla paljastui jälleen Sovetskaja Rossijan konservatiivinen ideologia. Lehti julkaisi sille osoitetun kirjeen noin kuukausi reformin julkaisun jälkeen. Kirjoittaja uskoi, että Venäjä ei selviä tulevista kriiseistä vähennysten takia.

K 2012 году, если эта реформа осуществится, Вооруженные силы России в результате их резкого сокращения потеряют способность вести боевые действия практически на всех стратегических направлениях даже в локальных вооруженных конфликтах, не говоря уже о региональной или крупномасштабной войне.¹⁸² (SR 13.11.2008)

Vuoden 2008 päätteeksi Sovetskaja Rossija totesi, että sotilasreformilla on Venäjällä keskeytymätön luonne ja että kaikille reformeille puolustusmenojen vähentäminen on yhteinen tavoite. Lehti totesi, että asiantuntijoiden mukaan Venäjän asevoimat ei kykene tällä hetkellä selviytymään edes paikallisesta sodasta.

В самом благоприятном случае «реформированные» таким образом Вооруженные силы России смогут справиться только с одним вооруженным конфликтом. Но если этот конфликт будет расширяться до масштаба локальной войны, то останется либо применить ядерное оружие (причем, вероятно, на своей территории), либо смириться с вводом в Россию иностранных «миротворческих» войск, признать потерю российского Причерноморья и Прикаспия, чего, собственно, и добиваются США.¹⁸³ (SR 25.12.2008)

Kirjoituksessa paljastui Sovetskaja Rossijan ideologisia lähtökohtia ydinaseeseen ja Yhdysvaltoihin, mitä käsittelen tarkemmin luvussa 6. Tammikuussa 2009 lehti julkaisi yleisesikunnassa palvelevan upseerin kirjoituksen reformin haitallisuudesta ja upseerien

¹⁸² Vuoteen 2012 mennessä, jos reformi toteutetaan, suurten vähennysten tuloksena Venäjän asevoimat menettää kyvyn taistella käytännössä kaikilla strategisilla suunnilla jopa paikallisissa aseellisissa konflikteissa, puhumattakaan alueellisesta tai laajamittaisesta sodasta. (SR 13.11.2008)

¹⁸³ Kaikkein suotuisimmassa tilanteessa tällä tavoin ”reformoidut” Venäjän asevoimat voivat selviytyä vain yhdestä aseellisesta konfliktista. Mutta jos konflikti laajenee paikalliseksi sodaksi, niin jää jäljelle vaihtoehtoiksi vain joko käyttää ydinasetta (lisäksi luultavasti omalla alueellaan) tai nöyrytyä ottamaan Venäjälle ulkomaisia ”rauhanturvajoukkoja” sekä tunnustaa Venäjän Mustanmeren ja Kaspianmeren rantojen menetykset, mihin itse asiassa Yhdysvallat pyrkii. (SR 25.12.2008)

tyytymättömyydestä sitä kohtaan. Upseeri otti esille yleisesikunnan tärkeän roolin valtion puolustuskyvyssä, joten hän puolusti todennäköisesti omaa tehtäväänsä. (SR 29.1.2009) Kommunistisen puolueen loppuvuonna 2009 järjestämässä pyöreän pöydän keskustelussa amiraali evp. Valentin Selivanov¹⁸⁴ käytti esimerkkinä merivoimien aluskaluston tilannetta.

На Военно-морском флоте списано до 80–85% надводных кораблей, лодок, боевых самолетов, вспомогательных судов. Построен – 1 надводный корабль и 1 дизельная подводная лодка. Да и они построены с такими недостатками, что не могут выполнять боевые задачи.¹⁸⁵ (SR 5.12.2009)

Sovetskaja Rossija oli ainoa lehti, joka toi esille tämänkaltaisia asioita.¹⁸⁶ Ne olivat avainhenkilöiden kannalta epämiellyttäviä, mutta esiintyivät myös muissa julkisissa lähteissä. Tämänkaltaiset lausunnot tähtäsivät avainhenkilöiden legitimeetin heikentämiseen. Suorituskyvyn lasku -diskurssia käytti myös kommunistisen puolueen amiraali evp. Komojedov kommentoidessaan ministeri Serdjukovin ja kenraali Makarovin vierailua duuman puolustuskomiteassa. Hän luetteli asevoimissa havaitsemiaan puutteita ja totesi, että oikeassa elämässä kaikki asiat eivät ole siten, miten puolustusministeriön suunnitelmiin on kuvailtu. (SR 19.12.2009)

NVO:ssa kirjoittava Aleksandr Hramtšihin kritisoi reformia voimakkain sanankääntein suorituskyvyn näkökulmasta.

В ходе нынешней "реформы" Вооруженным силам Российской Федерации придан настолько своеобразный "новый облик", что они, по сути, не способны парировать ни одну из потенциальных внешних угроз. [...] Когда этот факт станет очевиден, тогда в любом случае придется строить новую армию с нуля, других вариантов просто не останется. Самое страшное в том, что очевидность факта недееспособности нынешних ВС будет подтверждена единственным способом - очень большой кровью.¹⁸⁷ (NVO 29.1.2010)

¹⁸⁴ Valentin Selivanov (s. 1936). Venäjän merivoimien esikuntapäällikkö 1992–1996. (Корабел.ру 2014)

¹⁸⁵ Merivoimissa on poistettu vahvuudesta 80–85 % pinta-aluksista, sukellusveneistä, lentokoneista ja apualuksista. Rakennettu on yksi pinta-alus ja yksi dieselkäyttöinen sukellusvene. Ja niissäkin on ollut sellaisia puutteita, että ne eivät pysty suorittamaan taistelutehtäviä. (SR 5.12.2009)

¹⁸⁶ Kirjoittaja mainitsi näiden kahden valmiiksi rakennettujen alusten nimet (korvetti Stereguštši ja sukellusvene Sankt-Peterburg). Mainitut kaksi alusta on otettu kokoonpanoon vuosina 2007 ja 2009, mutta julkisuudessa on käyty keskustelua niiden todellisesta taisteluvalmiudesta, jonka on arveltu olevan edelleen puutteellinen (esim. Фонтанка.ру 10.7.2013). Venäjän merivoimat ei saanut 2000-luvulla ennen vuotta 2009 merkittäviä taistelualuksia, joten Selivanov on oikeassa.

¹⁸⁷ Nykyisen Venäjän asevoimien "reformin" kuluessa on sille luotu niin omaperäinen uusi olemus, että se ei perimmiltään kykene vastaamaan yhteenkään potentiaaliseen ulkoiseen uhkaan. [...] Kun tämä tosiasia tulee ilmi, silloin joka tapauksessa täytyy rakentaa uusi armeija nollasta. Muita vaihtoehtoja ei jää jäljelle. Kaikkein ikävintä on se, että ilmiselvä tosiseikka nykyisten asevoimien kyvyttömyydestä tullaan vahvistamaan yhdellä tavalla, suurella verenvuodatuksella. (NVO 29.1.2010)

Hramtšihin ei muissa kirjoituksissakaan nähnyt reformissa mitään hyvää, joten kirjoitus oli hänen linjansa mukainen. NVO:ssa julkaistiin myös muiden kirjoittajien vastaavia mielipiteitä kuten Vladimir Jevsejevin¹⁸⁸ kirjoitus puolustuskyvyn heikkenemisestä.

Таким образом, процесс осуществления военной реформы в ВС России сейчас внушает самые серьезные опасения. По существу, разрушается система подготовки военных кадров, продолжается падение технической оснащенности вооруженных сил, нарушается система их комплектования и управления. Все это ведет к ослаблению обороноспособности страны и требует принятия срочных мер по устранению уже имеющихся негативных последствий.¹⁸⁹ (NVO 16.7.2010)

Kirjoitus oli hyvin kriittinen sotilasreformia kohtaan. NVO:n ja Sovetskaja Rossijan representaatiot kertovat, että vaikka lehtien ideologiset lähtökohdat olivat käytännössä vastakkaiset (ks. luku 7.1), ne löysivät sotilasreformista varsin samankaltaista kritisoitavaa. Rossijskaja Gazeta julkaisi kommunistisen puolueen kirjoituksen, joka totesi vähennysten myötä suorituskyvyn käytännössä lakkaavan.

Между тем "реформы" Вооруженных Сил России практически ликвидировали их боеспособность. Численность армии сокращена до уровня, не позволяющего защитить огромную территорию страны.¹⁹⁰ (RG 23.11.2011)

Näkemyksensä asevoimien henkilöstömäärän ja suorituskyvyn suhteesta oli varsin konservatiivinen. Se oletti, että määrä on ratkaiseva tekijä suorituskyvyssä. Lisäksi kirjoituksessa arvioitiin, että ilman ydinasetta maa olisi kokenut jo Jugoslavian, Irakin, Afganistanin ja Libyan kohtalon. Sotilasreformia kritisoiva suorituskyvyn lasku -diskurssi vähätteli reformin tulevia tuloksia. Diskurssi oli toinen aineiston seurausdiskursseista, eli se käsitteli ensisijaisesti reformin seurauksia. Diskurssi oli selkeä vastadiskurssi käytännössä kaikille avainhenkilöiden suorituskykyyn liittyville diskursseille, mikä synnytti suuren jännitteen niitä kohtaan.

5.3 Henkilöstöön liittyvät diskurssit

Henkilöstökysymykset ja -rakenteet olivat yleisiä sotilasreformin uutisoinnin aiheita, ja niitä on sivuttu jo aiemmissakin diskursseissa. Vaikka sotilasreformin julkistetuissa tavoitteissa mainittiin liikekannallepanoyksiköiden lakkauttaminen, ruotsalaiset tutkijat ovat todenneet Venäjän

¹⁸⁸ Vladimir Jevsejev, everstiluutnantti evp. Tiedeakatemian tutkija, ollut mukana Jabloko-puolueen toiminnassa. (AHO ЦОПИ 2014)

¹⁸⁹ Näin ollen sotilasreformin toteuttamisen prosessi herättää erittäin vakavia pelkoja. Sotilashenkilöstön koulutusjärjestelmä tuhoataan, asevoimien teknisen varustelun luhistumista jatketaan ja sen henkilötäydennys- ja johtamisjärjestelmä hajotetaan. Tämä kaikki johtaa maan puolustuskyvyn heikkenemiseen ja vaatii nopeita toimenpiteitä sen jo nyt olemassa olevien negatiivisten seurausten eliminoinniseksi. (NVO 16.7.2010)

¹⁹⁰ Sen lisäksi Venäjän asevoimien "reformi" on tuhonnut käytännössä sen taistelukykyyn. Armeijan koko on laskettu tasolle, joka ei mahdollista puolustaa maan valtavaa aluetta. (RG 23.11.2011)

säilyttäneen sekaperusteisen henkilöstöjärjestelmän, jossa yhdistyvät varusmiespalvelus ja liikekannallepanohenkilöstö. Asevoimien tulevaisuuden henkilöstömäärän rajoitteita ovat demografiatilanne ja määrärahojen tasot. (Carlson, Norberg, Westerlund 2013, 64) Henkilöstöön liittyviä diskursseja olivat henkilöstöhallintodiskurssi, henkilöstölaatudiskurssi, ammattiarmeijadiskurssi ja henkilöarvosteludiskurssi. Viimeistä representoivat ainoastaan sanomalehdet. Kaikki diskurssit olivat luonteeltaan erilaisia. Henkilöstöhallintodiskurssi oli menettelydiskurssi ja ammattiarmeijadiskurssi tulevaisuuteen viittaava seurausdiskurssi. Henkilöarvosteludiskurssi tähtäsi puhtaasti avainhenkilöiden kritisointiin ja legitimitetin heikentämiseen. Henkilöstölaatudiskurssissa oli mielenkiintoista, että sekä kenraalin Makarovin että sanomalehtien representoimana diskurssin sävy oli varsin negatiivinen.

5.3.1 Henkilöstöhallintodiskurssi

Yksi sotilasreformin julkistetuista tavoitteista oli sotilasammatin arvostuksen kohottaminen. Diskurssi oli avainhenkilöiden representoinneissa luonnollinen, sillä arvostuksen kohottamisesta puhuminen oli legitimitetin kannalta mieluisa puheenaihe. Henkilöstön asiallisella kohtelulla on suuri merkitys sotilasammatin arvostukseen varsinkin asevoimien sisällä. Baranyn mukaan neuvostoyhteiskunnan eliittiin kuulunut upseeristo on elänyt 2000-luvulla täysin eri olosuhteissa. Venäjän asevoimat ajautui ajan myötä sosiaalisen ja taloudellisen rappion kierteeseen. Sotilasammatin sosiaalinen arvostus ja sotilaiden asumisolosuhteet heikentyivät merkittävästi. (Barany 2007, 76) Aliarvostuksen edettyä tiettyyn pisteeseen se on alkanut vaikuttaa asevoimien toimintaan sotilaiden ammattitaidon kautta.

Henkilöstön asialliseen kohteluun viittaavan diskurssin aiheisiin sisältyi viljalti asevoimien sosiaalisia kysymyksiä asuntoasioista palkkaukseen. Vain muutamaa päivää ennen reformin virallista julkistamista presidentti Medvedev vieraili Pohjoisen laivaston lentotukialuksella, jossa hän mainitsi tärkeäksi tehtäväksi hyvien sosiaalisten edellytysten luomisen asepalvelukselle (KZ 14.10.2008). Presidentti käsitteli samalla sävyllä henkilöstöasioita reformin alkuvaiheessa useassa yhteydessä (esim. KZ 18.3.2009, RG 21.7.2009). Krasnaja Zvezda uutisoi Medvedevin käynnistä läntisen sotilaspiirin harjoitusalueella, jossa hän lupasi kolminkertaisen palkan palveluksessa oleville.

С 2012 года начнётся запланированное полное реформирование системы денежного довольствия военнослужащих, в результате чего в конечном счёте базовое денежное содержание военнослужащих должно увеличиться практически в три раза.¹⁹¹ (KZ 27.11.2010)

Lisäksi hän mainitsi vuonna 2007 hyväksytyt kutsuntalain, jota myös muut avainhenkilöt käyttivät oikeuttaakseen henkilöstöhallintoa lainsäädännön avulla. Izvestija julkaisi Medvedevin lausunnon sosiaalisten kysymysten merkityksestä sotilaiden toimintakyvylle.

От благосостояния военных напрямую зависит дееспособность Российской армии. Иными словами, военнослужащий не должен думать о том, как прокормить семью, на что и где ему жить. Бытовые проблемы будут мешать им выполнять поставленные задачи. Реформирование Вооружённых сил, создание их нового облика [...] неотъемлемо связано с изменением системы денежного довольствия. Забывать об этом нельзя.¹⁹² (IZ 3.2.2011)

Lausunto tukee näkemystä, jonka mukaan henkilöstöasioiden parantaminen on ollut yksi reformin prioriteeteista. Presidenttikautensa viimeisinä kuukausina Medvedev nosti edelleen henkilöstöasioita puheisiinsa. Krasnaja Zvezdan julkaisemassa uutisessa puolustusministeriön istunnosta hänen keskeinen viestinsä oli henkilöstön hyvä kohtelu ja arvostuksen lisääminen (KZ 21.3.2012). Viimeisessä asevoimia koskevassa esiintymisessään liittoneuvoston istunnossa Medvedev nosti esille asepalveluksen arvostuksen.

Престиж военной службы должен соответствовать её роли в обеспечении безопасности страны. Это, конечно, касается и денежного довольствия, чем мы занимаемся, и жилищных условий, чем мы также занимаемся, и пенсий.¹⁹³ (KZ 25.4.2012)

Presidentin puhe käsitteli monia yhteiskunnan asioita. Asevoimia koskeva osuus oli varsin lyhyt, mutta henkilöstöhallintodiskurssi sai siitä selkeän hegemonisen aseman. Tämä kertoo hänen pitäneen asiaa aidosti tärkeänä.

Pääministeri Putin käytti henkilöstöhallintodiskurssia varsin runsaasti verrattuna hänen muihin diskursseihinsa. Hän totesi henkilöstövähennysten toteutuvan vaiheittain (VED 5.12.2008) ja lupasi, että henkilöstöä ei irtisanota ilman, että heille osoitetaan asunto ja rahallinen korvaus (NVO 12.12.2008b). Krasnaja Zvezda julkaisi pitkän kirjoituksen Putinin käynnistä joukoissa. Keskustelu sotilaiden kanssa julkaistiin sellaisenaan. Putin toisti useita reformiin liittyviä asioita, mutta keskeisenä diskurssina oli henkilöstöhallinto.

¹⁹¹ Vuodesta 2012 alkaa suunniteltu täydellinen sotilaiden palkkausjärjestelmän uudistaminen, jonka tuloksena sotilaiden peruspalkka täytyy nousta käytännössä kolminkertaiseksi. (KZ 27.11.2010)

¹⁹² Sotilaiden hyvinvoinnista riippuu suoraan Venäjän armeijan toimintakyky. Toisin sanoen sotilaiden ei tulisi joutua miettimään, miten ruokkia perhe, millä ja missä asua. Elinolojen ongelmat häiritsevät heille asetettujen tehtävien toteuttamista. Asevoimien uudistaminen, uuden olemuksen luominen [...] väistämättä liittyy palkkausjärjestelmän muutokseen. Tätä ei saa unohtaa. (IZ 3.2.2011)

¹⁹³ Asepalveluksen arvostuksen täytyy vastata sen roolia maan turvallisuuden takaamisessa. Tämä tietysti koskee myös palkkausta, jota me tarkastelemme, ja asuinoloja, joita me myös tarkastelemme, ja eläkkeitä. (KZ 25.4.2012)

Тогда мы исходили из того, что в первую очередь мы должны сделать в отношении людей, на плечах которых лежит особая ответственность за обеспечение обороноспособности страны, - повисить, и заметно повисить, денежное довольствие моряков, лётчиков, ракетчиков, людей, которые воюют в "горячих точках", идут под пули.¹⁹⁴ (KZ 29.2.2012b)

Putin viittasi siihen, että valtion tulee huolehtia etenkin sotilaista, jotka ovat osallistuneet taisteluihin, ja pyrki selkeästi vahvistamaan legitimeettiään sotilaiden keskuudessa. Puolustusministeri Serdjukov kiinnitti huomiota samoihin asioihin kuin Putin. Hän lupasi, että irtisanotut erotetaan vasta, kun valtio on täyttänyt velvollisuutensa eli osoittanut heille asunnon (RG 15.10.2008). Upseerien vähennykset tapahtuvat vaiheittain ja kivuttomasti, minkä lisäksi noudatetaan sosiaaliturvan normeja ja koulutetaan upseereita uudelleen. Upseereita siirretään myös paljon asevoimien siviilivirkoihin. (MK 16.10.2008) Puolustusministeriön vuoden 2009 istunnossa ministeri vakuutteli palkka- ja asuntoasioiden parantamista (NVO 20.3.2009). Rossijskaja Gazetan haastattelussa hän perusteli, ketkä tullaan irtisanoon.

Увольнять будут только тех, кто достиг предельного возраста службы, кто по состоянию здоровья не может исполнять обязанности, желает уволиться по собственной инициативе, а также тех офицеров, которые по профессиональным качествам не соответствуют занимаемой должности.¹⁹⁵ (RG 12.5.2009)

Serdjukovin ympäripyöreät kriteerit antavat kuitenkin oikeutuksen irtisanoa lähes kenet tahansa. Serdjukov viittasi henkilöstön ammattitaitoon, jota käsittelen omana diskurssinaan (luku 5.3.2). Kommersant uutisoi Serdjukovin päätöksestä parantaa sotilaiden oloja. Serdjukov kertoi esimerkkejä, miten asepalvelusta muutetaan houkuttelevammaksi.

Мы хотим создать такой режим работы, при котором пять дней в неделю солдат бы занимался физической подготовкой, боевой учебой, осваивал оружие и технику. А суббота и воскресенье были бы для него выходными днями, чтобы он имел право в гражданской одежде пойти в увольнение.¹⁹⁶ (KOM 22.4.2010)

Lausunto kertoi siitä, millaisissa lähtökohdissa venäläinen sotilas toimii. Useissa muissa maissa Serdjukovin selostama käytäntö on ollut arkipäivää jo pitkään. Lisäksi se kertoi Venäjän tavoitteesta lähestyä henkilöstöasioissaan länsimaista mallia (vrt. luku 6.1). Esille nousi myös pakko vähentää sopimussotilaiden määrää, vaikka määrän lisääminen on mainittu reformin tavoitteeksi.

¹⁹⁴ Silloin lähdimme siitä, mitä meidän tulee ensi sijassa tehdä ihmisille, joiden harteilla maan puolustuskyvyn takaamisen erityisvastuu lepää eli kohottaa, kohottaa huomattavasti merisotilaiden, lentäjien, ohjusmiesten ja "kuumissa paikoissa" luotien alla taistelevien ihmisten palkkausta. (KZ 29.2.2012b)

¹⁹⁵ Irtisanotuiksi tulevat vain ne, jotka saavuttavat eläkeiän; ne, jotka terveydentilansa takia eivät kykene hoitamaan virkaansa ja ne, joiden ammattitaito ei ole heidän virkansa edellyttämällä tasolla. (RG 12.5.2009)

¹⁹⁶ Haluamme luoda sellaisen työjärjestyksen, jossa sotilas viisi päivää viikossa osallistuu fyysiseen koulutukseen, taistelukoulutukseen sekä aseiden ja kaluston hallintaan. Lauantait ja sunnuntait olisivat hänelle vapaapäiviä, jolloin hänellä olisi oikeus siviiliasussa lähteä lomalle. (KOM 22.4.2010)

*Мы будем исходить из того, что 150 тыс. контрактников мы себе позволить не сможем, их будет 90–100 тыс., но получающих денежное довольствие на уровне офицеров. [...] Нужно замотивировать контрактника, чтобы он не увольнялся после первого контракта через три года, а военная служба стала для него профессией.*¹⁹⁷ (KOM 22.4.2010)

Serdjukovin lausunto kertoi asevoimien henkilöstötilanteen hankaluudesta ja kustannuksista. Avainhenkilöt näkevät rekrytointien haasteellisuuden. Todennäköisesti heidän näkökulmastaan asevoimissa on ollut runsaasti sotilaita, joilla on heikko ammattitaito, sillä palvelus ei ole ollut houkuttelevaa. Henkilöstökysymys on myös tutkijoiden toimesta nostettu keskeiseksi reformin onnistumisessa (esim. Gorenburg 2012, 228).

Kenraali Makarovin lausunnot eivät eronneet merkittävästi hänen kollegoidensa lausunnoista. Hän kertoi liittoneuvoston puolustus- ja turvallisuuskomitean tapaamisen jälkeen, että irtisanotuille turvataan asunto ja rahallinen korvaus (KZ 17.12.2008). Izvestija uutisoi Makarovin lausunnon, jossa hän totesi sosiaalisten asioiden olevan reformin kaikkein vakavin tehtävä (IZ 23.12.2009). Helmikuussa 2011 Makarov kertoi henkilöstöasioista Keski-Venäjän ja Moskovan alueen evp-upseereille.

*Так, генерал армии Макаров посоветовал на то, что нынешний срок службы военнослужащих по призыву не соответствует сложности выполняемых задач. Прежде всего это касается специалистов технических воинских профессий. В этой связи особая роль [...] должна отводиться военнослужащим, проходящим военную службу по контракту. С той целью, чтобы в воинские части сегодня приходили действительно профессионалы, им будет также предлагаться довольно весомое денежное содержание - на уровне 35 тысяч рублей.*¹⁹⁸ (KZ 26.2.2011)

Hän perusteli palkkojen kohottamista tarpeella houkuttaa ammatillaisia asevoimiin töihin, mitä tukee myös seuraavassa luvussa esiteltävä henkilöstölaatudiskurssi. Henkilöstöasioiden asialliseen hoitoon ja aikaisempaa inhimillisempään kehitykseen viittaava diskurssi oli varsin yleinen avainhenkilöiden oikeutusdiskurssi. Se kertoi heidän suhtautuvan asiaan vakavasti, sillä demografiatilanteen ja asepalveluksen nykyisen arvostuksen takia henkilöstöstä on kilpailtava yhteiskunnassa sisäisesti. Tätä tukee myös venäläisten tutkijoiden arvio, jonka mukaan demografinen tilanne määrittelee varusmiespalveluksen parametrit ja näin ollen vaikuttaa sopimussotilaksi haluavien määrään. Demografiset rajoitteet ovat määrääviä tekijöitä päätettäessä

¹⁹⁷ Lähemme siitä, että 150 000 sopimussotilasta emme kykene mahdollistamaan, heitä tulee olemaan 90 000-100 000, mutta he saavat upseerien tasoista palkkaa. [...] Sopimussotilasta täytyy motivoida, jotta hän ei irtisanoudu ensimmäisten kolmen vuoden jälkeen, vaan asepalveluksesta tulisi hänelle ammatti. (KOM 22.4.2010)

¹⁹⁸ Kenraali Makarov murehti sitä, että nykyinen varusmiespalvelusaika ei vastaa toteutettavien tehtävien vaikeutta. Ennen kaikkea tämä koskee teknisten joukkojen asiantuntijoita. Tässä yhteydessä erityisrooli [...] täytyy antaa sotilaille, jotka suorittavat asepalvelusta sopimusperusteisesti. Joukko-osastojen todellisen ammattimaisuuden tavoitteen saavuttamiseksi heille lisäksi annetaan suhteellisen painava rahallinen korvaus, 35 000 ruplaa. (KZ 26.2.2011)

asevoimien todellisesta vahvuudesta. Tavoite miljoonan vahvuudesta on heidän mukaansa pelkkä toiveuni. (Barabanov, Makienko ja Puhov 2012, 12)

Sanomalehtien henkilöstöhallintodiskurssi käsitteli asiaa melko neutraalisti ja oli melko vähäistä. Sovetskaja Rossija toi esiin asevoimien henkilöstön keskuudessa vallitsevan sisäisen hengen.

И еще очень важное направление – поднятие духа армии. Ведь войска деморализованы реформами. Когда 50 процентов офицеров ожидают увольнения, а 100 процентов прапорщиков и мичманов полного разгона, армия находится в таком состоянии, что близка к самороспуску и разбеганию даже в мирное время. Сейчас поднять дух армии можно только одним: громогласным заявлением на высшем государственном уровне об остановке сердюковской реформы. Это дало бы первый импульс к осмыслению и проведению настоящей реформы, очень необходимой нашим Вооруженным силам.¹⁹⁹ (SR 11.6.2009)

Vaikka asevoimien sisäinen henki on epäilemättä merkittävä suorituskyvyn kannalta, lehti näki tämänkin ongelman ratkaisuna ministeri Serdjukovin eron, joka ei ole relevantti ratkaisuehdotus ongelmaan. Henkiongelmadiskurssi nousi esiin myös artikkelissa, jossa toimittaja kertoi keskustelleensa sähköjunassa yleisesikunnan upseerin kanssa.

Настроение офицерского состава ужасное. [...] Самая страшна травма – моральная.[...] Авторитет министра обороны в войсках не просто нулевой. Он находится в огромном минусе. Общее ощущение – затишье перед бурей!²⁰⁰ (SR 18.6.2009)

Myös tämä kirjoitus otti kantaa Serdjukovin asemaan, mutta siitä huolimatta joukkojen sisäisen hengen ongelmien merkitystä ei ole syytä vähätellä reformin onnistumisessa. Baranyn mukaan yleinen moraalitilanne asevoimissa on ollut alhainen. (Barany 2007, 76) Todennäköisesti asevoimien sisäinen henki oli eräs syy avainhenkilöiden runsaaseen henkilöstöhallintodiskurssin representointiin. NVO antoi harvinaista positiivista palautetta ministeri Serdjukoville hänen tavattuaan sotilaiden äitejä. Hän otti askeleen kohti siviiliyhteiskuntaa, mutta suhtautuminen oli kuitenkin epäilevää.

Конечно, это все можно было принять за пиар или, как в армии говорят, показуху. Но, если так живут воины хотя бы одной мотострелковой бригады из 85, приведенных к новому облику, то это уже что-то.²⁰¹ (NVO 23.4.2010b)

¹⁹⁹ Vielä yksi erittäin tärkeä asia eli armeijan hengen kohottaminen. Reformit ovat laskeneet joukkojen moraalitilannetta. Kun 50 % upseereista ja 100 % aliupseereista odottaa irtisanomista, armeija on sellaisessa tilassa, että se on lähellä itsetuhoa ja hajaannusta jo rauhan aikana. Nyt armeijan henkeä voi nostaa vain yhdellä tavalla: Valtion korkeimman tason kovaäänisellä ilmoituksella Serdjukovin reformin pysäyttämiseksi. Se antaisi ensimmäisen impulssin aidon reformin ymmärtämiselle ja toteuttamiselle, mikä on erittäin välttämätön asevoimillemme. (SR 11.6.2009)

²⁰⁰ Mieliä upseeristossa on kauhea. [...] Kaikkein pahin trauma on moraalinen. [...] Puolustusministerin auktoriteetti joukoissa ei ole vain nolla. Se on paljon miinuksella. Yleinen tuntemus on ”tyyntä ennen myrskyä!” (SR 18.6.2009)

²⁰¹ Totta kai tämä kaikki on voitu tehdä imagon takia tai kuten armeijassa sanotaan, harhauttamiseksi. Mutta jos tällä tavalla elää edes yksi 85:stä uuden olemuksen saaneesta moottoroidusta jalkaväkirykmentistä, niin se on jo jotain. (NVO 23.4.2010b)

NVO nosti esille myös sosiaalisen näkökulman sotilaiden sijoittumisessa uusiin palveluspaikkoihin reformin seurauksena. Puheenvuoron sai Venäjän sotilaiden ammattiliittojen johtaja Oleg Švedkov²⁰².

По мнению эксперта, быстрота, с которой проводится военная реформа, может отрицательно сказаться на служивых людях и их семьях. [...] "Продолжающиеся мероприятия по переводу войск на новый облик предполагают не только значительное сокращение кадровых военнослужащих, но и передислокацию их к новому месту службы. А это значит, что возможны новые социально-бытовые проблемы: переезды, отсутствие жилья, работы для жен, обучения детей и т.п. Эти вопросы Минобороны пытается решать самостоятельно, хотя правильнее было бы, чтобы этим по специальной федеральной программе занималось государство."²⁰³ (NVO 3.9.2010)

Esille nostetut kysymykset ovat seurausta varuskuntarakenteen järjeistämistä ja sijoittamisesta uudelleen. Henkilöstöhallinnon merkitystä korostavia kirjoituksia löytyi myös Izvestijasta (IZ 21.2.2011) ja Novaja Gazetasta (NG 9.4.2012). Sotilaiden asunto-ongelma on todennäköisesti merkittävä, sillä reformin alkuvaiheessa uutisoitiin tilanteesta, jossa henkilöstövähennyksiä ei voitu toteuttaa, sillä irtisanottaville osoitettavia asuntoja ei ollut riittävästi. Tällöin sotilaat jäivät asevoimien vahvuuteen, vaikka heille ei ollut osoittaa tehtävää. Aihe on ollut keskustelussa julkisuudessa myös tutkimusaineiston jälkeen (esim. Московский Комсомолец 17.10.2013), joten ongelma on todennäköisesti hakenut ja hakee edelleen ratkaisuaan.

Avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssien välinen jännite oli pieni. Sanomalehdet ottivat verrattain vähän kantaa henkilöstöasioiden hallintaan, eivätkä niiden esittämät perustelut olleet aina kestäviä. Tämä oli merkki siitä, että reformia lähtökohtaisesti kritisoineet sanomalehdet eivät löytäneet aiheesta kritisoitavaa, mikä oli luonnollista avainhenkilöiden diskurssin positiivinen sävy huomioiden. Avainhenkilöt kiinnittivät henkilöstöasioihin varsin paljon huomiota, joten asetelma osoittaa heidän diskursiivisen vallankäyttönsä tehonneen. Henkilöstöhallintodiskurssi loi mahdollisuuden puhua reformin positiivisista vaikutuksista ja rakentaa kuvaa inhimillisestä suhtautumisesta henkilöstöön. Henkilöstöhallinnon aikaisempaa tarkempi huomiointi lienee reformin onnistumisen kannalta välttämätöntä, sillä sitä on laiminlyöty vuosikymmeniä. Henkilöstöhallintodiskurssi oli menettelydiskurssi, mutta sillä oli sotilasammatin alhaisen arvostuksen takia myös alkuperänsä syydiskursseissa.

²⁰² Oleg Švedkov (s. 1957). Palvelu vuoteen 1996 Pohjoisen laivaston ydinsukellusvenejoukoissa, minkä jälkeen ollut mukana ammattiyhdistystoiminnassa. (ОИСВ 2014)

²⁰³ *Asiantuntijan mukaan nopeudella, jolla sotilasreformi toteutetaan, voi olla kielteistä palveluksessa oleville ja heidän perheilleen. [...] "Edelleen jatkuvat toimet uuteen olemukseen siirtymiseen edellyttävät pelkästään merkittäviä vähennyksiä henkilöstössä, mutta myös heidän sijoittamistaan uusiin palveluspaikkoihin. Ja se tarkoittaa, että uudet sosiaaliset ongelmat ovat mahdollisia: muuttaminen, asuntojen puute, vaimojen työtilanteet, lasten koulutus jne. Näitä kysymyksiä puolustusministeriö yrittää ratkaista itsenäisesti, vaikka oikeampaa olisi, että näistä huolehtisi valtio erityisen federaation kattavan ohjelman mukaisesti."* (NVO 3.9.2010)

5.3.2 Henkilöstölaatudiskurssi

Asevoimien henkilöstölaatua kuvaava diskurssi keskittyi kenraali Makarovin ja yksittäisiin sanomalehtien representointeihin. Diskurssin keskeinen sanoma oli henkilöstön heikko osaaminen ja tarve sen kohottamiseksi. Henkilöstölaatudiskurssi limittyi sisällöltään etenkin modernisaatiodiskurssiin, sillä heikko osaaminen on peräisin modernisaation laiminlyönneistä viimeisten vuosikymmenten aikana. Kun henkilöstöhallintodiskurssin kautta avainhenkilöt loivat positiivista uskoa sotilaisiin, henkilöstölaatudiskurssin aiheet olivat varsin negatiivisia sotilaita kohtaan. Todennäköisesti tästä syystä diskurssia representoi poliittisista tarkoituksiperistä vapaa kenraali Makarov. Rossijskaja Gazeta esitteli yksityiskohtaisesti liittoneuvoston kokouksessa kenraali Makarovin lausuntoja vääristyneestä henkilöstörakenteesta, joka vaatii modernisoimista. Makarovin keskeinen teema oli upseerien ajattelutavan ja osaamisen arvostelu.

У нас выросло целое поколение полковников и генералов, которые не провели ни одного занятия, ни одного учения. Они не умеют командовать людьми, им нельзя доверять подчиненных. А армии нужны офицеры, способные решать любые задачи.²⁰⁴ (RG 17.12.2008)

Vaikka Makarov kuuluu itse samaan kritisoiomaansa sukupolveen, hän ei kaihtanut kritisoida ylimpiä upseereita varsin suorasanaisesti. Novaja Gazeta representoi kenraali Makarovin lausunnon Georgian sotaan liittyen.

Сегодня в Вооруженных силах менее 20 процентов частей <могут выполнять боевые задачи>, а остальные - из сокращенного состава из офицеров и прапорщиков, которые не умеют командовать людьми в бою. В войне с Грузией [...] <Нам приходилось штучно искать подполковников, полковников и генералов по всем Вооруженным силам, чтобы они участвовали в боевых действиях. Потому что штатные командиры <бумажных> дивизий и полков просто были не в состоянии решать боевые вопросы. Когда этим командирам дали людей, дали технику, они просто растерялись, а некоторые даже отказались выполнять приказания>. Теперь началась безжалостная ликвидация такого рода частей с целью сделать все части боевыми, и недаром этим занимается <чеченский> генерал Шаманов.²⁰⁵ (NG 1.4.2009)

Arvio joukkojen kyvystä suoriutua tehtävistään oli maan korkeimman sotilasvirkamiehen lausumana varsin synkkä. Makarov viittasi paperitiikereihin jo modernisaatiodiskurssin yhteydessä (NG 23.11.2009, vrt. 5.2.2). Mielenkiintoinen yksityiskohta oli Novaja Gazetan esille nostama

²⁰⁴ Meillä on kasvanut kokonainen everstien ja kenraalien sukupolvi, joka ei ole toteuttanut yhtäkään oppituntia eikä yhtäkään harjoitusta. He eivät osaa johtaa ihmisiä, heille ei voi uskoa alaisia. Armeija tarvitsee upseereita, jotka kykenevät toteuttamaan mitä tahansa tehtäviä. (RG 17.12.2008)

²⁰⁵ Tällä hetkellä asevoimissa alle 20 % joukoista "kykenee toteuttamaan taistelutehtäviä", loput ovat vähennetyt kokoonpanon yksiköitä, joissa upseerit ja aliupseerit eivät osaa johtaa ihmisiä taistelussa. Georgian sodassa [...] "meidän piti etsiä everstiluutnantteja, everstejä ja kenraaleita koko asevoimista, jotta joku osallistuisi taistelutoimintaan. Tämä siksi, että vakinaiset "paperidivisioonien ja -rykmenttien" komentajat eivät yksinkertaisesti olleet kykeneviä ratkomaan taistelutoimintaan liittyviä ongelmia. Kun näille ihmisille annettiin ihmisiä ja kalustoa, he vain hätääntyivät ja jotkut jopa kieltäytyivät toteuttamasta käskyä." Nyt on alkanut tällaisten osastojen ja ihmisten säälimätön poistaminen tavoitteena tehdä kaikista osastoista taistelukelpoisia. Tätä tehtävää ei suotta toteuta "tšetšeenitaustainen" kenraali Šamanov. (NG 1.4.2009)

kenraali Šamanovin etninen tausta. Kirjoitus antoi ymmärtää, että radikaalien henkilöstövähennyksen toteuttamiseen oli tarkoituksella valittu tšetšeenitaustainen kenraali, koska vähennykset on tehtävä sääliittä. Makarov jatkoi henkilöstön laadun kritisoinnista kesällä 2009 pitämässään tiedotustilaisuudessa, josta Moskovski Komsomolets nosti esille hänen viittauksensa upseerien heikkoihin saavutuksiin Etelä-Ossetiassa.

Во время событий в Южной Осетии некоторые "люди с большими звездами" отказывались брать на себя руководство оперативно-тактическими группами, потому что они "этого никогда не делали". Теперь военное ведомство пытается избавиться от этих людей, переведя их в ранг гражданских служащих, что вызывает сопротивление с их стороны.²⁰⁶ (МК 6.6.2009)

Lausuma pyrkimyksestä päästä eroon johtamiseen kyvyttömistä upseereista oli sanomalehden, mutta todennäköisesti sotilasjohdon mielipide oli samansuuntainen. Tästä kertoi Izvestijan uutinen puolustusministeriön istunnosta, jonka jälkeen yleisesikunnassa palveleva henkilö kommentoi tilannetta.

В Генштабе не скрывают, что подавляющее большинство офицеров сегодня профнепригодны. - Люди не управляли подчиненными 15 лет! Если командир не может нормально поставить задачу потому, что сам не знает, как это делать, то что спрашивать с рядовых? - возмутился один из сотрудников Генштаба.²⁰⁷ (ИЗ 18.11.2009)

Tilanteen vakavuutta vahvisti se, että tämä ongelma representoitiin yleensä avainhenkilöiden legitimizeettia vahvistavassa Izvestijassa. NVO uutisoi Makarovin esiintymisestä duumassa lokakuussa 2010. Sotilasjohdon mukaan henkilöstön koulutustasossa on parannettavaa, minkä on paljastanut joukkojen harjoitustoiminta.

Вывод, который делают в военном ведомстве из прошедших в нынешнем и прошлом году оперативно-стратегических, оперативно-тактических и тактических учений [...] заключается в том, что профессиональная и методическая подготовка российских офицеров, мягко говоря, оставляет желать лучшего. Такую оценку командирам различных степеней [...] дают в руководстве Минобороны. Причем, как там подчеркивают, это не вина генерал-майоров и полковников, как и подполковников, майоров и капитанов, а их беда.²⁰⁸ (NVO 22.10.2010)

Syytä tai syyllisiä tilanteen kehittymiseen diskurssissa mainittiin vain harvoin. Todennäköinen syy alhaiseen osaamiseen on Neuvostoliiton romahtamisen jälkeinen kehityksen pysähtyneisyys ja

²⁰⁶ *Etelä-Ossetian tapahtumien aikana jotkut korkea-arvoiset henkilöt kieltäytyivät ottamasta johtoonsa operatiivis-taktisia ryhmiä, koska he "eivät ole tehneet sitä koskaan." Nyt sotilasjohto pyrkii pääsemään eroon näistä ihmisistä muuttamalla heidät siviilivirkamiehiksi, mikä herättää vastustusta heidän suunnaltaan. (МК 6.6.2009)*

²⁰⁷ *Yleisesikunnassa ei peitellä, että valtaenemmistö upseereista ei ole tällä hetkellä ammatillisesti kelvollisia tehtäviinsä. Ihmiset eivät ole johtaneet alaisia 15 vuoteen! Jos komentaja ei osaa antaa tehtäviä siksi, että ei itse tiedä, miten se pitää tehdä, niin mitä voi sotamiehiltä vaatia? Näin suutahti eräs yleisesikunnan työntekijä. (ИЗ 18.11.2009)*

²⁰⁸ *Johtopäätös, joka sotilasjohdossa tehdään kuluvaan ja viime vuoden operatiivis-strategisten, operatiivis-taktisten ja taktisten harjoitusten perusteella on, että venäläisten upseerien ammatillisessa ja metodisessa koulutuksessa on lievästi sanottuna toivomisen varaa. Tällainen arvosana eritasoisille komentajille annetaan sotilasjohdossa. Siellä kuitenkin korostetaan, että se ei ole kenraalimajurien ja -everstien, everstiluutnanttien, majurien, kapteenien vika vaan heidän murheensa. (NVO 22.10.2010)*

modernisaation puute. Kun uutta kalustoa ei 20 vuoteen joukkoihin tullut, ei ollut tarvetta kehittää joukkojen toimintatapoja, koulutusta ja taktiikkaa. Tämä on heijastunut sotilasopetuslaitoksiin, jotka yleisesti mukautuvat tilanteeseen viimeisenä. Tätä käsitystä vahvisti Makarovin lausunto Rossijskaja Gazetan haastattelussa, jossa hän liitti henkilöstön koulutustason vuosikymmenten aikana muuttuneeseen sodan kuvaan.

Последние двадцать лет в Российской армии не было интенсивной боевой подготовки, выпускники училищ и академий не подкрепляли свои теоретические знания практическими действиями. А это как иностранный язык - если нет практики, через 2-3 года он забывается. В то же время офицеры без такой практики росли в должностях и званиях, некоторые даже до командующих армией дослужились. Перед нами стоит две задачи. Прежде всего изменить менталитет командиров и их взгляд на войну. Она ведь будет не такой, как учили раньше. Действия войск, способы и формы их применения стали абсолютно иными. Это надо понимать и соответственно организовывать и строить боевую подготовку.²⁰⁹ (RG 23.3.2010)

Lausunto kertoi kenraali Makarovin näkemyksen siitä, että sotilasjohdossa on valmistauduttu uudenaikaiseen sodankäyntiin, mitä suurin osa henkilöstöstä ei ole tehnyt. Makarov kehitti asiaan liittyen *uuden upseerin* käsitteen, jonka luomiseen sotilaskoulutus täytyy sitouttaa. Vuonna 2011 Makarov puhui Keski-Venäjän ja Moskovan alueen evp. upseereille tästä uudenlaiset näkemykset omaavasta uudesta upseerista, jonka täytyy Makarovin mukaan olla koulutettu, sivistynyt ja älykäs (KZ 26.2.2011). Tällä tavoin Makarov paljasti mielipiteensä, jonka mukaan näissä ominaisuuksissa on upseeristossa ollut puutteita.

Sanomalehdistä vain Novaja Gazetalle henkilöstön laatu vaikutti olevan tärkeä aihe. Se julkaisi luvussa 3 keskeisessä asemassa olleen yhdysvaltalaisen tutkijan Roger McDermottin kirjoituksen sotilasreformista. Hän nosti esille henkilöstön laadun.

Одной из задач нынешней военной реформы является серьезное повышение стандартов среди сержантского состава. Каждую весну и осень военный призыв приносит в ряды Российской армии новобранцев, состав которых подвержен сильному влиянию социальных проблем. Командиры жалуются на здоровье, уровень физического развития и выносливость призывников.²¹⁰ (NG 6.9.2009)

²⁰⁹ Viimeiseen 20 vuoteen Venäjän armeijassa ei ole ollut intensiivistä taistelukoulutusta. Oppilaitoksista ja akatemiaista valmistuneet eivät ole vahvistaneet teoreettista tietämystä käytännön toiminnalla. Se on kuin vieras kieli, jos ei harjoittele, se unohtuu 2-3 vuodessa. Samanaikaisesti upseerit, joilla ei ole tällaista harjoittelua, ovat nousseet viroissaan ja arvoissaan, jotkut jopa armeijan komentajiksi. Edessämme on kaksi tehtävää. Ennen kaikkea täytyy muuttaa komentajien mentaliteettia ja näkemyksiä sodankäynnistä. Sodasta ei tule sellaista kuin se oli ennen. Joukkojen toiminnan, menetelmien ja muodostelmien käytöstä on tullut täysin toisenlaista. Se täytyy ymmärtää ja sen mukaisesti organisoida ja rakentaa taistelukoulutus. (RG 23.3.2010)

²¹⁰ Nykyisen sotilasreformin yksi tehtävistä on kersanttien laadun merkittävä kohottaminen. Joka kevät ja syys kutsunnat tuovat Venäjän armeijan riveihin alokkaita, joilla on paljon sosiaalisia ongelmia. Komentajat valittelevat alokkaiden terveyttä, fyysistä kuntoa ja sitkeyttä. (NG 6.9.2009)

McDermottin kirjoitusta tukee yleinen näkemys siitä, että varusmiespalvelus Venäjällä on hyvin epäsuosittua, ja suuri osa ikäluokasta välttyy siltä kokonaan opiskeluiden tai korruption avulla. Tällöin palvelukseen astuu runsaasti ainesta, jolla ei ole ollut mahdollisuutta käyttää siitä vapautumiseen tähtääviä keinoja. Pyrkimys nostaa sotilasammatin arvostusta tähtää todennäköisesti siihen, että varusmiespalveluksen suorittaisi nuoriso, jolla on nykyistä paremmat lähtökohdat palvelukseen. Esimerkkinä tästä on mahdollisuus suorittaa varusmiespalvelus uusissa tiedekomppanioissa, joihin houkutellaan koulutettua nuorisoa (Минобороны России 2013b). Novaja Gazeta kritisoi samaan aiheeseen liittyen kutsuntajärjestelmää.

На основе нынешней призывной системы в России невозможно построить по-настоящему современное войско. При этом наша контрактная служба заменить призыв также не может. Отсутствует профессиональная служба рекрутирования военнослужащих-контрактников (солдат, сержантов, офицеров). Система военкоматов, пусть формально демилитаризованных, способна только забирать всех, кто не успел спрятаться. Кажется, наш генералитет нарочно подводит призывную систему в России к краху. При этом одни могут надеяться на возрождение советского призыва на два-три года безо всяких отсрочек, а другие - на создание дееспособной контрактной системы.²¹¹ (NG 5.10.2009)

Novaja Gazeta nosti esille, että asevoimat häviää yhteiskunnan sisäisen kilpailun henkilöstöstä ja saa vain heikon aineksen riveihinsä, mikä vaikuttaa henkilökunnan rekrytointipohjaan. Henkilöstön laatuun viittaava avainhenkilöiden diskurssi oli yksinomaan kenraali Makarovin representoimaa. Ainoana avainhenkilöstä hänellä ei ollut poliittista vastuuta, joten on mahdollista, että tehtävä oli nimenomaisesti annettu hänelle. Jollei asiaan olisi haluttu muutosta, olisi siitä voitu vaieta kokonaan. Koulutuksen uudistaminen on yksi reformin virallisista tavoitteista, ja siihen valtion ylin sotilasvirkamies antoi oikeutuksen kaunistelematta tilannetta. Henkilöstölaatudiskurssi oli reformia puoltava syydiskurssi, joka toimi oikeutuksena ennen kaikkea sotilasreformin koulutus uudistuksille ja Makarovin peräämälle ajattelutavan muutokselle. Kenraali Makarovin diskurssi vaikutti ajoittain jopa perusteettomalta kiukuttelulta. Ottaen huomion hänen asemansa ja vapautensa nostaa esille haluamiaan teemoja, hän oli erittäin todennäköisesti tosissaan. Hän ei vierittänyt syytä huonosta henkilöstölaadusta kenenkään niskoille vaan piti sitä ajan myötä kehittyneenä asiantilana. Sanomalehdet eivät nähneet aiheelliseksi kritisoida Makarovin näkemyksiä, mikä korosti laatuongelman ajankohtaisuutta.

²¹¹ Venäjän nykyisen kutsuntajärjestelmän pohjalle ei ole mahdollista rakentaa todellisesti nykyaikaista joukkoa. Sen lisäksi sopimuspalveluksemme ei kykene korvaamaan kutsuntoja. Sopimuksella palvelevien (sotilaat, kersantit, upseerit) ammattitaitoinen rekrytointijärjestelmä puuttuu. Sotilaskomissioiden järjestelmä, olkoinkin muodollisesti demilitarisoitu, kykenee ottamaan sotaväkeen vain ne, jotka eivät ole ehtineet siltä piiloutua. Sanotaan, että Venäjällä kenraalikutamme vie tahallaan kutsuntajärjestelmän kohti luhistumista. Tällä tavalla toiset voivat toivoa neuvostoaikaisen 2-3 vuoden palveluksen uudelleensyntymiseen viivytyksettä ja toiset tehokkaan sopimusjärjestelmän luomiseen. (NG 5.10.2009)

5.3.3 Ammattiarmeijadiskurssi

Diskurssi ammattiarmeijaan siirtymisestä oli sotilaspoliittisesti mielenkiintoinen. Virallisesti eteneminen kohti ammattiarmeijaa ei kuulunut reformin tavoitteisiin, mutta kuten edellä avainhenkilöiden lausunnoista käy ilmi, puhuttiin siitä hyvin avoimesti. He totesivat useaan otteeseen, että ammattiarmeija kuuluu suunnitelmiin, mutta tällä hetkellä siihen ei ole resursseja. Ammattiarmeijadiskurssi limittyi kiinteästi muiden henkilöstöön liittyvien diskurssien kanssa. Aineistossa esiintyi kahta käsitettä, joita käytettiin ammattiarmeijaan viitattaessa toisinaan tarkoituksellisesti, toisinaan sattumanvaraisesti. Käsitteellä *профессиональная армия* (*ammattiarmeija, ammattitaitoinen armeija*) ymmärretään yleisesti tilannetta, jossa armeija koostuu henkilöistä, joiden pysyvä ammatti on sotilas. Sillä voidaan viitata myös yleisesti ammattitaitoiseen sekaperusteiseen armeijaan, jossa on varusmiehiä. Käsite *контрактная армия* (*sopimusarmeija*) voi puolestaan viitata järjestelmään, jossa henkilöstössä on muutamaksi vuodeksi värväytyjä sotilaita, jotka toki tällöin ovat ammatiltaan sotilaita. Rautalan mukaan Venäjän asevoimat voi siirtyä puhtaasti ammattiarmeijaan, mutta se tapahtuu aikaisintaan 2020-luvulla. Maan demografiakehitys on johtanut siihen, että rauhan ajan miljoonan sotilaan tavoitetta ei ole saavutettu, ja tilanne huononee entisestään. (Rautala 2014, 29) Venäjän johto on viestittänyt useaan otteeseen, että vuoteen 2017 mennessä sopimussotilaiden tavoitevahvuus on 425 000 henkilöä. Joissain yhteyksissä tämä tavoite vaikuttaa olevan tavoitettava, jossa asevoimia voidaan alkaa kutsua ammattiarmeijaksi, vaikka osa sotilaita olisikin varusmiehiä.

Avainhenkilöiden ammattiarmeijadiskurssia esiintyi vuosina 2008 ja 2009 varsin vähän, mutta se lisääntyi aineiston loppua kohden. Toukokuussa 2009 puolustusministeri Serdjukov vastasi kysymykseen ammattiarmeijasta Rossijskaja Gazetan haastattelussa virallisen kannan mukaan.

Я считаю, комплектование должно происходить по смешанной форме. Нужны контрактники, особенно по специальностям, требующим серьезной подготовки. Мы их будем набирать и обучать. И нужны солдаты-призывники. [...] У нас абсолютно точно остается смешанная форма. Мы не стремимся к всеобщему комплектованию частей профессионалами и точно этого делать не будем.²¹² (RG 12.5.2009)

Ministeri vakuutti rekrytointin sekaperusteisuuden säilyvän myös tulevaisuudessa. Kuten luvussa 7.3 käy ilmi, Serdjukovilla oli todennäköisesti varsin vähän valtaa reformin suunnittelussa, joten tällaisissa kysymyksissä hänen omilla mielipiteillään, jos hän ylipäätään sellaisia esittää, on

²¹² Mielestäni henkilöstäydennykset pitää tehdä sekaperusteisesti. Tarvitaan sopimussotilaita, etenkin erikoistehtäviin, joissa tarvitaan paljon koulutusta. Me palkkaamme ja koulutamme heidät. Ja tarvitaan kutsuntasotilaita. [...] Meillä säilyy ehdottomasti sekaperusteinen muoto. Emme pyri joukkojen yleiseen täydentämiseen ammattisotilailla emmekä sitä tee. (RG 12.5.2009)

olematon painoarvo. Lähes vuotta myöhemmin kenraali Makarov puhui Rossijskaja Gazetan haastattelussa ammattiarmeijasta hieman toiseen sävyyn.

Наилучший вариант - иметь полностью контрактную армию. Но такое финансовое бремя государство пока не потянет. Поэтому хотим брать в профессионалы только тех, кто отслужил в армии, и только на должности, определяющие боеспособность воинских частей, связанные с эксплуатацией сложной и дорогостоящей техники.²¹³ (RG 23.3.2010)

Lausunto kertoi Makarovin halun edetä kohti sopimusarmeijaa, mutta hän on ymmärtänyt taloudelliset realiteetit. Saman vuoden joulukuussa hän antoi Rossijskaja Gazetassa kehityssuunnalle entistä konkreettisemmat askelmerkit.

Пожалуй, впервые устами высокопоставленного военного чина была озвучена идея полного перехода на профессиональные Вооруженные силы. - Сейчас мы не можем сделать их таковыми. Но год за годом будем увеличивать набор военнослужащих по контракту с соответствующим денежным содержанием, - заявил генерал.²¹⁴ (RG 15.12.2010)

Vuoden 2010 lopulla ministeri Serdjukovkin vaikutti suhtautuvan positiivisemmin etenemiseen kohti ammattiarmeijaa. Vedomostin mukaan Serdjukov ei ole luopunut ammattiarmeijas suunnitelmasta, mutta henkilöstön laatu ei ole riittävä.

Заметим, что Сердюков не отказывается от профессиональной армии, а откладывает ее создание до момента, когда Минобороны сможет отбирать, а не набирать контрактников обманом и принуждением.²¹⁵ (VED 1.11.2010)

Todennäköisesti suhtautumisen muutos ammattiarmeijalle myönteisemmäksi oli tehty avainhenkilöiden keskuudessa, ja he alkoivat puhua siitä aikaisempaa avoimemmin. Maan demografiatilanteeseen viitaten Serdjukov oikeutti sopimusperusteiseen järjestelmään etenemistä.

Что касается демографических проблем, то они, безусловно, есть и мы их будем учитывать. Как решать эту проблему? Думаю, если финансовое положение страны позволит, то мы попытаемся все-таки вернуться к теме контрактной армии. Никто эту программу не отменял, не реализуем ее из-за отсутствия средств. Мы от самой идеи не отказывались.²¹⁶ (IZ 27.12.2010)

Serdjukovin perustelu on lähtöisin tosiasista, että demografiatilanteen vuoksi asevoimiin kutsuttavien määrä vähenee vuosittain. Tämä johtaa varusmiesten laadussa entistä heikompaan

²¹³ Paras vaihtoehto on kokonaan sopimusarmeija. Mutta sellaiseen taloudelliseen rasiukseen valtio ei vielä pysty. Siksi haluamme ottaa ammatillisiksi vain ne, jotka ovat palvelleet armeijassa ja vain virkoihin, jotka määrittelevät joukkojen taistelukyvyyn, mikä liittyy monimutkaisen ja kalliin kaluston käyttämiseen. (RG 23.3.2010)

²¹⁴ Kenties ensimmäistä kertaa korkea-arvoisen sotilasvirkamiehen suulla on lausuttu idea siirtymisestä kokonaan ammattiarmeijaan. - Tällä hetkellä emme voi muuttaa asevoimia sellaisiksi. Mutta vuosi vuodelta lisäämme sopimuksella palvelevien valintaa asiankuuluvalla palkkauksella, ilmoitti Makarov. (RG 15.12.2010)

²¹⁵ Huomattakoon, että Serdjukov ei kieltänyt ammattiarmeijaa, mutta siirtää sen luomista aikaan, jolloin puolustusministeriö voi valikoida sopimussotilaat eikä palkata heitä huijaamalla ja pakolla. (VED 1.11.2010)

²¹⁶ Mitä tulee demografisiin ongelmiin, niin niitä ehdottomasti on ja ne täytyy huomioida. Miten ongelma ratkaistaan? Luulen, että jos maan taloudellinen tilanne sallii, niin yritämme kuitenkin palata sopimusarmeijan teemaan. Kukaan ei ole tätä suunnitelmaa kumonnut, me emme vain toteuta sitä resurssien puutteen takia. Emme ole hylänneet ideaa. (IZ 27.12.2010)

tilanteeseen, jos hyvässä sosiaalisessa asemassa olevat kykenevät edelleen välttymään kutsunnoilta. Henkilöstömäärältään riittävän sopimusarmeijan rekrytointi ei ole vallitsevassa tilanteessa helppo tehtävä. Keväällä 2011 sotatieteiden akatemiassa kenraali Makarov myönsi, että päätöksiä sopimusarmeijaan siirtymisestä on tehty.

Например [...] окончательно решено, что наша армия постепенно перестанет быть призывной, а "новый облик вооруженных сил и строился с учетом того, что они будут комплектоваться в основном контрактниками".²¹⁷ (МК 29.3.2011)

Makarovin ilmaisu *в основном (pääosin)* kertoi, että kutsuntajärjestelmä kuitenkin jossain muodossa säilyy. Artikkelin mukaan varusmiespalvelusta suorittavien osuus asevoimien henkilöstöstä vähenee 10–15 prosenttiin. Syynä tähän olivat Makarovin mukaan demografiset tosiasiat, sillä kutsuntoihin osallistuu 270 000 henkilöä, eikä enempää nuorisoa ole. Saman vuoden syksyllä kansalaisyhteiskunnassa Makarov jatkoi samaa teemaa.

Макаров подтвердил, что армия постепенно будет двигаться в направлении контрактной армии. [...] «военное ведомство могло бы полностью перейти на контрактную армию за один день, но, по подсчетам, для подготовки профессионального бойца необходимо время — и поэтому ежегодно в армию будет поступать на службу не более 50 тыс. контрактников». Всего к 2017 году их планируется набрать 425 тыс. человек.²¹⁸ (МК 18.11.2011)

Aihe toistui myös Vedomostin artikkelissa samasta tilaisuudesta (VED 18.11.2011). Makarov käytti säännöllisesti ilmaisua *контрактная армия (sopimusarmeija)*, jolla hän todennäköisesti tarkoitti kutsuntojen säilyttämistä sopimusarmeijan rekrytointiperustana. Keväällä 2012 Makarov kuitenkin koki tarpeelliseksi hillitä keskustelua. Hän vakuutti, että kutsunnoista ei luovuta.

Планируется увеличение численности военнослужащих-контрактников до 425 тыс. в течение следующих пяти лет, но отказываться от призыва мы не собираемся, поскольку это серьезный мобилизационный ресурс.²¹⁹ (NVO 17.2.2012)

Makarov vaikutti tässä lausunnossaan toppuuttelevan ammattiarmeijakeskustelua, jota hän itse on ruokkinut suorilla viittauksilla sopimusarmeijan suuntaan. Moskovski Komsomolets julkaisi vuonna 2012 kenraalin haastattelun, jossa toistui hänen varma näkemyksensä tulevaisuudesta.

Цифра 425 тысяч контрактников для нас не окончательная. Мы сегодня готовы пойти на соотношение 80% к 20% и даже больше: 90% к 10%. Мы уверены, что это правильно. Однако малая прослойка солдат срочной службы должна быть. Это резерв для последующего набора

²¹⁷ Esimerkiksi [...] on päätetty lopullisesti, että armeijamme lakkaa asteittaan olemasta kutsuntaperusteinen ja "asevoimien uusi olemus rakennetaan siltä pohjalta, että se tullaan muodostamaan pääosin sopimussotilaista." (МК 29.3.2011)

²¹⁸ Makarov vahvisti, että armeija liikkuu asteittain ammattiarmeijan suuntaan. [...] "Sotilasjohto voisi siirtyä kokonaan sopimusarmeijaan yhdessä päivässä, mutta laskelmien mukaan ammattimaisen taistelijan kouluttamiseen tarvitaan aikaa ja siksi vuosittain armeijaan tulee palvelukseen vähintään 50 000 sopimussotilasta." Kaikkiaan vuoteen 2017 mennessä heitä suunnitellaan palkattavaksi 425 000. (МК 18.11.2011)

²¹⁹ Sopimuksella palvelevien määrää suunnitellaan nostettavaksi 425 000 henkilöön seuraavan viiden vuoden aikana, mutta emme aio luopua kutsunnoista, sillä se on merkittävä liikekannallepanoresurssi. (NVO 17.2.2012)

*военнослужащих по контракту. Но лично для меня понятно: наша армия, чтобы быть постоянно боеспособной, должна стать полностью контрактной.*²²⁰ (MK 22.2.2012)

Varusmiespalveluksesta luopuminen kokonaan aiheuttaisi todennäköisesti asevoimien rekrytointipohjan romahtamisen. Mikäli palkkaus ei olisi houkutteleva, vain heikossa sosiaalisessa asemassa olevat hakeutuisivat ammattiarmeijan palvelukseen. Keväällä 2012 sekä pääministeri Putin että presidentti Medvedev viittasivat ammattiarmeijaan. Putin viittasi kirjoituksessaan (RG 20.2.2012), että sopimussotilaiden on oltava henkilöstörakenteen perusta. Medvedev totesi liittoneuvoston puheessaan, että päätökset on tehty.

*Необходимые решения о переходе к профессиональной армии уже приняты. Через пять лет количество призывников будет минимальным, а число контрактников выйдет на оптимальный уровень - чуть более 400 тысяч человек.*²²¹ (KZ 25.4.2012)

Presidentti käytti ilmaisua *профессиональная армия (ammattiarmeija)*. Verrattuna ilmaisuun *контрактная армия* hänelle ilmaisujen ero on saattanut olla Makarovia vähäisempi, joten kyse voi olla myös tarkoituksettomasta sanavalinnasta.

Sanomalehdet suhtautuivat varsin analyttisesti avainhenkilöiden diskurssiin ammattiarmeijasta. Izvestijan uutisoimassa Eho Moskvyn radio-ohjelmassa keskusteltiin ammattiarmeijasta, johon asiantuntijat ottivat kenraali Makarovia myötäilevän kannan. Vitali Šlykov kiinnitti huomiota siihen, että sopimusarmeija ja ammattiarmeija ovat eri asioita. Tässä esimerkissä oli myös henkilöstölaatudiskurssin piirteitä.

*Конечно, я одобряю заявление Макарова ([...] переход на профессиональную армию у нас "не получился" и что в этой ситуации в рамках реформы, которая сегодня идет, будет сокращаться контрактная часть и опять увеличиваться призывная часть армии. - "Известия"), это правильное, реалистичное заявление. Чем иметь плохую контрактную армию (а хорошей у нас, опыт показал, не получается), лучше иметь хорошую призывную.*²²² (IZ 9.3.2010a)

Vedomosti otti Toimitukselta-palstallaan kantaa reformin tavoitteeseen armeijan ammattimaistamisesta. Sen mukaan kenraalit estivät suunnitelman ammattiarmeijasta (VED 22.4.2010). Aiemman analyysini perusteella ainakaan kenraali Makarov ei ole ollut sitä

²²⁰ Luku 425 000 sopimussotilasta ei ole meille lopullinen. Olemme tällä hetkellä valmiina siirtymään suhteeseen 80 % □ 20 % ja jopa enemmän: 90 % □ 10 %. Olemme varmoja sen olevan oikea ratkaisu. Mutta pieni välikerros varusmiehiä täytyy olla. Se on reservi sopimuksella palvelevien palkkaamiseksi. Mutta henkilökohtaisesti minulle on selvää: Jotta armeijamme on pysyvästi taistelukykyinen, sen täytyy olla kokonaan sopimusperusteinen. (MK 22.2.2012)

²²¹ Välttämättömät päätökset ammattiarmeijaan siirtymisestä on jo tehty. Viiden vuoden kuluttua varusmiesten määrä on minimaalinen ja sopimussotilaiden määrä menee optimaaliselle tasolle, vähän yli 400 000. (KZ 25.4.2012)

²²² Tietysti hyväksyn Makarovin ilmoituksen ([...] siirtyminen ammattiarmeijaan "ei onnistunut" ja että tällä tilanteessa käynnissä olevan reformin puitteissa vähennetään sopimussotilaiden osuutta ja lisätään uudelleen varusmiesten osuutta. "Izvestija"), se on oikea ja realistinen ilmoitus. Parempi, että on hyvä varusmiesarmeija kuin huono sopimusarmeija (hyvä meillä ei onnistu, kuten kokemus osoitti). (IZ 9.3.2010a)

vastustamassa, joten kyse lienee konservatiivisemmasta upseeristosta. Novaja Gazetan kritiikki kutsuntajärjestelmää kohtaan asetti lehden ammattiarmeijan puolustajaksi.

У нас призывать и прогонять через Вооруженные силы практически всю молодежь — бессмысленно, а социальные и материальные убытки велики. Для проведения локальных наступательно-карательных операций, вроде вторжения в Грузию в 2008-м, что стало официальным поводом для радикальной реформы (мол, та война выявила серьезные недостатки), лучше всего подходят контрактно-наемные войска.²²³ (NG 5.5.2010)

Vastaavalla tavalla ammattiarmeijaan siirtymisen puolesta kertoi myös Novaja Gazetan artikkeli, jossa perusteltiin, miksi varusmiespalvelus pitää lakkauttaa. Lehti kuvasi varusmiespalvelusta sodaksi oman maan väestöä vastaan.

Почему нужно было все эти годы вести войну с населением собственной страны, идти против ветра - демографии, а не начинать настоящую военную реформу - решительно непонятно. План реформы был готов еще в самом начале нулевых. Он был отвергнут, потому что дорого. За эти годы было потрачено на поддержание армии в межсезонном состоянии столько денег, что на них можно провести не одну армейскую реформу. [...] Значит, дело не в сроках службы, а в типе армии: в современном обществе она уже не может быть призывной. Во всяком случае, целиком призывной - надо же оставить <окно> для тех, кто хочет служить и именно в юном возрасте: число солдат срочной службы, по словам Макарова, сократится до 10-15% военнослужащих.²²⁴ (NG 30.3.2011)

Lisäksi lehti nimitti kutsuntajärjestelmää barbaariseksi, mikä on tyypillistä agraarisille teollisesti kehittymättömille yhteiskunnille. Asevoimien henkilöstötilanteeseen vaikuttaa oleellisesti maan yleinen väestökehitys, joka on kehittynyt Venäjällä epäsuotuisaan suuntaan. Novaja Gazeta nosti esille demografiahaasteen muissakin artikkeleissa selventämään, miksi asevoimiin ei riitä henkilöstöä (NG 1.3.2010a). Se arveli valtionjohdon joutuvan pidentämään palvelusaikaa tai vähentämään armeijan henkilöstöä radikaalisti. Varusmiesten palvelusajan muutoksen avainhenkilöt ovat systemaattisesti kieltäneet. Palvelusaika säilyy yhdessä vuodessa. Novaja Gazeta yhdisti henkilöstötilanteen myös uhkakuvaan.

²²³ Meillä kutsutaan ja ajetaan asevoimien läpi käytännössä koko nuoriso. Se on järjetöntä, ja sosiaaliset ja materiaaliset tappiot ovat suuria. Vuoden 2008 Georgian tunkeutumisen kaltaisten paikallisten hyökkäyksellisten rankaisuoperaatioiden, josta tuli virallinen syy radikaalille reformille (tuo sota muka osoitti vakavia puutteita), toteuttamiseen soveltuu parhaiten sopimusperusteisesti palkattu joukko. (NG 5.5.2010)

²²⁴ Miksi on pitänyt kaikki nämä vuodet käydä sotaa oman maan väestöä vastaan, kulkea vastatuuleen, demografiaa vastaan eikä aloittaa todellista sotilasreformia, on täysin käsittämätöntä. Reformin suunnitelma oli valmiina aivan alussa. Se torjuttiin, koska se oli kallias. Näiden vuosien aikana on tuhlatu armeijan ylläpitämiseen välimuodossa niin paljon rahaa, että sillä olisi voinut tehdä monta reformia. [...] Eli kyse ei ole palvelusajoista vaan armeijan tyypistä: Nykyaikaisessa yhteiskunnassa se ei voi enää olla varusmiesarmeija. Ei ainakaan kokonaan varusmiesarmeija, täytyyhän jättää "ikkuna" niille, jotka haluavat palvella nimenomaan nuorina: varusmiesten määrä Makarovin mukaan vähenee 10–15 % sotilaista. (NG 30.3.2011)

*Им надо отказываться от этой концепции и сокращать армию до 500-600 тысяч человек, что вариант возможный, но требует смены политического режима, который считает, что Европа и США - враги.*²²⁵ (NG 1.3.2010b)

Novaja Gazeta pyrki selvästi heikentämään avainhenkilöiden legitimeettiä todetessaan poliittisen johdon vaihtumisen olevan ratkaisu tilanteeseen. Lehti näki henkilöstön määrän vähentämisen keskeiseksi suorituskyvyn säilymisessä.

*Вообще, удобного выхода из нынешнего кризиса нет. Можно существенно сократить число соединений, ведь лучше 40 полноценных бригад, чем 85 бесполезных. Но из служащих один год призывников все равно невозможно собрать боеспособное современное войско.*²²⁶ (NG 2.4.2012)

Tilanne on ristiriitainen, sillä vaikka avainhenkilöt ovat todenneet varusmiespalvelusajan säilyvän yhdessä vuodessa, he ovat todenneet vuoden kovin lyhyeksi ajaksi laadukkaan koulutustuloksen saavuttamisessa. Novaja Gazeta teki samankaltaisen johtopäätöksen. Vedomosti esitti samat lukemat optimaalisesta henkilöstövahvuudesta kuin Novaja Gazeta. Vedomosti totesi kenraali Makarovin lausunnon mukaisesti, että kutsunnat on päätetty säilyttää vain sopimussotilaiden rekrytointipohjan ylläpitämiseksi. Jos Makarovin tavoitteen mukaisesti tulevaisuudessa asevoimien henkilöstöstä 10–15 % on varusmiehiä, seurauksena on koko henkilöstömäärän väheneminen.

*Если реформаторы достигнут заявленных целей, то к 2020 г. численность Вооруженных сил неизбежно сократится до 500 000-600 000 военнослужащих. Вооруженные силы перейдут к формированию на добровольческой основе.*²²⁷ (VED 6.4.2011)

Myös tutkijat ovat nostaneet henkilöstöhaasteen keskeiseksi reformin onnistumiselle. Arbatov esitti jo vuonna 2004 asevoimien vahvuudeksi 550 000 – 600 000 ammattisotilasta (Arbatov 2004, 119). Gorenburgin mukaan keskeinen haaste reformin onnistumiselle on puute sotilaista. Viimeisimmän käytössä olevan tiedon mukaan Venäjällä on tällä hetkellä 220 000 upseeria, 186 000 sopimussotilasta ja 296 000 varusmiestä eli yhteensä hieman yli 700 000 henkeä.²²⁸ Tämä on ristiriidassa Venäjän ilmoittaman virallisen yhden miljoonan kanssa ja tarkoittaa sitä, että 25–30 prosenttia paikoista on tyhjillään. (Gorenburg 2013, 3) Vuonna 2012 Mihail Barabanov totesi

²²⁵ Heidän täytyy luopua tästä konseptista ja vähentää armeija 500 000 □ 600 000 henkilöön, mikä on mahdollinen vaihtoehto. Mutta se vaatii vaihtoa siitä poliittisesta johdosta, joka on sitä mieltä, että Eurooppa ja USA ovat vihollisia. (NG 1.3.2010b)

²²⁶ Ylipäätään mukavaa ulospääsyä kriisistä ei ole. Täytyy vähentää tuntuvasti joukkoyksiköiden määrää, sillä onhan parempi 40 täysivahvuista kuin 85 hyödytöntä prikaatia. Mutta vuoden palvelevista varusmiehistä ei ole kuitenkaan mahdollista koota taistelukykyistä nykyaikaista joukkoa. (NG 2.4.2012)

²²⁷ Jos reformaattorit saavuttavat ilmoitetut tavoitteet, niin vuoteen 2020 mennessä asevoimien vahvuus vähenee väistämättä 500 000 - 600 000 sotilaaseen. Asevoimat siirtyvät vapaaehtoisuuteen perustuvalla järjestelmällä. (VED 6.4.2011)

²²⁸ Gorenburg ei kerro lukujensa lähdetä. The Military Balance -julkaisun mukaan Venäjällä on 845 000 sotilasta (The Military Balance 2014, 180).

Vedmostissa, että jos sopimussotilasjärjestelmä saadaan toteutettua tavoitteiden mukaisesti vuoteen 2017 mennessä, voidaan aloittaa varusmiespalveluksesta luopuminen (VED 21.3.2012b).

Ammattiarmeijaan siirtyminen nousi esiin avainhenkilöiden diskursseissa monessa tilanteessa. Heidän diskurssinsa kehittyi selkeästi tarkastelujakson aikana. Suhtautuminen muuttui neljän vuoden aikana ammattiarmeijalle myönteisemmäksi, joten asiasta lienee keskusteltu vakavasti avainhenkilöiden keskuudessa. Analyttisimpiä kirjoituksia ammattiarmeijaan siirtymisestä julkaisi Novaja Gazeta, jolle aihe oli selvästi tärkeä. Siirtymistä ammattiarmeijaan säätelee yhteiskunnan kannalta merkittävät asiat, kuten valtion harjoittama sotilaspolitiikka, taloudelliset resurssit ja demograafinen tilanne. Näkemyserot tarkoituksenmukaisesta henkilöstörakenteesta synnyttivät diskurssin jännitteen, joka ei kuitenkaan ollut kovin suuri. Ammattiarmeijadiskurssi oli sekä reformia oikeuttava että kritisoiva seurausdiskurssi, jonka yhteydessä sotilasreformin ja diskurssin oikeutussuhteet kääntyivät päinvastaisiksi. Sotilasreformi ja sen seuraukset toimivat tulevaisuudessa oikeutuksena siirtymiselle kohti ammattiarmeijaa.

5.3.4 Henkilöarvosteludiskurssi

Erityisesti Sovetskaja Rossija representoi huomiota herättävän runsaasti kritiikkiä sotilasreformin avainhenkilöitä, etenkin puolustusministeri Serdjukovia kohtaan. Hän johti merkittävien muutosten toteutusta, joten oli luonnollista, että kritiikkiä syntyi. Gorenburgin mukaan huolimatta kritiikistä, jota Serdjukov sai osalleen, hän johti asevoimien muutosta tavalla, joka todennäköisesti parantaa asevoimien taistelukykyä pitkällä tähtäimellä. (Gorenburg 2013, 1)

Sovetskaja Rossijan kritiikki alkoi heti sotilasreformin käynnistämisen jälkeen. Leonid Ivašov totesi Venäjän oligarkkivallan tehneen päätöksen lakkauttaa Venäjän asevoimat turvallisuuden takaaajana (SR 25.10.2008). Duuman edustaja Vladimir Komojedovin haastattelussa kritisoitiin sekä ministeri Serdjukovia että presidentti Medvedeviä. Presidentin pitäisi huomioida kokoneiden sotilasjohtajien mielipiteet, mutta hän vain vaikenee. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että hän tukee asevoimien tuhoamista. (SR 4.12.2008) Lehti vetosi kenraali Makaroviin päätösten muuttamiseksi.

И если министр обороны г-н Сердюков может этого не понимать, ибо он, судя по всему, мало разбирается в военном деле, то начальник Генерального штаба генерал армии Макаров и

*заместители министра этого не понимать не могут. Почему они поддерживают эту реформу?*²²⁹ (SR 25.12.2008)

Lehti oletti Makarovin olevan sotilastaustansa ansiosta Serdjukovia kykenevämpi näkemään tilanteen. Tällä tavoin lehti pyrki heikentämään Serdjukovin ja vahvistamaan Makarovin legitimitettä. Myös sotatieteiden akatemian Anatoli Tsyganok arvosteli ministeri Serdjukovia samoin perustein.

*Понятно, что министр-дилетант ни по образованию, ни по опыту работы в принципе не способен стать генератором новых идей в военной политике. Тем более определять направления развития российской военной мысли. Тем не менее г-н Сердюков по собственному усмотрению, с помощью своих гражданских советников и советниц спланировал новый облик Вооруженных сил.*²³⁰ (SR 21.2.2009)

Tsyganok oli oikeassa Serdjukovin taustasta, mutta samalla paljasti kirjoituksellaan konservatiivisen näkemyksensä sotilaspolitiikan kehittämisestä. Myös hän oletti Serdjukovin olevan reformin suunnittelija ja kutsui Serdjukovia Komojedovin tavoin ”herraksi” korostaakseen ideologisia lähtökohtiaan. Tämä näkemys on todennäköisesti lähtöisin siitä, että Serdjukovin edeltäjät ovat olleet upseereita, mistä syystä on ollut ymmärrettävää ministerin olleen ensisijaisesti vastuussa kehittämisen sisällöstä. Näkemystä esittäneet tahot eivät nähneet mahdollisuutta toisenlaiseen käytäntöön. Charles Bartless on kokenut ministeri Serdjukovin otteen reformin toteuttamisessa positiivisesti. Serdjukovia edeltäneet puolustusministerit ovat perääntyneet, kun on ehdotettu laajoja tarkistuksia miesvahuuteen tai joukkorakenteisiin. Serdjukov on lähestynyt reformia liikemiehen, ei kenraalin tavoin. Hän on pulassa olevan yritysjohtajan tavoin pienentänyt, organisoimut uudelleen ja ajanut epäterveet ominaisuudet pois. Serdjukovilla on epäilemättä ollut Venäjän johdon tuki takanaan. Ilman sitä näin suurta uudistusta ei olisi mahdollista vielä läpi. (Bartless 2013, 80) Myös McDermott on todennut Serdjukovin nauttineen Putinin ja Medvedevin täyttä tukea (McDermott 2011, 17).

Sovetskaja Rossijan vastustus Serdjukovia kohtaan oli avoimen ideologista, sillä perustelut olivat ajoittain kirjoituksissa toissijaisia. Puolustusministeriön istuntoa käsittelevässä uutisessa lehti kritisoi jopa ministerin esitystaitoa ja puhetta epäselväksi (SR 19.3.2009). Serdjukovia kritisoiva diskurssi huipentui vuoden 2010 lokakuussa julkaistuuun artikkeliin *Когда же Россия избавится*

²²⁹ *Ja jos puolustusministeri hra Serdjukov ei kykene tätä ymmärtämään, sillä hän kaikesta päätellen on hyvin vähän perillä sotilasasioista, niin yleisesikunnan päällikkö armeijankenraali Makarov ja varaministerit eivät voi olla tätä ymmärtämättä. Miksi he tukevat tätä reformia?* (SR 25.12.2008)

²³⁰ *On ymmärrettävää, että ministeri-diletantti ei koulutukseltaan eikä työkokemukseltaan periaatteessa ole kyvykäs tuottamaan uusia ideoita sotilaspolitiikkaan saati määrittelemään Venäjän sotilasajattelun suunnan kehitystä. Kuitenkin hra Serdjukov omalla harkintavallallaan siviilineuvonantajien avulla on suunnitellut asevoimien uuden olemuksen.* (SR 21.2.2009)

om Сердюкова? (Milloinkohan Venäjä pääsee eroon Serdjukovista?). Artikkelin keskittyi lähes pelkästään Serdjukovin vähättelyyn. Artikkelin lopussa oli paikallisyhdistyksien vetoomuksia Serdjukovin erottamiseksi.

Этот человек не имеет авторитета ни у войск, ни у ветеранов, ни у населения. Молодежь не хочет служить под началом такого министра. Он показал неспособность руководить войсками при принуждении Грузии к миру в августе 2008 г. Мы помним как президент страны «рассказывал» министру обороны о ходе боевых действий и развитии операции, а не наоборот.²³¹ (SR 21.10.2010)

Toisaalta lehden palstoilta löytyi myös Serdjukovin puolustaja. Duuman edustaja Viktor Iljuhin²³² kritisoi Vladimir Putinia, mikä oli aineistossa hyvin harvinaista. Hän kiinnitti Sovetskaja Rossijalle epätyypilliseen tapaan huomiota siihen, että Serdjukov ei suinkaan ole syyllinen.

Но не стоит взваливать всю вину за это на министра обороны Сердюкова. Он – лишь безропотный исполнитель. Главный виновник происходящего – бывший президент и нынешний премьер Путин. Это при нем была разработана концепция данной реформы. Нынешний президент Медведев лишь автоматически ее утвердил. [...] Правительство сегодня работает против государства, а парламент отстранен от решения проблем безопасности.²³³ (SR 5.2.2009)

Edempänä tutkimuksessa osoitan (ks. luku 7.3), että Iljuhinin näkemys avainhenkilöiden rooleista oli osuva. Yleisestä lehden linjasta poikkeava lausunto kertoo lehden diskurssikäytännöistä. Lehdellä on varsin pieni toimituskunta, jolloin vierailevien kirjoittajien lausunnot eivät ole yhdenmukaisia (vrt. luku 4.2). Myös Kommersant osallistui henkilöarvostelun representointiin siteeraamalla kommunisteja. Lehti uutisoi isänmaanpuolustajien päivän kommunistisen puolueen mielenosoituksesta reformia vastaan. Lehti kertoi kommunistien Serdjukovia pilkkaavien julisteiden sisällöstä.

"Кресел офисных начальник, табуреток командир", "Распугает всех врагов голым задом Сердюков! Наклепают табуреток вместо танков и штыков".²³⁴ (KOM 24.2.2009b)

²³¹ Tällä henkilöllä ei ole auktoriteettia joukoissa, ei veteraanien eikä tavallisten kansalaisten keskuudessa. Nuoriso ei halua palvella tällaisen ministerin alaisuudessa. Hän on osoittanut kyvyttömyytensä johtaa joukkoja Georgian rauhaan pakottamisessa elokuussa 2008. Muistamme miten maan presidentti "kertoi" puolustusministerille taistelutoimien kulusta ja operaation kehittämisestä eikä päinvastoin. (SR 21.10.2010)

²³² Viktor Iljuhin (1949–2011). Kommunistisen puolueen jäsen vuodesta 1978, duuman edustaja vuodesta 1993. Iljuhin on syyttänyt sekä Mihail Gorbatšovia että Vladimir Putinia maanpetoksesta. Hänen virallinen kuolinsyynsä oli infarkti, mutta kommunistinen puolueen johto on kuvaillut hänen kuolemaansa "sangen oudoksi" ja epäillyt, että sen syissä oli "poliittisia ulottuvuuksia". (Wikipedia/Виктор Илюхин 2014)

²³³ Mutta ei kannata säilyttää koko syytä puolustusministeri Serdjukoville, hän on vain kuuliainen toimeenpanija. Tapahtuneen pääsyyllinen on entinen presidentti ja nykyinen pääministeri Putin. Nykyisen reformin konsepti on hänen alaisuudessaan kehitetty. Nykyinen presidentti Medvedev vain automaattisesti vahvisti sen. [...] Hallitus toimii nykyään valtiota vastaan, ja parlamentti on hyllytetty turvallisuuskysymysten päätöksistä. (SR 5.2.2009).

²³⁴ "Toimistosohvien esimies, jakkaroiden komentaja", Serdjukov säikäyttää kaikki viholliset takapuolta näyttämällä! Käy päälle jakkaroilla panssarivaunujen ja pistimien sijasta". (KOM 24.2.2009b)

Lisäksi uutisessa Gennadi Zjuganov²³⁵ syytti Serdjukovia maanpetturuudesta, asevoimien konkurssista ja kyvyttömästä reformista. Kommunistit kritisoivat myös valtapuoluetta. Mielenosoittajien kerrottiin käyttäneen iskulausetta ”*Vähentäessään asevoimia Yhtenäinen Venäjä - puolue nuolee Naton saappaita*” (KOM 24.2.2009a). Vedomostissa puheenvuoron sai entinen puolustusministeri Igor Rodionov,²³⁶ joka hänkin kritisoi Serdjukovia.

*Многие военные на сердюковскую реформу смотрят без оптимизма. Бывший министр обороны Игорь Родионов считает, что никакой реформы Сердюков не провел, а то, что он сделал, издевательство.*²³⁷ (VED 23.4.2012)

Henkilöarvosteludiskurssi oli luonnollisesti täysin sanomalehtien esittämää. Sovetskaja Rossija julkaisi reformin ensimmäisenä kahtena vuotena runsaasti kritisoivia kirjoituksia, joissa jännite ministeri Serdjukovia kohtaan oli erittäin suuri. Länsimaisen käytännön mukaan osa kritiikistä oli kunniaa loukkaavia. Muissa lehdissä henkilöön käypää kritisointia oli harvoin, ja koko aineistossa nousi esille vain yksi yllä mainittu pääministeri Putinia kritisoiva kirjoitus. Henkilöarvosteludiskurssi oli ideologisesti latautunut menettelydiskurssi.

5.4 Yhteiskuntasuhteisiin liittyvät diskurssit

Asevoimien ja yhteiskunnan suhteita käsitteleviä diskursseja olivat tiedotusdiskurssi ja demokratiadiskurssi. Ne olivat sanomalehtien representoimina selkeitä sotilasreformin toteutusta kritisoivia menettelydiskursseja. Niiden keskeinen viesti oli avainhenkilöiden ja yhteiskunnan välisen dialogin puute asevoimien kehittämisessä ja demokratiaan perustuvassa päätöksenteossa. Huomion arvoista on, että tiedotukseen liittyviin seikkoihin tutkimuskirjallisuus kiinnitti hyvin vähän huomiota, kun demokraattiseen päätöksentekoon liittyvät asiat olivat joidenkin tutkijoiden keskeisiä diskursseja.

5.4.1 Tiedotusdiskurssi

Tiedotusdiskurssi saavutti sanomalehtidiskursseista selkeän hegemonisen aseman, eli sitä esiintyi tutkimusaineistossa eniten. Diskurssi kritisoi asevoimien ja avainhenkilöiden tiedotuspolitiikkaa, ei

²³⁵ Gennadi Zjuganov (s. 1944). Toiminut kommunistisen puolueen puheenjohtajana vuodesta 1995. Kemiallisten joukkojen reservin eversti. (Wikipedia/Геннадий Зюганов 2014)

²³⁶ Igor Rodionov (s. 1936). Armeijankenraali evr. Toimi puolustusministerinä 1996–1997. Toiminut kommunistisen puolueen ja Rodina-puolueen duuman edustajana. (Wikipedia/Игорь Родионов 2013)

²³⁷ *Monet sotilaat katselevat Serdjukovin reformia ilman optimismia. Entinen puolustusministeri Igor Rodionov on sitä mieltä, että Serdjukov ei ole toteuttanut mitään reformia, vaan se mitä hän on tehnyt, on pilkantekoa.* (VED 23.4.2012)

niinkään reformin sisältöä. Esittelen diskurssin sanomalehdittäin. Moskovski Komsomoletsin ensireaktio sotilasreformiin oli varsin kriittinen. Reformin julkistamisen jälkeisenä päivänä julkaistu artikkeli pureutui siihen, miten reformi julkistettiin ilman kansalaiskeskustelua ja miten se ei perustu virallisiin asiakirjoihin. Nämä asiat osoittautuivat lehden keskeisiksi teemoiksi reformin kritisoinnissa koko aineistossa. Artikkelit moitti avainhenkilöitä päätösten tekemisestä suljettujen ovien takana, mutta kuitenkin myönsi, että puolustusministeriö raotti salaisuuden verhoa muutamille tarkkaan valituille median edustajille. (MK 16.10.2008) Suljettujen ovien ongelmallisuutta lehti käsitteli myöhemmin myös ministeri Serdjukovin duuman kuulemisen uutisoinnin yhteydessä (MK 12.2.2009). Lehti kuvaili reformia suureksi salaisuudeksi myös sotilaille. Maassa ei ole sotilasalan journalistiikkaa, on vain sotilaspropagandaa, jota ei uskottu edes Neuvostoliitossa. Lehti haastatteli Novaja Gazetassa kirjoittavaa Pavel Felgenhaueria, joka totesi aiheesta keskustelemisen olevan vaikeaa.

Но о чем можно говорить, если нам с вами ничего не сообщают. [...] Сложно рассуждать, не имея четких исходных данных.²³⁸ (MK 11.11.2008)

Myös seuraavassa artikkelissa lehti totesi, että sotilasreformia on sen merkittävyytensä takia analysoitava, mutta kun asiaa ei ole käsitelty julkisesti, ei ole mitään analysoida. Aihe oli siis muovautunut kahta päivää aiemmin haastatellun sanomasta toimittajan omaksi diskurssiksi. Toimittaja jatkoi kielikuvalla, joka kuvasi Kremlin toimintaa.

Есть в России такая национальная забава - военная реформа. В нее играет каждое новое поколение российских политиков, взобравшись на кремлевский олимп. Возможно, мамы этих политиков в детстве не дали им поиграться в деревянные солдатики. И вот теперь, когда они выросли и в их распоряжении оказалась настоящая армия, они начинают двигать туда-сюда сотни живых солдат, офицеров, генералов, всякий раз называя эти перемещения военной реформой.²³⁹ (MK 13.11.2008)

Kirjoittaja viittasi kuvauksellaan aikaisempien sotilasreformien epäonnistumisiin. Kirjoittajan käyttämä ilmaus *кремлевский олимп (Kremlin Olympos)* kuvaa reformin päätöksenteon periaatteita. Päätösten alkuperä on Kremlissä, joka siellä kokoontuvien käsityksen mukaan on ylijumala Zeuksen johtama jumalten koti (vrt. luku 1, luku 8). Vuoden 2009 puolustusministeriön istuntoa Moskovski Komsomolets käsitteli asialinjalla, mutta artikkelin lopuksi otti kantaa avoimuuden vaatimukseen.

²³⁸ Mutta mistä voi puhua, jos meille ei kerrota mitään. [...] On vaikeaa keskustella, kun ei ole selkeitä lähtötietoja. (MK 11.11.2008)

²³⁹ Venäjällä on sellainen kansallinen huvi kuin sotilasreformi. Sitä leikkii jokainen uusi venäläisten poliitikkojen sukupolvi kavuttuaan Kremlin Olymposille. On mahdollista, että näiden poliitikkojen äidit eivät heidän lapsuudessaan antaneet leikkiä puusotilaille. Ja nyt kun he ovat kasvaneet isoiksi ja heillä on oikea armeija, he alkoivat liikutella sinne-tänne satoja eläviä sotilaita, upseereja, kenraaleita ja kutsuvat tätä uudelleensijoittelua sotilasreformiksi. (MK 13.11.2008)

Общественная палата потребовала от Минобороны максимальной гласности в ходе проведения армейской реформы. [...] Александр Каньшин, глава Комиссии ОП по делам ветеранов, военнослужащих и членов их семей, заявил: "Любые изменения должны приводить к каким-то положительным результатам. Каков же результат нынешних преобразований? Что будет с тысячами офицеров, которых выгонят из армейского строя? Какие средства будут затрачены на эти цели? На эти и многие другие вопросы Министерство обороны так и не дало общественности ответа".²⁴⁰ (МК 18.3.2009)

Moskovski Komsomoletsin tiedotusdiskurssi väheni vuoden 2009 jälkeen (МК 4.6.2009). Lehdelle diskurssin ylläpitäminen oli luonnollinen valinta, sillä sen omistaja Pavel Gusev on yhteiskunnallisen avoimuuden vankka kannattaja (ks. luku 4.2).

Toinen reformin tiedotushaasteisiin vakavasti suhtautuva lehti oli NVO, jonka mukaan kyse ei ollut niinkään salailusta vaan siitä, että puuttui ymmärrystä tiedottamisen tärkeydestä vastarinnan laannuttamiseksi. Tämän ymmärryksen puute oli avainhenkilöiden suuri haaste.

Очевидна ошибка команды Сердюкова: офицерской массе не ясна концепция реформирования Вооруженных сил в целом. Они видят только хотя и крупные, но разрозненные мероприятия в различных составляющих военной организации государства.²⁴¹ (NVO 14.11.2008)

Kirjoitus laadittiin vain kuukausi reformin julkistamisen jälkeen, joten toimittajan näkemys oli hieman hätäinen. Luvussa kuvattujen avainhenkilödiskurssien perusteella tiedottaminen muuttui avoimemmaksi reformin edetessä. Samaa aihetta koski lehden Toimitukselta-palstan kirjoitus, jossa käsiteltiin kenraali Makarovin kieltoa paljastaa medialle reformin ongelmia ja mielialoja joukoissa. Artikkelin lopussa kirjoittaja korosti tiedotuksen merkitystä.

Но без широкого диалога армейского руководства в лице министра обороны и его заместителей с гражданским обществом, в том числе и с военной экспертной средой, без их повседневной разъяснительной работы, честных ответов в печатных и электронных СМИ на самые острые вопросы все равно обойтись не удастся.²⁴² (NVO 5.12.2008)

Ilman dialogia on lehden mukaan odotettavissa reformin vaikeimpien asioiden epäonnistuminen. NVO otti itselleen kunnian tiedotuksesta julkaisemalla laajan jutun, jossa se kokosi tähän mennessä

²⁴⁰ Kansalaiskamari vaati puolustusministeriöltä maksimaalista avoimuutta armeijan reformin toteutuksen aikana. [...] Kansalaiskamarin veteraanien, sotilaiden ja heidän perheidensä asioita käsittelevän komission johtaja Aleksandr Kašin ilmoitti: "Kaikkien muutosten tulee johtaa johonkin positiiviseen tulokseen. Millainen on tulos näistä uudistuksista? Mitä tapahtuu tuhansille upseereille, jotka ajetaan pois armeijan riveistä? Millaisia resursseja näihin tavoitteisiin käytetään? Näihin ja moniin muihin kysymyksiin puolustusministeriö ei ole antanut yhteiskunnalle vastausta." (МК 18.3.2009)

²⁴¹ Serdjukovin joukkueen ilmisevä virhe: upseerimassalle ei ole selvää asevoimien uudistamisen konsepti kokonaisuutena. He näkevät vain suuret, mutta toisistaan erilliset toimenpiteet valtion sotilasorganisaatioiden eri komponenteissa. (NVO 14.11.2008)

²⁴² Mutta ilman laajaa armeijan johdon dialogia yhteiskunnan kanssa puolustusministerin ja hänen varamiestensä toimesta, mukaan lukien myös sotilasasiantuntijapiirit, ilman heidän jokapäiväistä selvitystyötään, painetun ja sähköisen median rehellisiä vastauksia, kaikkein vaikeimpia kysymyksiä ei kuitenkaan onnistuta välittelemään. (NVO 5.12.2008)

julkisuuteen saatetut tiedot reformista. Se kritisoi avainhenkilöitä siitä, että virallisia reittejä pitkin ei kokonaisvaltaista tietoa tullut.

Общий план или концепция грядущих свершений в области военного строительства не оглашены до сих пор, что поневоле заставляет задаться вопросом: а есть ли таковые документы в законченном виде? Вот почему в "НВО" решили обобщить даже те скудные данные, которые имеются, чтобы получить хотя бы примерное представление о предстоящих переменах в одной из основных составляющих национальной безопасности нашего Отечества.²⁴³ (NVO 12.12.2008a)

Myöhemmin NVO esitteli lehdessään tiedotuskysymyksiä käsitteleviä otteita lehden internet-sivujen keskustelupalstoilta (NVO 17.4.2009). Keväällä 2009 lehti järjesti suuren pyöreän pöydän keskustelun, jonka tarkoitus lehden mukaan oli olla vastaus virallisen tiedotuksen puutteeseen (NVO 24.4.2009). Osallistujina oli kuusi asiantuntijaa, jotka ovat edustettuna aineistossa muuallakin. Lehti julkaisi keskustelun sellaisenaan (32 liuskaa), ja siinä käytiin läpi eri asiantuntijoiden toimesta lähes kaikki tutkimuksessa esiintyvät diskurssit, joten keskustelusta saa varsin hyvän läpileikkauksen tutkimusaineistosta. Edelleen syksyllä 2009 NVO odotti tiedotuspolitiikkaan muutosta, mutta ei nähnyt sellaista tapahtuvan.

Информационная политика Минобороны остается неизменной: показывать только парадную сторону армейской службы и "красивую картинку" с учений; рапортовать об успехах, хотя бы мизерных, и умалчивать о происшествиях и проблемах; маскировать повседневную жизнь и быт военнослужащих; не допускать гражданского контроля со стороны общественных организаций и СМИ; засекречивать все действия по реформированию Вооруженных сил; не допускать общения военнослужащих и СМИ. По большому счету держать миллионные Вооруженные силы в информационной тени, высвечивая только отдельные, полезные для пиара, заранее согласованные и утвержденные картинки.²⁴⁴ (NVO 9.10.2009)

Vaikka NVO:n mainitsema seikka epämiellyttävien yksityiskohtien puuttumisesta pitää osittain paikkansa, ei tutkimusaineiston perusteella avainhenkilöitä voida yksiselitteisesti tuomita ikävien asioiden salailusta. He nostivat esille ongelmia, joihin he tästä näkökulmasta katsottuna halusivat muutosta kaikkein eniten. Puoli vuotta myöhemmin lehti totesi, että puolustusministeriön tiedotuspolitiikka muistuttaa neuvostoliittolaista puoluepropagandaa. Artikkelin kirjoittaja kommentoi henkilöstöhallinnon koulutusjohtajan Tamara Fraltsovin haastattelua Eho Moskvyyin Vojennyi Sovet -ohjelmassa.

²⁴³ *Sotilassuunnittelun alalla yleistä suunnitelmaa tai konseptiä ei ole toistaiseksi julkistettu, mikä saa tahtomattaankin esittämään kysymyksen: Onko sellaisia asiakirjoja ollenkaan lopullisessa muodossa? Tämän takia NVO:ssa päätettiin yleistää jopa ne niukat tiedot, jotka ovat saatavilla, jotta saataisiin edes likimääräinen kuva edessä olevista muutoksista yhdessä isänmaamme kansallisen turvallisuuden keskeisistä komponenteista. (NVO 12.12.2008a)*

²⁴⁴ *Puolustusministeriön tiedotuspolitiikka on muuttumatonta: Näytetään vain armeijapalveluksen paraatipuoli ja "kaunis kuva" harjoituksista, raportoidaan menestyksistä, vaikka vain viheliäisistäkin ja vaietaan onnettomuuksista ja ongelmista, naamioidaan sotilaiden päivittäinen elämä ja olo, ei sallita yhteiskunnallisten organisaatioiden ja median siviilikontrollia, salataan kaikki asevoimien uudistamiseen liittyvä toiminta, ei sallita sotilaiden ja median välistä yhteydenpitoa. Suurilta osin pidetään miljoona-asevoimat informaatiovarjossa paljastaen vain yksittäisiä ja PR:n kannalta hyödyllisiä etukäteen sovittuja ja vahvistettuja kuvia. (NVO 9.10.2009)*

Армейское начальство не доверяет общественности. Общественность - руководству вооруженных сил. В такой ситуации успеха военной реформы ожидать трудно. И потому очень дорогое эфирное время на авторитетной и уважаемой радиостанции для некоторых военных руководителей и их слушателей, к сожалению, проходит впустую.²⁴⁵ (NVO 23.4.2010a)

Kirjoittaja vetosi luottamuspuolaan, mutta ei omalla kommentillaan kuitenkaan yrittänyt vähentää sitä, sillä pyrkimys dialogin käymiseen radiossa ei hänen mukaansa ollut hyödyllistä. Ajan kuluessa lehti antoi kuitenkin tunnustusta parantuneelle tiedotukselle.

*В последнее время руководство военного ведомства в лице министра обороны и начальника Генерального штаба стало несколько более открытым по отношению к гражданскому обществу. По крайней мере об этом свидетельствуют несколько встреч военного руководства с депутатами и сенаторами, с представителями общественности, а также закрытые брифинги, проведенные Анатолием Сердюковым и генералом армии Николаем Макаровым для журналистов столичных изданий. «Закрытыми» эти брифинги назывались потому, что приглашался на них ограниченный круг представителей СМИ, в том числе и негосударственных, кроме того, газетчиков просили, как принято в таких случаях по принципу *chatham house*, не делать прямых ссылок на то или иное должностное лицо, то есть не цитировать напрямую высказывание министра или НШГ, так как «разговор для сведения» и «разговор под диктофон» – это разные формы беседы с разной степенью откровенности.²⁴⁶ (NVO 19.11.2010)*

Tämän kirjoituksen myötä NVO:n tiedotusta koskeva diskurssi laantui, mutta joulukuussa 2011 lehti kritisoi vielä voimakkaasti päätöksenteon perusteena olevaa tietoa. Sen mukaan Putin oli lausunnollaan sotilaiden asunto-ongelmista paljastanut, että hänellä ei ole ollut käytettävissään riittävästi tietoa asiasta. NVO epäili, että hänellä ei ole ollut sitä muissakaan päätöksissä. (NVO 23.12.2011) Novaja Gazeta totesi, että äärimmäinen salailu ja vastuuttomuus johtavat Venäjällä missä tahansa reformissa siihen, että se jää kokeiluksi ja improvisaatioksi (NG 7.2.2011). Lehti ennusti näin ollen tämänkin reformin jäävän kokeiluksi vastoin ministeri Serdjukovin vakuutteluja siitä, että niitä ei enää tehdä (vrt. RG 12.5.2009, luku 5.2.2).

Kommersant uutisoi syksyllä 2008 aiemmin mainitusta kenraali Makarovin ohjeesta sotilasreformin tiedottamisesta, minkä mukaan reformin kulusta ja ongelmista sekä joukkojen mielialoista ei saa antaa tietoja eteenpäin. Yhteydet tiedotusvälineisiin on kielletty, ja kieltoa rikkovat upseerit

²⁴⁵ *Armeijan johto ei luota yhteiskuntaan eikä yhteiskunta asevoimien johtoon. Tällaisessa tilanteessa on vaikea odottaa reformin menestymistä. Ja siksi erittäin kalliin lähetysajan antaminen arvovaltaisella ja arvostetulla radioasemalla jollekin sotilasjohtajille ja heidän kuulijoilleen kuuluu valitettavasti hukkaan. (NVO 23.4.2010a)*

²⁴⁶ *Viime aikoina sotilasjohto on puolustusministerin ja YE:n päällikön toimesta tullut hieman avoimemmaksi suhteessa siviiliyhteiskuntaan. Tätä todistavat ainakin muutamat sotilasjohdon tapaamiset duuman edustajien, senaattoreiden, yhteiskunnan edustajien kanssa ja lisäksi Anatoli Serdjukovin ja armeijankenraali Nikolai Makarovin suljetut briiffaukset pääkaupungin lehtien toimittajille. Näitä briiffauksia kutsuttiin "suljetuiksi", koska niihin kutsuttiin rajoitettu joukko median edustajia, mukaan lukien myös ei-valtiollisia. Tämän lisäksi toimittajia pyydettiin, kuten tällaisissa tapauksissa on *Chatman house* -periaatteen mukaan tapana, olla tekemättä suoria viittauksia kehenkään virkamieheen eli siteeraamaan suoraan ministerin tai YE:n päällikön lausuntoja. Tämä siksi, että "tiedoksi tarkoitettu keskustelu" ja "keskustelu sanelukoneen kanssa" ovat keskustelun eri muotoja, joilla on eriasteinen avoimuus. (NVO 19.11.2010)*

irtisanotaan ja saatetaan rikosvastuuseen. Lehti kuitenkin muistutti, että vielä reformi ei ole herättänyt avointa vastustusta. Vain kommunistinen puolue on osoittanut valtionjohdolle ja kansalaisille avoimen kirjeen, jossa he vaativat puolustusministeri Serdjukovin eroa. Duuman puolustuskomitean varapuheenjohtaja Mihail Babitš totesi, että tähän mennessä ei ole esitelty reformin taloudellisia laskelmia, ei kokemuksia ulkomaisten asevoimien uudistumiskokemuksista, ja mikä tärkeintä, ei vakavasti otettavia perusteluja uudistuksille. (KOM 29.11.2008) Vuoden 2008 kenraali Makarovin ja ulkomaisten puolustusasiamiesten tapaamiseen Kommersant suhtautui tiedotuksellisesta näkökulmasta myönteisesti. Lehden haastatteleman puolustusasiamieskunnan edustajan mukaan tilaisuudesta sai enemmän tietoa kuin oli odotettavissa. (KOM 11.12.2008)

Izvestijassa tiedottamiseen suhtauduttiin varsin tyyneesti. Entisen ilmavoimien komentajan Pjotr Deinekinin²⁴⁷ mukaan tiedotuksessa on kuitenkin ollut ongelmia.

*Происходящее в армии идет келейно, без объяснения общественной ответственности или военным экспертам. А это может иметь весьма неприятные последствия.*²⁴⁸ (IZ 1.12.2008)

Lehti myös muistutti, että oikeuttaakseen reformia avainhenkilöiden on pitänyt kiertää sotilaspiirejä kertomassa siitä. Näissä tapahtumissa tärkeimpänä aiheena ovat olleet sosiaaliset kysymykset. Izvestija representoi presidentti Medvedevin pyynnön siitä, että upseerit kertoisivat avoimesti reformin onnistumisista.

*Наша задача - сделать Вооруженные силы компактными и эффективными, обеспечить их современным вооружением и военной техникой. На эти цели мы выделяем очень существенные суммы. Ради них нам пришлось скорректировать другие бюджетные программы. Я хочу, чтобы вы доложили мне откровенно, получается ли у нас задуманное. От этого зависит эффективность проводимых преобразований.*²⁴⁹ (IZ 26.11.2010)

Medvedev on saattanut tiedostaa haasteen tiedon kulusta (vrt. yllä NVO 23.12.2011). Luvussa 3 esittelin Pallinin näkemyksen syistä, jotka ovat johtaneet aikaisempien sotilasreformien epäonnistumiseen. Yksi syy oli Putinin halu kontrolloida kaikkea, mikä johti lopulta siihen, että hän sai hyvin vähän uskottavaa informaatiota siitä, miten sotilasreformi edistyi. Hän, tärkeimmät ministerit ja voimarakenteiden päälliköt olivat riippuvaisia informaatiosta, jota tuotti hallintokoneisto, jota he tahtoivat kontrolloida. (Pallin 2009, 174) Ottaen huomioon myös tämän

²⁴⁷ Pjotr Deinekin (s. 1937). Armeijankenraali evp, ilmavoimien komentaja 1992–1998. (Wikipedia/Петр Дейнекин 2014)

²⁴⁸ *Armeijassa tapahtuva etenee peitetyksi, ilman selittelyä yhteiskunnalle tai sotilasiantuntijoille. Ja tällä voi olla varsin epämiellyttäviä seurauksia.* (IZ 11.12.2008)

²⁴⁹ *Tehtävämme on tehdä asevoimista kompakti ja tehokas, taata sille nykyaikainen aseistus ja sotilaskalusto. Näihin tavoitteisiin me osoitamme merkittäviä summia. Näiden vuoksi meidän on täytynyt muuttaa muita budjettisuunnitelmia. Haluan, että te selostaisitte minulle avoimesti, onnistuuko se, mitä me olemme ajatelleet. Siitä riippuu toteutettujen uudistusten tehokkuus.* (IZ 26.11.2010)

soitilasreformin ulkopuolisen valvonnan vähäisyyden tilanne ei välttämättä ole aiempaa parempi. Vedomostissa Gennadi Gudkov kritisoi puolustusministeriötä siitä, että reformista tiedotetaan vasta neljä kuukautta reformin julkistamisen jälkeen.

По словам зампреда комитета по безопасности Геннадия Гудкова, Минобороны наконец-то объяснило депутатам замысел реформы, хотя это стоило сделать в самом ее начале.²⁵⁰ (VED 10.2.2009)

Aineiston perusteella Gudkovin näkemys voidaan vahvistaa. Avainhenkilöt mahdollisesti havahtuivat tiedottamisen merkitykseen vasta saamansa kritiikin jälkeen. Vedomosti ei tosin ollut yli kolme vuotta reformin käynnistymisen jälkeen vieläkään tyytyväinen tiedotukseen. Sen mukaan kyse oli salailusta.

Впрочем, о реформе мы знаем крайне мало из-за сохраненного новым руководством Минобороны режима секретности. Скрытая от общества и самих военных подготовка реформы привела к недовольству среди офицеров и контрактников. Неподконтрольной обществу остается и большая часть военного бюджета, что облегчает расхищение растущих ассигнований на оборону.²⁵¹ (VED 21.3.2012a)

Vedomosti kiinnitti huomion korruptioon, joka on ollut yleistä myös asevoimissa. Korruption esille nostaminen voi olla lähtöisin lehden länsimaisesta omistajuudesta ja pyrki avainhenkilöiden legitimitetin heikentämiseen. Muissa lehdissä korruptioon viittaavia kirjoituksia oli vähän. Ministeri Serdjukov nosti esille joissakin esiintymisissään puolustusteollisuuden korruption (KOM 19.3.2011, IZ 24.3.2011). Vaikka Venäjän johto on yleisesti ilmaissut halunsa taistella korruptiota vastaan, todellisia ponnistuksia siihen suuntaan ei aineiston perusteella ole havaittavissa.

Krasnaja Zvezda representoi tiedotusta puolustelevan lausunnon. Puolustuskomitean puheenjohtaja Viktor Zavarzin puolusteli menettelytapoja tiedotuksen suhteen.

Скажу так: Министерство обороны - это не Министерство культуры. 70-80 процентов информации носит закрытый характер. Я против того, чтобы со страниц газет подробно рассказывать о каждом поступательном шаге. Специфику должны знать специалисты, те, которые занимаются этим делом и имеют соответствующую форму допуска к секретным документам. Естественно, можно и нужно обсуждать социальные вопросы. Это и делается.²⁵² (KZ 11.2.2009)

²⁵⁰ Turvallisuuskomitean vpj. Gennadi Gudkovin mukaan puolustusministeriö on viimein selvittänyt edustajille reformin ajatusta, vaikka se olisi kannattanut tehdä jo aivan reformin alussa. (VED 10.2.2009)

²⁵¹ Muuten, tiedämme reformista äärimmäisen vähän johtuen puolustusministeriön uuden johdon säilyttämästä salailutavasta. Myös itse soitailta peitely reformin valmistelu on johtanut tyytymättömyyteen upseerien ja sopimussoitilaiden keskuudessa. Myös soitilasbudjetin suurin osa säilyy yhteiskunnalta kontrolloimattomana, mikä helpottaa puolustukseen käytettävien kasvavien määrärahojen ryöstelyä. (VED 21.3.2012a)

²⁵² Sanon tällä tavoin: Puolustusministeriö ei ole kulttuuriministeriö. 70–80 % informaatiosta on luonteeltaan suljettua. Olen sitä vastaan, että sanomalehtien sivuilta kerrotaan yksityiskohtaisesti jokaisesta otetusta askeleesta. Yksityiskohtien tunteminen kuuluu asiantuntijoille, heille, jotka työskentelevät näiden asioiden kanssa ja joilla on asianmukainen pääsy salaisiin asiakirjoihin. Luonnollisesti voi ja täytyy keskustella sosiaalisista kysymyksistä, ja niin myös tehdään. (KZ 11.2.2009)

Zavarzin turvautui perustelussaan tietoturvallisuuteen. Perustelu oli epäoleellinen, sillä tiedottaminen ei tarkoita yksinomaan salaisuuksien paljastamista. Lisäksi hän luokitteli sosiaaliset asiat sallituiksi puheenaiheiksi. Krasnaja Zvezda kiinnitti mielenkiintoisella tavalla huomiota siihen, että yhteiskunta ei ole ollut objektiivinen reformin suhteen.

*Пора уже признать, что глубокие преобразования, проходящие ныне в Вооруженных Силах РФ и других силовых структурах, все больше привлекают к себе внимание самых различных слоев российской общественности. И, к сожалению, не всегда общество оказывается объективным и справедливым в оценке этих преобразований. Следовательно, возникает острая необходимость в активном разъяснении целей и смысла всех мероприятий по переходу к новому облику Вооруженных Сил. Именно на этом еще в марте заострял внимание Президент Российской Федерации Дмитрий Медведев. А уже от того, насколько качественно будет выполнена эта задача, будет зависеть и уровень общественной поддержки всех проводимых в армии преобразований.*²⁵³ (KZ 27.10.2009)

Kirjoitus puolusteli tiedotusta ja myönsi, että presidenttikin on kiinnittänyt asiaan huomiota. Lehden näkökulmasta on ymmärrettävää, että se ei ole kokenut keskustelua reformista aina oikeudenmukaiseksi. Aineisto tukee tätä näkemystä, sillä kritiikin joukossa on kirjoituksia, joiden perustelut eivät ole faktoihin perustuvia. Ilmaisu *пора уже признать (on aika tunnustaa)* herättää kysymyksen, onko reformin aiheuttama kiinnostus tullut asevoimien tiedotuksesta vastaavalle lehdelle yllätyksenä. Se voidaan myös ymmärtää moitteena yhteiskunnalle siitä, että reformin merkitystä ei ole täysin ymmärretty. Asetelma kertoo lehden konservatiivisesta toimituksesta, joka elää osin Neuvostoliiton aikaiset diskurssikäytännöt taakkanaan. Lehden mukaan sotilasreformin onnistuminen on riippuvainen yhteiskunnan tuesta.

Sovetskaja Rossiija ja Rossijskaja Gazeta kommentoivat puolustusministeriön ja duuman puolustuskomitean kokoontumista vuodelta 2009. Ensin ilmoitettiin, että tilaisuus järjestetään duumassa, mutta tietoturvasääntöjen takia tilaisuus siirrettiin puolustusministeriöön. Kirjoittajan mukaan siirto oli tarpeeton.

*Между тем ничего такого секретного в министерстве обороны нам не рассказали. Все то, что нам сообщили конфиденциально, можно запросто прочитать в газетах. Думаю, что и спецслужбы НАТО осведомлены о бедах российских Вооруженных сил лучше, чем депутаты российского парламента. Хотя никто для них закрытых брифингов не устраивает.*²⁵⁴ (SR 17.2.2009)

²⁵³ On aika tunnustaa, että Venäjän asevoimissa tällä hetkellä käynnissä olevat syvät uudistukset kiinnittävät yhä enemmän huomiota venäläisen yhteiskunnan eri kerroksissa. Valitettavasti yhteiskunta ei aina osoitautu objektiiviseksi ja oikeudenmukaiseksi arvioidessaan näitä uudistuksia. Niin muodoin syntyy suuri tarve kaikkien toimenpiteiden, tavoitteiden ja ajatusten aktiiviseen selvittämiseen muutoksessa kohti asevoimien uutta olemusta. Juuri tähän Venäjän presidentti Dmitri Medvedev kiinnitti huomion jo maaliskuussa. Siitä, miten laadukkaasti nämä tehtävät toteutetaan, riippuu myös yhteiskunnan tuen taso kaikille armeijan toteutetuille uudistuksille. (KZ 27.10.2009)

²⁵⁴ Sitä vastoin mitään sellaista salaista ei meille puolustusministeriössä kerrottu. Kaikki se, mitä meille ilmoitettiin luottamuksellisesti, voidaan lukea sanomalehdistä. Luulen, että jopa Naton erikoispalvelut ovat tietoisia Venäjän asevoimien murheista paremmin kuin Venäjän parlamentin edustajat, vaikka heille ei kukaan järjestä suljettuja бриффauksia. (SR 17.2.2009)

Sovetskaja Rossijan lisäksi myös Rossijskaja Gazeta representoi viittauksen ulkomaiseen tiedustelupalveluun. Se uutisoi eri puolueiden reaktioista tilaisuuteen, ja kommunistien mielestä tilaisuuden olisi pitänyt olla avoin, sillä heidän mukaansa CIA tietää aiheesta enemmän kuin puolustusministeri Serdjukov. Rossijskaja Gazetan toimitus itse kuvaili tilaisuutta avoimeksi ja vakavaksi. (RG 12.2.2009) Tiedustelupalvelu nousi esille myös Moskovski Komsomoletsissa. Sen toimittajan ja upseerin välinen keskustelu asevoimista Zapad-harjoituksen toimittajavierailun aikana sai upseerin epäilemään toimittajan työskentelevän CIA:ssa (MK 9.10.2009).

Sotilasreformin kritisointi tiedotusdiskurssin avulla oli varsin yleinen tapa sanomalehdille. Sitä representoivat kaikki avainhenkilöitä lähtökohtaisesti kritisoivat sanomalehdet. Reformia puoltavia tiedotusdiskurssin lausumia oli vähän, mutta useilla avainhenkilöiden muilla diskursseilla oli reformia puoltava tiedotuksellinen funktio. Tiedotusdiskurssin representointi painottui aineiston tarkastelujakson alkupuolelle. Sanomalehdet saattoivat kokea tiedotuksen reformin edetessä parantuneen, tai aihe koettiin loppuun kolutuksi. Sosiaalisen käytännön kannalta on keskeinen kysymys, onko tiedotusdiskurssi kokonaisuutena oikeutettua. Venäläiselle puolustus suunnittelulle on Neuvostoliiton ajoista lähtien ollut tyypillistä toiminnan salaaminen (Herspring 2006, 15), joten ennakoivaa viestintää ei ole nähty luonnollisena osana strategista johtamista. Vaikka aineistosta ei pystynyt erottelemaan erillistä avainhenkilöiden tiedotusdiskurssia, oli heitä tukevissa sanomalehdissä haastatteluja ja keskusteluja, joissa johtajien lausunnot julkaistiin sanasta sanaan eikä niissä arkojakaan asioita vältelty. Tässä mielessä ei avainhenkilöitä voida yksioikoisesti moittaa osallistumattomuudesta keskusteluun, vaikka he itse ovat valinneet esittämänsä diskurssit. Venäläisen yhteiskunnan ja median vaatimukset olivat varsin korkealla. Tietoa päätöksenteon perusteista ja yksityiskohdista haluttiin verrattain paljon, mikä kertoi luottamus pulasta avainhenkilöitä kohtaan ja synnytti tiedotusdiskurssin varsin suuren jännitteen heidän diskurssijärjestystään kohtaan.

5.4.2 Demokratiadiskurssi

Kriittisten sanomalehtien representoima demokratiadiskurssi liitti sotilaspolitiikan päätöksenteon yhteiskunnan demokratiakehitykseen. Diskurssi kritisoi sotilasreformin toteutustapaa ja päätöksentekomenettelyä. Demokratian puute on ollut myös useiden tutkijoiden keskeinen aihe Venäjän asevoimia koskevissa tutkimuksissa (esim. Blank 2011, Brannon 2009). NVO nosti esille useaan otteeseen demokratian puutteen sotilasreformin valmistelussa, mikä oli luonnollista sen

ideologioiden kannalta (vrt. luku 7.1). Lehdellä oli opettavainen sävy demokratian toiminnasta sotilaspolitiikassa jo ennen reformin julkistamista.

Армия в принципе не может иметь собственной политической воли (если, конечно, страна не является военной диктатурой), она выполняет решения, принятые политическим руководством. Только оно определяет цели и задачи военного строительства, только оно пишет соответствующие концепции, военные лишь детализируют их выполнение. Политическое же руководство осуществляет постоянный контроль за тем, как военные выполняют его приказы.²⁵⁵ (NVO 8.8.2008)

Näin ollen NVO epäili, että sotilasreformi toteutetaan asevoimien poliittisen tahdon mukaan ja maan poliittisella johdolla ei ole valtaa puolustus suunnittelussa. Tutkimusaineisto osoittaa, että sotilasreformilla on ollut sekä presidentti Medvedevin että pääministeri Putinin tuki, joten NVO:n näkökulma oli kyseenalainen. Poliittisen johdon tuki ei tosin tee sotilasreformista demokraattisin perustein toteutettua. Lehti kritisoi myös duumaa siitä, ettei se toteuta sille kuuluvaa tehtävää asevoimien valvonnasta.

Военную реформу без законодательного обеспечения проводить рискованно. Тут парламентариям и карты в руки. Но пока только фракция КППФ выражает протест. Однако не выдвигает законодательные инициативы, а готовится возглавить массовые выступления увольняемых военнослужащих...²⁵⁶ (NVO 19.12.2008a)

Lehti moitti puolueita siitä, että ne eivät ole käyttäneet niille suotua mahdollisuutta kyseenalaistaa reformia. Kommunistitkin ovat tehneet sen lehden mukaan väärällä tavalla. Keväällä 2009 NVO julkaisi Moskovan kauppakorkeakoulun (*Высшая школа экономики*) tutkija Aleksei Portanskin kirjoituksen reformista.

Военную реформу никогда не проводит и не может провести лишь военное ведомство. Ею занимается государство в целом: в подготовку и реализацию реформы должны быть вовлечены соответствующие министерства и ведомства, а также общественные организации, например Комитет солдатских матерей. Военная реформа - мероприятие, по масштабности сравнимое разве что с пятилетними планами развития народного хозяйства в советскую эпоху. При этом широкая гласность и общественная поддержка абсолютно необходимы для ее успеха. Режимы "закрытых думских заседаний" здесь неуместны.²⁵⁷ (NVO 13.3.2009)

²⁵⁵ Armeijalla ei periaatteessa voi olla omaa poliittista tahtoa (jos tietysti maa ei ole sotilasdiktatuuri), se toteuttaa poliittisen johdon tekemiä päätöksiä. Vain poliittinen johto määrittelee tavoitteet ja tehtävät puolustus suunnittelulle, vain se kirjoittaa asianmukaiset konseptit, sotilaat vain täsmentävät sen toteutusta. Poliittinen johto kontrolloi jatkuvasti sitä, miten sotilaat toteuttavat sen käskyjä. (NVO 8.8.2008)

²⁵⁶ Sotilasreformin toteuttaminen ilman lainsäädännöllistä turvaa on riskialtista. Tässä annetaan kortit parlamentaarisille. Mutta toistaiseksi vain kommunistinen puolue on osoittanut vastustusta. Mutta sekään ei aseta lakialoitteita vaan valmistautuu johtamaan irtisanoitujen sotilaiden massaesiintymisiä... (NVO 19.12.2008a)

²⁵⁷ Sotilasjohto ei toteuta eikä voi toteuttaa sotilasreformia. Sen toteuttaa valtio kokonaisuutena: Reformin valmistelussa ja toteutuksessa täytyy olla mukana asianomaiset ministeriöt ja hallinnot, mutta myös yhteiskunnalliset organisaatiot, kuten sotilaiden äitien komitea. Sotilasreformi on toimenpide, joka laajuudeltaan on verrattavissa neuvostoaikakauden maatalouden kehittämisen viisivuotissuunnitelmaan. Sen lisäksi laaja avoimuus ja yhteiskunnallinen tuki ovat ehdottoman välttämättömiä menestymiselle. "Suljettujen duumaistuntojen" tapa on tässä sopimatonta. (NVO 13.3.2009)

Portanski otti voimakkaasti kantaa muun yhteiskunnan osallistumiseen reformin toteutuksessa. Kansalaisjärjestöt, esimerkkinä mainitut sotilaiden äidit, tulisi ottaa mukaan asevoimien kehittämiseen, tässä tapauksessa todennäköisesti suunnittelemaan sosiaaliin kysymyksiin liittyviä asioita. Portanskin kirjoitus kertoo epäluottamuksesta avainhenkilöitä kohtaan. Yleisesti NVO oletti, että sotilasreformin toteutus onnistuu parhaiten sen kuvaamalla tavalla. Lehti peilasi venäläisiä käytäntöjä länsimaisiin, joiden tavoittelemisen on heidän mukaansa arvokasta. Tämä oli lehden ideologian mukaista, mutta opettava sävy vähensi ajoittain sen tehokkuutta.

Sovetskaja Rossijan julkaisemassa duuman edustaja Vladimir Komojedovin kirjoituksessa nousi esille se, että vasta puoli vuotta reformin alkamisesta asia esiteltiin duumassa (SR 17.2.2009). Hieman myöhemmin lehdessä puolusteltiin kommunistista puoluetta ainoana reformin todellisena oppositiovoimana.

Кстати, КПРФ – единственная партия, которая заняла четкую и публично выраженную позицию по вопросу о военной реформе. Другие партии, включая претендующих на патриотичность – такие, как «Справедливая Россия», не говоря уж о «Единой России», предпочитают помалкивать.²⁵⁸ (SR 18.6.2009)

Myös muut aineistossa esiintyvät seikat tukevat mainittua kommunistisen puolueen asemaa. Tämä voidaan liittää keskusteluun Venäjän puoluekentästä ja todellisesta oppositiosta. Vaikka yhteiskunnasta on tunnistettavissa demokraattiset instituutiot (esim. Applebaum 2013), niiden käytännöt eivät tämän tutkimuksen valossa täytä demokratian vaatimuksia. Asetelma herättää kysymyksen venäläisen parlamentaarisen demokratian tilasta. Duumassa on yksi puolue, joka kyseenalaisti reformin, mutta tutkimuksen analyysin perusteella sen asema vaikutti olevan enemmän näytöksellinen kuin todellinen oppositio. Novaja Gazeta käytti demokratiadiskurssia todetessaan siviilivalvonnan puutteen olevan uhka asevoimille itselleen.

Но без подчинения Вооруженных сил и прочих силовых структур институтам гражданского общества, повышение боевой готовности несет в себе существенную угрозу. Если элитные боевые части можно использовать в личных интересах, то в будущем какой-нибудь энергичный генерал или даже полковник может воспользоваться ситуацией и отпраздновать свое 18 брюмера.²⁵⁹ (NG 28.9.2009)

Novaja Gazeta viittasi brumairekuun 18. päivän sotilasvallankaappaukseen Ranskassa vuonna 1799. Lehden arvio vallankaappauksen mahdollisuudesta on kuitenkin täysin teoreettinen. Toteutuakseen

²⁵⁸ *Kommunistinen puolue on muuten ainoa puolue, joka on ottanut tiukan ja julkisesti ilmaistun aseman sotilasreformin kysymyksiin. Muut puolueet, mukaan lukien patrioottisuutta teeskentelevät, kuten Oikeudenmukainen Venäjä puhumattakaan Yhtenäisestä Venäjästä, ovat katsoneet parhaaksi pitää suunsa kiinni. (SR 18.6.2009)*

²⁵⁹ *Mutta ilman asevoimien ja muiden voimarakenteiden instituutioiden alistamista siviilyhteiskunnalle taisteluvälmiuden kohottaminen luo oleellisen uhkan itselleen. Jos eliittisiä taisteluosastoja voi käyttää henkilökohtaisiin intresseihin, niin tulevaisuudessa joku energinen kenraali tai jopa eversti voi käyttää tilaisuutta hyväkseen ja juhlia omaa brumairekuun 18. päivää. (NG 28.9.2009)*

se vaatisi poikkeukselliset olosuhteet, eikä olisi varmaa, että lehden esittämä siviiliyhteiskunnan kontrolli asevoimista kykenisi sellaisen estämään. Vedomosti käytti demokratiadiskurssia kertoessaan reformin poliittisista syistä. Lehti nosti esille pääministeri Putinin ja presidentti Medvedevin roolit reformin toteutuksessa.

Эти метания объясняются тем, что реформа происходит в авторитарном государстве. Никто не озабочен тем, чтобы объяснить обществу необходимость такой реформы. Ведь для ее проведения достаточно поддержки двух первых лиц государства и она должна отвечать интересам заказчиков. Но отсутствие общественной поддержки грозит тем, что тандем может прекратить реформы в тот момент, когда решит, что они чреватые политическими рисками.²⁶⁰ (VED 6.4.2011)

Vedomosti teki varsin osuvan huomion, mistä reformin onnistumisessa on kyse. Tämä kirjoitus kumosi väitteen, jonka mukaan maan poliittinen johto ei johtaisi asevoimia. Tätä näkemystä tukee myös muu tutkimusaineisto ja luvussa 7.3 tehdyt havainnot. Asiaa tarkasteltaessa pidemmällä perspektiivillä taaksepäin on Putinin ja Medvedevin keskeinen rooli juuri sitä, mitä asevoimat ovat kaivanneet sotilasreformien onnistumiseksi. Luvussa 3.1 todettiin, että presidentin johtajuus on avain sotilasreformin onnistumiseen siirtymätilassa olevassa valtiossa kuten Neuvostoliitossa tai Venäjällä, joissa poliittiset rakenteet heikkenevät ja muuttuvat. Presidentin on astuttava tähän tyhjiöön ja osoitettava johtajuutta riittävästi varmistaakseen ylimmän sotilaallisen johdon muutokset onnistuneesti kohti uutta järjestelmää. (Herspring 2006, 2–3). Mikäli tällaista johtajuutta ei olisi osoitettu, olisivat tulokset saattaneet olla samanlaisia kuin Venäjän aiemmissa reformiyrityksissä. Vedomosti käsitteli aineiston viimeisessä artikkelissaan sitä, mitä Medvedevin ilmoitus reformin päättymisestä oikeastaan tarkoitti. Lehti nosti esille sen, minkä tiedon varassa kenraalit perustelivat päätöksistään. Lehti käytti lopuksi demokratiadiskurssia johtopäätöksistään.

Перечень проблем, которые надо решить, может быть продолжен. А это значит, что «практически завершенную» военную реформу предстоит еще долго продолжать. А поскольку есть опасение, что среди тех, кто будет руководить военным строительством, могут оказаться люди, не знающие фактического состояния дел или намеренно искажающие факты, то без гражданского контроля завершение военной реформы в интересах общества опять могут «замотать».²⁶¹ (VED 28.4.2012)

Sanomalehdet esittivät varsin väkevää kritiikkiä sotilasreformin päätöksenteosta liittäen sen maan demokratiakehitykseen. Pääosin diskurssissa vaadittiin asevoimille yhteiskunnan valvontaa ja usein

²⁶⁰ Nämä heitot selittävät sitä, että reformi tapahtuu autoritaarisessa valtiossa. Kukaan ei ole huolissaan siitä, että selitettäisiin yhteiskunnalle tällaisen reformin välttämättömyyttä. Sen toteuttamiseksihan riittää valtion kahden ylimmän henkilön tuki, ja reformin täytyy vastata tilaajien intressejä. Mutta yhteiskunnan tuen puuttumisen uhkana on se, että tandem voi lopettaa reformin sinä hetkenä, kun päättävät, että siihen liittyy poliittisia riskejä. (VED 6.4.2011)

²⁶¹ Lista ongelmista, jotka täytyy ratkaista, voi pidentyä. Ja se tarkoittaa, että ”käytännössä toteutettua” sotilasreformia täytyy jatkaa vielä pitkään. Jos kerran on vaara, että puolustus suunnittelua johtavien joukossa voi olla ihmisiä, jotka eivät tiedä asioiden todellista tilaa tai tahallaan vääristeltyjä faktoja, niin yhteiskunnan intresseissä ilman siviilikontrollia toteutettu sotilasreformi voi taas ”alkaa puistattaa päätä”. (VED 28.4.2012)

demokratiavaje liitettiin salailuun ja puutteelliseen tiedotukseen, jotka synnyttivät jännitettä avainhenkilöiden diskurssijärjestyksestä kohtaan. Johtopäätöksenä yhteiskuntasuhteisiin liittyvien diskurssien analyysin perusteella voidaan todeta olevan epätodennäköistä, että tiiviimmällä dialogilla yhteiskunnan kanssa tai edes näennäisellä parlamentaarisella valvonnalla olisi ollut vaikutusta reformin kulkuun. Avainhenkilöiden vahvaan asemaan ja käsitykseen sotilasreformin tavoitteiden saavuttamisesta ei sisälly heidän mielestään tarpeetonta tai ylimääräistä dialogia yhteiskunnan kanssa tai kaikkien mielipiteiden huomioimista. Sellainen he todennäköisesti olettivat johtavan valtakamppailuihin, joita on historiassa sotilasreformien suhteen nähty ja jotka saattaisivat kyseenalaistaa heidän legitimitettinsä.

5.5 Yhteenveto tutkimusaineiston diskursseista

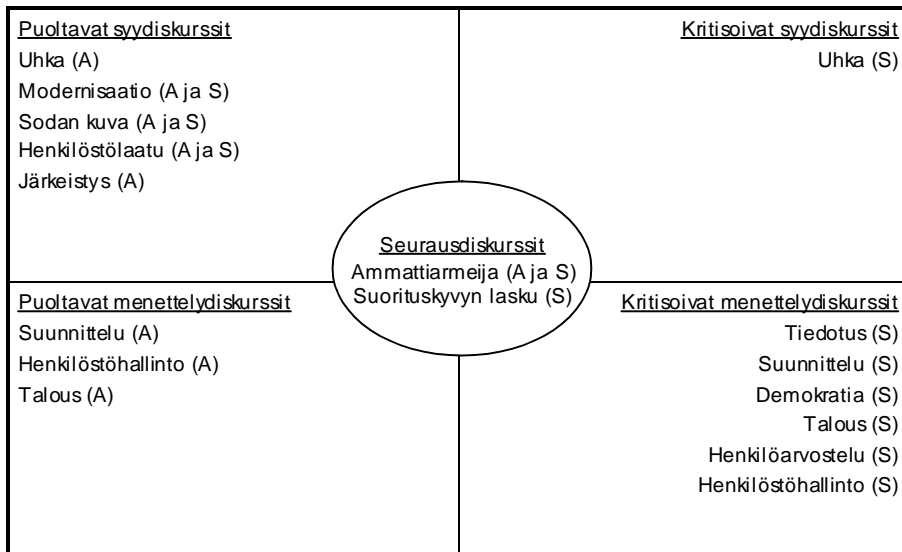
Luvun tavoitteena oli yksilöidä ja analysoida sotilasreformin avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskursseja ja luoda tutkimusasetelman mukaiset diskurssijärjestykset. Analyysin keskiössä olivat ensisijaisesti reformia oikeuttavat ja kritisoivat diskurssit. Kykenin yksilöimään 13 eri aihetta käsittelevää hegemonisoitunutta diskurssia, jotka muodostivat avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestykset. Reformin avainhenkilöt käyttivät oikeutuksena sotilasreformille ensisijaisesti viittä syytä: Uhkien lisääntymistä, sodan kuvan muutosta, asevoimien kalustollista ja toiminnallista jälkeenjääneisyyttä, henkilöstön osaamisen alhaista tasoa ja tarvetta toiminnan järjestykseen. Uhkien ja sodan kuvan muutokseen liittyvät syyt eivät ole lähtöisin ensisijaisesti asevoimista itsestään, minkä seurauksena niitä voidaan pitää osittain poliittisesti latautuneina. Etenkin uhkadiskurssin representoimiseen liittyi suurvaltastatuksen vahvistamista sisä- ja ulkopoliittisesti, sillä julkilausuttujen uhkien (Nato ja Yhdysvallat) ja toteutettujen toimenpiteiden suhde ei vaikuttanut olleen täysin tasapainossa. Tosin avainhenkilöt osoittivat varautuvansa kaikkiin mahdollisiin uhkiin, joihin myös Nato ja Yhdysvallat edelleen sisältyvät. Uhkien mahdollista uudelleenpriorisointia he eivät kuitenkaan osoittaneet julkisesti, sillä se olisi voinut olla legitimitetin kannalta epäsuosiollista. Sodan kuvan muutosta kenraali Makarov vertasi asevoimien suorituskykyyn ja totesi niiden olevan epätasapainossa. Sodan kuva on kehittynyt nopeammin kuin Venäjän asevoimat ja sen henkilöstön osaaminen, joihin henkilöstölaatudiskurssi viittasi. Asevoimien kalustollisen ja toiminnallisen jälkeenjääneisyyden korjaamisen oikeutukseen he käyttivät modernisaatio- ja järjestyksediskursseja. Modernisaatiodiskurssi on reformin asevoimien sisäisistä syistä vähiten epämiellyttävä, joten sen representointi on legitimitetin kannalta vähiten haitallista.

Keskeisiä avainhenkilöiden representoimia reformin toteuttamistapaan liittyviä oikeutusdiskursseja oli kolme. Henkilöstön asialliseen kohteluun liittyvä oikeuttaminen oli runsasta, sisäpoliittisesti latautunutta ja suosiollista. Reformin yhtenä tavoitteena oleva sotilasammattin arvostuksen kohottaminen tähtää yhtäältä asevoimien rekrytointitilanteen vahvistamiseen, toisaalta avainhenkilöiden legitimitettiin vahvistamiseen asevoimien henkilöstön keskuudessa. Avainhenkilöt kokivat välttämättömäksi oikeuttaa reformin toteutusta vakuuteluilla, että se on huolellisesti suunniteltu. Tämä toimi reaktiona suunnitteleamattomuuteen viittaavalle kritiikille, mutta myös heidän myöntämälleen seikalle, että reformi aloitettiin ilman julkisia virallisia strategialinjauksia. Talousdiskurssi oli ensisijaisesti reaktio huoleen kansainvälisen talouskriisin vaikutuksista. Avainhenkilöiden diskurssijärjestyksen oikeuttamiseen liittyvistä diskursseista hegemonisen aseman saavuttivat henkilöstöön ja modernisaatioon liittyvät diskurssit.

Avainhenkilöiden oikeutusdiskurssit vaikuttivat johdonmukaisilta ja harkituilta. Aineisto ei anna syytä olettaa, että he käyttivät perusteluita, joihin eivät itse uskoneet. Lausunnoissa ei ilmennyt suuria irtiottoja yhtenäisyydestä ja lojaaliudesta muita avainhenkilöitä kohtaan. Tämänkaltaista johdonmukaisuutta olisi tuskin mahdollista noudattaa ilman suunnittelua niin sotilasreformin sisällön kuin diskursiivisen käyttäytymisen osalta. Avainhenkilöistä Vladimir Putinilla oli selvästi muita pienempi rooli diskurssien representoinnissa, mutta ei jäänyt epäselväksi, että hän tuki reformia täysin. Hän osallistui eniten pääministerin rooliin kuuluvan puolustusteollisuuden käsittelemiseen. Asetelma loi vaikutelman, että poliittisen legitimitettinsä vuoksi hän vältteli epämiellyttävien aiheiden käsittelemistä ja antoi likaisen työn alaisilleen, joihin tässä tapauksessa sisältyi myös muodollisesti hänen yläpuolellaan oleva presidentti Medvedev. Tätä problematiikkaa käsittelemme yksityiskohtaisemmin luvussa 7.3.

Sanomalehtien asemoituminen suhteessa avainhenkilöihin jakaa sanomalehtien diskurssijärjestyksen reformia puoltaviin ja kritisoiviin diskursseihin. Eniten puoltavia diskursseja esittivät luonnollisesti Rossijskaja Gazeta ja Krasnaja Zvezda, jotka toistivat lähinnä avainhenkilöiden lausuntoja ja tekivät vähiten toimitusten omia kannanottoja. Kriittisimmin reformiin suhtautuivat Sovetskaja Rossija ja NVO. Yksityiskohtaisemmin käsittelemme sanomalehtien asemoitumista luvussa 7.1. Yhteiskunnassa vallinnut yhteisymmärrys reformin välttämättömyydestä loi tilanteen, jossa suurin osa sanomalehtien kriittisistä diskursseista keskittyi kritisoimaan reformin toteutusta, ei sen olemassaoloa eikä näin ollen syytä. Toteutuksen kritiikki keskittyi tiedotuksen puutteeseen, epäilyksiin reformin valmisteluprosessista ja demokraattisesta päätöksenteosta sekä selvästi ideologisesti latautuneeseen avainhenkilöiden arvosteluun. Syyt reformille nähtiin

sanomalehdissä melko yhtenäisesti avainhenkilöiden kanssa. Venäjän kohtaamat uhkat sanomalehdet näkivät hieman avainhenkilöitä yksioikoisemmin, mutta asevoimien modernisaatiovaatimuksiin ne suhtautuivat varsin vakavasti. Luvussa toteutettua diskurssijärjestysten analyysiä havainnollistan alla olevalla nelikentällä.

Kuva 5: Diskurssijärjestysten diskurssien asemoituminen (A: Avainhenkilöt; S: Sanomalehdet)

Kuvasta käy ilmi syy- ja menettelydiskurssien keskinäinen suhde ja niiden representointiin osallistuneet tahot. On kuitenkin huomioitava, että sanomalehtiä ei voida tässä yhteydessä käsitellä kokonaisuutena, sillä ne suhtautuivat avainhenkilöiden legitimizeettiin eri tavoilla. Sotilasreformin kritisointiin sanomalehdet käyttivät vain yhtä syydiskurssia, jota avainhenkilöt käyttivät vastaavasti oikeuttamaan reformia. Menettelydiskursseja oli kuusi, joista pelkästään kritisoivia kolme. Huomion arvoista on, että modernisaatio, sodan kuva ja henkilöstölaatu olivat myös sanomalehtien näkökulmasta reformia puoltavia diskursseja, mikä tukee näkemystä yhteiskunnan yksimielisyydestä sotilasreformin tarpeeseen.

Yllä kuvattu asemointi antaa mahdollisuuden pohtia, mitä diskurssijärjestyksistä puuttuu. Olen aiemmin todennut sen haasteelliseksi tehtäväksi, ja tämä kritiikki vaikuttaa osuvalta myös tämän tutkimuksen näkökulmasta. Kun aineistoon on valittu tietynlainen otanta tietyn tutkimusasetelman perusteella, jää aineiston ulkopuolelle jääneiden diskurssien pohdinta arvioksi. Venäjän sotilasreformin oikeutukset vaikuttavat olevan varsin yleismaailmallisia. Tämä kyseenalaistaa sen,

että aineiston ulkopuolelle jääneet diskurssit olisivat jotenkin erityisiä Venäjän kontekstissa. Joidenkin diskurssien sisällä vallitsevaa poissaoloa pohdin jo jonkin verran kunkin diskurssin kohdalla. Kokonaisten diskurssien osalta esimerkkinä voidaan todeta, että muita valtioita uhkailevia tai vähätteleviä diskursseja ei diskurssijärjestyksiin sisällynyt, vaikka Venäjän lausunnot ja toiminta tällaisiksi usein koetaan. Vaikka suurvalta-asemaan viittaavia lausuntoja diskurssien sisällä esiintyi, en kyennyt aineistosta osoittamaan erillistä suurvaltadiskurssia, mikä olisi saattanut olla analyysin lähtöoletus. Tunteisiin vetoavaa kansallisen yhtenäisyyden tai isänmaallisuuden diskurssia ei myöskään esiintynyt, mikä viittaisi Venäjän sisäisen hajoamisen uhkakuvaan. Venäjän liittolaisuuksiin liittyviä diskursseja ei niin ikään esiintynyt. Avainhenkilöt eivät myöskään teeskennelleet perustavan päätöksiään demokraattiseen päätöksentekoon, vaikka sanomalehdet heitä siitä kritisoivat.

Sotilasreformin uutisoinnissa ei vältely yhteiskunnalle kipeitä aiheita. Niitä toivat esille sekä avainhenkilöt että sanomalehdet. Suhtautumiseroissa kipeisiin aiheisiin kyse oli lähinnä siitä, mikä sanomalehti tai kuka kaunisteli tilannetta vähiten. Ei voida kuitenkaan todeta, että keskustelu sanomalehtien palstoilla olisi täysin avointa ja vapaata. Sanomalehdet eivät viitanneet avainhenkilöihin kritisoidessaan reformin toteutusta. Poikkeuksen tekivät vain Sovetskaja Rossija ja kommunistinen puolue, joiden kritiikki ministeri Serdjukovia kohtaan oli vahvasti ideologista. Kriittiset sanomalehdet pitivät reformiin liittyviä päätöksiä yleisesti tehtyinä, eivät tiettyjen henkilöiden tekeminä. Sanomalehdet ovat saattaneet ymmärtää toisenlaisen käytännön seuraukset, jotka voisivat aiheuttaa haittaa sanomalehdille ja niiden liiketoiminnalle. Luvussa 4 todettua itesesensuuria näin ollen siis vaikutti esiintyvän. Sanomalehdet käyttivät yleisesti asiantuntijoita ottaessaan kantaa reformiin puoltavasti tai kritisoivasti. Tämä diskurssikäytäntö kertoo sanomalehtien toimituksen perehtyneisyyden puutteesta aiheeseen ja siitä, että tällä tavoin sanomalehti kykenee tarvittaessa sanoutumaan irti lausunnoista. Kokonaisuutena sanomalehtien kirjoittelua voidaan pitää pääosin loogisena ja kykenevänä vahvistamaan tai heikentämään avainhenkilöiden legitimitettä.

6 SOTILASREFORMIN DISKURSIIVISEN RAKENTUMISEN IDEOLOGISIA LÄHTÖKOHTIA

Tutkimukseni viitekehyksessä avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestysten välille syntyy jännitettä ideologisten lähtökohtien vaikutuksesta. Luvun tavoitteena on analysoida ideologisia lähtökohtia, joita tutkimusaineistosta on mahdollista osoittaa. Ideologioihin ja valtaan liittyviä kysymyksiä on faircloughilaisessa diskurssianalyysissä luonnotonta eritellä toisistaan ja analysoida erikseen, joten tätä ja diskursiivista vallankäyttöä koskevaa lukua 7 on syytä pitää rinnasteisina ja limittyvinä analyyseinä eikä etenevänä tutkimusprosessina.

Kuten luvussa 2.4 todettiin, ideologiaan liittyvien asioiden muuttaminen näkyviksi lisää diskurssianalyysin yhteiskunnallista relevanssia. Tällä tavoin voidaan nostaa esille vaihtoehtoisia näkökulmia asioiden kulkuun. Kannanotot eivät kuitenkaan saa jäädä pelkästään spekuloinniksi, vaan ne on pystyttävä perustelemaan suhteessa tehtyyn analyysiin. (vrt. Jokinen, Juhila, Suoninen 2004, 45) Suomalaisten tutkijoiden mukaan ideologiaan liittyvät asiat eivät välttämättä ole läsnä analysoitavassa aineistossa, vaan niitä voisi kuvata aineistoon tukeutuvan spekulatiivisen päättelyn tuloksiksi. Kyse on mahdollisuuksien maalailusta: millaisia mahdollisia asioita kyseinen diskurssi voi olla oikeuttamassa. Analyysissä vapaudutaan tällöin osittain tiukasta aineistosidonnaisuudesta (Jokinen, Juhila, Suoninen 2004, 97–98). Tässä on tämänkin tutkimuksen ideologia-analyysin punainen lanka. Sotilasreformin analyysi toimii työkaluna sotilaspolitiikan analyysille. Jos luvussa 5 pitäydyin tiukasti aineistossa, tässä luvussa on tarkoitus löytää teemoja, jotka nousevat ideologisine luonteenpiirteineen aineiston yläpuolelle, ja analysoida niiden merkitystä toiminnan ohjenuorina sosiaalisen käytännön tasolla. Yksittäinen informaation palanen sosiaaliseen käytäntöön liitettynä voi toimia signaalina jollekin kehityssuunnalle. Kun näitä signaaleja on riittävästi, on mahdollista nähdä kehityssuuntia, jotka ovat asevoimien ja yhteiskunnan analysoinnissa kestäviä aineiston tarkastelujakson jälkeenkin.

Kieli sosiaalisena toimintana rakentaa diskursseja, ja diskurssit rakentavat sosiaalista todellisuutta. Keskeistä lähestymistavassani on diskurssien ideologioita rakentava ja representoiva ominaisuus. Analyysin lähtöoletuksena on, että jokainen diskurssi kuvaa jotain ideologiaa, joten ideologia ohjaa diskursiivista käyttäytymistä. Faircloughin mukaan kaikki diskurssit ovat avoimia ideologioille, mutta se ei tarkoita, että kaikki diskurssityypit olisivat ideologisia samantasoisesti. Kaikki diskurssit

eivät ole peruuttamattomasti ideologisia. Hän on muistuttanut, että ideologia toimii naamioimalla ideologisen luonteensa, jolloin se tulee luonnollistetuksi ja automatisoiduksi. (ks. Fairclough 1995b, 82) Tämän luonnollistetun ideologian ymmärrän ”kätkeyksi agendaksi”, jonka on aiemmin todettu olevan Venäjän kontekstissa verrattain paljaana esillä (Lassila 2010, 189). Tässä mielessä ideologioiden tunnistaminen on Venäjän kontekstissa muita konteksteja helpompaa.

Faircloughin esittelemissä diskurssianalyysin vaiheissa (ks. luku 2.3.3) viimeisenä oleva *selittäminen* keskittyy diskurssikäytännön ja sosiaalisen käytännön suhteeseen (Fairclough 1989, 26). Viitekehystäni mukaan ideologiset lähtökohdat ovat yhteydessä sekä sosiaaliseen käytäntöön että diskurssikäytäntöihin. Liikun tässä ja seuraavassa luvussa Faircloughin mainitsemassa selittämisen vaiheessa ja pyrin löytämään perusteita toiminnan, tässä tapauksessa sotilaspolitiikan, selittämiseksi. Yleistajuinen kysymys luvun perustaksi on, mistä sotilaspolitiikan päätökset kumpuavat. Lähtökohtaisesti Venäjän sotilasdoktriinin ja muiden valtion strategia-asiakirjojen tulisi kertoa pitkän aikavälin suunta, jota kohti valtio on menossa ja näin ollen toimia ideologisina ohjenuorina. Ne toimivat referenssinä sille, mitä saan luvussa selville. Luvun päätelmiä voidaan pitää myös venäläisen *strategisen kulttuurin* ominaisuuksina (vrt. luku 3.1). En liitä analyysiäni muiden luomiin selitysmalleihin,²⁶² sillä haluan säilyttää tutkimukseni diskursiivisen rakentamisen näkökulman.

Toteutan luvun analyysin nostamalla tarkastelun kohteiksi neljä aihepiiriä, joiden ideologiset lähtökohdat osoitan. Valikoiduissa aihepiireissä tarkastelen suhtautumista länsimaihin, sodan kuvaan, sotilasdoktriiniin ja ydinaseeseen. Esille nostettujen aihepiirien lisäksi myös muita aiheita olisi ollut aineistosta löydettävissä. Näin ollen on tunnistettava luvun valikoiva piirre, joka todetusti on ominaista diskurssintutkimukselle. Analyysin lähtökohdaksi presidentit Medvedev ja Putin ovat antaneet lausuntoja ideologisista lähtökohdistaan. Vuoden 2011 puolustusministeriön istunnossa presidentti Medvedev kertoi Venäjän ulkopoliittisen linjan.

*Для защиты наших национальных интересов, для обеспечения безопасности граждан нашей страны Россия проводит прагматичную и миролюбивую внешнюю политику, исключаящую втягивание нашей страны в затратную гонку вооружений.*²⁶³ (KZ 19.3.2011, NVO 25.3.2011)

²⁶² Esimerkiksi putinismi on eräs selitysmalli Vladimir Putinin harjoittamalle keskusjohtoiselle politiikalle. Putinismi määritellään useasti Venäjän voimaministeriöiden eli turvallisuuspalvelun, poliisin ja armeijan vallaksi. Vaikka Venäjällä on ulkoisesti kaikki demokratian perinteiset laitokset, maata johdetaan presidentin kansliasta käsin muun muassa turvallisuuspalvelun avulla. (esim. Applebaum 2013)

²⁶³ *Kansallisten intressiemme puolustamiseksi ja maamme kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi Venäjä toteuttaa pragmaattista ja rauhantahtoista ulkopoliittikkaa, joka sulkee pois maamme sekaantumisen kuluttavaan asevarusteluun.* (KZ 19.3.2011)

Medvedev totesi Venäjän takaavan turvallisuutensa toteuttamalla pragmaattista ulkopolitiikkaa. Mitä Medvedev pragmaattisuudella tarkoitti, on analyysin kannalta keskeistä. Hän saattoi viitata käytännöllisiin seurauksiin, eli päätöksiä tehdään Venäjän hyötynäkökulma huomioiden. Käytännöllisenä seurauksena lausunnossa voidaan nähdä viittaus asevarustelun korkeisiin kustannuksiin. Tällä hän todennäköisesti tarkoitti ydinasetriadin ylläpitämisen kustannuksia. Pragmaattisuudella viitataan usein myös siihen, että poikkeuksellisissa tilanteissa toimitaan taktisesti oikein poiketen ideologiasta. Tämä tekee päätöksistä yhtäältä epäideologisia, toisaalta juuri se on ideologia päätösten taustalla. Toisen referenssin Venäjän kehitykselle antoi presidentti Putin joulukuussa 2013. Hän viittasi puheessaan muiden valtioiden liberalistisiin näkemyksiin ja viime vuosien levottomuuksiin Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa. Hän siteerasi Nikolai Berdjajevia²⁶⁴.

Конечно, это консервативная позиция. Но, говоря словами Николая Бердяева, смысл консерватизма не в том, что он препятствует движению вперед и вверх, а в том, что он препятствует движению назад и вниз, к хаотической тьме, возврату к первобытному состоянию.²⁶⁵ (Кремль 12.12.2013)

Putin totesi avoimesti konservatiivisen asenteensa ja paljasti ideologisen lähtökohtansa. Olen todennut tässä tutkimuksessa ymmärtäväni konservatiivisuudella suhtautumista asioihin neuvostoliittolaiseen tapaan. Rinnastan tämän määritelmän Putinin arvokonservatiivisuuteen,²⁶⁶ joka vaikuttaa johtavan arvototalitarismiin, jossa valtio sanelee ihmisten tavan elää. Luvussa esitetyn analyysin avulla tarkastelen, onko Medvedevin ja Putinin lausuntoihin löydettävissä perusteluja.

6.1 Suhtautuminen länsimaihin

Tämän analyysin on tarkoitus tutkimusaineiston avulla kertoa ideologioista, jotka ovat venäläisen sotilaspolitiikan taustalla suhteessa länsimaihin ja niihin liittyviin organisaatioihin, kuten Natoon ja sen jäsenvaltioihin. Luvussa 5 esittelemäni uhkadiskurssin ajatus Yhdysvalloista ja Natosta

²⁶⁴ Nikolai Berdjajev (1874–1948), ukrainalaissyntyinen kristillisyyden ja politiikan filosofi, emigroitui 1924 Ranskaan. Hän korosti filosofiassaan yksilön vapautta ja valintoja. (Wikipedia/Николай Бердяев 2013)

²⁶⁵ *Tietysti tämä on konservatiivinen asenne. Mutta Nikolai Berdjajevin sanoin konservatismiin ajatus ei ole siinä, että estetään liike eteen- ja ylöspäin, vaan siinä, että se estää liikkeen takaisin ja alaspäin, kohti kaoottista synkkyyttä, paluuta alkukantaiseen tilaan.*

²⁶⁶ Konservatiivisen asenteen voi liittää myös Putinin suhtautumiseen uskontoon, seksuaalivähemmistöihin, perhearvoihin ja valtion asemaan. Esimerkiksi Putin allekirjoitti lain, jonka mukaan ei-traditionaalisten seksuaalisten suhteiden propagandan levittäminen lasten keskuudessa on sakon uhalla rangaistavaa (РИА Новости 30.6.2013). Eräs suhtautumisen taustalla oleva pragmaattinen syy lienee Venäjän demografiaongelma, joka vaikuttaa negatiivisesti talouskasvuun ja on myös haaste asevoimille.

Venäjälle sotilaallisena uhkana asettaa analyysille lähtöoletuksen. Blank on todennut, että Venäjän näkemys ulkoisesta, lähinnä Yhdysvaltojen ja Naton aiheuttamasta uhkasta, on lähtöisin Vladimir Leniniltä. Poliittista järjestelmää uhkaavat sisäiset uhkat liittyvät leninistiseen uhka-arvioon. Nyky-Venäjällä sisäisten uhkien uskotaan olevan lähtöisin ulkoisista vastustajista. (Blank 2011, 2) Tällä ajatuksella Blank tarkoittanee sitä, että uhka-arviossa ulkoisiksi uhkiksi koetut tahot pyrkivät hajottamaan Venäjää sisäisesti ja heikentämään valtionjohdon legitimitettiin. Näin ollen Venäjän johdon on haettava ulkoisia uhkia oman legitimitettinsä vahvistamiseksi ja kansan yhtenäistämiseksi. Historiallisesta näkökulmasta asetelmassa voidaan nähdä jatkuvuutta vielä pidemmän ajan takaa. Venäläisessä yhteiskunta-ajattelussa 1830- ja 40-luvuilla muotoutuneessa slavofiili- ja zapadnikkijattelussa²⁶⁷ voidaan nähdä tutkimuskohteena olevan julkisen keskustelun siemeniä.

Edellisessä luvussa yhdeksi avainhenkilöiden keskeiseksi sotilasreformin oikeutukseksi osoittautui modernisaatio, joka on välttämätöntä vanhentuneen asevoiman suorituskyvyn palauttamiseksi. Tämä aiheuttaa tarpeen etsiä modernisaation esimerkkejä. Aineistosta paljastui selkeästi, että päätöksenteon tueksi on haettu malleja länsimaista. Tämä sitoo kehittämisen suunnan kohti länsimaisia ideoita sodan kuvasta. Avainhenkilöt eivät kokeneet tarvetta vältellä ulkomaisiin esimerkkeihin viittaavia diskursseja. Rossijskaja Gazetan sotilasreformin julkistamista koskevan uutisen ja ministeri Serdjukovin lausuntojen mukaan asevoimien henkilöstörakenteen malli on otettu huolellisen ulkomaisten asevoimien tutkimisen jälkeen (RG 15.10.2008). Hieman myöhemmin vuonna 2009 Rossijskaja Gazetan haastattelussa ministeri Serdjukov kertoi sotilaskoulutuksen uudistuksista vedoten ulkomaisiin malleihin.

*Во всех армиях мира содержат одно, два, три учебных заведения. Но они мощнейшие, охватывают буквально все воинские специальности. Есть факультет, направление, учебные группы. Но нигде под каждую специальность не отводят целый вуз.*²⁶⁸ (RG 12.5.2009)

Lausunto viittasi siihen, että venäläinen koulutusjärjestelmä on liian monimutkainen ja muualla asia on hoidettu suoraviivaisemmin, mikä antaa paremman lopputuloksen. Lausunnossa ei tosin viitattu länsimaihin vaan ulkomaihin yleisesti. Vuoden 2010 päätteeksi Izvestijan julkaisemassa ministeri

²⁶⁷ Venäläisessä filosofisessa keskustelussa 1830- ja 40-luvuilla Venäjän kohtaloa hahmotettiin ennen muuta idän ja lännen vastakkainasettelun kehyksessä. Slavofilit halusivat pitää Venäjän erillään Euroopasta. Zapadnikkien eli länsimielisten mukaan Venäjän oli seurattava eurooppalaista yhteiskuntakehitystä. Tästä keskustelusta juontuu venäläisen kulttuurin ja yhteiskuntakehityksen hahmottaminen Aasia-Eurooppa-akselilla sekä venäläisyyden ymmärtäminen idän (Aasian) ja lännen (Euroopan) vastakkainasettelun näkökulmasta. (Turoma 2011, 258–260)

²⁶⁸ *Maailman kaikissa armeijoissa on yksi, kaksi tai kolme oppilaitosta. Mutta ne ovat tehokkaita ja pitävät sisällään käytännössä kaikki sotilaalliset erikoisalat, on tiedekunta, linja, opintoryhmiä. Mutta missään jokaiselle erikoisalalle ei ole varattu kokonaista oppilaitosta.* (RG 12.5.2009)

Serdjukovin haastattelussa hän oikeutti reformia suunnitteludiskurssin avulla. Hän kommentoi Venäjän päätyneen uudensuuntaisiin johtamisrakenteisiin analysoimalla ulkomaisia esimerkkejä.

Неоднократно собирали на разном уровне совещания, консультировались с экспертами, крупными военачальниками и опять же изучали международный опыт - и американский, и натовский. Мы пытались всесторонне проанализировать ситуацию и пришли к тому, что действительно это полезно по разным причинам.²⁶⁹ (IZ 27.12.2010)

Serdjukov viittasi Yhdysvaltojen ja Naton tarjoamaan malliin, mutta ei kuitenkaan kertonut, että suunnitelmia olisi tehty näiden esimerkkien mukaisesti. Venäläisen sotilaspiirimallin on kuitenkin kommentoitu lähestyneen yhdysvaltalaisista mallia (esim. Независимое военное обозрение 7.9.2010, МК 4.5.2010 tai КОМ 21.10.2008). Syyskuussa 2010 ministeri Serdjukov vieraili Yhdysvalloissa, ja Kommersant uutisoi vierailun positiiviseen sävyyn. Artikkelissa nousi esille yhteistyöhenki ja tapaamisessa allekirjoitettu mietintö maiden sotilaspoliittisesta yhteistyöstä. Mietinnössä todettiin valtioiden kiinnostävän huomiota yhdessä turvallisuuden uusiin haasteisiin ja uhkiin. (KOM 17.9.2010) Myös NVO uutisoi vierailun positiiviseen sävyyn (NVO 24.9.2010). Ministeri Serdjukov ei yleisesti diskursseissaan representoinut länsimaita negatiivisessa valossa.

Kenraali Makarov käytti Naton jäsenvaltioita myönteisinä esimerkkeinä asevoimien henkilöstörakenteesta. Hän viittasi siihen, että venäläisen henkilöstörakenteen tulisi olla joidenkin Nato-maiden esimerkin kaltainen. Erityisesti hän mainitsi Tšekin ja Puolan tarjoaman esimerkin.

Начальник Генерального штаба Вооружённых Сил также сообщил, что в Российской армии количество солдат, проходящих службу по призыву, в перспективе сократится до 10-15 процентов, а число военнослужащих, проходящих службу по контракту, увеличится, как это уже сделано в армиях ряда стран НАТО. Например, в вооружённых силах Чехии «срочников» примерно 10-15 процентов. [...] В качестве положительного примера организации боевой подготовки контрактников были приведены вооружённые силы Польши, где контрактники приходят на занятия по боевой подготовке в 8 утра и интенсивно занимаются до 16 часов, после чего они имеют право покинуть расположение воинской части.²⁷⁰ (KZ 29.3.2011, myös NVO 1.4.2011)

Tšekin Makarov mainitsi esimerkkinä oikeanlaisesta varusmiesten suhteellisesta määrästä ja Puolan esimerkkinä koulutuksen järjestämisestä. Niiden lisäksi hän käytti esimerkkejä sotilaiden palkoista ja sotilasammattin houkuttelevuudesta kyseisissä maissa. Makarov antoi lausunnot konservatiiviseksi todetun sotatieteiden akatemian tilaisuudessa. Makarov saattoi käyttää

²⁶⁹ Olemme kokoontuneet useasti eritasoisiin kokouksiin, konsultoineet asiantuntijoita, suuria sotilasjohtajia ja jälleen kerran tutkineet kansainvälistä kokemusta, myös amerikkalaista ja Naton mallia. Olemme yrittäneet analysoida tilanteen kaikin puolin ja päätyneet siihen, että tämä on todella hyödyllistä monista syistä. (IZ 27.12.2010)

²⁷⁰ Asevoimien YE:n päällikkö ilmoitti lisäksi, että varusmiesten määrä Venäjän armeijassa laskee 10–15 %:iin ja sopimussotilaiden määrä nousee, kuten on jo tehty monissa Nato-maissa. Esimerkiksi Tšekin asevoimissa varusmiehiä on noin 10–15 %. [...] Positiiviseksi esimerkiksi sopimussotilaiden taistelukoulutuksen organisoinnista otettiin Puolan asevoimat, jossa sopimussotilaat menevät taistelukoulutukseen klo 8 aamulla ja harjoittelevat intensiivisesti klo 16:een asti, jonka jälkeen heillä on oikeus poistua sotilasalueelta. (KZ 29.3., myös NVO 1.4.2011)

tarkoituksella esimerkkeinä Naton jäsenvaltioista sellaisia, joilla on muita enemmän yhteistä menneisyyttä Venäjän kanssa. Jonkin selkeästi länsimaan esimerkin käyttäminen olisi voinut herättää närkästyttä konservatiivisessa yleisössä, vaikka sellaisiakin olisi ollut löydettävissä. Noin vuotta myöhemmin Makarov jatkoi samalla teemalla. Hän käytti Moskovski Komsomoletsin haastattelussa länsimaita esimerkkinä puhuessaan sotilaiden palvelusolosuhteista.

Я смотрел, как обстоят дела с этим на Западе. [...] В основном, как у нас, - обычные казармы. У кого из солдат нет поблизости родных или имеется служебная необходимость, могут там переночевать. Питание у них тоже свободное. Солдатам выдают талоны для питания на месяц. Позавтракал - отдал талончик. На обед не пошел, талончик оставил у себя. В конце месяца лишние талоны сдает, и ему возвращают деньги. В смысле быта там все очень демократично, и я считаю, это правильно. В то же время демократия кончается, как только дело касается службы.²⁷¹ (МК 22.2.2012)

Lausunnon perusteella Makarovin mielestä palvelusolosuhteet olivat muissa maissa Venäjää paremmat. Hän käytti samassa lausunnossa myös Suomen Puolustusvoimia esimerkkinä kasarmien siisteydestä. Makarov vaikutti diskursseissaan ymmärtävän länsimaiden arvon asevoimien kehittämisen esimerkkinä. Se yhdistettynä hänen kritiikkiinsä omaa järjestelmää ja henkilöstöä kohtaan kertoo kuilusta, jota Venäjä yrittää kaventaa asevoimien modernisaatiopyrkimyksillään.

Pääministeri Putin osoitti tietyissä lausunnoissaan vähättelevää suhtautumista Yhdysvaltoja kohtaan. Krasnaja Zvezda julkaisi pitkän kirjoituksen Putinin vierailusta joukoissa vuonna 2012. Keskustelu sotilaiden kanssa julkaistiin sellaisenaan. Putin totesi Yhdysvaltojen luulevan itsestään liikoja.

К сожалению, в последние годы, надо прямо сказать, после развала Советского Союза образовался на какой-то период времени один центр силы. Или во всяком случае наши партнёры американские считали, что они являются таким эксклюзивным центром силы, который может всем всё диктовать. Вы знаете об этом, неоднократно говорил уже об этом, что мир не может быть однополюсным, он может быть только многополярным. Он будет устойчивым, если все участники международного общения будут соблюдать основополагающие принципы и нормы международного права.²⁷² (KZ 29.2.2012b)

²⁷¹ Olen katsellut, miten nämä asiat ovat länsimaissa. [...] Pääosin siellä on kuten meilläkin, tavallisia kasarmeja. Sotilaat, joilla ei ole lähellä sukulaisia tai on palvelusvelvollisuus, voivat yöpyä siellä. Ruokailu on heille myös vapaata. Sotilaille annetaan ruokailukuponit kuukaudeksi. Jos syöt aamupalan, annat yhden kupongin. Jos et mene lounaalle, kuponki jää sinulle. Kuukauden lopussa annat ylimääräiset kupongit takaisin ja saat rahat takaisin. Elämisen suhteen kaikki on erittäin demokraattista, ja luulen, että se on oikein. Sitten kun kyse on palvelusasioista, niin demokratia loppuu. (МК 22.2.2012)

²⁷² Täytyy sanoa suoraan, että valitettavasti viime vuosina Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on muodostunut jossain vaiheessa yksi voimakeskus. Tai ainakin amerikkalaiset kumppanimme ovat olleet sitä mieltä, että he ovat tällainen yksinomainen voimakeskus, joka voi sanella kaikille. Tiedätte tästä, olen usein puhunut siitä, että maailma ei voi olla yksinapainen, se voi olla vain moninapainen. Siitä tulee vakaa, jos kaikki kansainvälisen yhteisön jäsenet noudattavat kansainvälisen oikeuden perusteellisia periaatteita ja normeja. (KZ 29.2.2012b)

Putinin lausunto osoittaa hänen kannattavan moninapaista maailmaa, jossa Yhdysvallat ei kykene sanelemaan tilannekehitystä. Lausunto sisälsi hänen lähtöoletuksensa, että Yhdysvallat ei noudata kansainvälisen oikeuden periaatteita, eikä maailma ole sen takia vakaa. Venäjän pyrkimys moninapaisuuteen todettiin jo luvussa 3.1. Venäjä vastustaa Yhdysvaltojen hegemonista asemaa maailmanpolitiikassa ja haluaa edistää maailmanjärjestyksen moninapaistumista.²⁷³ Putin ei lausunnollaan osoittanut, että Venäjän pitäisi kritisoida jonkin muun kuin Yhdysvaltojen merkityksen vahvistumista maailman moninapaistumiseksi. Samassa artikkelissa Putin paljasti suhteensa länsimaiseen demokratiaan. Hänen demokratiakäsityksensä mukaan se ei ole vientituote.

Поэтому все экспорты демократии... Так называемой демократии, потому что демократию экспортировать нельзя, она должна вырасти внутри страны на собственной почве. А когда начинается экспорт чего-то, это так или иначе всё равно не приживается или приводит к каким-то уродливым явлениям, которые мы наблюдаем, скажем, в той же Ливии.²⁷⁴ (KZ 29.2.2012b)

Lausunnollaan hän kertoi, että Venäjä ei hänen aikanaan pyri kohti demokratiaa samalla tavalla, miten se länsimaissa ymmärretään. Se pyrkii kohti omaa järjestelmää, jota voidaan kutsua demokratiaksi. Putin vihjasi, että Libyan tapauksessa demokratian vienti oli Muammar Gaddafin syrjäyttämisen laukaiseva tekijä eikä esimerkiksi Gaddafin tapa hallita maataan. Viittaamalla Libyaan hän ilmaisi ärtymyksensä Yhdysvaltojen ja Naton toimintatapaan kriisien ratkaisemisessa. Kuten edempänä sodan kuvaa analysoidessa käy selville, Venäjä pyrkii luomaan samanlaista suorituskykyä, jota länsimaat käyttivät Libyassa. Putinin ärtymys voi johtua siitä, että Venäjä ei ole tällä hetkellä itse kykenevä toimimaan samoin. Maan turvallisuutta koskevassa kirjoituksessaan (RG 20.2.2012) hän paljasti ihannoivansa länsimaista käsitystä sodan kuvasta. Putinin länsimaihin viittaavissa diskursseissa oli valikoivuutta sen suhteen, miten hyödyllistä kukin aihe on Venäjän suurvaltidentiteetin ja henkilökohtaisen legitimitietin vahvistamisessa.

Tutkimuksen sanomalehdistä Sovetskaja Rossiijan diskurssit olivat kaikkein eniten avoimen kielteisiä Yhdysvaltoja ja Natoa kohtaan. Lehden mukaan Natoon on turha tuhata aikaa, joka on käytettävä suhteisiin IVY-maiden, Kiinan ja Intian kanssa.

Одновременно надо стремиться к формированию единого оборонного пространства стран СНГ. Продолжить курс на стратегическое партнерство в сфере безопасности с Китаем и вести дело к созданию такого партнерства с Индией, укреплять сотрудничество со странами исламского мира, а также с Латинской Америкой. Не надо терять время и силы на

²⁷³ Venäjä ja Kiina antoivat vuonna 1997 yhteisen julistuksen moninapaisesta maailmasta. Venäjän puolesta julistuksen allekirjoitti tuolloinen YK-suurlähettiläs, vuodesta 2004 Venäjän ulkoministerinä toiminut Sergei Lavrov. (FAS 2014)

²⁷⁴ *Siksi kaikki demokratian vienti... Niin sanotun demokratian, sillä demokratiaa ei voi viedä, sen täytyy kasvaa maan sisällä omalla maaperällä. Kun jotain aletaan viedä, se jää kuitenkin tavalla tai toisella juurtumatta tai johtaa joihinkin omituisiin ilmiöihin, mitä me näemme vaikkapa Libyassa. (KZ 29.2.2012b)*

*беспольные связи с НАТО, ибо эти связи стали ширмой для превращения последнего в мирового жандарма и вызывают озабоченность у Китая и ряда других стран.*²⁷⁵ (SR 11.2.2010)

Syyksi Yhdysvaltojen välttelemiselle Sovetskaja Rossijalle kelpasi melko perustelematon syy Natosta maailmanpoliisina. Nicholin mukaan Venäjä on vastauksena Natolle pyrkinyt rakentamaan suurempaa roolia *Kollektiivisen turvallisuuden sopimusjärjestölle* (vrt. luku 5.1.1), jonka se esittää olevan potentiaaliltaan samanarvoinen Naton kanssa (Nichol 2011, 2). Tämä tavoite on kuitenkin vahvasti julistuksellinen, eikä se vastaa tietoja, joita sotilaspotentiaalia tarkastelevat lähteet esittelevät (esim. Military Balance 2014). Rossijskaja Gazetan julkaisemassa kommunistisen puolueen kirjoituksessa puolue ehdotti 12 toimenpidettä Venäjän puolustuskyvyn turvaamiseksi. Toimenpide-ehdotusten joukossa oli avainhenkilöiden diskursssia ja länsimaista mallia vastustava ehdotus.

*Прекратить копирование западного опыта строительства Вооруженных Сил. Вернуться к проверенной структуре в виде полков, дивизий, армий и военных округов*²⁷⁶. (RG 23.11.2011)

Ehdotus vahvistaa näkemystä kommunistien konservatiivisuudesta ja Neuvostoliiton ihanteesta. Joukkorakenteessa olisi palattava Neuvostoliiton aikaan. Asemoituminen oli avoimen ideologista, eikä se ottanut huomioon olosuhteita eikä arvioinut ehdotuksen seurauksia. Tämä oli tyypillistä kommunistien diskursseille.

NVO:ssa julkaistu eversti Albert Aleksandrovin pitkä kirjoitus piti yhdysvaltalaisista esimerkkiä päätöksenteosta tavoiteltavana. Hän kävi läpi edellisten reformien tuloksettomuutta ja tämän reformin mahdollisia seurauksia. Hänen mukaansa Yhdysvalloissa on luotu tehokkaasti toimiva päätöksentekojärjestelmä.

*Не будет преувеличением сказать, что сложившаяся в России псевдоавторитарная система военного управления не имеет и не может иметь преимуществ перед демократичной и в то же время построенной на авторитетах системой военного управления, действующей в США.*²⁷⁷ (NVO 28.5.2010)

Artikkeli oli myönteinen Yhdysvaltoja kohtaan. Demokraattisen länsimaisen järjestelmän ylistys oli avointa. Kirjoittaja ei antanut Venäjälle mahdollisuuksia onnistua uudistuksissaan. NVO julkaisi

²⁷⁵ Samalla täytyy pyrkiä muodostamaan IVY-maiden yhteinen puolustustila. Täytyy jatkaa turvallisuuteen liittyvää strategista kumppanuutta Kiinan kanssa ja luoda samanlainen kumppanuus Intian kanssa. Täytyy vahvistaa yhteistyötä islamilaisen maailman ja myös latinalaisen Amerikan maiden kanssa. Ei pidä tuhлата aikaa ja voimia hyödyttömiin suhteisiin Naton kanssa, sillä niitä käytetään peittämään sitä, että Nato on muuttunut maailman santarmiksi. Se herättää huolta Kiinassa ja monissa muissa maissa. (SR 11.2.2010)

²⁷⁶ Länsimaisen kokemuksen kopiointi asevoimien suunnittelussa täytyy lopettaa. On palattava todennettuun rykmentti-, divisioona-, armeija- ja sotilaspiirirakenteeseen. (RG 23.11.2011)

²⁷⁷ Ei ole liioiteltua sanoa, että Venäjälle muodostuneella pseudoautoritaarisella sotilasjohtamisen järjestelmällä ei ole eikä voi olla etuja verrattuna Yhdysvalloissa toimivaan demokraattiseen ja samalla auktoriteettiin perustuvaan sotilasjohtamisen järjestelmään. (NVO 28.5.2010)

tämän lisäksi kirjoituksen Yhdysvaltojen tiedustelujohtajan James Clapperin näkemyksistä Venäjästä. Clapperin mukaan Venäjä jatkaa aktiivista tiedustelua Yhdysvaltoja kohtaan sen maaperällä ja kyberulottuvuudessa. Putinin presidentiksi nimittämisen jälkeen Venäjän ulkopoliittikan epäluottamuksen linja Yhdysvaltoja kohtaan jatkuu. Sotilasreformin suhteen Clapper totesi olevan mahdollista, että Venäjä onnistuu saamaan tietyissä asioissa onnistumisia, vaikka ongelmia on paljon. Sotilaallisen suorituskyvyn mielessä NVO totesi Yhdysvaltojen olevan varma suorituskykyjen tasapainosta.

Однако они уверены в том, что в случае возникновения вооруженного конфликта ВС РФ не смогут противостоять коллективным силам НАТО.²⁷⁸ (NVO 10.2.2012)

Lausunnossa lienee poliittisia ulottuvuuksia, joten siihen ei pidä suhtautua neutraalisti. Vaikka lehti representoi näin suorasanaisen lausunnon, itse artikkeli käsitteli aihetta hyvin neutraalisti. Artikkelin tavoitteena voidaan pitää pyrkimystä palauttaa venäläisten jalat maan pinnalle ja tukea NVO:n ideaalia länsimaisesta asevoimasta (ks. luku 7.1). Novaja Gazeta julkaisi puolestaan yhdysvaltalaisen Roger McDermottin (vrt. luku 3) kirjoituksen sotilasreformista. Hän totesi, että Venäjältä puuttuu kokemusta onnistuneista reformeista ja sen pitäisi ottaa enemmän mallia muista maista. Lisäksi hän muistutti, että onnistunut reformi on myös lännen intresseissä.

Неудача нынешней реформы не в интересах Запада, так как никто не хочет столкнуться с ситуацией, когда плачевное состояние Российских вооруженных сил может привести к снижению уровня ядерной безопасности.²⁷⁹ (NG 6.9.2009)

Tällaisella lausunnolla McDermott totesi, että ennustettavuus ja vakaus ovat kaikkien etuja. Epävakaata tilanne voisi johtaa arvaamattomiin seurauksiin. Lausunto viittasi enemmän yhteistyöhöhenkeen kuin vastakkainasetteluun. Julkaisemalla kirjoituksen Novaja Gazeta halusi osoittaa ymmärrystä länsimaita kohtaan. Myös Kommersant julkaisi lehdessään yhdysvaltalaisen kirjoituksen. Tom Shankerin *The International Herald Tribune*en alun perin kirjoittamassa artikkelissa esiintyi modernisaatiodiskurssia ja ylipäättään reformin merkityksen vähättelyä. Uudistusohjelma ei tullut yllätyksenä lehden siteeraamalle Yhdysvaltain puolustusministeriön nimettömälle lähteelle.

Россия традиционно делает громкие заявления о своих вооруженных силах. Эти программы уже давно находились в разработке. Ничего нового в них нет.²⁸⁰ (KOM 21.10.2008)

²⁷⁸ *Mutta he ovat varmoja siitä, että aseellisen konfliktin syntyessä Venäjän asevoimat ei kykene vastaamaan Naton kollektiiviseen voimaan. (NVO 10.2.2012)*

²⁷⁹ *Nykyisen reformin epäonnistuminen ei ole länsimaiden intresseissä, sillä kukaan ei halua joutua tilanteeseen, jossa Venäjän asevoimien surkea tila voi johtaa laskemaan ydinturvallisuuden tasoa. (NG 6.9.2009)*

²⁸⁰ *Venäjä antaa perinteisesti valtavia ilmoituksia asevoimistaan. Näitä suunnitelmia on kehitelty jo kauan. Niissä ei ole mitään uutta. (KOM 21.10.2008)*

Lähde viittasi lausuntojen julistuksellisuuteen ja tätä kautta negatiivisen ideologiakäsityksen mukaiseen vääristyneen tiedon varassa elämiseen. Kommersant asettui representoimalla artikkelin tämän väärän tietoisuuden vastapuolelle. Shanker haastatteli artikkelissa muun muassa luvussa 3 keskeisesti esillä olevaa Dale Herspringiä, joten diskurssissa korostui yhdysvaltalainen intressi. Nämä NVO:n, Novaja Gazetan ja Kommersantin julkaisemat yhdysvaltalaiset näkemykset kertovat niiden ideologisista lähtökohdista Yhdysvaltoja kohtaan. Julkaisemalla varsin analyttisiä kirjoituksia sanomalehdet tahtoivat kyseenalaistaa muiden sanomalehtien tai avainhenkilöiden yksipuolisia näkemyksiä Yhdysvalloista. Sovetskaja Rossija asettautui puolestaan selkeästi ideologisesti länsimaita vastaan.

Suhtautuminen länsimaihin voidaan yllä esitetyn perusteella jakaa kahteen osaan; asevoimien kehittämiseen ja sotilaspolitiikkaan. Asevoimien käytännön kehittämisen tasolla ministeri Serdjukov ja yleisesikunnan päällikkö Makarov representoivat diskursseja, joissa he osoittivat päätöksien tueksi haetun esimerkkejä Naton jäsenvaltioista. He paljastivat niiden esimerkin olevan sellainen, jota kohti Venäjän tulee pyrkiä. Tällaisia olivat esimerkiksi sotilaiden palvelusolosuhteet ja huollon järjestelyt. Asevoimien modernisaation nimissä toteutettu teknologian hankkiminen länsimaista²⁸¹ on osoitus siitä, että venäläiset ovat ymmärtäneet jääneensä joissain asioissa jälkeen. Tähän liittyy myös seuraavassa alaluvussa käsiteltävä suhtautuminen sodan kuvaan. Se osoittaa avainhenkilöiden ihannoivan asennoitumisen länsimaiden tapaan käydä sota. Tämänkaltaisten asioiden representointi sulkee samalla pois muiden mahdollisten esimerkkien lähteet. Kukaan avainhenkilöistä ei esimerkiksi julkisesti ehdottanut otettavan mallia Kiinasta.

Sotilaspolitiikan tasolla suhtautumisen suurin liikkeellepaneva voima on pääministeri Putin. Hänen todennäköisesti varsin syvälle juurtunut asenteensa Yhdysvaltojen politiikkaa kohtaan lienee heijastunut muun valtiojohdon diskursiivisiin representointeihin, sillä järjestelmä perustuu lojaalisuuteen. Vaikka uhkadiskurssissa Yhdysvallat ja Nato olivat vahvasti representoituja, eivät Putinin lisäksi muut avainhenkilöt osoittaneet kielteisen ideologista suhtautumista niitä kohtaan. Yhdysvallat ja Nato vaikuttivat säilyneen ennen kaikkea Vladimir Putinin ja kommunistisen puolueen uhkakuvien keskiössä. Tämä huomio yhdistettynä legitimitietin näkökulmaan tukee luvun alussa mainittua Blankin näkemystä Venäjän uhka-ajattelusta ja antaa uhkadiskurssille ideologisen lähtökohdan. Se antaa myös sisältöä Putinin omalle konservatiiviselle asenteelleen. Diskursiivisen

²⁸¹ Esimerkiksi Mistral-helikopteritukialusten hankinta Ranskasta (NG 14.9.2009) tai lennokkihankinnat Israelista (IZ 27.12.2010)

vallankäytön näkökulmasta länsimaiden representointi toisenlaisessa valossa voisi olla legitimitietin kannalta haastavaa, sillä kansa on tottunut länsimaiden uhkaan.

6.2 Suhtautuminen sodan kuvaan

Sodan kuvaa tutkineen Jyri Raitasalon mukaan kylmän sodan päättyessä kyseenalaistui vuosikymmeniä vahvistunut supervaltablokkien väliseen sotaan keskittynyt sodan kuva. Oman alueen puolustamiseksi toteutettavien laajamittaisten valtiotoimijoiden välisten sotilasoperaatioiden ja ratkaisutaistelujen sijaan 1990-luvulta alkaen länsimainen sodan kuva on siirtynyt kohti pienempiä ja oman alueen ulkopuolella toteutettavia sotilasoperaatioita, joilla ei ole selkeää yhteyttä kansallisen turvallisuuden ja oman alueen puolustamisen lähtökohtiin. (Raitasalo 2013, 217) Tämä antaa vertailukulman luvun tarkastelulle siitä, miten sanomalehdet ja avainhenkilöt suhtautuivat diskursseissaan venäläiseen sodan kuvaan ja miten sitä voidaan peilata länsimaisen sodan kuvan muutokseen. Keskityn tässä luvussa kahteen aihepiiriin: kenraali Makarovin esittämään kritiikkiin ja kuudennen sukupolven sodankäyntiin. Tämä luku liittyy kiinteästi lukuun 5.1.2, ja diskurssit sodan kuvasta limittyvät diskursseihin länsimaista.

Kenraali Makarovin esiintymiset Venäjän sotatieteiden akatemian vuosien 2011 ja 2012 tilaisuuksissa uutisoitiin useassa lehdessä (KZ, NVO, NG ja MK). Vuoden 2011 tilaisuudessa kenraali Makarov esitti hyvin jyrkkää kritiikkiä sotatieteitä²⁸² kohtaan. Tässä yhteydessä tarkastelen tätä kritiikkiä ja sanomalehtien suhtautumista siihen, sillä ne antavat näkemyksen suhtautumisesta sodan kuvaan. Tilaisuudessa ennen Makarovia esiintyi sotatieteiden akatemian presidentti Mahmut Garejev,²⁸³ jonka esiintymisen uutisoi vain Krasnaja Zvezda (KZ 30.3.2011). Garejev käsitteli esityksessään samoja asioita, joita avainhenkilöt ovat diskursseissaan esittäneet. Uhkaan liittyen hän totesi tarpeen kiinnittää nykyistä enemmän huomiota Keski-Aasian ja Kaukasian alueisiin, mutta viittasi kuitenkin sodan kuvassa menneisiin sotiin.

Но нельзя чрезмерно увлекаться в угоду моде и инновационными проектами, шаблонизировать и превращать их в оторванные от жизни догматы. Например, в последнее время в печати появляются утверждения, что раз сплошных фронтов не будет, то и нет необходимости заниматься вопросами прорыва обороны, централизованным огневым поражением,

²⁸² Käytän monikollista muotoa *sotatieteet* kuvaamaan tieteenalan moniulotteisuutta. Kenraali Makarov käytti venäjän kielessä yleisesti käytettyä yksiköllistä muotoa *военная наука (sotatiede)*.

²⁸³ Mahmut Garejev (s. 1923). Sotaveteraani, armeijankenraali evp. Aloitti tieteellisen työn 1960-luvulla. Toiminut sotatieteiden akatemian (*Академия военных наук*) presidenttinä sen perustamisesta lähtien 1995. (Wikipedia/Махмур Гареев 2014) Brannon on todennut, että vaikka Garejevin lausunnot saattavat vaikuttaa antiikkisilta, hän varmasti ymmärtää kansallisen turvallisuuden elementit ja tietää, että Moskova ja Washington ovat ennemmin kumppaneita kuin vihollisia (Brannon 2009, 182).

инженерным оборудованием местности. При этом многие забывают, что и Первая, и Вторая мировая, и другие последующие войны начинались с самых высокоманевренных военных действий. Но в последующем каждая сторона стремилась прикрыть фланги, чтобы по тылам не «рыскали» подвижные соединения и диверсионные отряды противника - войска несут потери, и это приводит на определенное время к стабилизации линии фронта.²⁸⁴ (KZ 30.3.2011)

Garejevin perusviesti oli, että vaikka sodan kuva on muutoksessa, ei sodankäynnin perusasioita pidä unohtaa. Hän ei irtisanoutunut sodan kuvan kehityksestä, mutta ei allekirjoittanut täysin sen kaikkivoipaisuutta. Yksityiskohtaisimmin kenraali Makarovin esityksestä kertoivat NVO ja Krasnaja Zvezda. NVO:n mukaan kenraali pyysi läsnäolijoita olemaan loukkaantumatta esittämästään kritiikistä, joten hän aavisti esityksensä todennäköiset seuraukset. Makarovin mukaan sotatieteiden täytyy reagoida herkemmin sodankäynnin muutokseen ja antaa täsmällisiä suosituksia sotilasjohdolle. Hän totesi Venäjän jälkeensä jääneisyyden sotataidon kehityksessä.

За последние два десятилетия мы не сумели вывести военное искусство на современный уровень и продолжали жить устаревшими мерками. В то время как весь мир развивал космические технологии, информационно-управляющие системы, массово закупал оружие, у нас ставка делалась на массовую армию и закупку у промышленности морально устаревшего вооружения.²⁸⁵ (NVO 1.4.2011)

Hän käytti esimerkkinä Irakin sotaa 1990-luvulla, jolloin oli nähtävissä muutoksia sodankäynnin periaatteissa. Sotatieteet eivät tähän reagoineet.

Но [...] практических выводов из той кампании российская военная наука не сделала. На рубеже 80–90-х годов советские военные ученые в целом не смогли полностью увидеть и оценить тенденции развития военного искусства. Произошло в какой-то степени отставание от передовой линии. [...] Этот (западный) опыт на вооружение в полном объеме нами взят не был, и мы пропустили этот сигнал.²⁸⁶ (NVO 1.4.2011)

Seuraavan kerran Makarovin mukaan esimerkkejä saatiin vuonna 2003 Irakista. Tällöin käytettiin täsmäaseita massamaisesti ja iskujen toteuttamisen aikavasteet lyhenivät tunneista minuutteihin. Tämäkään ei herättänyt sotatieteitä. Makarovin mukaan Venäjä jatkoi elämistään 1970-luvun

²⁸⁴ *Mutta ei pidä ylen määrin antautua muodin mukaan ja innovatiivisiin projekteihin, kaavamaistaa ja muuttaa niitä tosielämästä irrallisiksi dogmeiksi. Esimerkiksi viime aikoina sanomalehdissä on esiintynyt väitteitä, että kun yhtenäisiä rintamia ei enää tule, niin ei myöskään ole tarvetta miettiä puolustuksen murtamisen ongelmia, keskitettyä tulivaikutusta, maaston pioneerivälineitä. Tämän lisäksi monet unohtavat, että niin ensimmäinen ja toinen maailmansota kuin muut niitä seuranneet sodat ovat alkaneet erittäin liikkuvilla taistelutoimilla. Seuraavaksi jokainen osapuoli on pyrkinyt sulkemaan sivustansa, jotta selustaan ei "juoksentelisi" vihollisen liikkuvia yksiköitä ja erikoisjoukkoja. Joukot kärsivät tappioita, ja se johtaa tietysti ajassa rintamalinjojen tasapainottumiseen. (KZ 30.3.2011)*

²⁸⁵ *Viiimeisen kahden vuosikymmenen aikana emme ole kyenneet viemään sotataittoa nykyaikaiselle tasolle ja olemme jatkaneet eloa vanhaan malliin. Samalla koko muu maailma on kehittännyt avaruusteknologiaa, johtamis- ja tietojärjestelmiä, ostanut massoittain aseita. Meillä on panostettu massa-armeijaan ja ostettu puolustusteollisuudelta teknisiltä ominaisuuksiltaan vanhentumutta aseistusta. (NVO 1.4.2011)*

²⁸⁶ *Mutta käytännön johtopäätöksiä venäläinen sotatiede ei ole siitä operaatiosta tehnyt. Neuvostoliittolaiset sotatieteilijät eivät yleisesti ottaen kyenneet 1980–90-lukujen taitteessa täysin näkemään ja arvioimaan sotataidon kehityksen tendenssejä. Tapahtui jossain määrin jääminen jälkeen etulinjasta. [...] Tätä (läntistä) kokemusta ei täydessä laajuudessaan hyödynnety meidän varustelumme, ja me sivuutimme tämän signaalin. (NVO 1.4.2011)*

näkemyksen perusteella. (NVO 1.4.2011) Kaikesta tästä seurauksena kenraalin mukaan oli sotatieteiden ja asevoimien joukkojen tarpeiden välille syntynyt kuilu. Hän myönsi asevoimien olleen kriisissä, ja uudistus piti aloittaa ilman tieteellistä pohjaa.

Нужно было срочно выводить армию из того кризиса, в котором мы оказались. [...] В результате мы пошли на реформирование даже при отсутствии достаточной научно-теоретической базы.²⁸⁷ (KZ 29.3.2011)

Tällä lausunnollaan Makarov asettautui sotatieteiden yläpuolelle. NVO suhtautui Makarovin esittämään kritiikkiin tynesti. Päätoimittaja Viktor Litovkin ei kommentoinut kenraalin näkemyksiä itse vaan kertoi esityksestä asiallisesti, mikä saattaa kertoa hänen olleen kenraalin kanssa samaa mieltä. Krasnaja Zvezda representoi tilaisuudesta hyvin samankaltaisesti kuin NVO, joten se ei kaunistellut Makarovin lausuntoja. Lehti toi esille jopa NVO:ta enemmän Makarovin lausumia, kuten toteamuksen, että yleisesikunta oli tehnyt oman tutkimuksen tulevaisuuden sodankäynnistä, minkä johtopäätöksinä on laadittu vaatimuksia tuleville varusteluohjelmille. Lisäksi Krasnaja Zvezda representoi Makarovin lausunnon tieteellisten väitöskirjojen ja käytännön tarpeiden ristiriidasta.

Тематика диссертаций очень мало даёт развитию не только военной науки, но и в целом строительству Вооружённых Сил, не соответствует тем требованиям и тем проблемным вопросам, которые сейчас перед нами стоят [...] Темы военных диссертаций зачастую дублируют друг друга, а военные учёные живут в отрыве от нужд войск.²⁸⁸ (KZ 29.3.2011)

Moskovski Komsomolets käsitteli tilaisuutta suppeammin, mutta nosti esille myös väitöskirjojen aihekysymyksen hieman toisin sanankääntein.

Генерал упрекнул военных ученых в том, что вместо разработки теории сетецентрических войн они до сих пор продолжают защищать диссертации о значении партизанского движения в годы войны. [...] Столь решительные атакующие нотки ни журналисты, ни представители военной науки от Макарова до сих пор не слышали. И потому очень хотелось бы верить, что все сказанное - это не временное весеннее просветление, а устойчивая тенденция современной военной политики.²⁸⁹ (MK 29.3.2011)

Moskovski Komsomoletsin suhtautuminen Makarovin asenteeseen oli positiivista. Se toivoi muutoksen sotilasjohtoon ajattelussa olevan pysyvää. Novaja Gazetan mukaan sotilasjohto ryhtyi

²⁸⁷ Armeija oli kiireesti vedettävä pois siitä kriisistä, johon olimme joutuneet. [...] Tuloksena lähdimme uudistamiseen jopa ilman riittävää tieteellisteoreettista pohjaa. (KZ 29.3.2011)

²⁸⁸ Väitöskirjojen tematiikka antaa kovin vähän sotatieteiden kehitykselle ja yleisesti ottaen asevoimien kehittämiselle, eikä se vastaa niitä vaatimuksia ja ongelmallisia kysymyksiä, joita edessämme tällä hetkellä on. [...] Sotatieteen väitöskirjat toistavat yhä useammin toinen toisiaan, ja sotatieteilijät elävät erossa joukkojen tarpeista. (KZ 29.3.2011)

²⁸⁹ Kenraali soimasi sotatieteilijöitä siitä, että verkostokeskeisen sodankäynnin teorian kehittämisen sijaan he ovat tähän asti jatkaneet väitöstutkimusten tekemistä partisaaniliikkeen merkityksestä sotavuosina. [...] Makarovilta ei ole ennen kuultu näin päättäväisiä hyökkäviä nootteja toimittajia ja sotatieteen edustajia kohtaan. Ja siksi tahtoimme todella uskoa, että kaikki sanottu ei ole väliaikaista, kevään valostumisesta johtuvaa, vaan nykyisen sotilaspolitiikan pysyvä trendi. (MK 29.3.2011)

viimein dialogiin yhteiskunnan kanssa ja artikkelissaan liitti kritiikin varusmiespalveluksen mielettömyyteen.

Начальник Генштаба генерал армии Николай Макаров на собрании Академии военных наук заявил, что Российская армия безнадежно отстала от других мировых армий на 20 лет, потому что ставка делалась на массовые вооруженные силы и закупку у промышленности устаревшего вооружения. Это заявление - более чем неожиданное, потому что, казалось, все последние усилия военного ведомства были направлены на продолжение увлекательной охоты за молодыми людьми и выполнение любой ценой плана по призывникам.²⁹⁰ (NG 30.3.2011)

Tilaisuudessa ei jäänyt epäselväksi kenraali Makarovin tyytymättömyys sotatieteitä ja sitä kautta venäläistä sodan kuvan käsitystä kohtaan. Hän ei esittänyt ainuttakaan positiivisävytteistä lausuntoa sotatieteiden tilasta. Makarovin esiintyminen edusti ensisijaisesti modernisaatio- ja henkilöstölaatudiskursseja. Hän koki yleisesikunnan päällikkönä oikeuden saada sotatieteiltä tukea johtamiseensa. Esiintymisen perusteella hän ei sitä ole saanut ja on kyllästynyt tilanteeseen. Diskurssikäytännön tasolla mielenkiintoista oli, että hän ilmaisi kritiikin toimittajille avoimessa tilaisuudessa. Teko oli todennäköisesti harkittu siksi, että tiedettiin sen saavan palstatilaa lehdistössä. Yleisesikunnan ja sotatieteiden akatemian ei-julkinen keskustelu lienee ollut hedelmätöntä, ja muutoksen toivossa Makarov ilmaisi kantansa julkisesti. Tilanteeseen liittyi uudistusmielinen ja konservatiivinen näkemyskamppailu. Esimerkiksi akatemian nimissä Sovetskaja Rossijassa kirjoittanut Anatoli Tsyganok esitti hyvin konservatiivisia näkemyksiä (esim. SR 21.2.2009) sodan kuvasta. Makarovin kritiikki kertoo hänen suhtautuvan asevoimien kehittämisen suunnitteluun pragmaattisesti, ja sen kustannuksella voi ohittaa sotatieteet.

Suhtautuminen sodan kuvaan käy ilmi aineistosta myös yllä esitettyä suoraviivaisemmin. Makarovin esiintyminen sotatieteiden akatemiassa on syytä liittää keskusteluun kuudennen sukupolven sodankäynnistä (vrt. 5.1.2)²⁹¹. Avainhenkilöt pitivät sitä ideologisena näkemyksenään sodankäynnin tulevaisuudesta. He oikeuttivat sodan kuva -diskurssissaan siirtymistä asevoimiin, joka kykenee kuudennen sukupolven sodankäyntiin. Tämän perusteella voidaan tarkastella myös varusteluohjelmaa, sillä teknologia on kuudennen sukupolven sodankäynnissä keskeisessä asemassa. Pääministeri Putin käytti sodan kuva -diskurssia yritysvierailullaan. Hän kertoi

²⁹⁰ YE:n päällikkö armeijankenraali Nikolai Makarov ilmoitti sotatieteiden akatemian kokoontumisessa, että Venäjän armeija on toivottomasti jäänyt jälkeen muista maailman armeijoista 20 vuodella, koska on panostettu massamaisesti asevoimiin ja ostettu vanhentunutta aseistusta teollisuudelta. Tämä ilmoitus on enemmän kuin odottamaton, koska tuntuu siltä, että kaikki sotilasjohdon viimeiset ponnistukset on suunnattu siihen, että jatketaan nuorten miesten kiinnostavaa jahtaamista ja pyritään toteuttamaan kutsuntajärjestelmää hinnalla millä tahansa. (NG 30.3.2011)

²⁹¹ Kuudennen sukupolven sodankäynnissä tärkein tavoite on vihollisen taloudellisen ja sotilaallisen potentiaalin tuhoaminen ilman kontaktia miltä tahansa etäisyydeltä. Kontaktittoman sodankäynnin erikoisominaisuus on siinä, että hyökkäävä osapuoli voi tunkeutumatta valtion rajojen sisäpuolelle massiivisten tavanomaisten täsmäaseiden iskulla tuhota sotilaalliset ja taloudelliset kohteet missä tahansa. (NVO 12.3.2010b, Kapitanets 2001)

puolustusteollisuuden kannalta johtamisjärjestelmien merkityksestä. Krasnaja Zvezda uutisoi hänen vierailustaan.

*Эффективный переход Вооруженных Сил России к новому облику невозможен без создания современной системы управления войсками на стратегическом и тактическом уровнях. В современной армии [...] на первый план выходит высокая управляемость войск - от стратегического до тактического звена, надежность и устойчивость связи, широкое использование средств радиоэлектронной борьбы и разведки. Без этого не может быть применено высокоточное оружие. Не случайно [...] развитие подобных систем обозначено в качестве одного из ключевых приоритетов оборонной программы, и на эти цели предусмотрено значительное финансирование.*²⁹² (KZ 19.1.2010)

Etenkin maininta täsmäaseiden käytöstä ja niiden ympärille tarvittavasta johtamiskyvystä kertoivat Putinin ymmärryksestä kuudennen sukupolven sodankäyntiin. Krasnaja Zvezda uutisoi samoihin aikoihin Moskovassa järjestetystä pyöreän pöydän keskustelusta, johon kenraali Makarov osallistui. Hän käytti sodan kuva -diskurssia todetessaan, että Venäjälle hankitaan täsmäaseita, jotka kykenevät tuhoamaan vihollisen tehokkaasti niin maalla kuin merellä (KZ 18.2.2010b). Lausunnossa lähtöoletuksena oli, että niiden hankinta luo Venäjälle uutta suorituskykyä. NVO julkaisi pitkän aihetta käsittelevän artikkelin, jossa kirjoittaja siteerasi kenraali Makarovia vuodelta 2008. Lainauksessa Makarov kuvaili kuudennen sukupolven sodankäyntiä.

*В последнее время начальник Генштаба Николай Макаров озвучил необходимость подготовки к новому поколению войн ("Национальная оборона" № 9, 2008): "В настоящее время военные теоретики разрабатывают концепции войн нового, шестого поколения, в которых решающая роль отводится не ядерному оружию и даже не живой силе, а высокоточному обычному оружию и оружию, построенному на новых физических принципах".*²⁹³ (NVO 12.3.2010b)

Makarovin mainitsemat sotateoreetikot eivät liene hänen esittämän kritiikin valossa sotatieteiden akatemian tutkijoita. Makarovin viittaus ydinaseiden ja täsmäaseiden roolin muutoksesta osoittautuu edempänä keskeiseksi valtion sotilaspolitiikassa (ks. luku 6.4). NVO käsitteli kattavasti Venäjän kykyä kehittää asevoimiaan kuudennen sukupolven sodankäyntiä vastaavaksi.

Сегодня наши Вооруженные силы не способны отразить бесконтактную агрессию и нанести адекватный ответный удар. Российская армия с вооружениями, доставшимися по наследству от Советского Союза, которые физически и морально устарели, способна вести военные действия лишь контактным способом с адекватным противником (типа Грузии) на сухопутных ТВД. О какой боеготовности в данном случае может идти речь, когда

²⁹² Venäjän asevoimien tehokas siirtyminen kohti uutta olemusta ei ole mahdollista ilman joukkojen nykyaikaisten johtamisjärjestelmien luomista strategiselle ja taktiselle tasolle. Nykyaikaisessa armeijassa [...] ensisijaista on joukkojen korkea johdettavuus strategiselta taktiselle tasolle, yhteyksien luotettavuus ja vakaus sekä elektronisen sodankäynnin ja tiedustelun resurssien laaja käyttö. Ilman näitä emme kykene käyttämään täsmäaseita. Ei ole sattumaa, että tällaisten järjestelmien kehitys on määritelty yhdeksi puolustusohjelman avainprioriteeteista ja näihin tarkoituksiin on varattu merkittävää rahoiutusta. (KZ 1.9.2010)

²⁹³ Viime aikoina YE:n päällikkö Nikolai Makarov on ilmaissut välttämättömyyden valmistautua uuden sukupolven sotiin ("Natsionalnaja oborona" No. 9, 2008): "Tällä hetkellä sotateoreetikot kehittävät uutta kuudennen sukupolven sodan konseptia, jossa pääroolia ei varata ydinaseelle eikä edes elävälle voimalle vaan tavanomaiselle täsmäaseelle, joka perustuu uusille fyysisille periaatteille." (NVO 12.3.2010b)

*Вооруженные силы даже применительно к прошлым поколениям войн не могут выполнять свои функциональные обязанности?*²⁹⁴ (NVO 12.3.2010b)

Kirjoittaja ei nähnyt asevoimien tilaa tässä mielessä kovin myönteisessä valossa. Lisäksi hänen mukaansa puolustuksellisessa mielessä pysyvällä valmiudella ei ole merkitystä, koska Venäjällä ei ole tarkoituksenmukaisia aseita, joilla voitaisiin vastata kaukovaikutteiseen täsmäaseiskuun. Hän kritisoi myös edistystä, sillä kehitys ei kaikesta huolimatta ole riittävä.

*Переход России к способности воевать по-новому, бесконтактным способом, осуществляется неудовлетворительно. Не наблюдается серьезного подхода к созданию вооружений применительно к войнам шестого поколения. Данная ситуация усугубляется еще тем, что военное руководство не уделяет должного внимания развитию ВВС и ВМФ как важнейших огневых составляющих разведывательно-ударных боевых систем - основы бесконтактных войн. В бесконтактных войнах ПВО приобретает стратегическое значение как основа Вооруженных сил для отражения воздушной агрессии. Сегодня наши части ПВО не способны отразить массированные авиационно-ракетные удары по важнейшим военным и промышленным объектам. Таким образом, декларируемая постоянная боеготовность не отражает действительного состояния Вооруженных сил применительно к войнам шестого поколения.*²⁹⁵ (NVO 12.3.2010b)

Kirjoittaja viittasi asejärjestelmien teknologiseen jälkeenjääneisyyteen. Erityisesti ilmapuolustuksen tila ei ole riittävä, eikä pysyvä valmius ole mikään ratkaisu. Tämä NVO:n artikkeli oli asiantunteva, mutta se ei perustellut väitteitään kovin paljon. Artikkelin tarkoituksena oli kyseenalaistaa Venäjän kyky siirtyä kuudennen sukupolven sodankäyntiin edellyttämään asevoimiin ja näin ollen heikentää avainhenkilöiden legitimizeettiä. Keskustelu uudenlaisesta sodan kuvasta jatkui kuukautta myöhemmin, kun kenraali Makarov viittasi siihen Rossijskaja Gazetan haastattelussa.

Основную роль играют высокоточное оружие и другие средства, используемые в рамках единого информационного пространства. Их боевой потенциал максимально реализуется, когда каждая единица вооружений все "видит", все "знает", и задачу на уничтожение группировки войск или какого-то объекта ей ставят в автоматизированном режиме. [...] Есть еще одно преимущество сетецентрического метода. Постоянный и скрытый контроль над противником позволит наносить внезапные удары, без прямого контакта с противоборствующей стороной. Это сеет панику и хаос, ломает волю и в конечном счете оборачивается ее поражением. В подтверждение сошлюсь на вторую войну в Ираке. По нашим прежним канонам, чтобы сломить противника, нужно было иметь превосходство в

²⁹⁴ Tällä hetkellä asevoimamme ei kykene vastaamaan kontaktittomaan hyökkäykseen ja suorittamaan aitoa vastaiskua. Venäjän armeija ei teknisesti vanhentuneella aseistuksellaan, joka on Neuvostoliiton perua, kykene käymään sotaa ainoastaan kontaktittomalla tavalla aitoa vihollista (Georgian kaltaista) vastaan maasotänäyttämöllä. Millaisesta taisteluvalmiudesta voi olla kyse, kun asevoimat ei kykene edes edellisten sukupolvien sodankäyntimuotoihin soveltaen toteuttamaan sen toiminnallisia velvollisuuksia? (NVO 12.3.2010b)

²⁹⁵ Venäjän siirtymistä kohti kykyä taistella uudella, kontaktittomalla tavalla, toteutetaan epätydyttävästi. Ei ole havaittavissa vakavaa suhtautumista kuudennen sukupolven sodankäyntiin soveltuvaan varusteluun. Nykyisen tilanteen vakavuus kasvaa myös sen takia, että sotilasjohto ei kiinnitä tarvittavaa huomiota ilmavoimiin ja merivoimiin tärkeimpinä taistelujärjestelmän tulta käyttävinä tiedustelu- ja iskuelementteinä eli kontaktittoman sodan perusteisiin. Kontaktittomissa sodissa ilmapuolustuksella on strateginen merkitys asevoimien perustana ilmahyökkäyksen torjumiseksi. Tällä hetkellä meidän ilmapuolustuksemme osat eivät kykene torjumaan massiivisia ilma- ja ohjusiskuja tärkeimpiin sotilas- ja teollisuuskohteisiin. Näin ollen julistettu pysyvä taisteluvalmius ei heijasta asevoimien todellista tilaa kuudennen sukupolven sotaan soveltuvaaksi. (NVO 12.3.2010b)

силах и средствах в 2-3 раза. Чтобы его гарантированно победить, - в 5-6 раз. Так вот, иракцы превосходили американцев в 5-6 раз, но за три недели были разгромлены.²⁹⁶ (RG 23.3.2010)

Makarov kertoi niistä elementeistä, joita kuuluu kuudennen sukupolven sodankäyntiin. Hän antoi ymmärtää, että tulevaisuuden sodankäynnissä sotilaiden määrä ei ole ratkaiseva tekijä. Irakin sodan esimerkki kertoo hänen ihailevan Yhdysvaltojen suorituskykyä. Tässä yhteydessä palaan vielä kenraali Makarovin esiintymisiin sotatieteiden akatemiassa. Vuoden 2012 tilaisuudessa Makarov kritisoi edelleen sotatieteitä käyttämällä Libyaä esimerkkinä, jolloin toistui Yhdysvaltojen ihannointi. Hänen mukaansa sodassa oli kuudennen sukupolven sodankäynnin elementtejä, joita sotatieteet eivät ole kyenneet näkemään.

Это особая операция с новыми способами действий военных и гражданских структур, возможностям "боевого" взаимодействия которых мы уделяем очень мало внимания. Ее цели достигнуты без применения сухопутной компоненты многонациональных сил, путем блокирования воздушных, сухопутных и морских артерий, поражения критически важных объектов средствами ВТО, действиями сил специальных операций, частных военных компаний во взаимодействии с вооруженной оппозицией и информационным воздействием на противника. Не было применено ни одного шаблона. Практически все по-новому. Необходимо отказаться от использования академических стереотипов при определении форм и способов действий войск. В этом должна помочь военная наука, а она молчит. Операция не изучена и не нашла отражения в наставлениях и уставах.²⁹⁷ (NVO 17.2.2012)

Makarovin mukaan Libyassa nähtiin, että maakomponentin merkitys on vähentynyt ja tilalle on tullut uusia taistelutoiminnan muotoja. Jännitteen tilanteeseen loi edellisessä alaluvussa mainittu pääministeri Putinin suhtautuminen Libya-operaatioon. Strategisella tasolla Putin ei operaatiosta pitänyt, mutta taktis-operatiivisella tasolla se edusti ihannetta, jota kohti Makarovin mukaan Venäjän asevoimia tulee kehittää. Avainhenkilöiden näkemys sodan kuvasta voidaan liittää myös suurvalta-ajatteluun. Venäjä kehittää samanlaista suorituskykyä kuin Yhdysvalloilla ja muilla sotilaallisilla suurvalloilla on. Yhdysvaltojen ja Venäjän lisäksi kahdeksan muuta valtiota kehittävät

²⁹⁶ *Täsmäaseet ja muut yhtenäisen informaatioulottuvuuden piirissä käytettävät resurssit ovat perustavassa roolissa. Niiden taistelupotentiaali hyödynnetään maksimaalisesti, kun aseistuksen jokainen yksikkö "näkee" kaiken, "tietää" kaiken ja tehtävä joukkoryhmittymän tai jonkin kohteen tuhoamiseksi sille annetaan automatisoidulla komennolla. [...] Verkostokeskeisellä metodilla on vielä yksi etu. Jatkuva ja peitetty kontrolli vihollisesta mahdollistaa yllättävien iskujen toteutuksen ilman suoraa kontaktia vastakkaiseen osapuoleen. Tämä kylvää paniikkia ja kaaosta, murtaa tahtoa ja lopulta kääntää tilanteen sen tappioksi. Vahvistus tästä nähtiin toisessa Irakin sodassa. Meidän entisten kaanontien mukaan vihollisen murtamiseksi piti olla joukkojen ja kaluston ylivoima 2-3-kertaisesti ja ollakseen varma voitosta 5-6-kertaisesti. Irakilaisia oli 5-6 kertaa enemmän kuin amerikkalaisia, mutta heidät tuhottiin kolmessa viikossa. (RG 23.3.2010)*

²⁹⁷ *Se oli erityinen operaatio, jossa käytettiin uusia sotatoimien ja siviilirakenteiden menetelmiä ja "taisteluyhteistoiminnan" mahdollisuuksia, joihin kiinnitimme todella vähän huomiota. Sen tavoitteet saavutettiin ilman monikansallisten joukkojen maakomponentin käyttöä, sulkemalla ilma-, maa- ja meryhteydet, vaikuttamalla täsmäaseilla kriittisiin tärkeisiin kohteisiin, käyttämällä erikoisoperaatiojoukkoja, yksityisten sotilaallisten yhtiöiden harjoittamalla yhteistyöllä aseellisen opposition kanssa sekä informaatiovaikuttamisella viholliseen. Mitään kaavamaisista toimintaa ei käytetty, käytännössä kaikki tehtiin uudella tavalla. On välttämätöntä luopua akateemisten stereotyyppien käytöstä määriteltäessä joukkojen toiminnan muotoja ja menetelmiä. Tässä sotilastieteen täytyy olla avuksi, mutta se vaikenee. Operaatiota ei tutkittu, eikä se heijastunut ohjesääntöihin. (17.2.2012)*

aktiivisesti omia täsmäaseitaan. (NASIC 2013). Luvussa 5 totesin kommunistien näkemyksiä representoivan Leonid Ivašovin kirjoittaneen Sovetskaja Rossijassa, että Yhdysvallat ja sen liittolaiset käyttävät viidennen sukupolven kalustoa, mutta Venäjällä on parhaassa tapauksessa kolmannen sukupolven kalustoa. NVO:n julkaisema kirjoitus (NVO 12.3.2010b) oli ainoa sanomalehtien laaja kannanotto ja sekin ajatusmaailmaltaan samansuuntainen avainhenkilöiden kanssa, vaikka se esitti kritiikkiä toteutuksesta.

Kenraali Makarov näki sodan kuvan muuttuvan nopeammin kuin luvun alussa esittelemä sotatieteiden akatemian presidentti Garejevin konservatiivisuuteen kallistuva näkemys. Garejevin näkemys on todennäköisesti ideologialtaan Venäjään asevoimiin juurtunut syväälle, ja se selittää asevoimien uudistuksen hitautta. Uudistusta oikeuttavat avainhenkilöt joutuivat omalla ideologiallaan kamppailemaan diskurssijärjestyksellään vastaan konservatiivista ideologiaa, joka todennäköisesti asevoimien henkilöstöstä suurimmalla osalla on. Sotilasreformin tavoitteiden näkökulmasta konservatiiviset tahot ovat jääneet alakynteen, ainakin diskursiivisesti.

Sodan kuvan kehitykseen liittyvien diskurssien representoinnin systemaattinen analyysi kertoo yksiselitteisesti kehityksen suunnan. Asevoimia halutaan kehittää kuudennen sukupolven sodankäyntiä vastaavaksi. Tämän kehityksen erityisesti kenraali Makarov on halunnut representoida. Kehitys kuuluu länsimaisen esimerkin mukaiseen malliin, jossa keskeinen osa on teknologisella kehityksellä. Ideologialtaan se on kaikkea muuta kuin konservatiivinen. Sitä voisi kutsua *tekno-optimismiksi*, joka olettaa teknisen kehityksen vievän voiton perinteisistä miesvahvuuksista. Tästä näkökulmasta puolustusteollisuuden tehokkuus ja valtion taloudellisen tilanteen merkitys nousevat keskeisiksi onnistumisen edellytyksiksi. Petteri Lalun neuvostoliittolaista ja venäläistä sotataitoa käsittelevässä väitöskirjassaan tekemät huomiot tukevat sodan kuvan diskurssia. Lalun mukaan Yhdysvaltain kyky käyttää ilma-avaruutta täsmäiskuihin on syventänyt venäläistä puolustuksellista suuntausta, jonka kehityssuunnaksi on kohonnut ilma-avaruuspuolustus. Se yhdessä ydinpidäkkeen kanssa muodostaa Venäjän puolustuksen tärkeysjärjestyksen kärkikaksikon. Yleisjoukkojen toiminta keskittyy aikaisempaa enemmän toimintaan aseellisissa konflikteissa ja paikallisissa sodissa. Niiden käyttö alueellisissa tai laajamittakaavaisissa sodissa ei silti ole poissuljettua. (Lalu 2014, 367)

Päätelmiäni tukee myös Jyri Raitasalon ja Joonas Sipilän huomio, jonka mukaan länsimaisen sodan kuvan muutosta muokkaavat trendit ovat siirtymässä Venäjälle. Asevoimien uudistukset toteutetaan ainakin osittain länsimaisen kaavan mukaisesti. Vahvuudet alenevat, kehittyneet teknologia tulee yhä

tärkeämmäksi, sotilaallinen toimintakyky ulotetaan kauemmas omalta alueelta ja nopean toiminnan joukkojen merkitys kasvaa. Sodan kuvan venäläiset ilmentymät ovat kuitenkin länsimaista näkökulmaa vahvemmin perinteiseen laajamittaiseen sodankäyntiin ja omaan alueeseen sidottuja. Tämä johtuu varmasti osittain teknis-taloudellisista rajoitteista, sillä Venäjän asevoimia on vaikea uudistaa nopeasti. (Raitasalo ja Sipilä 2008, 338–339) Länsimainen asevoimien kehityslinja viimeisen kahden vuosikymmenen aikana on korostanut kykyä toteuttaa kauko-operaatioita. Tämä kyky toteuttaa sotilasoperaatioita kaukana omalta alueelta on keskittynyt sotilaallisen kriisihallinnan ja terrorismin vastaisen toiminnan näkökulmiin. Tällä hetkellä näyttää siltä, että monissa länsimaissa into osallistua sotaa muistuttaviin kriisinhallintaoperaatioihin on vähenemässä muun muassa talouskriisin seurannaisvaikutuksien johdosta. (Raitasalo 2013, 218) Tästä näkökulmasta voidaan esittää kysymys, onko Venäjän into kehittää asevoimiaan yllä kuvatun mukaisesti jälleen myöhässä siitä, mihin länsimainen kehitys on johtamassa. Venäläinen näkemys kuudennen sukupolven sodankäynnistä ei ole täysin uusi, sillä luvussa 5.1.2 esitelty Kapitanetsin näkemys aiheesta on vuodelta 2001. Tutkijoiden huomio Venäjän asevoimien uudistamisen vaikeudesta edustaa sitä jatkuvuutta, joka on esillä tässä tutkimuksessa useaan otteeseen. Tuon jatkuvuuden katkaiseminen vaikuttaa nousevan keskeiseksi Venäjän sotilasreformin onnistumista sääteleväksi tekijäksi. Kenraali Makarovin diskursiivinen käyttäytyminen paljasti, että jatkuvuutta ei ole täysin kyetty katkaisemaan.

6.3 Suhtautuminen sotilasdoktriiniin

Presidentti Medvedev hyväksyi voimassa olevan sotilasdoktriinin helmikuussa 2010. Doktriinitekstin ensimmäisellä rivillä sen todetaan olevan yksi Venäjän federaation strategisen suunnittelun perusasiakirjoista, joten sen tulisi kertoa pitkän aikavälin suunta, joka luo kehykset asevoimien kehittämiseksi. Tässä tarkastelussa nousee esille lähinnä sanomalehtien reaktioita doktriiniin, sillä niitä oli aineistossa representoituna selvästi avainhenkilöitä enemmän. Loin edellytykset tämän luvun analyysille luvussa 3.1. Totesin doktriinin uhkakuvassa olevan keskeisessä asemassa edelleen Yhdysvallat ja Nato (esim. Haas 2011b), ja sen jättävän huomioimatta rakenneuudistuksen asevoimissa. Saveleyevin mukaan asiakirjasta muodostui sotilasreformin vastustajien doktriini, jolla he pyrkivät todistamaan asemansa oikeellisuuden (Saveleyev 2011, 177). Nämä huomiot liittävät keskustelun doktriinista aiempiin keskusteluihin suhtautumisesta uhkiin, länsimaihin ja sodan kuvaan.

Ennen doktriinia julkaistiin myös *Kansallisen turvallisuuden strategia* (IZ 13.5.2009, RG 19.5.2009), joka toimii lähtökohtaisesti doktriinin yläpuolella. Kerttusen mukaan lännessä strategia on hierarkiassa doktriinin yläpuolella, kun taas Venäjällä, kuten aikanaan Neuvostoliitossa, asia on päinvastoin. Strategiaksi tai doktriiniksi nimittäminen korostaa asiasisällön tärkeyttä, jota ei joko sen (muka) tieteellisen tai poliittisen rationaliteetin mukaan sopisi mennä kyseenalaistamaan. Oleellista on, mihin eksplisiittiset tai implisiittiset määreet poliittinen ja sotilaallinen liitetään: poliittinen strategia ohjaa sotilaallista doktriinia, ja poliittinen doktriini ohjaa sotilaallista strategiaa. (Kerttunen 2013, 41) Tämän tutkimuksen valossa valtion asiakirjahierarkiassa Venäjällä strategia on doktriinin yläpuolella, eli poliittinen strategia ohjaa sotilasdoktriinia. Asevoimien kehittäminen vaikuttaa kuitenkin olevan osittain irrallaan kummastakin.

Sotilasdoktriinin luonnosteksti nousi julkisuuteen loppuvuonna 2009, jolloin siitä kertoi valmistelua johtanut turvallisuusneuvoston puheenjohtaja Nikolai Patrušev. Doktriinia odotettiin julkisuudessa melko pitkään, ja avainhenkilöt totesivat useaan otteeseen sen olevan tulossa lähiaikoina. Moskovski Komsomolets käsitteli luonnosta ja vuoden 2009 toukokuussa julkaistua strategiaa. Lehti asetti asiakirjojen käyttökelpoisuuden kyseenalaiseksi.

В мае этого года стратегию наконец-то приняли. По признанию большинства экспертов, документ оказался абсолютно формальным. Его торжественно положили в стол и больше не вспоминают. На политику страны, как внутреннюю, так и внешнюю, он никоим образом не повлиял. На реформу армии - тоже, тем более что к тому моменту она уже шла полным ходом. Без всякой военной доктрины. Ее армейские реформаторы вообще дожидаться не собирались. [...] Теперь этот документ вряд ли будет пригоден в качестве руководства по созданию новой армии (тем более она, оказывается, у нас уже есть). Скорее этот документ призван будет лишь напугать Запад остатками нашей ядерной мощи.²⁹⁸ (МК 21.11.2009)

Lisäksi lehden mukaan doktriinin valmistelussa oli mukana ministeri Serdjukovin vastustajia. Näin ollen se tuskin vaikuttaisi asevoimien kehittämiseen, joka aloitettiin ennen strategia-asiakirjojen valmistumista. Varsinaisen doktriinin julkaisemisen yhteydessä lehden sävy uhkakuvasta oli vähättelevä.

Зато западным политикам наверняка будет интересно узнать, что главная внешняя опасность для России исходит, к примеру, не от Китая, а от НАТО и его расширения на

²⁹⁸ Tämän vuoden toukokuussa strategia viimein hyväksyttiin. Enemmistö asiantuntijoista on sitä mieltä, että asiakirja osoittautui täysin muodolliseksi. Se asetettiin juhlallisesti pöydälle ja enää sitä ei muistella. Maan sisä- tai ulkopoliittikkaan se ei ole vaikuttanut millään tavalla. Ei myöskään armeijan reformiin, varsinkin kun julkistamishetken aikaan se oli jo täydessä käynnissä, ilman minkäänlaista sotilasdoktriinia. Armeijareformaattorit eivät edes aikoneet odottaa sitä. [...] Nyt tämä dokumentti tuskin kelpaa uuden armeijan luomisen ohjeksi (etenkin kun sellainen jo on). Asiakirja oikeastaan on tehty vain säikäyttämään länttä meidän ydinasevoimamme jämillä. (МК 21.11.2009)

Восток. Впрочем, Западу не стоит принимать близко к сердцу эти декларативные заявления. Политические лозунги - одно, а жизнь - другое.²⁹⁹ (МК 8.2.2010)

Moskovski Komsomolets totesi maininnat länsimaiden aiheuttamasta uhkasta poliittisiksi lausahduksiksi. Lehti otti doktriiniin ja sitä kautta päätöksentekojärjestelmään hyvin vähättelevän kannan. Se halusi heikentää avainhenkilöiden legitimizeettiä osoittamalla halun irrottautua länsiuhkasta. Vedomosti suhtautui tyynesti doktriiniluonnokseen (VED 18.12.2009). Sen mukaan doktriini katsoo sotilaallisen hyökkäyksen uhkan vähentyneen. Myös Novaja Gazetan Pavel Felgenhauer kommentoi julkittullutta doktriinitekstin luonnosta. Hän toisti valmistelua johtaneen Nikolai Patruševin lausuntoja uhkista, joihin lukeutui Naton laajentumisen lisäksi Kaukasian alueen epävakaus, energiakiistat arktisella alueella ja Japanin läsnäolo Kuriilien saarilla. Toimittajan mukaan näiden kiistojen takia johtajat ovat valmiita käyttämään ydinasetta. Lisäksi hän otti kantaa Venäjän suurvaltastatukseen.

Россия унаследовала от СССР стратегический ядерный потенциал, созданный в ходе глобального противостояния холодной войны. Но нынешняя РФ уже всего лишь крупная региональная держава, у которой реальная сфера влияния и интересов не выходит далеко за рамки СНГ, и даже в этой зоне не очень удастся доминировать. В ходе нынешней радикальной военной реформы окончательно ликвидируется массовая советская многомиллионная мобилизационная армия резервистов и создаются бригады, развернутые в мирное время по штатам военного.³⁰⁰ (NG 23.11.2009)

Felgenhauer kehotti olemaan yliarvioimatta Venäjän asemaa, joten kyse oli avainhenkilöiden legitimizeetin heikentämisestä. Myöhemmin hän analysoi varsinaista doktriinin julkistamista analyyttisesti doktriinia puolustellen. Hän huomautti, että doktriinin yhteydessä allekirjoitettiin myös salattu *Valtion politiikan perusteet ydinpidäkkeelle (Основы госполитики в области ядерного сдерживания)*, joten kaikkea tietoa ei ole ollut käytettävissä. Hänen mukaansa doktriinin suurin arvo on sen rehellisyys. Vihollinen on sanottu suoraan, mutta Felgenhauer muistutti, että julkisuuteen noussut Naton pääsihteeri Anders Fogh Rasmussenin reaktio³⁰¹ doktriiniin oli tarpeeton.

²⁹⁹ *Läntisten poliitikkojen on varmasti mielenkiintoista saada tietää, että Venäjän tärkein ulkoinen vaara ei ole lähtöisin esimerkiksi Kiinasta vaan Natosta ja sen laajentumisesta itään. Länsimaiden ei kannata muuten ottaa vakavasti näitä julistuksellisia ilmoituksia. Poliittiset lausunnot ovat yhtä ja tosielämä toista. (МК 8.2.2010)*

³⁰⁰ *Venäjä peri Neuvostoliitolta strategisen ydinasepotentiaalin, joka on luotu kylmän sodan globaalien vastakkainasettelun aikana. Mutta nykyinen Venäjä on enää korkeintaan suuri alueellinen suurvalta, jonka todellinen vaikutuspiiri ja intressit eivät ulotu kauas IVY-maiden ulkopuolelle, eikä se kykene edes tällä vyöhykkeellä dominoimaan. Käynnissä olevan radikaalin sotilasreformin kuluessa lakkautetaan lopullisesti neuvostoaikainen monimiljoonainen reservien massa-armeija ja luodaan prikaatit, jotka ovat ryhmitettyinä rauhan aikana sota-ajan kokoonpanoon. (NG 23.11.2009)*

³⁰¹ Rasmussen totesi, että Nato ei ole Venäjälle uhka eikä Nato koskaan tunkeudu Venäjälle. Nato ei myöskään koe Venäjää uhkana. Siksi Venäjän sotilasdoktriini ei kuvasta todellisuutta. Se sisältää hyvin vanhentuneen kuvan Naton roolista ja luonteesta. (NATO 2010)

A в новой доктрине вполне четко указано, что противник не НАТО и не США вообще, а их <приближение>, <расширение> и <наращивание> в нашей зоне отдыха у наших границ <и в прилегающих акваториях>.³⁰² (NG 10.2.2010)

Myös Felgenhauer totesi, että doktriini julkaistiin vasta puolitoista vuotta reformin käynnistämisen jälkeen. Tilanne on siis edennyt neuvostoliittolaiseen tapaan, eli käytäntö määrittelee teorian. Hän piti mainintaa Yhdysvaltojen kanssa käytävästä laajamittaisesta sodasta Neuvostoliiton perintönä, johon ei todellisuudessa valmistauduta.

В новой доктрине, правда, сохранилось положение о необходимости готовиться не только к локальным или региональным войнам, но и к <крупномасштабным> - условное название прежней глобальной войны с США. Но это лишь дань традиции, подготовка к реальному глобальному столкновению, какая была в советские времена, сегодня не просматривается.³⁰³ (NG 10.2.2010)

Doktriinin suurin ongelma Felgenhauerin mukaan on sen aiheuttamat korkeat kustannukset. Ydinasetasapainon ylläpitäminen Yhdysvaltojen kanssa on kallista, se vie yli puolet budjetista eivätkä talouden näkymät ole valoisat. Tämä tutkimus ei kuitenkaan tue Felgenhauerin väitettä siitä, ettei doktriinissa mainittuihin asioihin valmistauduta. Keskustelussa uhkadijurgissa (ks. luku 5.1.1) totesin, että puolustus suunnittelun kannalta on ymmärrettävää Venäjän valmistautuvan kaikenlaisiin uhkiin, vaikka niiden painoarvo on muutosessa. Suurvaltojen välisiin uhkiin Venäjä vastaa ensisijaisesti ydinasepidäkkeellä. Izvestija tulkitsi doktriinin uhkakuvan Novaja Gazetaa suoraviivaisemmin ja siteerasi doktriinitekstin virallista muotoilua.

НАТО - снова наш главный враг. "Стремление наделять силовой потенциал организации Североатлантического договора (НАТО) глобальными функциями, реализуемыми в нарушение норм международного права, приблизить военную инфраструктуру стран - членов НАТО к границам РФ, в том числе путем расширения блока", называется главной угрозой России.³⁰⁴ (IZ 8.2.2010)

Vaikka Izvestija totesi Naton olevan jälleen uhka Venäjällä, ei se Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ole hävinnyt uhkien joukosta, vaikka vuoden 1993 sotilasdoktriinin vihjasikin vastakkainasettelun olevan poistumassa (vrt. luku 3.1). Tässä mielessä Izvestijan tulkinta oli epälooginen. Lehti haastatteli artikkelissa sekä puoltavia että kritisovia asiantuntijoita.

³⁰² Uudessa doktriinissa on täysin selkeästi osoitettu, että vastustaja ei ole Nato eikä Yhdysvallat sinänsä, vaan niiden "lähentymisen", "laajentuminen" ja "kasvattaminen" alueelle, jossa me lomailamme ja "läheisille merialueille". (NG 10.2.2010) (huom. "lomailualueella" tarkoitetaan todennäköisesti Mustanmeren aluetta)

³⁰³ On totta, että uudessa doktriinissa on säilynyt asenne välttämättömyydestä valmistautua paikallisten ja alueellisten sotien lisäksi myös "laajamittaiseen sotaan", joka on sovittu nimitys entiselle globaalille sodalle Yhdysvaltoja vastaan. Mutta tämä on vain perinne, valmistautumista todelliseen globaaliin törmäykseen ei tällä hetkellä tarkastella kuten neuvostoaikana. (NG 10.2.2010)

³⁰⁴ Nato on taas vihollisemme. Venäjän pääuhkaksi mainitaan "Pohjois-Atlantin sopimusorganisaation (НАТО) pyrkimys valmistella voimapotentialiaa globaaleilla toiminnoilla ja toteutetuilla kansainvälisen oikeuden normien rikkomuksilla sekä Nato-maiden sotilasinfrastruktuurin lähentäminen Venäjän rajoja kohti muun muassa sotilaslaittoa laajentamalla." (IZ 8.2.2010)

Sotatieteiden akatemian professori Vadim Kozjulín³⁰⁵ kiinnitti huomion sanojen ja tekojen eriäväisyyksiin.

К сожалению, за последние годы от российской стороны было много слов и мало дел. Слова уже не производят впечатления ни на Запад, ни на Восток. Более того, в войну слов уже с удовольствием начинают играть и поляки, и латыши. Российская армия требует серьезной модернизации. Но у нас чем слабее армия, тем богаче военные парады и наряднее форма.³⁰⁶ (IZ 8.2.2010)

Izvestijan representoima kriittinen näkemys teki poikkeuksen lehden yleiseen linjaan. Samoin teki myös strategisten arvioiden instituutin presidentti Aleksandr Konovalovín³⁰⁷ julkaistu lausunto. Hän vertasi sotilasdoktriinia ulkopoliitiikan doktriiniin ja oli Naton pääsihteerin kanssa samaa mieltä sen mielettömyydestä.

Главное - что она абсолютно не соотносится с утвержденной ранее внешнеполитической доктриной. Во внешнеполитической доктрине главной угрозой назван терроризм. В военной доктрине терроризм среди угроз - на десятом месте, а на первом - расширение НАТО. Утвержденная доктрина - из вчерашнего дня. Я согласен с тем, что сказал о ней генсек НАТО Андерс Фог Расмуссен: документ не отражает реальность. В современном мире по этой доктрине трудно будет вести военное строительство.³⁰⁸ (IZ 8.2.2010)

Kommunistipuolueen näkemyksiä edustavalla Leonid Ivašovilla oli Konovaloviin verrattuna vastakkainen käsitys tilanteesta. Sekä Izvestijan että Sovetskaja Rossijan julkaisemassa kirjoituksessa hän julisti tyytyväisyyttään uhkakuvan ajanmukaisuudesta, mutta kritisoi doktriinin käyttökelpoisuutta.

Наконец-то в числе реальных угроз России рассматривается НАТО, планы расширения альянса и превращения его в глобальный инструмент внешней политики США и их союзников. [...] Проблема в том, что доктрина имеет весьма обций характер. Она написана так, что годится для любой страны. Эту доктрину можно использовать в военных академиях для семинаров на тему о том, как составлять такие документы. Но эта доктрина мало связана с российской реальностью.³⁰⁹ (SR 11.2.2010)

³⁰⁵ Vadim Kozjulín. Sotatieteiden akatemian professori, työskennellyt Neuvostoliiton ja Venäjän ulkoministeriöissä. Työskennellyt PIR-keskuksen (Venäjän poliittisen tutkimuksen keskus) tutkijana vuodesta 1994. (ПИР 2014)

³⁰⁶ Valittavasti viimeisten vuosien aikana venäläisellä osapuolella on ollut paljon puhetta ja vähän tekoja. Puheet eivät enää tee vaikutusta lännessä eivätkä idässä. Sen lisäksi sanasotaa alkavat mielellään käydä sekä puolalaiset että latvialaiset. Venäjän armeija tarvitsee vakavaa modernisaatiota. Mutta mitä heikompi armeijamme on, sitä mahtavampia ovat sotilasparaatit ja koreampia univormut. (IZ 8.2.2010)

³⁰⁷ Aleksandr Aleksandrovič Konovalov (s. 1944). Moskovian kaupparokkeakoulun (Высшая школа экономики) professori. Esitelmöinyt Yhdysvalloissa ja Euroopassa. (Wikipedia/Александр Коновалов 2013)

³⁰⁸ Keskeistä on, että se ei mitenkään vastaa aikaisemmin vahvistettua ulkopoliittista doktriinia. Ulkopoliittisessa doktriinissa pääuhkaksi on mainittu terrorismi. Sotilasdoktriinissa terrorismi on uhkien joukossa kymmenentenä ja ensimmäisenä on Naton laajentuminen. Vahvistettu doktriini on eilispäivän doktriini. Olen samaa mieltä siitä, mitä Naton pääsihteerin Anders Fogh Rasmussen sanoi: Asiakirja ei heijasta todellisuutta. Nykyaikaisessa maailmassa tämän doktriinin mukaan on vaikea toteuttaa sotilaallista kehittämistä. (IZ 8.2.2010)

³⁰⁹ Viimein Venäjän todellisten uhkien joukossa käsitellään Natoa, allianssin laajentumissuunnitelmia ja muuttumista Yhdysvaltain ja sen liittolaisten ulkopoliitiikan globaaliksi instrumentiksi. [...] Ongelma on siinä, että doktriinilla on varsin yleinen luonne. Se on kirjoitettu siten, että se kelpaa mille tahansa maalle. Tätä doktriinia voi käyttää esimerkkinä sotilasakatemioiden seminaareissa siitä, miten tällaisia asiakirjoja laaditaan. Mutta tällä doktriinilla on vähän yhteyksiä venäläiseen todellisuuteen. (SR 11.2.2010)

Lisäksi Ivašov näki edelleen tulevaisuuden uhkana Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten, mukaan lukien EU ja Israel, pyrkimyksen hallita koko maailmaa. Tämä näkemys voidaan rinnastaa Putinin näkemykseen Yhdysvaltojen hallitsemasta yksinapaisesta maailmanjärjestyksestä. Yllä esiteltyjen Konovalovin ja Ivašovinkin kommentteille loi ristiriidan niiden toteamukset, että doktriini ei vastaa todellisuutta. Toteamusten perustelut olivat lähes vastakkaiset. Konovalovin mielestä doktriinissa liioiteltiin Yhdysvaltojen ja Naton aiheuttamaa uhkaa. Ivašov oli puolestaan tyytyväinen, että Naton uhka viimeinkin huomioitiin, missä oli samaa epäloogisuutta kuin yllä esitettyssä Izvestijan omassa tulkinnassa.

Sanomalehdet käsitelivät diskursseissaan sotilasdoktriinia melko analyttisesti. Doktriinia kritisoivia kirjoituksia esiintyi puoltavia enemmän. Doktriini nähtiin julistuksellisenä asiakirjana, jonka sisältö on irrallaan käytännöstä. Luvun 5.2.2 suunnitteludiskurssin analyysissä totesin, että avainhenkilöt viittasivat ensisijaisesti omiin suunnitelmiinsa, eivät doktriiniin eivätkä muihin strategia-asiakirjoihin. Doktriinista on kuitenkin löydettävissä kuudennen sukupolven sodankäynnin elementtejä, joten vaikuttaa siltä, että sanomalehdet eivät ole osanneet yhdistää doktriinin sisältöä avainhenkilöiden lausuntoihin. Doktriinin yleisluonteisuus jättää kuitenkin lukijan tulkinnoille paljon tilaa, eikä asiakirja vaikuta olevan tarkoitettu sotilasreformin ohjenuoraksi. (vrt. Военная Доктрина 2010) Yhtäältä avainhenkilöiden suhtautumisen tyyneys kertoo asevoimien kehittämiseen doktriinia enemmän vaikuttavasta pragmaattisesta ideologiasta. Reformiin ryhdyttiin omien näkemysten mukaisesti piittaamatta tulevan doktriinin sisällöstä. Toisaalta se voi kertoa siitä, että käynnistetyllä sotilasreformilla ei koettu saavutettavan vielä 2010-luvun alkupuolella sellaisia tuloksia, jotka vaikuttaisivat merkittävästi sotilasdoktriiniin. Nämä seikat olivat syitä sanomalehtien kritisoivaan suhtautumiseen ja hedelmällinen aihe avainhenkilöiden legitimitetin heikentämiselle.

Avainhenkilöt eivät väittäneet, että strategia-asiakirjojen tehtävä olisi sotilasreformin suunnitelmien julkistaminen, vaikka sanomalehdet diskursseissaan näin olettivat. Tämän takia avainhenkilöiden viittauksia doktriiniin ja reformin yhteydestä ei aineistossa juurikaan ilmennyt. Toisaalta he eivät nähneet tarpeelliseksi myöskään puolustella doktriinia sen saamalta kritiikiltä. Tämä vahvistaa näkemystä asiakirjan poliittisuudesta ja taaksepäin katsovasta asemasta. Avainhenkilöt vaikuttivat keskittyvän enemmän tosielämään kuin julistuksellisten ilmoitustensa kritiikin kommentointiin. Ideologisella tasolla avainhenkilöiden suhtautuminen doktriiniin voidaan nähdä ”pseudodemokraattisena”. Vaikka strategia-asiakirjat olisivatkin vain teennäisen poliittisen päätöksenteon tulosta, ei niitä ole uskoteltu käytetyn kovin tarmokkaasti muuhun kuin politiikan toteuttamiseen. Analyysi vahvistaa luvussa 3 (Alafuzoff 1999) todetun mukaisesti sotilasdoktriinin

olevan poliittisena asiakirjana jäljessä tapahtumista ja kyvytön korvaamaan asevoimien todellista operatiivis-strategista suunnittelujärjestelmää, jota sotilasreformi on. Doktriinin sisältöä tärkeämpää on sen informatiivinen ja diskursiivisen vallankäytön funktio. Sotilasdoktriinin poliittinen luonne kyseenalaistaa sen käyttökelpoisuuden arvioitaessa asevoimien kehitystä, mutta yhdistää sotilaspolitiikan ja ulkopoliitiikan kiinteästi toisiinsa. Analyysi vahvistaa käsitystä, jonka mukaan sotilasdoktriinia tulisi käsitellä yhtenä tutkimuslähteenä eikä lopullisena asiantilana.

6.4 Suhtautuminen ydinaseeseen

Yllä esitelty keskustelu Venäjän sotilasdoktriinista toimi näyttämönä myös keskustelulle Venäjän ydinaseiden roolista. Valtion ydinasetriadin (strategiset pommikoneet, strategiset ohjusjoukot ja strategiset ydinsukellusveneeet) turvaama ydinasepidäke on nähty tutkijoiden toimesta Venäjän turvallisuuden varsinaisena takaajana (esim. Herspring 2011, 25). Se korostui myös ydinasetta koskevissa diskursseissa. Ydinasetriadin tilan on kerrottu heikentyneen, sillä kaksi kolmasosaa siitä on käyttökelvottomassa kunnossa (Herspring 2011, 1). Rose Gottemoeller on korostanut, että Venäjän ydinasekapasiteetti ei ole jälki menneisyydestä vaan merkittävä tulevaisuuden aspekti. Venäjän status ydinasevaltiona antaa sille merkittävän roolin ydinaseiden leviämistä koskevissa ongelmissa. (Gottemoeller 2004, 215) Avainhenkilöille ydinaseen roolin ylläpitäminen sisältyi yleisesti sotilasreformiin liittyviin diskursseihin. Niiden keskeinen argumentti oli, että paikallinen sota voi laajeta ydinaseiden käytöksi. Presidentti Medvedev totesi vuoden 2010 puolustusministeriön istunnossa, että ydinasepidäke on valtion suvereniteetille keskeinen, mutta määrää ei tarvitse lisätä.

У России, [...] потребности в дальнейшем увеличении потенциала стратегического сдерживания нет. "Однако обладание ядерным оружием -- это определяющее условие для проведения Россией своей независимой политики для сохранения ее суверенитета."³¹⁰ (KOM 6.3.2010, NVO 12.3.2010a)

Yksinkertainen syy määrän jäädyttämiselle saattaa olla taloudellinen (vrt. NG 10.2.2010), sillä ydinasetriadin ylläpitäminen on äärimmäisen kallista. Pääministeri Putin ilmaisi maan turvallisuutta koskevassa kirjoituksessaan ydinaseiden roolin ja perusteli sitä 1990-luvun vaikeuksilla.

Именно поэтому мы ни при каких условиях не откажемся от потенциала стратегического сдерживания и будем его укреплять. Именно он помог нам сохранить государственный

³¹⁰ Venäjällä [...] ei ole tarvetta edelleen lisätä strategisen pidäkkeen potentiaalia. "Mutta se, että Venäjällä on hallussaan ydinase, on määräävä edellytys Venäjän riippumattoman politiikan toteuttamiseksi suvereniteetin säilyttämiseksi." (KOM 6.3.2010, NVO 12.3.2010a)

*суверенитет в сложнейший период 90-х годов, когда других весомых материальных аргументов у нас, будем откровенны, не существовало.*³¹¹ (RG 20.2.2012)

Samassa kirjoituksessa Putin myönsi, että ydinaseiden rooli vähenee muiden aseiden kehittyessä. Hän näki suurvaltojen välisten sotilaallisten uhkien vähentyvän ja sellaisten uhkien kasvavan, joiden torjumisessa tarvitaan toisenlaista aseistusta. Tämä näkökulma vahvistaa näkemystä uhkakuvien painoarvon muutoksesta. Ydinaseet ovat suurvaltapolitiittinen pidäke, jolla vastataan suurvaltojen välisiin suhteisiin (vrt. Barabanov, Makienko ja Puhov 2012, 32). Tästä muistutti myös Arbatovin ja Dvorkinin näkemys, jonka mukaan sotilaspolitiikan prioriteetti vahvistaa ydinasepidäkettä ei vastaa Venäjän turvallisuuden todellisia ensisijaisia uhkia. Sen sijaan olisi kohotettava tavanomaisten joukkojen tehokkuutta uudentyyppisten paikallisten operaatioiden toteuttamiseen ennen kaikkea itäisillä ja kaakkoisilla suunnilla ja yhteisöllisen rauhanturvaamisen puitteissa. (Арбатов и Дворкин 2013, 70). Krasnaja Zvezdassa toistettiin valtion virallinen kanta laajassa artikkelissa, joka perustui ministeri Serdjukovin kuulemiselle duumassa. Ydinaseiden todettiin olevan ulkoisen uhkan keskeinen pidäke.

*Основным фактором сдерживания внешней военной угрозы в России являются Стратегические ядерные силы. Система официально принятых в Российской Федерации взглядов по этому вопросу отражена в её Военной доктрине.*³¹² (KZ 29.12.2010)

Myös Kenraali Makarov vakuutteli sotilasreformin jälkeenkin ydinaseiden oleva tärkein pidäke sotilaallisille uhkille. Hänen mukaansa Venäjä säilyttää itsellään mahdollisuuden käyttää niitä uhkan ollessa niin suuri, ettei sitä kyetä estämään tavanomaisin voimin (IZ 10.2.2009). Myös Renz ja Thornton huomioivat Makarovin suhtautumisen ydinaseeseen ja peilasivat sitä tavanomaisten aseiden heikkouteen. Marraskuussa 2011 Makarov totesi, että paikallisissa konflikteissa on potentiaalia eskaloitua täysimittaiseksi sodaksi, jossa käytetään taktisia ydinaseita. Tämä ei tarkoita, että se olisi merkki Venäjän laskeneesta kynnyksestä käyttää ydinasetta, vaan valtion kokemasta haavoittuvuuden tunteesta. Jos vihollinen kykenisi käyttämään hyväksi Venäjän uudistuksen kourissa olevan tavanomaisen asevoiman heikkoutta, voisi se tuntea ydinaseen käytön legitimiiksi ratkaisuksi. Tällaisessa skenaariossa turvautuminen ydinaseeseen olisi Venäjälle välttämättömyys, ei valinta. (Renz ja Thornton 2012a, 4) Ulfvingin arvion mukaan ydinasestrategian muutos vaikuttaa operatiivis-taktisten ydinaseiden käyttökynnykseen. Poliittisen johdon antaman tulenavausluvan jälkeen ydinaseet ovat Ulfvingin tulkinnan mukaan osa normaalia tulenkäyttöä

³¹¹ Juuri siksi emme missään olosuhteissa luovu strategisen pidäkkeen potentiaalista ja vahvistamme sitä. Juuri se on auttanut meitä säilyttämään valtiollisen suvereniteetin vaikeina 90-luvun vuosina, kun avoimesti sanoituna meillä ei ollut muita painavia materiaalisia argumentteja. (RG 20.2.2012)

³¹² Venäjällä ulkoisen sotilaallisen uhkan pidäkkeen perustavien tekijä on strategiset ydinasejoukot. Virallisesti vahvistetut näkemykset tästä asiasta Venäjän federaatiossa heijastuvat sen sotilasdoktriinissa. (KZ 29.12.2010)

(Ulfving 2013, 109) Tässä tutkimuksessa mikään ei kuitenkaan puolla tätä arviota. Sen seuraukset olisivat niin ennakoimattomat, että venäläinen sotilasjohto tuskin voisi harkita ydinaseen vapaata tulenkäyttöä.

Turvallisuusneuvoston varasihteeri ja Nikolai Makarovin edeltäjä yleisesikunnan päällikkönä armeijankenraali Juri Balujevski vetosi Izvestijassa ydinaseilla demokratian kehitykseen.

Предполагается и дальше развивать наземную, морскую и воздушную компоненты ядерной триады. [...] Россия должна гарантировать свое поступательное демократическое развитие, имея гаранта стабильности - ядерное оружие как форму стратегического сдерживания.³¹³ (IZ 8.2.2010)

Ydinase on epäilemättä tarpeellinen vakauden varmistamiseksi, mutta demokratian edistämisessä sen rooli on ristiriitainen. Balujevskin logiikka etenee todennäköisesti siten, että ilman ydinaseen hallintaa Venäjää kohtaan voisi hyökätä taho, joka estäisi demokratiakehityksen. Ilman ydinasetta Venäjän demokratian tila olisi Balujevskin mukaan siis nykyistäkin heikompi.

Kriittiset sanomalehdet suhtautuivat diskursseissaan ydinasekysymykseen varsin analyttisesti. Ne huomioivat yllä mainittujen tutkijoiden tapaan, että turvautuminen ydinaseisiin paljastaa Venäjän heikkouden. Sovetskaja Rossija muistutti vuonna 2009, että ydinaseen käyttöön liittyä haasteita ja sen varaan ei turvallisuutta pidä jättää. Jos tavanomaisia ei olisi, ydinaseilla puolustautuminen ei olisi mahdollista.

Мол, пока у нас есть мощные ядерные силы, мы можем никого не опасаться. Это глубокое и опасное заблуждение. Ракетно-ядерные силы – это силы сдерживания. Использовать их в военных конфликтах или локальных войнах нельзя. Например, только что был конфликт в Закавказье. Хорошо, что у нас на Кавказе есть боеготовая группировка войск (чуть ли не единственная в стране). А если бы ее не было? Чем защищать наших граждан в Осетии и Абхазии? Межконтинентальными баллистическими ракетами с ядерными боеголовками?³¹⁴ (SR 29.1.2009)

Tässä kirjoituksessa Sovetskaja Rossija oli looginen ja paljasti ydinaseisiin liittyvän ongelmallisuuden. Onko pidäke uskottava vai voiko todeta tilanteessa kuin tilanteessa, että ei ydinaseita kuitenkaan käytetä? Tämä seikka liittyy ydinasekeskustelun sodan kuvaan. Kuudennen sukupolven sodankäynnin keskeiseksi elementiksi on todettu täsmäaseet, jotka ovat poliittisesti

³¹³ On suunniteltu myös edelleen kehittää ydinasetriadin maa-, meri- ja ilmakomponentteja. [...] Venäjän täytyy varmistaa etenevä demokraattinen kehityksensä. Ydinase strategisen pidäkkeen muotona on vakauden taie. (IZ 8.2.2010)

³¹⁴ Niin kauan kun meillä muka on tehokkaat ydinasejoukot, meidän ei tarvitse pelätä ketään. Tämä on syvä ja vaarallinen harha. Ydinohjusjoukot ovat pidäkevoima. Niitä ei voi käyttää sotilaallisissa konflikteissa tai paikallisissa sodissa. Kaukasiassa esimerkiksi vähän aikaa sitten oli konflikti. Hyvä että meillä on Kaukasiassa taistelukykyinen joukkoryhmittymä (melkein pä ainoa maassa). Entä jos sitä ei olisi? Millä puolustaisimme kansalaisiamme Ossetiassa ja Abhasiassa? Ydinkärjillä varustetuilla mannertenvälisillä ballistisilla ohjuksillako? (SR 29.1.2009)

ydinasetta hyväksyttävämpiä käyttää, minkä seurauksena ne ovat ydinasetta uskottavampi pelote. Novaja Gazeta ja Moskovski Komsomolets totesivat ydinaseiden keskeisen roolin kertovan Venäjän heikkoudesta. Novaja Gazeta kiinnitti huomion ydinasepidäkkeen käyttökelpottomuuteen ja kalliisiin kustannuksiin.

*Логично: чем слабее Россия, чем более ее Вооруженные силы технологически, организационно и по подготовке отстают от соседей на Западе, Востоке и Юге, тем важнее крайний ядерный аргумент. [...] Ядерное сдерживание отлично сработало в Европе во время холодной войны, но в других случаях положительный эффект неочевиден. Угрожать легко, а реально начать самодобийственную ядерную войну непросто. [...] Сегодня на развитие и поддержание сил ядерного сдерживания уходит большая часть нашего военного бюджета. На перевооружение сил общего назначения не хватает, и они слабеют. Выход из этого тупика пока не просматривается.*³¹⁵ (NG 23.11.2009)

Lehti kuvasi tilannetta oravanpyöränä, jossa tavanomaiset joukot kärsivät ydinaseiden kustannuksella. Tämä seikka saattoi olla taustalla myös presidentti Medvedevin lausunnossa ydinaseiden määrän jäädyttämisestä (KOM 6.3.2010). Rossijskaja Gazetan julkaisemassa kommunistien kirjoituksessa (RG 23.11.2011) todettiin, että ilman ydinasetta maa olisi voinut kokea jo Jugoslavian, Irakin, Afganistanin ja Libyan kohtalon. Tällä lausunnolla kommunistinen puolue toisti näkevänsä Yhdysvallat ja Naton sotilaallisina uhkina Venäjälle. Moskovski Komsomolets vertasi Venäjää ydinasepelotteineen uhkailevaan petoeläimeen haastatellessaan duuman turvallisuuskomitean asiantuntijaneuvoston jäsen professori Pjotr Belovia.

*Говоря о том, что мы готовы применить ядерное оружие, даже когда против нас использовано обычное вооружение, правда, если “под угрозу поставлено само существование государства”, мы признаем тот факт, что не обладаем боеспособными силами, которые могут адекватно противостоять противнику без ядерного оружия. Фактически мы готовы удерживать агрессора, лишь постоянно напоминая ему, что в случае чего готовы нанести по нему ядерный удар. Такое напоминание похоже на угрожающие позы зверя, которыми тот отпугивает приближающегося к нему более сильного соперника. Причем [...] так “пугать” потенциального агрессора нам осталось недолго — до 2015—2017 гг. “Наши СЯС деградируют.”*³¹⁶ (МК 8.2.2010)

³¹⁵ Loogista: mitä heikompi Venäjä on, mitä enemmän sen asevoimat jäävät jälkeen teknologisesti, organisaatiollisesti ja koulutukseltaan naapureista lännessä, idässä ja etelässä, sitä tärkeämpi on äärimmäinen ydinargumentti. [...] Ydinpidäke toimi erinomaisesti Euroopassa kylmän sodan aikana, mutta muissa tapauksissa sen positiivinen vaikutus ei ole ilmiselvää. On helppo uhkailla, mutta todella aloittaa itsemurhaan johtava ydinsota ei ole yksinkertaista. [...] Tällä hetkellä ydinpidäkejoukkojen kehittämiseen ja ylläpitämiseen kuluu suurin osa sotilasbudjetistamme. Tavanomaisten joukkojen uudelleenvarusteluun ei rahaa riitä, ja ne heikkenevät. Ulospääsyä tästä umpikujasta ei toistaiseksi ole nähtävissä. (NG 23.11.2009)

³¹⁶ Sanoessamme, että olemme valmiita käyttämään ydinasetta jopa silloin, kun meitä vastaan on käytetty tavallisia aseita, jos ”koko valtion olemassaolo on asetettu uhanalaiseksi” myönnämme sen tosiasian, että meillä ei ole taistelukykyisiä joukkoja, jotka kykenevät aidosti vastaamaan viholliselle ilman ydinasetta. Tosiasiallisesti olemme valmiit pidättelemään hyökkääjää vain muistuttamalla sitä, missä tapauksessa olemme valmiita iskemään sitä kohti ydinaseiskun. Tällainen muistutus muistuttaa pedon uhkaavaa asentoa, jolla se karkottaa sitä lähestyvän voimakkaamman vastustajan. Meillä ei ole paljon enää aikaa ”säikytellä” tällä tavalla potentiaalista hyökkääjää, vuosiin 2015–2017 asti. [...] Meidän strategiset ydinasevoimat rappeutuvat. (МК 8.2.2010)

Moskovski Komsomoletsin suhtautuminen oli hyvin samankaltaista kuin Novaja Gazetan ja Sovetskaja Rossijan. Myös Izvestijan haastattelemat asiantuntijat kritisoivat ydinaseen käyttöä. Sotatieteiden akatemian professori Vadim Kozjulin totesi, että liittolaisten ja todellisen sotilaallisen voiman puuttuessa pelottavat puheet toimivat viimeisenä argumenttina. Kansalaiskamarin puolustuskomitean jäsen Igor Korottšenkon mukaan ehkäisevän iskun käsite poistettiin doktriiniteksteistä viime hetkillä.

Из текста изъято неоднократно озвученное положение о возможности нанесения превентивных ядерных ударов "в критической для национальной безопасности ситуации", то есть еще до начала полномасштабной агрессии против России. Как известно, ранее высокопоставленные представители Совбеза заявляли, что право на превентивный удар отражено в проекте доктрины. И вот теперь его нет.³¹⁷ (IZ 8.2.2010)

Korottšenkon viittaamassa asiassa kyse voi olla enemmän sanamuotojen tulkinnoista kuin todellisesta asenteen muutoksesta. Turvallisuusneuvoston puheenjohtaja käytti esimerkissä viitatussa Izvestijan haastattelussa (Известия 14.10.2009) sanaa *превентивный (ennaltaehkäisevä)*. Doktriinissa ei sanaa ole mainittu, mutta se antaa selkeästi ymmärtää, että ydinaseita voidaan käyttää vastauksena tavanomaisten aseiden käyttöön (Военная Доктрина 2010). Esimerkit sanomalehtien suhtautumisesta ydinaseeseen kertoivat niiden näkevän ydinaseen välttämättömänä, mutta ongelmallisena asevoimien osana. Niiden käyttäminen on hyvin hankalaa. Tavanomainen aseistus on sellaisessa kunnossa, että ydinaseita on pakko ylläpitää todellista tarvetta enemmän pidäkkeen takia. Näillä näkökulmilla sanomalehdet kyseenalaistivat avainhenkilöiden diskursseja ja legitimizeettiä.

Ydinaseisiin liittyvien diskurssien analyysi paljastaa ydinaseiden ja tavanomaisten aseiden roolien sekoittumisen ainakin tilapäisesti asevoimien yleisen tilan heikennyttyä. Avainhenkilöt ymmärtävät, että ydinaseilla ei voida vastata sotilaallisesti paikallisiin konflikteihin, mutta muiden pidäkkeiden puuttuessa he ovat tehneet strategisen diskursiivisen liikkeen. Sen mukaan ydinaseita voitaisiin käyttää vastaiskuna estämään paikallisen konfliktin laajentuminen laajamittaiseksi sodaksi. Uhkakuvien priorisoinnin ja sodan kuvan muuttuessa suhtautuminen ydinaseeseen muuttuu tulevaisuudessa aikaisempaa pragmaattisemmaksi. Käytäntöön tämä ei ole vaikuttanut, sillä asevoimien tavanomaisten aseiden tila ei ole sallinut laskea ydinaseen prioriteettia. Ydinaseet ovat Venäjälle suurvaltaideologian mukainen välttämättömyys. Niitä voidaan kuvailla välttämättömäksi kustannuseräksi tai vakuutusmaksuksi, jonka avulla Venäjä turvaa oman legitimizeettinsä ja pääsyn

³¹⁷ *Tekstistä on otettu pois useasti ääneen lausuttu asetelma mahdollisuudesta ehkäisevän ydiniskun toteuttamiseen "kansallisen turvallisuuden kriittisessä tilanteessa" eli jopa ennen Venäjän kohtaaman laajamittaisen hyökkäyksen alkua. Kuten tunnetua, korkea-arvoiset turvallisuusneuvoston edustajat ovat aikaisemmin ilmoittaneet, että oikeus ehkäisevään iskuun on ilmaistu doktriinissa. Nyt sitä ei ole. (IZ 8.2.2010)*

neuvottelupöytäan kenen tahansa kanssa. Suhtautumista ydinaseeseen voidaan pitää mittarina sotilasreformin onnistumiselle. Mikäli sotilasreformi onnistuu ja varusteluohjelma etenee, on Venäjällä varaa laskea ydinasepelotteen roolia, sillä tavanomainen asevoima luo riittävän pidäkkeen.

6.5 Yhteenveto ideologisista lähtökohdista

Luvussa toteutetussa analyysissä olen osoittanut, että Venäjä haluaa edelleen nähdä itsensä ydinasevaltiona, joka pyrkii kohti sellaisia sodankäynnin muotoja, joita länsimaat ovat käyttäneet viimeisen 20 vuoden aikana. Vaikka Yhdysvallat ja Nato nähdään virallisissa asiakirjoissa ja diskursseissa edelleen uhkana, on näkemystä pidettävä enemmän perinteenä ja diskursiivisena vallankäyttönä kuin merkittävämpänä sotilaallisena uhkana. Länsimaiden edustama esimerkki on sotilaallisen suorituskyvyn kehittämisen kannalta Venäjälle tärkeä. Sotilasreformia ei toteuteta pelkästään Venäjän omien mallien mukaisesti vaan esimerkkiä on haettu ennen kaikkea länsimaista ja Natosta. Suhtautumisessa sodan kuvaan on havaittavissa jopa länsimaisen toimintatavan ihannointia. Ydinaseeseen Venäjä suhtautuu suurvallan edellyttämällä tavalla ja näkee sen turvallisuutensa keskeisenä takaajana. Avainhenkilöt ovat näitä asioita itse representoineet, joten diskursiivisesta näkökulmasta ne eivät vaaranna heidän legitimizeettiään.

Yllä esittämäni yhteenveto antaa mahdollisuuden pohtia venäläisen sotilaspolitiikan ideologiaa. Sotilaspolitiikka on kiinteä osa Venäjän ulkopoliittikkaa. Venäjä on länsimaissa perinteisesti haluttu nähdä olosuhteista riippumatta sotilaalliselta ideologialtaan hyökkäävänä. Sen on joko oletettu perineen Neuvostoliiton ideologiat sellaisenaan tai maan nykyisen johdon pyrkivän rakentamaan uutta Neuvostoliiton kaltaista imperiumia. Hyökkäyksellisyys lienee tarkoittanut ensisijaisesti alueiden valtaamiseen tähtääviä sotilasoperaatiota. Diskursiivisesta näkökulmasta analysoituna tavanomaisen asevoiman vallitseva tila ei vaikuta mahdollistavan hyökkäyksellisen ideologian ylläpitämistä kuin rajoitetusti ja demonstratiivisesti.³¹⁸ Sotilasreformin julkilausutuista tavoitteista

³¹⁸ Tästä voidaan esittää esimerkkinä aineistossakin huomioitu perinteinen maihinnousuoperaatio (ks. luku 5.2.1). Hyökkäyksellisenä operaationa yleisesti nähty maihinnousuoperaatio on Venäjän harjoittelema operaatio (esim. Zapad-harjoitukset). Tätä seikkaa on kuitenkin mahdollista tarkastella modernisaatiodiskurssin tuella toisesta näkökulmasta. Venäjällä on maihinnousuoperaatioon käytössään samat toimintatavat ja kalusto kuin Neuvostoliiton aikana. Uutta kalustoa ei ole saatu, toimintatapoja ei ole muutettu ja kaikki on tehty kuten ennenkin. Mittakaavat ovat pienentyneet murto-osaan, mikä heikentää uskottavuutta. Sotilaspotentiaalia tarkastelevien lähteiden (esim. Combat Fleets 2013) mukaan venäläiset maihinnousualukset ovat iäkkäitä ja niille ei rakenneta seuraajia vauhdikkaasti. Venäjällä on yhteensä eri puolilla Venäjää 19 suurta tai keskikokoista maihinnousualusta, joista uusin on otettu kokoonpanoon vuonna 1991, joten niiden elinkaari päättynee viimeistään 2020-luvulla. Vastaavia uusia aluksia on rakenteilla yksi, jonka rakentaminen on aloitettu jo vuonna 2004. (Combat Fleets 2013, 607–609)

liikkuvuuden kehittäminen on keskeistä hyökkäyksellisen ideologian tukemiseksi. Joukkojen siirtäminen maan rajojen sisäpuolella mahdollistaa vakituisesti alueella toimivien suurempien joukkojen käytön painopistesuunnassa.³¹⁹ Täsmäaseiden hankinnan perusteella ideologia voidaan nähdä hyökkäyksellisenä. Niiden julkilausuttu tarkoitus korvata asteittain ydinasepelotetta kuitenkin kyseenalaistaa tätä päätelmää. Täsmäaseiden käytön ydinaseita matalampi poliittinen kynnyks voi aiheuttaa aiempaa herkemman mahdollisuuden hyökkäyksiin, mutta alueiden valtaamiseen tarvitaan niiden lisäksi perinteisiä joukkoja, joiden käyttökynnyks riippuu vastustajasta. Sodan kuvan diskurssien analyysin perusteella Venäjä ei tulevaisuudessa hyökkää kuten ennen. Tätä näkemystä tukevat myös vuoden 2014 Ukrainan tapahtumat. Esimerkiksi, Venäjä miehitti Krimin niemimaan epäsymmetrisin keinoin laukaustakaan ampumatta. Sillä ei käytännössä ollut vastarintaa, eivätkä tapahtumat todista Venäjällä olevan suorituskykyä vallata alueita puolustavaa vastustajaa vastaan. Ne todistavat ennemmin sotilaallisen voimankäytön periaatteiden kehittymistä ja kykyä epäsymmetrisen erikoisoperaation toteuttamiseen.

Lopuksi on syytä palata luvun alussa esiteltyihin presidentti Medvedevin ja pääministeri Putinin ideologioihin viittaaviin lausuntoihin. Keskustelua hyökkäyksellisyydestä tai puolustuksellisuudesta voidaan peilata Medvedevin lausuntoon ulkopoliittikan pragmaattisuudesta. Sen perusteella Venäjä hyökkää tai puolustaa silloin, kun se Venäjän kannalta on pragmaattista, eli hyödyt ovat suuremmat kuin riskit. Tällöin Venäjän tulee harkita, onko esimerkiksi hyökkääminen Naton jäsenvaltiota tai Kiinaa kohtaan sen kannalta pragmaattista vai ei. Pääministeri Putinin viittaus konservatismiin ja vuoden 2014 Ukrainan tapahtumat synnyttävät käsityksen, että Putinin arvokonservatismiin sisältyy pyrkimys hallita Neuvostoliitolle kuuluneita alueita. Tällä tavoin ymmärrettynä konservatiivisuus on askel kohti kylmän sodan aikaista maailmanjärjestystä, jossa Venäjällä olisi arvostettu asema Yhdysvaltojen kaltaisena supervaltana. Putinin konservatiivisuusdiskurssi vaikuttaa olevan työkalu pragmaattisen ideologian toteuttamiselle, mikä tähtää oman legitimitietin vahvistamiseen. Venäjän kokemat haasteet paikallisten ja alueellisten konfliktien ratkaisemisessa todennäköisesti tulevaisuudessakin aiheuttavat toimenpiteitä, jotka osoittautuvat hyökkäyksellisiksi. Tämän Venäjä kuitenkin tekee puolustautuakseen uhkilta, jotka se on arvioinut uhkaavan valtion asemaa tai hallitsevan ryhmän legitimitettiin. Asetelma voi muuttua vasta, kun Venäjä muuttaa uhka-ajatteluaan. Tästä näkökulmasta Venäjän sotilaspolitiikan ideologia on lähtökohdiltaan puolustuksellinen.

³¹⁹ McDermottin arvion mukaan tässä tavoitteessa Venäjä ei ole onnistunut. Hänen mukaansa asevoimien strateginen liikkuvuus on niin heikkoa, että Venäjä joutuu jatkossakin turvautumaan pelotteen luomisessa ydinaseeseen. (McDermott 2013, 78)

7 AVAINHENKILÖIDEN JA SANOMALEHTIEN DISKURSIIVISEN VALLANKÄYTÖN PIIRTEITÄ

Tässä luvussa keskityn analyysin aikana huomioituihin diskursiivisen vallankäytön erityispiirteisiin. Sotilasreformin avainhenkilöt representoivat diskurssijärjestyksessään haluamiaan diskursseja ja samalla jättivät haluamansa diskurssit siitä pois tai marginaaliin. Tämän representoinnin ymmärrän avainhenkilöiden diskursiiviseksi vallankäytöksi, joka voi olla roolittunutta, osittain suunniteltua ja tarpeen vaatiessa reaktiivista. Avainhenkilöiden diskurssijärjestys altistui sanomalehtiteksteissä heitä puoltavien ja kritisoivien tahojen käsittelylle. Sanomalehtien diskurssijärjestyksen sisällä reformia puoltavien ja kritisoivien tahojen näkökulmat olivat jännitteellisiä, ja ne kävivät keskenään merkityskamppailua. Vallankäyttöön liittyy myös tutkimukseni hypoteesi. Sotilasreformin oikeuttaminen tai kritisointi toimii vallankäytön välineenä. Avainhenkilöt ja heitä puoltavat sanomalehdet pyrkivät diskursiivisella vallankäytöllään vahvistamaan legitimizeettään reformin oikeuttamiseksi ja asemansa vahvistamiseksi. Kritisoivat sanomalehdet pyrkivät toimimaan päinvastoin. Sanomalehtien diskursiivisen vallankäytön tavoitteena on näin ollen avainhenkilöiden legitimizeetin vahvistaminen tai heikentäminen.

Luvun alussa käyn läpi tekemiäni huomioita sanomalehtien vallankäytöstä avainhenkilöiden ja sotilasreformin legitimizeettää kohtaan. Tähän lukuun olen yhdistänyt myös sanomalehtien ideologisten lähtökohtien tarkastelun, sillä niiden käsittely valtakysymyksistä irrallaan olisi hedelmätöntä. Tämän jälkeen analysoin avainhenkilöiden vallankäytön työkaluna käytettyä vakuutteludiskurssia. Lopuksi tarkastelen avainhenkilöiden rooleja sotilasreformin diskursiivisessa rakentumisessa. Luvun tavoitteena on avainhenkilöiden ja sanomalehtien vallankäytön piirteiden liittäminen tutkimusasetelman sosiaaliseen käytäntöön, eli kenen käsissä sotilasreformiin liittyvä valta lopulta on ja millaisin perustein.

Diskursiivinen valta liikkuu diskurssijärjestyksen kautta ideologioiden ja valtakysymysten välillä dialektisessa suhteessa. Julkisessa keskustelussa tapahtuvan diskursiivisen vallankäytön yläpuolelle ymmärrän sosiaalisen vallankäytön, jonka kehyksessä päätökset tosiasiasa tehdään. Näiden vallankäytön tasojen välisen jännitteen tulkitseminen mahdollistaa luvun johtopäätösten tekemisen. Osa valtaan liittyvää analyysiä oli selvittää, mitkä diskurssit olivat päätyneet hegemonisiksi avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestyksissä (luku 5, vrt. Fairclough 1992, 36).

Diskursiivinen valta toimii järjestäytymisen kautta, mitä diskurssijärjestykset kuvaavat. Avainhenkilöiden diskurssit järjestäytyivät analyysissä sosiaalisin ja yhteiskunnallisin perustein. Tähän liittyy ajatus diskurssien luomasta vallasta. Diskurssien keskinäinen järjestäytyminen, liittyminen toisiinsa tai puuttuminen muodostavat avainhenkilöille mahdollisimman suotuisat olosuhteet reformin läpiviemiseksi. He loivat diskurssien representoinnilla tietynlaista tietoa ja pyrkivät sulkemaan tietynlaista tietoa diskurssien ulkopuolelle. Tähän diskurssijärjestykseen uutisoinnin välineenä toimineet sanomalehdet pyrkivät vaikuttamaan omilla diskursseillaan. (vrt. Pietikäinen, Mäntynen 58)

7.1 Sanomalehtien vallankäyttö avainhenkilöiden ja sotilasreformin legitimizeettiä kohtaan

Van Dijkin mukaan keskeinen osa kriittisen diskurssianalyysin valta-analyysiä on se, kenelle sanomalehdet antavat pääsyn diskurssiin (Van Dijk 2008, 10, 84). Koltsovan mukaan venäläisessä mediassa yleisö on siirretty käytännössä tyystin uutistuotannon ulkopuolelle johtuen epätavallisista käytännöistä ja vallan epätasaisesta jakaantumisesta. Uutistuotannon rakenteista johtuen mediajohtajat ovat hyvin keskeisessä asemassa vallankäytössä. Roolinsa ansiosta heillä on käytettävissään informaatiota vallan jakaantumisesta, toimijoiden intresseistä ja mahdollisista sanktioista, minkä takia he joutuvat osallistumaan monimutkaiseen manipulatiiviseen toimintaan. Mediajohtajat toimivat informaation suodattajina, työskentelevät keskellä valtaelinten välisiä suhteita ja tekevät toimintakentästä informatiivisesti läpinäkymätöntä. (Koltsova 2006, 159–160).

Sanomalehtien asemoituminen suhteessa avainhenkilöihin jakoi niiden diskurssit sotilasreformia puoltaviin ja kritisoiviin. Eniten puoltavia diskursseja esittivät Rossijskaja Gazeta ja Krasnaja Zvezda, jotka toimituksien omien kannanottojen sijasta toistivat lähinnä avainhenkilöiden lausuntoja. Kriittisimmin reformiin suhtautuivat Sovetskaja Rossija ja NVO, jotka kuitenkin ideologioiltaan eroavat toisistaan merkittävästi. Tämä puoltavia ja kritisoivia diskursseja esittävien sanomalehtien luokittelu on yhtenevä niiden tavoitteeseen vaikuttaa avainhenkilöiden legitimizeettiin vahvistavasti tai heikentävästi. Tarkastelen seuraavaksi sanomalehtien suhtautumista sotilasreformiin ja avainhenkilöiden legitimizeettiin lehdittäin ja peilaan sitä luvussa 4.2 esitettyihin tietoihin sanomalehtien taustoista.

Izvestijan omat toimittajat eivät ottaneet kantaa kovin herkästi tapahtumiin tai avainhenkilöiden

lausuntoihin. Lehti julkaisi avainhenkilöiden lausuntoja ja haastatteluja sellaisenaan, mutta antoi myös puheenvuoroja kriittisille asiantuntijoille, kuten Leonid Ivašoville (vrt. Sovetskaja Rossija) ja Aleksandr Konovaloville. Lehti käytti uutisoinnissaan hyväkseen muita tiedotusvälineitä, esimerkiksi se julkaisi artikkelin kaasuyhtiö Gazpromin enemmistöomisteisen radiokanava Eho Moskvyn haastatteluohjelmasta. Izvestijan keskeinen toimittaja aiheesta oli Dmitri Litovkin, joka ei kommentoinut reformia kriittiseen sävyyn. Tutkimusaineistossa ei esiintynyt Izvestijan artikkeleita kevään 2011 jälkeen, mikä kertoi lehden vähentyneistä tutkimusasetelman mukaisista representoinneista. Samaan aikaan lehdessä alkoi nykyisen päätoimittajan Aleksandr Maljutinin ensimmäinen kausi, mikä on voinut vaikuttaa tilanteeseen. Lehti julkaisi enemmän positiivisia kuin negatiivisia asioita sotilasreformiin liittyen ja esiintyi ensisijaisesti avainhenkilöiden legitimizeerivalla tavalla. Lehden nykyisen omistajan läheinen yhteys Putiniin (ks. luku 4.2) näkyi tällä tavoin lehden linjassa.

Kommersant käsitteli sotilasreformia melko kriittikittömästi. Lehti haastatteli jonkin verran kriittisiä asiantuntijoita (Aleksandr Hramtšihin [vrt. NVO], Vitali Tsymbal, Mihail Barabanov). Toimitus ei tehnyt omia huomioita kovin herkästi. Lehti julkaisi yhdysvaltalaisen näkemyksen sotilasreformista. Keskeinen toimittaja oli ensin Ivan Konovalov,³²⁰ mutta hän siirtyi vuonna 2011 RIA Novostille, joka tunnetaan valtionjohdon legitimizeerivalla tavalla uutistoimistona. Konovalovin jälkeen kirjoituksista vastasi ensisijaisesti Irina Granik. Lehti julkaisi kaikkien duumapuolueiden näkemyksiä aiheesta, mikä loi vaikutelmaa pyrkimyksestä tasapuolisuuteen. Lehti julkaisi avainhenkilöiden lausuntoja pääosin sellaisenaan ilman omia kommentteja, mutta nosti esille myös negatiivisia aiheita, kuten asevoimien modernisaation tarpeen. Kommersant pyrki olemaan tasapuolinen ja tutkimuksessa mukana olevista lehdistä vähiten vaikuttamaan avainhenkilöiden legitimizeerivaksi.

Krasnaja Zvezdan sotilasreformiin liittyvissä representaatioissa oli kiinnostavaa, että pääministeri Putin esiintyi aineiston artikkeleissa melko vähän. Tämä kertoo lehden kunnioituksesta hierarkiaa kohtaan keskittymällä ylipäällikön eli presidentin, puolustusministerin ja yleisesikunnan päällikön lausuntoihin. Vasta presidentinvaalien lähestyessä käytännössä oli nähtävissä muutos. Tätä aiemmin harvat Putinin lausunnot liittyivät puolustusteollisuuteen, joka kuuluu pääministerin tehtäviin. Lehti julkaisi avainhenkilöiden puheet ja lausunnot usein sellaisenaan ilman omaa kommentointia. Lehden kommentteissa ei ollut kriittistä suhtautumista reformia kohtaan, toisaalta avainhenkilöiden

³²⁰ Ivan Konovalov, s. 1967. Toimi Kommersantin toimittajana 2008–2011, RIA Novostin toimittajana 2011–2012, jonka jälkeen perusti strategisten suhdanteiden keskuksen. (Wikipedia/Иван Коновалов 2014)

kriittisetkin lausunnot julkaistiin. Mikäli samassa tilaisuudessa olivat puhuneet useat avainhenkilöt, lehti tuntui suosivan yleensä korkea-arvoisempaa (esim. KZ 27.11.2010). Myös Krasnaja Zvezda julkaisi otteita radiokanava Eho Moskvyn ohjelmistosta. Lehti pyrki vakuuttamaan, että se toteuttaa merkittävää tiedotustehtävää ja puolusteli avainhenkilöiden toimintaa esimerkiksi toteamalla, että arvioidessaan uudistuksia yhteiskunta ei toimi objektiivisesti ja oikeudenmukaisesti (KZ 27.10.2009). Toinen osoitus tästä on esimerkki ministeri Serdjukovin duuman kuulemisesta, jonka uutisoinnin yhteydessä lehti totesi, että avainhenkilöt ovat tiedottamisen suhteen avoimia.

Публикация ответов на вопросы депутатов Государственной Думы - это, подчеркнём, ещё одно свидетельство открытости военного ведомства, его готовности к откровенному разговору с общественностью в интересах совершенствования обороноспособности Российской Федерации.³²¹ (KZ 29.12.2010)

Aineiston loppua kohden lisääntyi lehden tapa julkaista käytyjä keskusteluja sellaisenaan litteroituina. Esimerkiksi Tsentr-harjoituksessa vierailleen Medvedevin puheen ja melko yksityiskohtiin käyvän keskustelun henkilöstön kanssa lehti julkaisi sellaisenaan (KZ 29.9.2011). Krasnaja Zvezda toimi avainhenkilöiden legitimitietin vahvistajana lukijakunnassaan, joka lienee pääosin asevoimien henkilöstöä.

Moskovski Komsomolets puolusti ensisijaisesti avoimuuteen liittyviä arvoja. Lehden pääteemoja reformin suhteen olivat tiedottamisen vähäisyys ja asevoimien yhteiskuntasuhteet. Lehti kommentoi avainhenkilöiden lausuntoja runsaasti ja kritisoi reformin toteutusta, mutta ei henkilöitä. Kirjoittelusta vastasi pääosin Olga Božjeva, joka osoitti tyytyväisyyttään siitä, että kenraali Makarov oli useissa asioissa hänen kanssaan samaa mieltä. Lehden ideologioilla on selkeä alkuperä. Sen omistajan Pavel Gusevin rooli yhteiskunnallisena vaikuttajana näkyi lehden linjassa. Lehti representoi diskursseja, jotka olivat sen omistajalle ja päätoimittajalle tärkeitä. Moskovski Komsomolets ei niinkään pyrkinyt vahvistamaan tai heikentämään avainhenkilöiden legitimitettiin vaan tarjoamaan lukijoilleen työkaluja legitimitietin itsenäiseen arviointiin. Tässä suhteessa se osoittautui varsin analyttiseksi.

Novaja Gazeta toi lähes kaikissa artikkeleissaan esille jonkin ongelman ja esitti usein vaihtoehtoisia ratkaisuja. Toimittajana toimi yleensä Pavel Felgenhauer. Aihepiireiltään lehti keskittyi henkilöstöön ja varusmiespalvelukseen liittyviin ongelmiin. Se tarkasteli asevoimien kehitystä usein yksilön kannalta. Lehti julkaisi myös yhdysvaltalaisen tutkijan näkemyksen aiheesta (NG 6.9.2009).

³²¹ *Korostamme että vastausten julkaiseminen valtiollisen duuman kysymyksiin on taas yksi todiste sotilasjohdon avoimuudesta ja sen valmiudesta avoimeen keskusteluun yhteiskunnan kanssa Venäjän federaation puolustuskyvyn kehittämisen intresseistä. (KZ 29.12.2010)*

Lehti ei sinällään asettunut asevoimia vastaan esimerkiksi ottaessaan selkeän kannan ammattiarmeijan ja länsiuhka-ajattelun lopettamisen puolesta. Kirjoitukset olivat analyttisiä, mutta eivät kritisoineet henkilöitä vaan järjestelmää. Lehti piti reformin tarkoitusta oikeasuuntaisena, mutta menettelytapoja väärinä. Venäjän kokemaan uhkaan lehti suhtautui hyvin eri tavoin kuin avainhenkilöt. Lehti pyrki selvästi heikentämään avainhenkilöiden legitimitettiin, mutta teki sen varsin hienovaraisesti.

NVO suhtautui sotilasreformiin hyvin kriittisesti etenkin tiedottamisen ja yhteiskuntasuhteiden näkökulmasta. Lehden päätoimittaja Viktor Litovkin kirjoitti aiheesta melko neutraalisti, mutta erityisesti Kiina-uhkan representoinnistaan (esim. NVO 8.8.2008) tunnettu Aleksandr Hramtšihin oli hyvin kriittinen. Lehti kirjoitti pitkiä kirjoituksia, jotka sortuivat ajoittain jaaritteluun, jolloin niiden tärkein sanoma hämärtyi. Toisaalta lehti oli varsin analyttinen, mistä osoituksena esimerkiksi varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolella ollut artikkeli (Независимое военное обозрение 15.5.2009), jota voidaan pitää diskurssianalyysinä ministeri Serdjukovin Rossijskaja Gazetassa julkaistusta haastattelusta. Lehti kommentoi avainhenkilöiden lausuntoja lähes poikkeuksetta. Lehti julkaisi myös yhdysvaltalaisen tutkijan näkemyksen (NVO 21.10.2011) ja järjesti oman pyöreän pöydän keskustelun Moskovan kauppakorkeakoulussa (*Высшая школа экономики*). Se julkaistiin litteroituna sanasta sanaan. Lehti puolusteli omaa rooliaan tiedottamisessa ja otti kunnian itselleen kertoa reformin kehityksestä.

Тем не менее нам представляется очень важным сделать "выжимки" из всех этих встреч, проинформировать читателей "НВО" о том, что там говорилось. Пусть и без персональных ссылок на конкретные слова конкретного должностного лица. Важно здесь в первую очередь, на наш взгляд, именно содержание бесед, то, что думают и что делают для решения тех или иных важнейших проблем реформирования или придания нового, перспективного облика вооруженным силам в руководстве армии и флота.³²² (NVO 19.11.2010)

NVO otti kantaa myös muiden lehtien diskurssikäytäntöihin ja puolusteli samalla sotilasjohtoa.

Странно, что отдельные представители нашего общества, работающие в СМИ, почему-то по инерции продолжают упрекать генералов за то, что они в меру своих сил и способностей делают то дело, которое им поручено, - заботятся об обороноспособности страны.³²³ (NVO 25.11.2011)

³²² Silti meistä on erittäin tärkeää tehdä tiivistys kaikista näistä tapaamisista, informoida NVO:n lukijoita siitä, mitä siellä on puhuttu. Olkoonkin, että ilman henkilökohtaisia viittauksia konkreettisten virkamiesten konkreettisiin sanoihin. Ensi sijassa meidän näkökulmastamme on tärkeää nimenomaan keskusteluiden sisältö, se mitä armeijan johdossa ajatellaan ja tehdään uudistamisen tai asevoimien uuden tulevaisuuden olemuksen muokkaamisen erilaisten tärkeiden kysymysten ratkaisemiseksi. (NVO 19.11.2010)

³²³ Outoa, että yhteiskuntamme yksittäiset edustajat, jotka työskentelevät mediassa, jostain syystä totuttuun tapaan jatkavat kenraalien moittimista siitä, että he omilla voimillaan ja kyvyillään tekevät sitä työtä, joka heille on määrätty. Eli huolehtivat maan puolustuskäytännöistä. (NVO 25.11.2011)

NVO kirjoitti sotilasreformista profiilinsa mukaisesti paljon artikkeleita. Niissä käsiteltiin käytännössä kaikkea asevoimiin liittyvää. Tutkimusasetelman kautta aineistoon päätyneiden artikkeleiden näkökulmasta on selvää, että lehti piti ihanteenaan länsimaisia asevoimia ja pyrki heikentämään avainhenkilöiden legitimitettä.

Sovetskaja Rossija vetosi kirjoituksissaan lähes aina menneisyyteen. Pääministeri Putinia pidettiin kansallisena johtajana ja tulevana presidenttinä (esim. SR 13.11.2008) ja ministeri Serdjukovia suurimpana syyllisenä lähes kaikkeen mahdolliseen. Lehti oletti, että Serdjukov on suunnitellut sotilasreformin. Lehti ei nähnyt sotilasreformissa juuri mitään hyvää eikä kunnioittanut avainhenkilöiden hierarkiaa. Entisistä Neuvostoliiton aikaisista kenraaleista ja amiraaleista rakennettiin asiantuntijoita tämän hetkiseen strategiseen tilanteeseen. Toimitus ei käytännössä tehnyt itse omia kommentteja, mikä johtui lehden käytännöstä julkaista lähinnä vierailevien kirjoittajien artikkeleita. Toisaalta lehdessä esiintyi esimerkiksi puoluejohtaja Gennadi Zjuganovin lausumana asevoimien tilaa koskevia yksityiskohtia, joita ei muissa lehdissä ollut ja jotka ovat jälkeensä osoittautuneet oikeiksi (esim. SR 5.2.2009, SR 15.12.2009). Tässä mielessä lehti osoittautui yksityiskohtia koskevan informaation lähteenä muita arvokkaammaksi, mikäli analyysi pystyi ne ideologisen kirjoittelun lomasta erottamaan. Aineistoon päätyneet lehden reformia koskevat kirjoittelu päättyi jo vuoden 2010 lopussa. Lehti pyrki heikentämään hyvin ilmiselvällä tavalla etenkin ministeri Serdjukovin legitimitettä, mutta sortui siinä ylilyönteihin, jotka heikensivät pyrkimyksen vaikuttavuutta.

Rossijskaja Gazeta uutisoi avainhenkilöiden lausunnot käytännössä sellaisenaan. Lehti julkaisi tasaisin väliajoin kenraali Makarovin ja ministeri Serdjukovin haastatteluja, joissa keskusteltiin myös ikävistä asioista. Toimittajana artikkeleissa toimi yleisimmin Juri Gavrilov. Lehti teki harvoin artikkeleissaan omia kommentteja, mutta ei myöskään kaunistellut lausuntoja. Se julkaisi puolueiden, kuten kommunistien ja Vladimir Žirinovskin LDPR-puolueen reaktioita avainhenkilöiden puheisiin. Lehden julkaisemassa kommunistisen puolueen kirjoituksen (RG 23.11.2011) alussa oli lehden maininta, että kirjoitus julkaistaan mainosoikeuksin. Tällä tavoin lehti irtisanoutui kommunistien sanomasta. Lehti puolusteli avainhenkilöiden suorittamaa tiedottamista esimerkiksi toteamalla, että kenraali Makarov antoi ulkomaisille puolustusasiamiehille sotilasreformista ensi käden tietoa (RG 11.12.2008). Rossijskaja Gazetan roolista kertoi sen julkaisema pääministeri Putinin maan turvallisuutta koskeva kirjoitus. Lehti toimi selkeästi avainhenkilöiden legitimitetin vahvistajana ja heidän diskursiivisen vallankäyttönsä työkaluna suurta yleisöä kohtaan.

Vedomosti ei priorisoinut sotilasreformia kovin korkealle suhteessa muihin aiheisiinsa. Kirjoitukset olivat ensin varsin neutraaleja, mutta aineiston loppua kohden niiden sävy muuttui kriittisemmäksi. Asioiden talousnäkökulmaa nostettiin esiin enemmän kuin muissa lehdissä, mikä oli lehden profiilin mukaista. Lehti käytti asiantuntijoina tunnettuja venäläisiä tutkijoita, kuten Konstantin Makienkoa, Ruslan Puhovia, Aleksandr Goltsia ja Mihail Barabanovia (ks. luku 3), jotka eivät vältelleet ikävien asioiden representointia. Toimittajana lehden artikkeleissa oli yleisimmin Aleksei Nikolski³²⁴. Erään Toimitukselta-palstan kirjoituksen lopussa oli mielenkiintoinen diskurssikäytäntöön liittyvä lausuma, jossa lehti irtisanoutui omista representoinneistaan. Tämä kertoo lehden varovaisuudesta.

*Мнения, публикуемые в колонке «От редакции», не влияют на выбор и освещение новостей в остальной части газеты. Другие мнения, публикуемые на полосе «Комментарии», могут не совпадать с позицией редакции.*³²⁵ (VED 20.2.2009)

Vedomostin artikkeleissa uskottiin, että Venäjä on matkalla ammattiarmeijaan ja ehdotettiin, että asevoimien tulisi siirtyä vapaaehtoiseen kutsuntajärjestelmään. Vedomosti haluaisi nähdä venäläisen demokratian kehittyvän länsimaiseen suuntaan. Artikkeleiden pyrkimys vaikuttaa avainhenkilöiden legitimitettiin ei ollut kovin runsasta, mutta representoinnin näkökulmasta linja oli sitä heikentävä. Vedomostin ulkomaisen omistajuuden ei voida katsoa vaikuttaneen merkittävästi uutisointiin, sillä se ei oleellisesti eronnut tutkimuksessa mukana olevien muiden lehtien representaatioista.

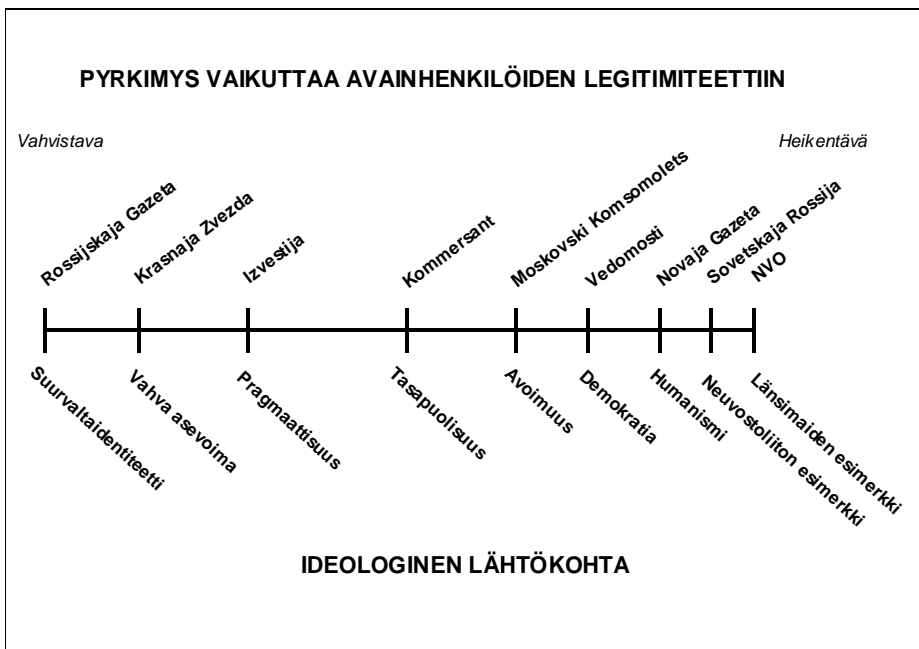
Analyttisesti reformiin suhtautuviksi voidaan luokitella neljä sanomalehteä: NVO, Moskovski Komsomolets, Novaja Gazeta ja Vedomosti. Huomionarvoinen päätelmä on, että kyseiset lehdet eivät nähneet länsimaita Venäjän uhkana ja representoivat diskursseissaan länsimaille ominaisia arvoja, kuten avoimuutta ja demokratiaa. Sovetskaja Rossijan diskurssikäytännöt eivät olleet aina uskottavia, jolloin sen tiedonvälitystä voitiin pitää propagandistisena. Krasnaja Zvezda ja Rossijskaja Gazeta toimivat selkeästi avainhenkilöiden tiedotuskanavina ilman kriittisiä sävyjä. Kommersant ja Izvestija osoittautuivat melko neutraaleiksi reformia kohtaan, eivätkä ne esittäneet herkästi ratkaisuvaihtoehtoja. Kaikkia lehtiä Sovetskaja Rossijaa lukuun ottamatta yhdisti se, että ne eivät arvostelleet henkilöitä. Ne kritisoivat vain päätöksiä ja menettelytapoja, mikä voi kertoa lehtien itsesensuurista. Ylipäätään uutisointi oli ajoittain räväkkää ja hyvinkin kriittistä, eikä

³²⁴ Aleksei Nikolski, s.1969. Valmistunut Moskovan valtiollisesta kauppakorkeakoulusta (MESI), sotilasarvoltaan reservin sotamies. (Ведомости 2014)

³²⁵ Toimitukselta-palstalla julkaistut mielipiteet eivät vaikuta lehden muissa osissa uutisten valintoihin ja käsittelyyn. Kommentit-osuudessa julkaistut muut mielipiteet voivat olla epäyhteneviä toimituksen näkökantojen kanssa. (VED 20.2.2009)

negatiivisia aiheita yleisesti ottaen kirjoituksissa vältelty. Sosiaalinen kontrolli vaikuttaa siis jääneen vain lehtien harjoittaman itsesensuurin tasolle, mikä on peräisin perinteestä ja uskosta, että henkilöön kohdistuva arvostelu ei ole suotavaa ja vaikuttaa lehden tai sen toimittajien asemaan. Sovetskaja Rossijan käytäntö ei kuitenkaan puolla täysin tätä näkemystä, tai sen arvostelun kohde koettiin kritiikin kohteena myös avainhenkilöiden näkökulmasta hyväksyttäväksi.

Analyysi on osoittanut, että sanomalehtien ideologisia lähtökohtia ja ratkaisuvaihtoehtoja on mahdollista yksilöidä kriittisen diskurssianalyysin avulla. Sanomalehtien agendat olivat sotilasreformin suhteen loogisia kunkin taustavoimiin nähden. Alla olevaan kuvaan olen koonnut sanomalehtien asemoitumisen suhteessa avainhenkilöiden ja sotilasreformin legitimizeettiin sekä kiteyttänyt niiden ideologiset lähtökohdat.

Kuva 6: Sanomalehtien ideologiset lähtökohdat ja asemoituminen suhteessa avainhenkilöiden ja sotilasreformin legitimizeettiin

Kahden avainhenkilöiden legitimizeettia eniten heikentämään pyrkivän sanomalehden ideologiset lähtökohdat olivat vastakkaisia. NVO haluaisi luopua läntisistä uhkakuvista ja ottaa enemmän mallia länsimaista. Sovetskaja Rossija näki puolestaan tilanteen konservatiivisesti kommunistien tavoin niin, että mallia pitäisi ottaa Neuvostoliiton aikaisista käytännöistä. Sen ratkaisuvaihtoehto olisi reformin keskeyttäminen. Novaja Gazeta näki asiat humanistisella tavalla yksittäisen ihmisen

näkökulmasta. Vedomosti viittasi demokratiaan liittyvien asioiden puuttumiseen. Novaja Gazetan ja Vedomostin ratkaisuvaihtoehto oli varusmiespalveluksen lakkauttaminen ja siirtyminen ammattiarmeijaan. Moskovski Komsomolets voisi olla tyytyväinen, jos asioista kerrottaisiin avoimesti ja asevoimat siirtyisi siviiliyhteiskunnan demokraattiseen valvontaan. Izvestija suhtautui sotilasreformiin pragmaattisesti valtionjohtoa myötäillen. Krasnaja Zvezdan ja Rossijskaja Gazetan ideologia oli tukea avainhenkilöiden ja asevoimien henkilöstön ideologioita. Rossijskaja Gazetan diskursseissa korostui Venäjän suurvalta-asema ja Krasnaja Zvezdassa vahva asevoima. Kommersantin taustalla oleva ideologia jäi analyysin perusteella eniten piileväksi, sillä sen representoinnissa pyrittiin tasapuolisuuteen. On syytä huomioida, että ideologiset lähtökohdat ovat lehden linjaa kuvaavia yleistyksiä, joiden lisäksi sanomalehdistä olisi löydettävissä viittauksia myös muihin ideologioihin. Tutkimukseni sanomalehdistä viisi pyrki heikentämään avainhenkilöiden legitimitettä ja kolme vahvistamaan sitä.

7.2 Vakuutteludiskurssi vallankäytön työkaluna

Avainhenkilöiden diskursiivisen vallankäytön välineeksi osoittautui heidän representoimansa vakuutteludiskurssi, joka ei käsitellyt mitään tiettyä teemaa. Vakuutteludiskurssi on avainhenkilöiden oma diskursiivinen käytäntö, joka on mahdollista tunnistaa usein erilaisten kielellisten yksityiskohtien kautta. Diskurssi pyrki oikeuttamaan ja vahvistamaan tehtyjä päätöksiä vakuutteluilla, että reformi etenee suunnitelmien mukaan. Tässä luvussa esittelen esimerkkejä tästä diskurssista, jota ajautui myös varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolelle varsin paljon, sillä sen tarkoitus on vastata tutkimuskysymyksiin mahdollisimman ympäröivällä tavalla. Vakuuttelua on sisällytetty runsaasti myös muissa luvuissa esitelyihin esimerkkeihin. Vakuutteludiskurssin keskeinen aihe oli se, miten välttämätöntä reformi on toteuttaa (esim. KZ KOM 14.11.2008, KZ 15.11.2008, 11.12.2008). Tämä tosiasia tunnistettiin laajasti myös avainhenkilöiden ulkopuolella, mistä analyysin lähtökohdaksi annan muutaman esimerkin. Moskovski Komsomolets totesi heti reformin julkistamisen jälkeen, että vaikka reformin tarve on tunnustettu, jatkuvuutta ei ole kyetty luomaan.

Причем всем — и политикам, и депутатам, и военным — ясно, что с армией действительно давно уже нужно что-то делать. Только вот что? На этот вопрос заставляют каждый раз отвечать вновь назначенного министра. Он, конечно, старается в меру сил и возможностей. Потом ему на смену приходит другой, и все начинается заново.³²⁶ (MK 16.10.2008)

³²⁶ Kaikkien lisäksi niin poliitikoille, duuman edustajille kuin sotilaille on selvää, että armeijalle on jo todella kauan pitänyt tehdä jotain. Mutta mitä? Tähän kysymykseen laitetaan vastaamaan joka kerta vasta nimitetty ministeri. Hän tietysti pinnistelee voimiensa ja mahdollisuuksiensa mukaan. Sitten hänen tilalleen tulee toinen, ja kaikki alkaa uudestaan. (MK 16.10.2008)

Esimerkki osoittaa, että Venäjän asevoimien uudistamisen liittyvässä jatkuvuudessa on kyse lähinnä haasteiden jatkumisesta. Tuon jatkuvuuden katkaiseminen on osoittautumassa keskeiseksi Venäjän sotilasreformin onnistumista sääteleväksi tekijäksi. Myös NVO totesi reformin välttämättömyyden. Se huomioi, että asevoimat on jäänyt monella tapaa Neuvostoliiton aikaisiksi.

В глубине души военные понимают, что реформирование Вооруженных сил необходимо, так же как и искоренение разрастающейся в последние годы коррупции. По сути дела армия и флот остаются советскими и по организации, и по обеспечению, и по многим другим параметрам.³²⁷ (NVO 14.11.2008)

Esimerkissä mainittua korruptiota ei kyetä kitkemään yksistään asevoimista, vaan muutoksen olisi tapahduttava koko yhteiskunnassa. Tällaista kehitystä ei kuitenkaan ole näköpiirissä. Vuoden 2008 lopulla liittoneuvoston puolustus- ja turvallisuuskomitean puheenjohtaja Viktor Ozerov pyrki omalla lausunnollaan yhtenäistämään lukijoiden mielipidettä reformin välttämättömyydestä.

Заметьте, сегодня ни один серьезный политик, военный или просто обыватель не ставит под сомнение необходимость принципиальных изменений в нашей армии и на флоте. Общество уже давно устало от разговоров о реформе в армии, набило оскомину. Новый облик Российской армии нами выстрадан, без его скорейшего формирования серьезно говорить об обороноспособности страны не представляется возможным. [...] Общее мнение таково: формирование нового облика Российской армии жизненно необходимо и требует всесторонней государственной и общественной поддержки.³²⁸ (KZ 25.12.2008)

Ozerovin vakuuttelu oli läheisesti yhteydessä aiemmin esiteltyyn modernisaatiodiskurssiin. Hän myönsi asevoimien jälkeenjääneisyyden. Noin puoli vuotta reformin julkistamisesta Izvestija uutisoi duuman vierailusta puolustusministeriöön. Tällöin Serdjukov ja Makarov vakuuttivat reformin etenevän suunnitellusti.

Мы очень благодарны и помощникам, и оппонентам, - демократично начал заседание Сердюков. - Жизнь вносит коррективы, и ваше мнение мы будем учитывать... [...] Сроки не меняются, [...] сообщил Макаров.³²⁹ (IZ 10.2.2009)

Serdjukov vakuutti, että ulkopuolisten mielipiteet huomioidaan reformin toteutuksessa. Tällaisen toteutumisesta tutkimusaineisto antoi kuitenkin hyvin vähän näyttöä. Vakuutteludiskurssille oli tyypillistä epämääräisten ilmaisujen käyttö. Krasnaja Zvezda uutisoi puolustusministeriön

³²⁷ Sielunsa syvyydessä sotilaat ymmärtävät, että asevoimien uudistaminen on välttämätöntä, kuten myös viime vuosina kasvaneen korruption kitkeminen. Todellisuudessa armeija on säilynyt neuvostoaikaisena niin organisaatioltaan, huolloltaan kuin monilta muilta parametreiltaan. (NVO 14.11.2008)

³²⁸ Huomata, että tällä hetkellä yksikään vakava poliitikko, sotilas tai vain kansalainen ei kyseenalaista periaatteellisten muutosten välttämättömyyttä armeijassamme. Yhteiskunta on jo pitkään ollut väsynyt keskusteluihin reformista armeijassa, ja se on kirkvellyt mieltä. Venäjän armeijan uusi olemus on saavutettu kärsimysten kautta, ilman sen mahdollisimman nopeaa toteuttamista on mahdotonta puhua maan puolustuskyvystä. [...] Yleinen mielipide on, että Venäjän armeijan uuden olemuksen muodostaminen on elintärkeää ja vaatii laajaa valtiollista ja yhteiskunnallista tukea. (KZ 25.12.2008)

³²⁹ Olemme erittäin kiitollisia sekä tukijoille että vastustajille, - Serdjukov aloitti istunnon demokraattisesti. - Elämä tuo mukanaan korjauksia ja teidän mielipiteenne huomioidaan... [...] Aikataulua ei muuteta, [...] ilmoitti Makarov. (IZ 10.2.2009)

istunnosta, missä Serdjukov totesi vuodelle 2009 asetettujen tehtävien olevan *pääosin toteutettuja*. Hän kuitenkin myönsi, ettei ole tilanteeseen täysin tyytyväinen.

Основная задача 2009 года по формированию нового облика Вооруженных Сил, повышению мобильности и боеготовности войск в основном выполнена. [...] Конечно же [...] это не значит, что мы полностью удовлетворены результативностью проделанной работы. Мы говорим лишь о том, что формирование нового облика армии и флота идет в нужном нам направлении.³³⁰ (KZ 18.11.2009)

Perusteluna tavoitteiden saavuttamiselle Serdjukov käytti syksyn 2009 sotaharjoituskokonaisuutta ja siitä presidentiltä saatua positiivista palautetta. Liikkuvuuden ja suorituskyvyn kohottaminen oleellisesti noin vuodessa on käytännössä mahdotonta, eikä Serdjukovin perustelu viitannut mihinkään konkreettiseen, joten lausunto voidaan luokitella julistukselliseksi. Toisaalta vakuutteludiskurssissa lueteltiin usein yksityiskohtaisia saavutuksia, joilla vakuutettiin asioiden etenevän haluttuun suuntaan. Krasnaja Zvezdan uutinen duuman puolustuskomitean vierailusta puolustusministeriöön kuvaa tätä vakuutteludiskurssin informatiivista luonnetta.

Мы проинформировали депутатов о тех задачах, которые решали Вооруженные Силы России входящем 2009 году, – рассказал по окончании генерал армии Николай Макаров. – В частности, были обозначены основные моменты этого года. Были созданы управления стратегического, оперативного и тактического уровней. Сформирована новая организационно-штатная структура всех видов и родов войск. Все эти вопросы были апробированы во время трех оперативно-стратегических учений (ОСУ) – «Кавказ-2009», «Запад-2009» и «Ладога-2009», объединенных в маневры «Осень-2009»³³¹ (KZ 18.12.2009)

Artikkelissa pysyttiin yksityiskohtien tasolla ja todettiin, että kysymyksiin on annettu vastauksia. Artikkelin on esimerkki Krasnaja Zvezdan roolista avainhenkilöiden diskursiivisena työkaluna. Noin vuosi sotilasreformin julkistuksen jälkeen Izvestija uutisoi kenraali Makarovin tapaamisesta ulkomaisten puolustusasiamiesten kanssa. Lehti representoi Makarovin julistuksen.

Российская армия окончательно перешла к "новому облику".³³² (IZ 23.12.2009)

Esimerkissä käytetty valinta käyttää *перейти*-verbistä (siirtyä) perfektiivistä aspektia vahvisti Makarovin esittämän väitteen julistuksellisuutta. Perfektiivinen aspekti ilmaisee jonkin asian suoritettua tekemistä, eli jokin tulos on olemassa. Merkittävien tulosten saavuttaminen vain

³³⁰ Vuoden 2009 perustava tehtävä asevoimien uuden olemuksen muodostamisessa eli joukkojen liikkuvuuden ja taisteluvälmiuden kohottaminen on pääosin toteutettu. [...] Tietenkään [...] se ei tarkoita, että olemme täysin tyytyväisiä tehdyn työn tuloksellisuuteen. Puhumme vain siitä, että armeijan uuden olemuksen muodostaminen etenee meille tarpeelliseen suuntaan. (KZ 18.11.2009)

³³¹ Informoimme valtuutettuja niistä tehtävistä, joita Venäjän asevoimat on suorittanut kuluneena vuonna 2009, ilmoitti lopuksi armeijankenraali Nikolai Makarov. Mainittiin muun muassa seuraavat tämän vuoden keskeiset tapahtumat. On luotu strategisen, operatiivisen ja taktisen tason johtamistasot. On muodostettu kaikille puolustushaaroille ja aselajeille uusi organisaatorakenne. Kaikki nämä asiat todennettiin kolmessa operatiivis-strategisessä harjoituksessa - Kavkaz-2009, Zapad-2009 ja Ladoga-2009, jotka oli yhdistetty Osen-2009-harjoitukseen. (KZ 18.12.2009)

³³² Venäjän armeija on lopullisesti siirtynyt "uuteen olemukseen". (IZ 23.12.2009)

vuodessa vaikuttaa epätodennäköiseltä. Mikäli Makarov tai Izvestija ymmärsivät uuden olemuksen uudistusprosessina, voidaan lausunto ymmärtää prosessin ”lopullisena” alkamisena.

Kommersant uutisoi vuonna 2010 presidentti Medvedevin osallistumisesta puolustusministeriön istuntoon, jossa Medvedev asetti hyvin yksityiskohtaisia vaatimuksia reformin toteutumiselle. Tällainen ylipäällikön puuttuminen yksityiskohtiin on tyypillistä venäläiselle käytännölle. Hän käsitteli muun muassa ydinaseiden merkitystä, henkilöstön laatua, varustelua, aseiden varastointia ja sotilasammattin arvostusta. Lisäksi hän vakuutti tehtävien olevan *yleisesti ottaen* ratkaistuja.

Работу Минобороны по реформе армии президент в целом оценил позитивно. Поставленные перед Минобороны задачи по выходу на перспективный боевой состав вооруженных сил, по его словам, "в целом решены", их штатная численность доводится до 1 млн человек.³³³ (KOM 6.3.2010)

Medvedev totesi henkilöstömäärän *saavuttavan* yhden miljoonan, mutta ei kertonut, kummasta suunnasta se saavutetaan. Izvestija uutisoi samasta tilaisuudesta puolestaan Serdjukovin lausunnon, jonka mukaan asevoimien henkilöstön määrä on onnistuttu *vähentämään* yhteen miljoonaan (IZ 9.3.2010b). Useat tutkijat³³⁴ ovat todenneet henkilöstökysymyksen olevan keskeisin haaste reformin toteuttamisessa, eikä miljoonan sotilaan lukumäärän tavoittaminen ole yksinkertaista.

NVO:n haastattelussa vuonna 2011 ministeri Serdjukov totesi, että suunniteltu on onnistuttu neljässä vuodessa toteuttamaan, minkä jälkeen edessä on enää varusteluohjelman toteuttaminen ja sosiaalisten velvollisuuksien toimeenpano. Hän nosti esille suhtautumisen palautteeseen ja myönsi oikeuttamisen vaikeuden.

Самое сложное было подвигнуть весь персонал, военный и гражданский, на выполнение тех идей, которые мы сформулировали в самом начале. Эти идеи появились в первый год моей работы не спонтанно. Мы достаточно много ездили по стране, встречались с военнослужащими, с гражданскими служащими, анализировали их просьбы и предложения. И обобщив все это, мы вышли на новый облик, который сейчас и реализуем.³³⁵ (NVO 18.3.2011)

³³³ Presidentti arvioi puolustusministeriön työn armeijan uudistamisessa yleisesti positiiviseksi. Puolustusministeriölle asetetut tehtävät siirtymisessä asevoimien tulevaisuuden taistelukokoonpanoon on hänen mukaansa ”yleisesti ottaen ratkaistu”, sen vakituinen vahvuus saavuttaa miljoonan henkilön. (KOM 6.3.2010)

³³⁴ Esimerkiksi Gorenburgin mukaan suurin ongelma reformin onnistumiselle on puute sotilaista. Viimeisimmän käytössä olevan informaation mukaan Venäjällä on yhteensä hieman yli 700 000 sotilasta. (Gorenburg 2013, 3) Venäläisten tutkijoiden mukaan tavoite miljoonan vahvuudesta on pelkkä toiveuni. (Barabanov, Makienko ja Puhov 2012, 12)

³³⁵ Kaikkein vaikeinta oli saada koko henkilökunta, sotilaat ja siviilit niiden ideoiden toteutukseen, joita me olimme aivan alussa muotoilleet. Nämä ideat eivät syntyneet ensimmäisenä työvuotenani spontaanisti. Me kuljimme paljon ympäri maata tapaamassa sotilas- ja siviilivirkamiehiä, analysoimme heidän pyyntönsä ja ehdotuksensa. Tästä kaikesta muodostamme yleiskuvan perusteella päädyimme uuteen olemukseen, jota nyt myös toteutamme. (NVO 18.3.2011)

Serdjukov käytti esimerkissä vakuutteludiskurssin yhteydessä suunnitteludiskurssia. Lausunto antoi tukea näkemykselle asevoimien henkilöstön konservatiivisuudesta. Krasnaja Zvezda julkaisi vuoden 2011 lopussa uutisen Serdjukovin lausunnoista puolustusministeriön istunnossa. Hän halusi vahvistaa omaa legitimitettiään toteamalla suoriutuneensa hänelle annetusta tehtävästä.

*Задачи, поставленные Министерству обороны России Верховным Главнокомандующим Вооружёнными Силами РФ по переходу на новый облик, в основном выполнены.*³³⁶ (KZ 23.11.2011)

Serdjukov vakuutti jälleen, että tehtävät ovat *pääosin toteutettuja* (vrt. yllä KZ 18.11.2009). Vuoden 2012 puolustusministeriön istunnossa presidentti Medvedev totesi reformin *käytännössä päättyneeksi* (KOM 21.3.2012, KZ 21.3.2012). Krasnaja Zvezdan uutisessa presidentti vakuutti, että Venäjällä on tällä hetkellä *yleisesti ottaen* asianmukaiset asevoimat.

*В целом в результате проведённых преобразований мы имеем новые Вооружённые Силы. Они в куда большей степени отвечают современным требованиям и способны дать ответ на потенциальные угрозы в наш адрес.*³³⁷ (KZ 21.3.2012)

Vaikka presidentti totesi, että asevoimat on uudistettu, hän luetteli vielä varsin merkittäviä edessä olevia tehtäviä: suunnittelun ja lainsäädännön ajanmukaistaminen, varusteluohjelman toteuttaminen, johtamisjärjestelmän rakentaminen ja koulutusuudistuksen loppuunsaattaminen sekä sotilasammatin arvostuksen kohottaminen. Vedomostin mukaan Gaidar-instituutin asiantuntijat totesivat Medvedevin kaunistelleen tilannetta merkittävästi (VED 21.3.2012a). Moskovski Komsomolets huomioi analyysissään Medvedevin ilmoituksesta, että kun avainhenkilöt puhuivat sotilasreformin päättymisestä, he liittivät ilmoituksiinsa aina luvussa mainittuja ”epämääräisyssanoja” (*фактически, в основном, в целом, практически*), mikä jätti mahdollisuuden uusille reformeille (MK 5.4.2012). Myös Novaja Gazeta totesi Medvedevin ilmoituksen virheelliseksi.

*На расширенной коллегии Минобороны Дмитрий Медведев объявил, что <реформирование Вооружённых сил практически завершено>, и похвастался, что <большинство частей и соединений готовы приступить к выполнению боевых задач в кратчайшие сроки>. Это неправда - армия стремительно утрачивает остатки боеспособности, а солдат в ротах всё меньше, и воевать становится некому.*³³⁸ (NG 2.4.2012)

³³⁶ Tehtävät, jotka Venäjän asevoimien ylipäällikkö on asettanut puolustusministeriölle siirtymisessä uuteen olomuotoon, on pääosin täytetty. (KZ 23.11.2011)

³³⁷ Yleisesti ottaen toteutettujen uudistusten ansiosta meillä on uudet asevoimat. Ne vastaavat suurelta osin nykyaikaisia vaatimuksia ja kykenevät vastaamaan meihin kohdistuviin potentiaalisiihin uhkiin. (KZ 21.3.2012)

³³⁸ Puolustusministeriön laajennetussa kollegiossa Dmitri Medvedev ilmoitti, että ”asevoimien uudistaminen on käytännössä päätynyt” ja kehuskeli, että ”enemmistö osastoista ja yksiköistä ovat valmiita taistelutehtävien toteuttamiseen mitä pikimmin.” Tämä ei ole toita. Armeija menettää vauhdilla taistelukyvyn rippeitään ja sotilaita on komppanioissa yhä vähemmän eikä taistelemaan jää ketään. (NG 2.4.2012)

Novaja Gazeta totesi kirjoituksellaan presidentin vääristelevän todellista tilannetta. Medvedevin ja sanomalehtien erilaiset tulkinnat kuvaavat vakuutteludiskurssin tavoitetta ja yleisemmin koko tutkimuksen asetelmaa. Avainhenkilöä puoltava sanomalehti julkaisi presidentin vakuuttelevan lausunnon sellaisenaan ja kritisoiva sanomalehti kyseenalaisti sen. Tällä tavoin diskurssit kamppailivat keskenään sotilasreformin diskursiivisessa maailmassa.

Vakuutteludiskurssi oli keskeinen avainhenkilöiden legitimitietin vahvistamisen työkalu. Tähän liittyvät sellaiset avainhenkilöiden lausunnot, jolloin niiden sisältö oli muun aineiston perusteella kyseenalaistettavissa. Tällöin lausuntoja on pidettävä diskursiivisena vallankäyttönä, eivätkä ne todennäköisesti kestäisi tosiasioihin perustuvaa kritiikkiä. Avainhenkilöt representoivat vakuutteludiskurssia yleisimmin puolustusministeriön istunnoissa, mikä kyseenalaistaa niitä koskevien uutisten luotettavuuden analyysin lähteinä. Toisaalta puolustusministeriön istunnot olivat luonnollisia valintoja diskurssin representoinnille, sillä avainhenkilöt ovat osoittaneet erityistä tarvetta vakuuttaa asevoimien henkilöstölle reformin tarkoituksenmukaisuutta. Istunnoista myös media uutisoi säännöllisesti, joten avainhenkilöt ymmärsivät lausuntojen päätyvän julkisuuteen. Vakuutteludiskurssille oli tyypillistä julistuksenomaiset lausunnot reformin etenemisestä ja saavutuksista. Sen vallankäytöllistä luonnetta kuvaa se, että sanomalehdet ja uutistoimistot tarttuvat helposti tämänkaltaisiin lausuntoihin, jolloin on olemassa vääränlaisen tulkinnan mahdollisuus. Vakuutteludiskurssissa korostuivat avainhenkilöiden legitimitiettiä vahvistavien Izvestijan ja Krasnaja Zvezdan representaatiot. Pääministeri Putin ei juurikaan käyttänyt vakuutteludiskurssia. Reformin kokonaisvaltainen edistyminen ei muodollisesti kuulu pääministerin vastuulle, mutta huomio kertoo myös hänen asettumisestaan reformin yläpuolelle. Tulkinnanvarainen ja epäselvä vakuuttelu voisi heikentää hänen legitimitiettiään kansalaisten silmissä.

7.3 Avainhenkilöiden roolit sotilasreformin diskursiivisessa rakentumisessa

Aiemmassa analyysissäni olen tehnyt huomion reformin avainhenkilöiden lausuntojen yhtenäisyydestä ja lojaaliudesta toisiaan kohtaan. Heidän roolinsa eri diskurssien representoinnissa kävivät ilmi avainhenkilöiden diskurssijärjestyksen muodostamisessa. Margarete Kleinin näkemys sotilasjohton jakaantumisesta sitoo diskursiivisen vallankäytön avainhenkilöiden rooleihin. Sotilasjohto on ideologisella tasolla jakautunut kovan linjan edustajiin ja reformaattoreihin, joihin Makarov kuuluu. Reformaattorit ovat onnistuneet lisäämään vaikutustaan, mutta kovan linjan edustajat eivät ole vielä täysin marginaalissa. Poliittinen ja sotilaallinen johto joutuu edelleen

kunnioittamaan heidän intressejään, mistä esimerkkinä toimii henkilöstövahvuuden varsin varovainen vähentäminen. (Klein 2012, 43) Avainhenkilöiden rooleja on käsitelty myös Bartless, joka totesi Serdjukovilla olevan valtionjohdon täysi tuki takanaan reformin toteutuksessa (Bartless 2013, ks. luku 5.3.4). Ministeri Serdjukov ja kenraali Makarov kertoivat julkisuudessa eniten reformin toteutuksesta ja tuloksista. Presidentti Medvedev asetti vaatimuksia, mutta hänen lausuntonsa olivat enemmän julistuksellisia kuin substanssin osalta informatiivisia. Pääministeri Putin keskittyi lähinnä puolustusteollisuuden asioiden käsittelyyn. Hänellä oli selvästi muita pienempi rooli diskurssien representoinnissa. Tutkimuksen analyysi ei kuitenkaan jättänyt epäselväksi hänen tukevan täysin reformia. Tässä luvussa vahvistan aineistosta poimittujen esimerkkien avulla näitä päätelmiä.

Ministeri Serdjukov oli asetettu vastuuseen reformin aloittamisen tiedottamisesta. Välittömästi kyseisen puolustusministeriön istunnon 14.10.2008 jälkeen vain hän antoi lausuntoja lehdistölle. Noin kuukausi reformin julkistamisen jälkeen Sovetskaja Rossiija -lehdelle osoitetussa kirjeessä hämmästeltiin, miten *kansallisen johtajan* eli Vladimir Putinin aikaisempia lausuntoja kyseenalaistetaan reformin toteutuksessa.

«Наш национальный лидер», будучи президентом и Верховным главнокомандующим, неоднократно заявлял, что реформы, связанные с сокращением Вооруженных сил, завершены и теперь нужно усиленно заниматься боевой подготовкой и укреплением боеготовности Вооруженных сил. Однако вопреки этим заявлениям почти ежемесячно приходили все новые и новые изменения к штатам, по которым сокращались или расформировывались части и подразделения.»³³⁹ (SR 13.11.2008)

Sovetskaja Rossijan tulkinta osoittaa diskursiivisen vallankäytön vaikutuksen. Kirjeen kirjoittaja viittasi reformin päättymisilmoituksilla todennäköisesti Putinin kahden ensimmäisen kauden aikana tehtyihin uudistuksiin ja niiden julistamisiin päättyneiksi. Kirjoittaja halusi suhtautua kritiikittömästi Putinin aikaisempiin julistuksiin ja on pettynyt uusiin uudistuksiin. Ottaen huomioon käynnistyneen reformin perusteellisuuden ja aikaisempien reformiyritysten epäonnistumisen Putin on todennäköisesti ymmärtänyt ensimmäisillä kausillaan tarpeen uudistaa asevoimia radikaalisti. Näin ollen on todennäköistä, että hänen aikaisemmissa lausunnoissaan on ollut kyse diskursiivisesta vallankäytöstä. Sama kirjoittaja totesi noin vuotta myöhemmin, että *kansallinen johtaja* on osoittanut, kuka on isäntä talossa, mutta valitettavasti Serdjukovin takia Venäjällä ei ole enää armeijaa (SR 12.12.2009).

³³⁹ Ollessaan presidenttinä ja ylipäällikkönä ”kansallinen johtajamme” ilmoitti useasti, että reformit, jotka liittyvät asevoimien vähentämiseen, ovat päättyneet ja nyt täytyy voimakkaasti keskittyä taistelukoulutukseen ja asevoimien taisteluvalmiuden vahvistamiseen. Mutta vastoin näitä ilmoituksia lähes kuukausittain tuli yhä uusia ja uusia muutoksia vahvuuksiin, joissa joukko-osastoja ja yksiköitä on vähennetty tai purettu. (SR 13.11.2008)

Kommersantin uutisoinnissa uusien sotilaspiirien perustamisesta vuonna 2010 lehden haastatteleman Ruslan Puhovin mukaan ministeri Serdjukoville annettiin täydet valtuudet reformin toteuttamiseen (KOM 22.9.2010). Kommentti ei kuitenkaan kertonut reformin suunnitteluvastuusta, jota hänellä ei tutkimuksen analyysin perusteella ole kovin paljon ollut. Serdjukov itse totesi NVO:n artikkelissa koko valtionjohdon olleen mukana reformin suunnittelussa.

В отечественных СМИ уже несколько лет подряд неоднократно взывали к руководству страны: пожалуйста, назовите фамилии "отцов" проводимой реформы! Наконец-то занавес приоткрыт благодаря выступлению Сердюкова на коллегии: "Хочу подчеркнуть, что изменения в Вооруженных силах проходили под руководством президента, при активном участии правительства и Федерального собрания Российской Федерации."³⁴⁰ (NVO 13.5.2011)

Lausunnollaan Serdjukov siirsi vastuuta harteiltaan muille avainhenkilöille. Hän on saattanut kokea saaneensa osalleen epäoikeudenmukaista kritiikkiä ja siksi puolustautui. Vedomostin laajassa Serdjukovin henkilöä koskevassa artikkelissa tuotiin esiin reformin roolijako.

Ключевым кадровым решением стало назначение в июне 2008 г. начальником Генштаба генерала Николая Макарова. Сейчас решения о строительстве вооруженных сил принимает Макаров, а политические и экономические - Сердюков.³⁴¹ (VED 23.4.2012)

Kirjoittajan mukaan rakenneuudistuksia johti kenraali Makarov, kun poliittisesti ja taloudellisesti reformista vastasi Serdjukov. Serdjukovin poliittisten päätösten tekeminen tai poliittinen vastuu voidaan kyseenalaistaa. Serdjukovin vastuulle vaikuttaa jääneen reformin päätösten toimeenpanon julkistaminen ja negatiivisen kritiikin kerääminen pois Putinin ja Medvedevin harteilta. Gorenburgin mukaan nimenomaan Serdjukov on systemaattisesti siirtänyt sotilasreformin vastustajia pois tehtävistään (Gorenburg 2012, 227). Tämäkin oletus on kyseenalaistettavissa, sillä korkeiden virkamiesten virkasuhteista vastaa presidentin hallinto eikä puolustusministeriö. Serdjukoviin kohdistuneesta kritiikistä, erovaatimuksista ja duuman kuulemisille altistumisesta huolimatta häntä ei siirretty pois tehtävistään. Virkamiesministerinä Serdjukovin asemaa ovat säädelleet hänen esimiehensä eikä syntynyt kritiikki. Lopulta presidentti Putin erotti Serdjukovin marraskuussa 2012 korruptioepäilyjen takia. Siihen viittaavia asioita ei kuitenkaan tämän tutkimuksen aineiston rajauksen piirissä (7.5.2012 asti) ollut löydettävissä. Hänet armahdettiin syyteistä maaliskuussa 2014 (Известия 6.3.2014). Erottamisen motivaatio voidaan liittää presidentiksi palanneen Putinin legitimizeettiin. Serdjukov oli viidessä vuodessa osansa ministerinä

³⁴⁰ Kotimaisessa mediassa on jo muutamana vuonna peräkkäin monesti vedottu maan johtoon: Olkaa hyvä ja kertokaa, ketkä ovat tämän uudistuksen "isiä"! Lopulta Serdjukovin esiintyminen puolustusministeriön kollegiossa sai esiripun nousemaan: "Haluan korostaa, että muutokset asevoimissa on tehty presidentin johdolla sekä Venäjän hallituksen ja liittoneuvoston aktiivilla osallistumisella." (NVO 13.5.2011)

³⁴¹ Tärkeimmäksi henkilöstöpäätökseksi on tullut kenraali Nikolai Makarovin nimittäminen yleisesikunnan päälliköksi heinäkuussa 2008. Tällä hetkellä Makarov tekee asevoimien kehittämistä koskevat päätökset ja Serdjukov poliittiset ja taloudelliset päätökset. (VED 23.4.2012)

tehnyt. Koska hän oli saanut runsasta kritiikkiä, oli hänen erottamiselleen saatava julkisuuteen negatiivinen ja uskottava syy, jotta Putinin legitimitetti ei heikentyisi.

Kenraali Makarov esitteli sotilasreformia julkisesti muun muassa ulkomaisille puolustusasiamiehille, sotatieteiden akatemialle, kansalaiskamarille ja piti myös oman tiedotustilaisuutensa. Makarovin mainittua suunnitteluroolia puolsi hänen oma Krasnaja Zvezdassa julkaistu lausuntonsa.

Для меня, как для начальника Генерального штаба, задача предельно ясна - нужно сделать наши Вооружённые Силы способными адекватно и эффективно ответить на любую агрессию, на любой вызов безопасности страны.³⁴² (KZ 15.12.2010)

Hän totesi saaneensa selkeän tehtävän ja vaikutti saavansa toteuttaa sitä melko vapaasti. Makarovin vahvasta asemasta kertoo myös se, että jatkuvuuden turvaamiseksi hänet nimitettiin pian yleisesikunnan päällikön tehtävästä erottamisen jälkeen vuoden 2013 maaliskuussa puolustusministerin neuvonantajaksi (РИА Новости 4.3.2013). Päätelmää Makarovin keskeisestä roolista vahvistaa myös seuraava Putinin lausunto.

Я не специалист, хоть я и офицер, не специалист, скажем, по Военно-морскому флоту, по ракетной технике, по силам общего назначения, поэтому мы, конечно, когда верстали планы развития Вооружённых Сил, опирались на таких, как вы, на профессионалов, главным образом, конечно, из Генерального штаба.³⁴³ (KZ 29.2.2012b)

Putin totesi *meidän* hakeneen tukea yleisesikunnasta ja raotti myös omaa identiteettikäsitystään toteamalla olevansa upseeri. Putin viitanee *meillä* omaan lähipiiriinsä, johon ei esimerkin perusteella kuitenkaan yleisesikunnan henkilöstö kuulu. Tutkimusaineisto antaa mahdollisuuden pohtia myös presidentti Medvedevin ja pääministeri Putinin roolijakoa ja suhdetta. Huomioitu asetelma loi vaikutelman, että Putin vältteli poliittisen legitimitettinsä vuoksi epämiellyttävien diskurssien käsittelemistä ja antoi likaisen työn alaisilleen, joihin tässä tapauksessa sisältyi myös muodollisesti hänen yläpuolellaan ollut presidentti Medvedev. Kaksi viikkoa ennen presidenttikautensa päättymistä Medvedev nosti esille puheessaan (KZ 25.4.2012) sotilasreformin kannalta keskeisiä asioita. Hän representoi suunnan kohti ammattiarmeijaa, sotilasammatin arvostuksen kohottamisen, palkkojen nostamisen, asumisolojen parantamisen, kilpailun lisäämisen puolustustilausten toteuttamisessa sekä tutkimustoiminnan kehittämisen. Nämä olivat hyvin paljon

³⁴² Minulle yleisesikunnan päällikkönä tehtävä on äärimmäisen selkeä, tehdä asevoimistamme aidosti ja tehokkaasti kykenevä vastaamaan mihin tahansa hyökkäykseen, mihin tahansa maan turvallisuutta koskevaan haasteeseen. (KZ 15.12.2010)

³⁴³ En ole asiantuntija, vaikka olen myös upseeri. En ole asiantuntija esimerkiksi merivoima-asioissa, ohjustekniikassa, tavanomaisissa joukoissa. Siksi tietyksi, kun teimme suunnitelmia asevoimien kehityksestä, tukeuduimme sellaisiin kuin te, ammattilaisiin, etupäässä tietyksi yleisesikunnasta. (KZ 29.2.2012b)

samoja asioita, joita Medvedev representoi aineistossa yleisestikin. Ne kertovat hänen Putinia liberaalimmasta ja pehmeämmästä ideologiastaan. Analyysin perusteella syntyi vaikutelma, että hän toimi varsin kuuliaisesti osana päätöksentekojärjestelmää presidentin roolissa, mutta hänen päätösvaltansa asevoimien suhteen oli varsin rajoittunutta. Häiritsemättä Putinin linjauksia ja Makarovin johtamaa suunnittelutyötä hän pyrki nostamaan esille hänelle tärkeitä asioita, jotka kiteytyivät viimeisessä puheessa presidenttinä.

Rautala on huomionut, että sotilasreformilla on presidentti Putinin vankka tuki, joka ei ole muodollista, vaan presidentti puuttuu toistuvasti sangen yksityiskohtaisesti asevoimien kehittämiseen ja ohjaa sitä (Rautala 2014, 31). Putinin roolin sotilasreformin linjausten hyväksyjänä vahvisti hänen nimissään julkaistu pitkä kirjoitus Rossijskaja Gazetassa 20.2.2012. Vasta sen myötä hän varsinaisesti altistui keskusteluun sotilasreformista. Kirjoitusta voidaan pitää myös osana presidentinvaalikampanjaa, ja se suunnattiin sekä Venäjän sisä- että ulkopuolelle. Siinä toistui käytännössä kaikki luvussa 5 esitellyt diskurssit, ja aiheet olivat hyvin samankaltaisia kuin kenraali Makarovin representaatiot. Kirjoitus antoi suoria vastauksia asevoimien kehittämistä koskeviin kysymyksiin. Kirjoituksen ensimmäinen lause (*Мир меняется. Мааилма мууttuu.*) viittasi kirjoittajan uskovan lukijoiden olevan näkemyksiltään uudistamisen tarpeessa. Tämä lause on kuitenkin ristiriitainen suhteessa Putinin näkemykseen konservatiivisesta ideologiasta, joka vaikuttaakin toivovan, että käytännön asiat muuttuisivat, mutta ideologia säilyisi ennallaan.

Putinin mukaan ydinasevaltioiden keskinäisen globaalin sodan todennäköisyys on alhainen, mutta alueelliset ja paikalliset sodat lisääntyvät. Asevoimille suunnattava rahamäärä on seurausta vuosista, jolloin rahoitusta ei ollut.

Речь не идёт о милитаризации российского бюджета. По сути, средства, которые мы выделяем, - это "плата по счетам" за те годы, когда Армия и Флот хронически недофинансировались, когда практически не осуществлялись поставки новых видов вооружений.³⁴⁴ (RG 20.2.2012)

Tämä lausunto antoi vastauksen niille ulkomaisille kommentaattoreille, jotka ovat todenneet Venäjän kasvavien sotilasmenojen kertovan vain lisääntyneestä halusta kasvattaa suorituskykyä. Lausunnolla Putin kertoi lähtötilanteen olleen erittäin heikko, ja kyse on ennen kaikkea synnytetyn vajeen paikkaamisesta nyt, kun resursseja on käytettävissä. Luonnollisesti tästäkin lähtökohdasta

³⁴⁴ Ei ole kyse Venäjän budjetin militarisoinnista. Perimmiltään resurssit, joita jaamme, ovat korvausta niistä vuosista, jolloin asevoimat jätettiin kroonisesti rahoittamatta ja jolloin käytännössä ei toimitettu uudenlaista aseistusta. (RG 20.2.2012)

asevoimien suorituskyky toki kasvaa. Sodan kuvan ja sodankäynnin suhteen hän viittasi kuudennen sukupolven sodankäynnin elementteihin ja ydinpelotteen merkityksen laskuun.

Большое, если не решающее, значение в определении характера вооружённой борьбы будут иметь военные возможности стран в космическом пространстве, в сфере информационного противоборства, в первую очередь - в киберпространстве. А в более отдаленной перспективе - создание оружия на новых физических принципах (лучевого, геофизического, волнового, генного, психофизического и др.). Всё это позволит наряду с ядерным оружием получить качественно новые инструменты достижения политических и стратегических целей. Подобные системы вооружений будут сопоставимы по результатам применения с ядерным оружием, но более "приемлемы" в политическом и военном плане. Таким образом, роль стратегического баланса ядерных сил в сдерживании агрессии и хаоса будет постепенно снижаться.³⁴⁵ (RG 20.2.2012)

Hän totesi epäsuorasti ydinaseiden käytön olevan poliittisesti hankalaa, ja niiden rinnalle Venäjä on hankkimassa uusia instrumentteja, joilla voidaan saavuttaa samat poliittiset ja strategiset tavoitteet. Tällaisiksi hän mainitsi esimerkiksi täsmäaseiden (esim. risteilyohjusten) ja korkean teknologian instrumenttien kehittämisen ja hankinnan. Asevoimien rakenteen muutokseen ja kaluston uusimiseen hän antoi niin ikään suoran vastauksen kaunistelematta tilannetta.

Но опыт всех предыдущих лет доказывал, что потенциал развития прежней военной структуры, доставшейся нам от СССР, полностью исчерпан. А что, по сути, представляла из себя эта структура? Тысячи баз хранения, арсеналы, склады, многочисленные штабы и "кадрированные" части. Словом, всё то, что было необходимо для развертывания "мобилизационной", многомиллионной армии прошлого века. Насыщать старую структуру людьми и техникой было бессмысленно: на это не хватило бы никаких ресурсов - ни финансовых, ни человеческих. Главное - она не отвечала не только перспективному, но и современным требованиям. Ничего не меняя, ограничиваясь постепенными и половинчатыми преобразованиями, мы могли рано или поздно окончательно утратить свой военный потенциал, потерять наши Вооружённые Силы как дееспособный организм.³⁴⁶ (RG 20.2.2012)

Esimerkiksi Sovetskaja Rossijan esittämään vaatimukseen reformin keskeyttämisestä Putinin lausunto antoi yksiselitteisen vastauksen. Tekemättä mitään Venäjä menettäisi sotilaallisen potentiaalin lopullisesti. Tämä lausunto kyseenalaistaa myös sotilaallisen suorituskykyjen

³⁴⁵ Suuri, ellei ratkaiseva merkitys aseellisen taistelun luonteen määrittelemisessä tulee olemaan maiden sotilaallisilla mahdollisuuksilla avaruudessa ja informaationsodankäynnissä, ensi sijassa kyberulottuvuudessa. Ja vielä kaukaisemmassa tulevaisuudessa uusin fyysisin perustein luoduissa aseissa (sädetekniikkaan, geofysiikkaan, aaltotekniikkaan, geeneihin ja psykofysiikkaan jne. liittyvät). Kaikki tämä tekee mahdolliseksi saada ydinaseiden rinnalle laadullisesti uusia instrumentteja poliittisten ja strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällaiset asejärjestelmät rinnastetaan tuloksiltaan ydinaseen käyttöön, mutta ne ovat poliittisessa ja sotilaallisessa mielessä enemmän "hyväksyttäviä". Näin muodoin ydinaseiden strategisen tasapainon rooli hyökkäyksen ja kaaoksen pidäkkeenä vähenee asteittain. (RG 20.2.2012)

³⁴⁶ Mutta kaikkien edeltävien vuosien kokemukset todistavat, että Neuvostoliitolta meille perityn entisen sotilasrakenteen kehityspotentiaali on käytetty täysin loppuun. Mitä tämä rakenne on perimmiltään sisältänyt? Tuhansia varastotukikohtia, asevarikkoja, varastoja, monilukuisia esikuntia ja "henkilöstöstä koostuvia" osastoja. Eli kaikkea sitä, mikä on ollut välttämätöntä viime vuosikadan monimiljoonaisen "liikekannallepanoarmeijan" ryhmitykselle. Vanhan rakenteen kyllästäminen ihmisillä ja kalustolla on ollut järjetöntä: Siihen ei riittäisi mitään resursseja, ei taloudelliset eikä inhimilliset. Tärkeintä on, että se ei vastannut tulevaisuuden, ei edes nykyajan vaatimuksia. Mitään muuttamatta, rajoittamalla vaiheittaisiin ja puolittaisiin uudistuksiin, olisimme ennemmin tai myöhemmin lopullisesti menettäneet sotilaspotentiaalimme, menettäneet asevoimamme suorituskykyisenä kokonaisuutena. (RG 20.2.2012)

kehittämisen vain suurvaltaidentiteetin kasvattamisen takia. Venäjä uudistaa asevoimiaan suorituskyvyn säilyttämiseksi ja kasvattamiseksi kuten muutkin valtiot. On luonnollista, että Venäjä pyrkii luomaan tehokkaat ja suorituskykyiset asevoimat, mutta erityistä suurvaltaidentiteetin kohottamista Putinin kirjoituksesta ei ollut löydettävissä. Putin ei jättänyt myöskään arvailujen varaan sitä, millaista henkilöstörakennetta kohti Venäjä on matkalla.

Планируется, что уже к 2017 году - при общей штатной численности Вооружённых Сил в один миллион человек - 700 тысяч будут составлять "профессионалы": офицеры, курсанты военных вузов, сержанты и солдаты-контрактники. А к 2020 году - число служащих по призыву сократится до 145 тысяч. Логика преобразований со всей очевидностью свидетельствует о том, что наша цель - построение полностью профессиональной армии. Вместе с тем, и это надо четко понимать: профессиональная армия - это "дорогая" армия. Сохранение смешанной системы комплектования на обозримую перспективу - это компромисс между поставленными задачами и текущими возможностями страны.³⁴⁷ (RG 20.2.2012)

Hän paljasti tavoitteensa ammattiarmeijasta, mutta sen korkeista kustannuksista johtuen nykyinen ratkaisu on siirtymävaiheen kompromissi. Vaikka Putinin kirjoitus oli looginen tilinpäätös reformista, ei siihen ole syytä suhtautua kritiikittömästi. Oliko kirjoitus rehellinen vai jälleen osoitus vilpillisestä diskursiivisesta vallankäytöstä, jolla hämärrettiin asiaa tarkastelevien tutkijoiden näkemyksiä? Miten kirjoituksen julkaisu lähellä presidentinvaaleja vaikutti sen sisältöön? Kirjoituksesta on vaikea löytää elementtejä, jotka eivät olisi perusteltavissa tutkimukseni analysiilla. Diskurssien samankaltaisuuksista johtuen on todennäköistä, että kenraali Makarov on ollut keskeisessä roolissa sen laadinnassa. Kirjoituksessa kiteytyivät pääosin ne oikeutukset, jotka kykenin yksilöimään luvussa 5. Yhtäältä se vahvistaa kenraali Makarovin roolia sotilasreformin todellisena vallankäyttäjänä, toisaalta osoittaa halua vahvistaa Putinin legitimitettiin, olipa kirjoituksen todellisuudessa kirjoittanut kuka tahansa. Sitä voidaan pitää listana vaatimuksista asevoimien kehittämisen jatkamiselle, mikä kertoo, että tuloksiin ei olla täysin tyytyväisiä.

Kirjoituksella Putinille rakennettiin identiteettiä, joka on kaikkietävä ja voimakas johtaja. Hänelle luotiin uskottavuutta ja osoitettiin reformia kritisoineiden tahojen olleen väärässä. Muut sanomalehdet käsittelivät Putinin kirjoitusta varsin hyväksyvästi. Vedomostissa Konstantin Makienko totesi siinä toistuvan kaikki yleisesti keskustelussa olleet teemat. Hän totesi odottamattomaksi lausunnon, jonka mukaan yksityisiä yrityksiä täytyy ottaa mukaan puolustusalan tilauksiin, ja suurin epäily reformin onnistumisesta kirjoituksen perusteella kohdistuu taloudellisiin

³⁴⁷ On suunniteltu, että vuoteen 2017 mennessä asevoimien yhden miljoonan kokonaisvahvuudesta 700 000 on "ammattilaisia": upseereja, sotilaskorkeakoulujen opiskelijoita, kersantteja ja sopimussotilaita. Ja vuoteen 2020 mennessä varusmiesten määrä laskee 145 000:een. Uudistusten logiikka kaikella selkeydellään todistaa sitä, että tavoitteemme on rakentaa kokonaan ammattiarmeija. Samalla täytyy myös selkeästi ymmärtää, että ammattiarmeija on "kallis" armeija. Sekaperusteisen järjestelmän säilyttäminen nähtävissä olevassa tulevaisuudessa on kompromissi asetettujen tehtävien ja maan nykyisten mahdollisuuksien väliltä. (RG 20.2.2012)

tosiasioihin (VED 21.2.2012). NVO totesi kirjoituksen todistavan Putinin tukevan sotilasreformia ja Serdjukovia, vaikka pääministeri ei lausunut kertaakaan puolustusministerin nimeä. Lehti suhtautui kirjoitukseen varsin neutraalisti, mutta totesi, että taistelu armeijan ja puolustusteollisuuden korruptiota vastaan pitäisi koskea myös maan ylintä johtoa. (NVO 24.2.2012)

Avainhenkilöt pitäytyivät sotilasreformin diskursiivisessa rakentamisessa varsin tiukasti rooleissaan, jotka vaikuttivat sovituilta. Vasta pääministeri Putinin nimissä julkaistu kirjoitus helmikuussa 2012 rikkoi selkeästi tämän perinteen ja nosti hänet lopullisesti muiden yläpuolelle. Analyysin perusteella sotilasreformin strategiset linjaukset olivat Putinin hyväksymiä. Niiden suunnittelusta on vastannut kenraali Makarov. Presidentti Medvedevin tehtäväksi on jäänyt apumiehen ja ministeri Serdjukovin tehtäväksi likaisen työn tekijän rooli. Avainhenkilöt reagoivat sanomalehtien vallankäyttöön vain diskursiivisella tasolla. Avainhenkilöiden päätöksiin sanomalehtien diskursiivisella vallankäytöllä oli hyvin vähän vaikutusta, jos ollenkaan. Reformia kritisoivien sanomalehtien diskursiivinen valta ulottui vain avainhenkilöiden legitimitetin heikentämiseen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni tärkeimmät päätelmät ja teen johtopäätöksiä eri näkökulmista. Ensimmäiseksi arvioin lähestymistapani erityispiirteitä ja tutkimukseni asettumista eri tutkimuskentille. Toiseksi tarkastelen venäläisen sanomalehdistön roolia sotilasreformin diskursiivisessa rakentumisessa. Kolmanneksi otan esille, mitä Venäjän sotilaspolitiikasta ja asevoimien kehityksestä voidaan tutkimukseni perusteella sanoa. Viimeiseksi pohdin tutkimukseni näkökulman avulla Venäjän yhteiskunnan kehitystä.

Olen vastannut tutkimuskysymykseeni ja empiiristä analyysiä ohjanneisiin kysymyksiini aiemmissa luvuissa. Presidentti Medvedev, pääministeri Putin, puolustusministeri Serdjukov ja yleisesikunnan päällikko kenraali Makarov sekä heitä tukevat sanomalehdet oikeuttivat Venäjän sotilasreformia julkisessa keskustelussa ensisijaisesti viiden syyn avulla: *uhkien lisääntymisellä, sodan kuvan muutoksella, asevoimien kalustollisella ja toiminnallisella jälkeenjääneisyydellä, henkilöstön osaamisen alhaisella tasolla ja tarpeella toiminnan järjestykseen*. Sotilasreformin päätöksiä oikeutettiin vetoamalla niiden *huolelliseen suunnitteluun, henkilöstön asialliseen kohteluun ja taloudellisten asioiden vakauteen*. Venäjän yhteiskunnassa vallitsi sotilasreformin välttämättömyydestä varsin laaja yhteisymmärrys, joka on syntynyt siitä, että Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä ei ole useista yrityksistä huolimatta onnistunut uudistamaan asevoimiaan. Tämä asetelma loi tilanteen, jossa suurin osa sanomalehtien kritisoivista diskursseista keskittyi kritisoimaan reformin toteutusta, ei sen olemassaoloa. Toteutuksen kritiikki keskittyi *tiedotuksen ja demokraattisen päätöksenteon puutteeseen sekä epäilyksiin reformin valmisteluprosessista*.

8.1 Lähestymistavan erityispiirteitä

Tutkimukseni tavoite oli liittää diskurssiteoreettisesta näkökulmasta Venäjän sotilasreformin uutisointi venäläisessä sanomalehdistössä yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Tavoitteeni muotoutui sinänsä itsestään selvästä havainnosta, että *suhtautumalla uutisointiin kriittikittömästi voidaan tehdä kestävämpiä tulkintoja toimijoiden päämääristä*. Haasteen tavoitteen toteutumiselle loi se, että kriittistä diskurssianalyysiä on moitittu kiinnittymisestä länsimaiseen liberalistiseen yhteiskuntaan. Se ei kuitenkaan mielestäni ole vaikuttanut johtopäätösteni laatuun kielteisesti eikä se ole estänyt tutkimasta aihetta venäläisestä näkökulmasta. Olen tarkastellut asiaa Venäjän yhteiskunnan hallitun

ryhmän eli tavallisten kansalaisten näkökulmasta ja pyrkinyt osoittamaan hallitsevan ryhmän diskurssikäytännöt illegitiimeiksi (vrt. Van Dijk 2008, luku 2.2).

Näen tutkimukseni merkityksen *tavassa käsitellä tutkimuskohdettaan ja osallistumisessa keskusteluun monitieteisestä Venäjän kontekstiin soveltuvasta lähestymistavasta*. Tutkimukseni osallistuu teoreettiseen keskusteluun diskurssianalyttisen tutkimuskentän tiedotusvälineitä tarkastelevassa suuntauksessa ja sotatieteellisen tutkimuskentän strategian tutkimuksessa. Norman Faircloughin tiedotusvälineiden tarkasteluun kehittämä kriittisen diskurssianalyysin sovellus antoi teoreettisen, mutta riittävän väljän kehyksen metodologian soveltamiselle. Sosiaaliseen konstruktionismiin ja kielen kriittiseen analyysiin perustuvan lähestymistavan avulla rakensin kontekstiini ja aineistooni soveltuvan viitekehyksen ja metodologian, joilla voitiin tutkia julkista keskustelua, vallankäyttöä ja ideologioita. Lähestymistapani perusedellytys on ymmärtää kielenkäyttö sosiaalisena toimintana, jolla on yhteiskunnallista tietovarantoa rakentava vaikutus. Metodologiaani sisältyivät kriittisen diskurssianalyysin peruspilarit, joita olivat diskurssijärjestysten ja diskurssikäytäntöjen analyysi sekä ideologia- ja valta-analyysit osana sosiaalisen käytännön analyysiä.

Lähestymistapani keskeinen metodi oli analysoida avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssien merkityskamppailuja ”elintilasta” niiden diskurssijärjestyksissä. *Kamppailuissa tärkein kysymys oli, mikä diskurssi sai representoitua ja mikä ei*. Merkityskamppailut eivät olleet pelkästään samaa aihetta koskevan diskurssin osapuolten välistä kamppailua vaan myös ”kaikki vastaan kaikki” -kamppailuja, joissa diskurssien representoitumista määritteli haluttu vaikutus haluttuun legitimizeettiin. Tähän liittyy viitekehukseeni luotu *jännite*, jonka tulkinta oli lähestymistapani toinen keskeinen metodi. Jännite syntyi avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssien välille ideologisten lähtökohtien ohjeistamina. Kritisoiivat sanomalehdet eivät kritisoineet järjestelmällisesti kaikkia avainhenkilöiden diskursseja. Ne kritisoiivat sellaisia avainhenkilöiden diskurssijärjestykseen sisältyneitä tai poissaolevia diskursseja, joilla ne kokivat pystyvänsä vaikuttamaan heikentävästi avainhenkilöiden legitimizeettiin. Tällöin jännite avainhenkilöiden diskursseja kohtaan oli suurta. Vastaavasti jännite diskurssien välillä oli pientä, kun avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssit olivat yhteneviä tai niiden väliset rajat häilyviä. Voidaan todeta, että avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssien välisen jännitteen ollessa pientä avainhenkilöiden representaatiot olivat vilpittömämpiä kuin silloin, kun jännite oli suurta. Näin ollen esimerkiksi modernisaatioon, henkilöstön laatuun ja sodan kuvaan liittyvissä diskursseissa avainhenkilöiden näkemyksiä voidaan pitää vilpittöminä representaatioina. Näillä johtopäätöksillä

olen vahvistanut hypoteesini, eli sotilasreformin diskursiivisen rakentamisen lähtökohdat ja tarkoitusperät ovat sidoksissa avainhenkilöiden legitimitettiin vahvistamiseen tai heikentämiseen, minkä seurauksena sanomalehtien uutisointiin ei voida suhtautua neutraalisti.

Ratkaisuni rajata avainhenkilöt neljään valittuun henkilöön osoittautui onnistuneeksi. Tutkimusaineistoni perusteella en kykene nostamaan esille muita henkilöitä, joilla olisi diskursiivisen vallankäytön kannalta ollut oleellista merkitystä sotilasreformin toteutuksessa. Tämä huomio antaa tukevan perustan johtopäätöksilleni sotilaspolitiikasta, sillä avainhenkilöt ovat sen keskeisiä tekijöitä. Tätä vahvistaa myös Venäjän johtajakeskeinen lojaalisuuteen perustuva poliittinen kulttuuri. Avainhenkilöitä tukeva eliitti ja valmisteleva virkamieskunta ovat luonnollisesti olleet keskeisessä asemassa avainhenkilöiden näkemysten muodostamisessa, mutta he ottivat harvoin osaa julkiseen keskusteluun. Useat sanomalehtitekstit olivat vilpittömiä representaatioita, joiden tavoite oli tiedotuksellinen. Niiden joukossa oli kuitenkin myös perusteetonta todellisuuden rakentamista mielipiteen ohjaamiseksi haluttuun suuntaan, minkä paljastaminen on lähestymistavassa keskeistä.

Diskurssianalyysiä on kritisoitu tutkimusaineiston valikoivuudesta. Diskurssianalyttikko voi valita primääriaineistonsa tavoilla, jotka tuottavat erilaisia johtopäätöksiä riippuen valintapäätöksistä. Aineiston analyysin yhteydessä on aineistosta varsin helppoa jättää jokin osa representoimatta, mikäli se ei tue tutkijan päätelmiä. Tämä vahvistaa diskurssianalyttikon olevan representaatioillaan yksi diskurssien ja sosiaalisen todellisuuden rakentajista. On huomioitava myös aineiston ulkopuolisen tiedon valikoivuus. Sanomalehdissä esiintyvien diskurssien ulkopuolella on joka tapauksessa tutkimukseni kannalta olennaista tietoa. Tämän hermeneuttiseen kehään liittyvän ulkopuolisen tiedon huomiointi asettaa tutkijalle vaatimuksen perehtyä aiheeseen myös aineistonsa ulkopuolella. Vaikka ideologiat ja valtakysymykset olisivat diskursseissa verrattain selkeästi näkyvillä, ne voivat jäädä tutkijalta huomaamatta, mikäli hän ei ole perehtynyt tutkimusaiheensa sosiaaliseen käytäntöön. Tutkimukseni osalta tämän kysymyksen arviointi jää lukijoiden ja muiden tutkijoiden vastuulle.

Lähestymistapani on edellyttänyt tutkimuskohteeseen soveltuvaa kielitaitoa, riittävän ajallisen rajauksen ja laajan aineiston, jotta johtopäätökset kestävät kriittisen tarkastelun. *Näen lähestymistapani vahvuuksina aineiston systemaattisen keräämisen ja analysoinnin.* Tutkimuskysymyksen avulla kerättyjen noin 1000 artikkelin läpikäynti neljän vuoden ajalta antaa ryhdikkään selkätuen johtopäätöksilleni. Integrum-tietokannan ansiosta tutkimukseni toteutus oli

ylipäättään mahdollista. Tavanomaisilla internet-hakukoneilla tai manuaalisella sanomalehtien lukemisella en olisi kyennyt samankaltaisen aineiston kokoamiseen. Tukeutumalla muuhun kuin venäjänkieliseen aineistoon en olisi kyennyt tekemään vastaavia johtopäätöksiä. Lähestymistapaan olisi mahdollista lisätä systemaattisuutta entistä enemmän luokitteluvaiheen tilastollisilla menetelmillä. Tällä tavoin kyettäisiin tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin diskurssien representoitumista sanomalehdissä tai henkilöittäin. Tällainen menettely jääköön kuitenkin tuleville tutkimushankkeille.

Tutkimukseni vahvistaa kriittisen diskurssianalyysin saamaa kritiikkiä poissaolevien diskurssien analyysin problematiikasta. Tutkimusaineistosta puuttuvien diskurssien analysointi synnyttää väistämättä tulkinnanvaraisia päätelmiä. Tällä perusteella voidaan todeta, että *diskursiivinen näkökulma vaatii kulmapeilin nähdäkseen asioiden kaikki nurkan taaksekin piiloutuneet yksityiskohdat*. Muodostamalla avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestykset olen kyennyt vahvistamaan tai kumoamaan niihin liittyviä ennakkoluuloja tai uskomuksia. Lähestymistapaa voidaan kutsua poissulkeväksi menetelmäksi. Jos esimerkiksi väitetään, että Venäjän asevoimia kehitetään tavoitteena suurvaltaidentiteetin kohottaminen oman väestön keskuudessa tai muun maailman silmissä, on syytä kysyä, miksi avainhenkilöt eivät representoineet sellaista diskurssia. Toisaalta hypoteesini näkökulma legitimitetistä voi sulkea pois oleellisia asioita. Esimerkiksi en ole diskurssijärjestyksissä kyennyt näkemään korruption vaikutusta sotilasreformiin tai sotilaspolitiikkaan, sillä sen representointi avainhenkilöiden toimesta olisi vahingollista heidän legitimitetilleen. Sanomalehdet puolestaan saattavat pitää korruptiota niin itsestäänselvyytenä tai kiellettyinä aiheena, että sen representointi ei ole tarpeellista, eikä se edistäisi niiden tavoitteita. Representointeihin voi liittyä myös itesesensuuria, joka on aiheuttanut diskurssin poissaolon.

Diskurssien poissaolon problematiikka osoittaa, että pelkällä diskurssijärjestyksen muodostamisella ei päästä kestäviin johtopäätöksiin. Tämän takia ideologia- ja valta-analyysien liittäminen lähestymistapaan on välttämätöntä. Ideologiaa ja valtaa ei puolestaan voida analysoida huomioimatta sanomalehtien diskurssikäytäntöjä, joihin sisältyvät representointikäytännöt, vallankäytön piirteet ja omistajuuden vaikutukset. Kun pystytään osoittamaan, että jokin toimenpide kumpuaa tietyistä ideologisista lähtökohdasta tai vallankäytön piirteestä, voidaan niiden antamien ohjenuorien avulla tehdä arvioita tulevien tapahtumien kehityskulusta. Tämä näkökulma liittää ideologioiden ja vallankäytön tarkastelun *strategisen kulttuurin* (vrt. luku 3.1) käsitteeseen. Ideologiat toimivat strategisen kulttuurin perustana, jonka avulla päätöksiä voidaan ennakoida.

Tällä perusteella viitekehysten ja metodologioiden voivat olla tavanomaisille yhteiskunta- tai sotatieteellisille lähestymistavoille se kulmapeili, jota ne tarvitsevat.

Olen pyrkinyt näkemään Venäjän yhteiskuntaa hallitsevan ryhmän lausuntojen ja sanomalehtien tulkintojen taakse sekä osoittamaan niiden tavoitteen legitimitettiin vaikuttamiseksi. *Olen osoittanut, että kriittinen diskurssianalyysi kykenee paljastamaan yhteiskuntaa hallitsevan ryhmän diskursiivisen todellisuuden rakentamisen epäkohdat.* Tämä näkökulma voi olla ensiarvoista tiellä kohti asioiden todellisen tilan selvittämistä ja nostaa lähestymistavan arvoa analyysimenetelmänä. Kun diskursiivisen todellisuuden kyseenalaista rakentamista havaitaan, kykenee jokin toinen toimija, jolla on menetelmävalikoimassaan ”pidemmät pihdit”, tarkastelemaan asiaa omasta näkökulmastaan ja muodostamaan omia tutkimuskysymyksiään. Näin muodoin *pidän lähestymistapaani sotatieteellisessä kehityksessä hyödyllisenä strategisen analyysin tutkimusmenetelmänä.*

8.2 Sanomalehdistön rooli sotilasreformin diskursiivisessa rakentumisessa

Tutkimukseni osoittaa diskurssien voiman. Diskursseja tutkimalla olen saavuttanut paljon tietoa niiden toimintaympäristöstä. Olen osoittanut sotilasreformin uutisointiin sanomalehdistössä sisältyneen paljon toisistaan poikkeavia näkemyksiä kehitykseen tarvittavasta suunnasta. *Tutkimusaineiston rajauksen aikana vallinnut sanomalehtien varsin monipuolinen omistajuus mahdollisti erilaisten näkökulmien esillepääsyn.* Omistajuuden huomiointi tekee sanomalehden tulkintojen ja tavoitteiden välisen yhteyden näkyväksi. Valtion omistamat sanomalehdet toimivat selkeästi avainhenkilöiden legitimitetin vahvistajina. Muiden sanomalehtien omistajien intressit ja suhtautuminen valtionjohtoon määrittelevät niiden linjan legitimitettiin. Monipuolinen omistajuus tekee sanomalehdistöstä periaatteessa kykenevän toimimaan neljäntenä valtiomahtina, vaikka sanomalehtien esittämien mielipiteiden vaikutus asioiden todelliseen kulkuun on olematonta. Nämä päätelmät voidaan perustellusti laajentaa koskemaan myös internetissä käytävää uutisointia tai keskustelua, mutta tutkimuskirjallisuuden ja kokemuksen perusteella television uutisoinnissa on yksipuolisuutta. Valtionjohto käyttää mediakenttää hallitsevaa televisiota kaikkein näkyvimmin oman legitimitettinsä ylläpitämiseksi.

Sanomalehdistön varsin vaatimattomalla roolilla venäläisessä mediakentässä on vaikutusta diskurssikäytäntöön sisältyvään diskurssien kulutuksen analyysiin. *Kuinka paljon valitulla*

tutkimusaineistolla de facto on vaikutusta lukijoissaan, on epäselvää. Vaikuttavuutta voidaan arvioida määrällisesti levikillä tai lukijatutkimuksilla, mutta Venäjän kontekstissa niihin liittyy paljon epävarmuutta. Olen käsitellyt sanomalehtiä ja niiden artikkeleita vaikuttavuudeltaan lähtökohtaisesti samanarvoisina. Jonkin artikkelin painoarvon kohottaminen suhteessa toisiin olisi haasteellista, sillä ilman systemaattisuutta nekin olisivat vain tutkijan tulkintoja, jotka voisivat viedä päätelmät harhapoluille. Kriittinen diskurssianalyysi voi olla myös altis ylitulkintoihin sanomalehtien representaatioista. Analysoidussa representaatioissa saattaa kyse olla sattumasta, toimittajan virheestä, ajattelemattomasta sanavalinnasta tai lauserakenteesta, joiden perusteella jokin lausuma on liitetty tiettyyn diskurssiin. Systemaattinen lähestymistapa kuitenkin minimoit tämän haasteen. Huomio on toisaalta diskursiivisen rakentumisen kannalta lähestymistavan vahvuus. Kyseinen representaatio, ei mikään muu, on juuri sitä sosiaalista toimintaa ja diskursiivista rakentumista, jota lähestymistavan avulla halutaan tutkia.

Sotilasreformin uutisoinnissa ei vältely yhteiskunnalle kipeitä aiheita. Niitä toivat esille sekä avainhenkilöt että sanomalehdet. Suhtautumiseroissa epämiellyttäviin aiheisiin kyse oli lähinnä siitä, mikä sanomalehti tai kuka kaunisteli tilannetta vähiten. Tästä näkökulmasta *sanomalehdistö on varsin hyvä tiedonlähde, eikä sananvapauden tilaa aineiston rajauksen aikana voida kuvailla yksioikoisesti huonoksi*. Valtion toteuttamaa laajamittaista sensuuria ei ollut, mutta sanomalehdet todennäköisesti harjoittivat itsesensuuria. Ne ovat ymmärtäneet, että selkeäsanaisista valtionjohtoon kohdistuvaa arvostelua ei kannata harjoittaa, sillä se saattaisi vaikuttaa lehden toimintavapauteen esimerkiksi hallinnollisten tai taloudellisten rajoitusten kautta. Sosiaalinen kontrolli rajoittui näin ollen ensisijaisesti sanomalehtiin itseensä niiden representoidessa diskursseja hegemoniseen tai poissaolevaan asemaan, mikä tosin aiheutui yllä mainitusta uhkasta toimintavapauden menettämisestä.

Analyttisimmin sotilasreformista uutisoivat ne sanomalehdet, jotka eivät nähneet länsimaita Venäjän uhkana ja representoivat diskursseissaan länsimaille ominaisia arvoja kuten avoimuutta ja demokratiaa. Nämä olivat myös merkittävimpiä aiheita avainhenkilöiden ja sanomalehtien diskurssijärjestyksen välisen jännitteen syntymisessä. Analyttisesti aihetta käsittelevissä sanomalehdissä perusteltiin niiden tulkintoja enemmän ja nostettiin esille enemmän nähtyjä ongelmia kuin avainhenkilöiden legitimizeettiiä vahvistaneissa sanomalehdissä. Olen todennut, että diskurssijärjestykset muodostuivat avainhenkilöiden ja sanomalehtien ideologioiden ohjeistamina. Näin ollen voidaan todeta, että *diskurssijärjestyksen välinen suurin jännite syntyi länsimaisten liberalististen arvojen vaikutuksesta*, eli niitä representoineet sanomalehdet pyrkivät heikentämään

eniten avainhenkilöiden legitimizeettiä. Poikkeuksen tähän teki kuitenkin kommunististen taustavoimien äänenkannattaja Sovetskaja Rossija, jonka arvot perustuivat neuvostoliittolaiseen traditioon. Se pyrki heikentämään ennen kaikkea puolustusministeri Serdjukovin legitimizeettiä, joten varsinaista valtionjohtoa sekään ei kritisoinut. Sotilasreformin uutisointia leimasi vaihtoehdottomuus. Siihen analyttisestikin osallistuneet tahot esittivät harvoin erilaisia vaihtoehtoja, yleensä vain totuutena pitämiään ”oikeita” ratkaisuja. Keskusteluun osallistuvivat verrattain harvat henkilöt ja toimittajat. Avainhenkilöt osallistuivat keskusteluun toisiaan kohtaan lojaalisti. Toimittajat ja asiantuntijat käyttivät usein värikästä kieltä ja esittivät kritiikkinsä voimakkaasti, mitä voidaan pitää venäläiseen keskustelukulttuuriin kuuluvana ominaisuutena. Tähän vaikuttaa myös hypoteesiini sisältyvä legitimizeettiin vaikuttamisen tavoite. Käsittelemällä aihetta värittömästi vaikuttavuus legitimizeettiin olisi kärsinyt.

Venäläisten sanomalehtitekstien käyttö tiedon lähteenä vaatii harjaantunutta medialukutaitoa. *Venäjän asevoimia ja sotilaspolitiikkaa koskevaa uutisointia on ongelmallista tarkastella ilman diskurssikäytäntöjen huomiointia.* Lähteiden yksipuolinen seuraaminen tai yksittäisten uutisten ja lausuntojen ”nieleminen” sellaisinaan johdattavat päätelmät kestävämpään suuntaan. Aineiston sanomalehdistä mikään ei ollut sellainen, jota seuraamalla olisi saanut aiheesta riittävän kokonaiskuvan. Tämän takia lähteitä on seurattava monipuolisesti ja huomioitava niiden diskurssikäytännöt. Analyysissä on tärkeää kysyä, kuka kirjoittaa ja kuka julkaisee. Tekstit voivat olla hyviä lähteitä, vaikka niiden sisältö olisi kyseenalainen. Diskurssikäytännöt huomioimalla voidaan tehdä päätelmiä, miksi jokin sisältö on kyseenalainen.

8.3 Sotilasreformin rooli sotilaspolitiikassa

Sotatieteellisestä näkökulmasta tutkimukseni on tuottanut päätelmiä Venäjän sotilaspolitiikasta ja asevoimien kehittämiseen liittyvistä ideologioista. Tutkimuksellani on hyvin vähän kosketuspintaa sotilasreformiin liittyviin käytännön organisaatiomuutoksiin tai varustelukysymyksiin, eikä niiden tarkastelu ole ollut tutkimuksen tavoitteenakaan. Tämä on tiedostettu valinta ja osoittaa kestävien päätelmien tekemisen olevan mahdollista kielenkäyttöä tutkimalla. Lähestymistapani on ottanut huomioon tutkimuskohteestaan seikkoja, jotka voivat olla vaikeammin saavutettavissa muilla tavoilla. Esimerkiksi asevoimien henkilöstön osaamiseen ja arvostukseen liittyvät kysymykset olivat tässä tutkimuksessa varsin keskeisessä asemassa. Ne nousivat useammin esiin kuin muussa

tutkimuskirjallisuudessa tai lausunnoissa, joissa yleensä perustellaan suorituskykyä materiaalisilla tekijöillä.

Sotilasdoktriini on poliittinen asiakirja, jonka lähtökohdat ovat enemmän menneisyydessä kuin tulevaisuudessa, vaikka sitä pidetään kehityssuunnan näyttäjänä. Venäjän puolustus suunnittelua tehdään enemmän valtion- ja sotilasjohdon omien näkemysten perusteella kuin muodollisesti parlamentaarisen valmistelun läpikäyneiden sotilasdoktriinin tai muiden julkisten strategia-asiakirjojen perusteella. Sotilasreformin vaikutukset ovat näkyvissä vasta tulevissa doktriineissa. Neuvostoaikaan perustuva laajamittainen uhkakuva lännestä ja laajamittaisesta sodasta on edelleen uhkadiskurssin keskiössä, mutta se on pienentymässä paikallisten konfliktien kustannuksella. *Avainhenkilöiden uhkadiskurssi Yhdysvalloista ja Natosta on hyvin samankaltainen kuin Venäjän kommunistisen puolueen.* Länteen viittaavan uhkadiskurssin representointi oli hyödyllistä avainhenkilöiden legitimitietin kannalta, sillä suuri osa Venäjän väestöstä elää Neuvostoliiton aikaisten perinteiden varassa ja seuraa vain venäläistä mediaa. Diskurssin representoinnin lopettaminen tai muuttaminen voisi vaarantaa avainhenkilöiden legitimitietin neuvostoperinteeseen tottuneessa väestössä, joten käytäntöön sisältyi voimakasta diskursiivista vallankäyttöä. Sen korostaminen vie myös huomion pois valtion sisäisistä uhkista, kuten taloudellisista haasteista, terrorismista, separatismista tai väestön erimielisyydestä. Näin ollen legitimitietin uskottavuuden takia Yhdysvaltojen tai Naton vaikutusvallan lisääntyminen Venäjän intressipiirissä voi aiheuttaa paikallisia konflikteja. Sotilasreformi on tähdännyt siihen, että Venäjä kykenee aikaisempaa tehokkaammin reagoimaan paikallisiin konflikteihin. Suurvaltojen välisiin ristiriitoihin Venäjä varautuu edelleen ydinasepidäkkeen ylläpitämisellä.

Venäjän uhkakuva on haluttu pitää pääpiirteissään entisenä, mutta käsitykseen sodan kuvasta on haluttu muutosta. Sotilasreformin suunnittelusta vastannut kenraali Makarov on pettynyt näkemykseen sodan kuvasta, jota Venäjällä on ylläpidetty Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Asevoimien henkilöstö ei ole kyennyt näkemään kehityssuuntia, joita olisi ollut analysoitavissa eri sodissa viimeisen 25 vuoden aikana. Näin ollen ne eivät ole vaikuttaneet asevoimien kehittämiseen. Sotilasreformin tavoitteiden näkökulmasta sodan kuvan konservatiivisesti näkevät tahot ovat kuitenkin jääneet diskursiivisesti alakynteen. *Sotilasreformin keskeisin vaiettu tavoite on nostaa Venäjä kehityksen tielle, jolla se pystyy kuroma umpeen länsimaiden etumatkaa teknologiassa ja sodankäynnin tehokkuudessa.* Venäjä pitää samanaikaisesti Yhdysvaltoja ainakin julkisesti uhkana ja sodankäynnin ideaalinaan. Tästä ideaalista venäläiset itse käyttävät käsitettä *kuudennen sukupolven sodankäynti*. Siinä keskeisessä asemassa ovat täsmäaseet, ilma- ja avaruuspuolustus

sekä informaatioon liittyvät suorituskyvyt. Venäjä kehittää sodan kuvan näkemyksensä mukaisesti tavanomaisia täsmäaseita, joiden käyttö on sen mielestä poliittisesti ydinaseita hyväksyttävämpää. Tämä seikka voi tulevaisuudessa alentaa sotilaallisen voimankäytön kynnyksiä.

Venäjänsä asevoimat on ennen sotilasreformia ollut kalustoltaan ja toimintatavoiltaan perusteellisen modernisoinnin tarpeessa. Tämä näkemys jaetaan varsin yksimielisesti koko venäläisessä yhteiskunnassa. Lähtötaso on ollut heikko, kenties heikompi, mitä Venäjän ulkopuolella on ymmärretty. Sotilasreformin rinnalla kulkevalla varusteluohjelmalla pyritään kaluston modernisointiin, mutta julkilausuttujen tavoitteiden saavuttamiseen liittyy paljon epävarmuutta. Venäjä myöntää jääneensä kehityksessä jälkeen Yhdysvalloista ja Natosta. Venäjä ei ole kyennyt ottamaan vaikutteita niiden kehityksestä, koska sen asevoimat on toiminut viime vuosikymmenet verrattain eristäytyneesti länsimaista. Teknologisen jälkeenjääneisyyden ja tehokkuuden kasvattaminen Neuvostoliiton romahtamisen jälkeisen kuilun partaalta kohti sen toisella reunalla olevaa Yhdysvaltoja ei ole helppoa, varsinkin kuilun toisen reunan liikuessa myös eteenpäin. *Venäjänsä asevoimien uudistamisen haasteellisuus edustaa vuosikymmenten jatkuvuutta, joka aiheuttanut jälkeenjääneisyyden. Tämän jatkuvuuden katkaiseminen on keskeinen Venäjän sotilasreformin onnistumista säätelevä tekijä.* Sotilasreformin tavoitteiden saavuttaminen voi edellyttää uhkadiskurssin muutosta, sillä taloudellisesti Yhdysvaltojen ja Naton pitäminen diskurssin keskiössä on kallista. Tavoitteiden saavuttamista puoltavat valtionjohtoon tuki ja huolellinen suunnittelu. Kielteinen tekijä on talouden heikentyminen.

Venäjänsä asevoimilla on ollut ennen sotilasreformia paljon tarpeettomia tehtäviä, jotka ovat vieneet resursseja varsinaisilta tehtäviltä. Reformin julkilausuttu tavoite sotilasammattin arvostuksen kohottamisesta on looginen, sillä henkilöstöhaasteet ovat Venäjällä suuret. Väestön väheneminen vaikeuttaa asevoimien henkilöstön rekrytointia ja suurvaltaidentiteetin kohottamista. Kenraali Makarov esitti huolensa sotilashenkilöstön laadusta, joka on rapautunut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. *Sodan kuvan muutoksesta ja henkilöstöhaasteista johtuen valtionjohto on todennut ammattiarmeijan ainoaksi kestäväksi ratkaisuksi.* Siihen siirtymistä säätelevät kuitenkin yhteiskunnan kannalta merkittävät asiat, kuten valtion harjoittama sotilaspolitiikka, taloudelliset resurssit ja demografinen kehitys. Siirtyminen ammattiarmeijaan aiheuttaisi väistämättä asevoimien henkilöstömäärän vähenemisen pitkällä aikavälillä. Asevoimissa on tehty isoja rakennemuutoksia, ja avainhenkilöt ovat julistaneet reformin päättyneeksi, mutta tulosten saavuttamiseksi kalustohankinnat ja toimintatapojen muutokset jatkuvat vielä pitkään. Tutkimukseni perusteella asevoimien suorituskyky on kasvussa, mutta diskursiivisesta näkökulmasta ei voida tehdä

yksiselitteisiä tulkintoja kasvun kulmakertoimesta. Lähtötason oltua heikko huomio suorituskyvyn kasvusta ei ollut odottamaton.

Tutkimukseni näkökulmasta yksi syy muiden joukossa vuoden 2014 Ukrainan tapahtumiin oli Venäjän valtionjohdon legitimizeetti. Venäjä otti haltuunsa Krimin niemimaan puolustautuakseen valtionjohdon kokemalta uhkalta sen legitimizeetin heikentymisestä. Menestyksessä vallanvaihto ja mahdollinen Naton laajentumisen salliminen Venäjän intressipiiriin kuuluvassa Ukrainassa vastoin uhkadiskurssia olisivat heikentäneet valtionjohdon legitimizeettiä. Tätä päätelmää puoltaa myös Venäjän valtamedian diskursiivisen vallankäytön laajeneminen informaatiotosodaksi operaation tavoitteiden saavuttamiseksi. Diskursiivisen vallankäytön entistä räikeämmällä hyväksikäytöllä pyrittiin vahvistamaan valtionjohdon legitimizeettiä oman ja venäjänkielisen väestön keskuudessa. Tämä huomio osoittaa Venäjän valtionjohdon hyödyntävän ulko- ja sotilaspolitiikkaa sisäpoliittisiin tarpeisiin. Tästä päätelmästä riittää varmasti aiheita tuleviinkin tutkimuksiin.

8.4 Pohdintaa Venäjän yhteiskunnasta

Kriittisen diskurssianalyysin yhteiskuntakritiikin kohteina ovat valtasuhteet ja ihmisten välistä epätasa-arvoa ylläpitävät ja tuottavat sosiaaliset käytännöt. Olen osoittanut, että kritiikki kykenee pureutumaan arvoihin ja ideologioihin, joiden tutkiminen on valtioiden päämäärien selvittämiseksi ehdottoman hyödyllistä jatkossakin. Totesin tutkimukseni johdannossa, että myös strategiaan liittyvillä tutkimuksilla voi olla normatiivisia tavoitteita, eli tutkimus voi ottaa kantaa siihen, miten asioita pitäisi tehdä ja millaiseen järjestelmään tulisi pyrkiä. Tarkastelen tutkimukseni päätteeksi Venäjän kehitykseen vaikuttavia kehityssuuntia, joita olen kyennyt lähestymistavallani näkemään. Tämä pohdinta toimii virikkeenä myös niille, jotka pohtivat omien Venäjää koskevien tutkimustensa mahdollisia aihepiirejä.

Olen edistänyt tutkimuksellani yhteiskunnallista tietovarantoa Venäjän asevoimien ja sotilaspolitiikan kehityksestä. Asevoimien keskeisen yhteiskunnallisen aseman vuoksi siitä uutisointi vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen ja antaa näkemyksiä sen suunnasta. Sosiaaliseen konstruktionismiin tukeutuen olen todennut, että sotilasreformista käytävä julkinen keskustelu rakentaa sitä sotilasreformin sosiaalista todellisuutta, jonka yleisö saa aiheesta tietää. Kriittisen näkökulman lähtöoletus on, että yhteiskunnallisen tietovarannon mahdollisimman tasainen jakautuminen edistäisi yhteiskunnan kehittymistä sellaiseen myönteiseen suuntaan, jollaisena

länsimaisessa kulttuurissa elävä sen ymmärtää. Tutkimukseni perusteella *sanomalehtien kautta rakentuva Venäjän sotilasreformin yhteiskunnallinen tietovaranto on riittävän laaja, mutta sen jakaantumisessa on puutteita*. Tietovaranto sisältää myös tiedon yksilön omasta asemasta ja sen rajoituksista. Se, miten avainhenkilöiden tietoisuus heidän omasta asemastaan ja rajoituksistaan on rakentunut, on yhteiskunnan näkökulmasta tärkeä ja haasteellinen kysymys. Diskursiivisen käyttäytymisen johdonmukaisuuden perusteella heidän tietovarantonsa on ollut riittävä. Tietoisuuden puutteet voisivat näkyä diskursiivisen käyttäytymisen ”kompasteluina”, joita oli aineistossa hyvin vähän. Tämä tarkoittaa, että avainhenkilöiden ja heitä tukevien sanomalehtien representaatiot olivat tarkoituksellisia ja tavoitteellisia legitimitietin vahvistamiseksi.

Sotilasreformin diskursiivinen todellisuus rakentuu julkisessa keskustelussa tavalla, joka on yhteiskunnan kehityksen kannalta haasteellinen. Merkittävä syy tilanteeseen ovat sanomalehtien kehittymättömät diskurssikäytännöt. Sanomalehdet julkaisivat monipuolisia kirjoituksia, mutta niiden käytännöt toimia omistajien intressien eduksi hämärsivät objektiivisuutta. *Tilannetta edistäisi median pyrkimys aiempaa vilpittömämpään ja analyttisempaan tiedonvälitykseen*. Tällainen kehitys edellyttäisi diskurssikäytäntöjen uudistumista ja legitimitietin eduksi toteutettavan diskursiivisen vallankäytön vähentymistä. Tämä liittyy myös yllä kuvaamaani ongelmallisuuteen sanomalehtitekstien kulutuksen analyysistä. Sanomalehtiä ei todennäköisesti lueta niin paljon, että kriittisillä näkemyksillä olisi vaikutusta yhteiskunnan kehitykseen tai yleiseen mielipiteeseen. Tämä on mahdollistanut kriittisen sävyn sallimisen, sillä se ei ole vaarantanut valtionjohdon legitimitiettiä.

Venäläisen yhteiskunnan ja median vaatimustaso on asevoimia koskevan tiedottamisen suhteen varsin korkealla, sillä useat sanomalehdet kritisoivat avainhenkilöitä sotilasreformin tiedotuksen puutteesta. Tietoa päätöksenteon perusteista ja yksityiskohdista haluttiin verrattain paljon, mikä kertoo kriittisten tahojen luottamuspuulasta avainhenkilöitä kohtaan. Diskursiivisesta vallankäytöstä huolimatta *avainhenkilöt eivät nähneet omaa legitimitiettiä vahvistavaa ennakoivaa viestintää osana strategista johtamistaan muutosvastarinnan vähentämiseksi*. Tämä huomio on jossain määrin odottamaton, sillä diskursiivisen vallankäytön tarkoitus on nimenomaan legitimitietin vahvistaminen. Toisaalta se kertoo avainhenkilöiden diskurssikäytäntöjen pohjautuvan Neuvostoliiton aikaiseen traditioon, jossa keskeistä oli toiminnan salaaminen. Huomio voi myös kertoa siitä, että sanomalehdet kykenivät näkemään diskursiivisen vallankäytön taakse. Kriittisesti sotilasreformin päätöksentekoon suhtautuneet sanomalehdet liittivät kritiikkinsä maan demokratiakehitykseen. Asevoimien poliittisen valvonnan kehittäminen ja tiedotuksen avoimuus

olivat niiden ratkaisuvaihtoehtoja. Tästä näkökulmasta ne pitivät länsimaista esimerkkiä ideaalina venäläiselle yhteiskunnalle, vaikka niiden vaatimat asiat eivät länsimaissakaan toteutuisi. Vain kommunistisen puolueen representaatiot näyttäytyivät uutisoinnissa parlamentaarisen opposition vaihtoehtoina. Avainhenkilöiden näkökulmasta puolue oli hyödyllinen oppositio, koska heillä oli yhteinen intressi ja ideologia Venäjän uhkakuvasta.

Venäjän viime vuosien käyttäytyminen kansainvälisessä politiikassa tulkitaan lähes poikkeuksetta *haluksi nousta moninapaisen maailmanjärjestyksen suurvallaksi ja vähentää Yhdysvaltojen hegemoniaa*. Tutkimukseni vahvistaa tämän tulkinnan oikeaksi. Kuitenkaan Venäjän ulkopuolella mantraksi muodostuneessa suurvaltadiskurssissa ei yleensä määritellä, mitä sillä tarkoitetaan. Venäjä on Neuvostoliiton ajoista lähtien ollut maailman toinen ydinasesuurvalta, joten sillä perusteella sen ei tarvitse haluta suurvallaksi, jota se jo on. Ydinaseiden pelotevaikutukseen liittyy kuitenkin paljon haasteita, jotka heikentävät sen uskottavuutta. Luonnonvaroiltaan Venäjä epäilemättä on suurvalta. Kuitenkin bruttokansantuotteen avulla mitattuna sen talous on vasta maailman kahdeksanneksi suurin,³⁴⁸ joten ainakin tähän suurvaltapyrkimykset todennäköisesti liittyvät. Taloudellinen kilpailuetu suhteessa muihin valtioihin loisi edellytyksiä poliittisten tavoitteiden tavoitteluun. Tavanomainen sotilaallinen kapasiteetti on merkittävä, mutta määrältään ja laadultaan se ei vastaa useiden muiden valtioiden tasoa.³⁴⁹ Suurvalta-ajattelu voidaan liittää Vladimir Putinin mainitsemaan konservatiiviseen asenteeseen, koska edesottamustensa perusteella se vaikuttaa halulta nähdä Venäjä Neuvostoliiton ulkopoliittikan perinteiden jatkajana ja venäjänkielisen väestön yhdistäjänä. Avainhenkilöiden diskurssijärjestyksestä ei ollut erotettavissa suurvaltadiskurssia, joka olisi rinnastanut Venäjän Yhdysvaltojen, Kiinan tai Intian veroiseksi suurvallaksi. Tämä voi tarkoittaa avainhenkilöiden ymmärtäneen Venäjän todellisen aseman kansainvälisessä politiikassa.

Tutkimukseni on avannut näkökulmia venäläiseen päätöksentekoon. Venäläinen diskursiivinen vallankäyttö on varsin etäällä todellisesta päätöksenteosta. Sanomalehtien diskursiivisella vallankäytöllä ei käytännössä ole vaikutusta todellisiin päätöksiin, vaan ne pyrkivät vain vaikuttamaan haluamaansa legitimizeettiin. Avainhenkilöt reagoivat sanomalehtien vallankäyttöön vain diskursiivisen todellisuuden rakentamisen tasolla. Tutkimukseni nimessä mainittu *Kremlin Olympos* oli sanomalehti Moskovski Komsomoletsin viittaus Venäjän yhteiskuntaa hallitsevaan

³⁴⁸ esim. World Bank 2014. Vuoden 2012 tietojen mukaan.

³⁴⁹ Henkilöstö- ja kalustomäärien avulla mitattuna Venäjä jää eri kategorioissa pääsääntöisesti Yhdysvaltojen, Kiinan ja Intian jälkeen. Laadullisesti monella länsimaalla on nykyaikaisempaa kalustoa kuin Venäjällä. (The Military Balance 2014. 23–30)

ryhmään. Tutkimukseni lopuksi on syytä kavatua Olympokselle tarkastelemaan, miten tuo olympolaisten jumalten ryhmä on järjestäytynyt, ja minkälaisia ovat heidän tehtävänsä sotilaspolitiikassa.

Tutkimukseni perusteella Kremlin Olympoksen strategiset linjaukset ovat *ylijumala Zeuksen, Vladimir Putinin*, hyväksymiä. Olympoksen sotavoimien suunnittelusta on vastannut *sotataidon, tiedon ja viisauden jumala Athene, kenraali Nikolai Makarov*. Presidentti *Dmitri Medvedevin* tehtäväksi on jäänyt näytellä Zeuksen puoliso *Heran rooli*. Jumalten sanansaattajana toimi *Hermes*, puolustusministeri *Anatoli Serdjukov*. Kremlin Olympoksen sotilaspolitiikan diskurssit tähtäävät Venäjän valtiomuodon legitimiteetin vahvistamiseen. Sen osoittama halu rakentaa valtiomuotoaan vastustamalla liberalistisia arvoja ja turvaamalla vaikutusvaltansa sotilaallisesti entisen Neuvostoliiton alueella loitontaa Venäjää Euroopasta ja Yhdysvalloista. Se voi edistää jälleen kerran jatkuvuutta, joka on aiheuttanut asevoimien jälkeenjääneisyyden länsimaista, ja näin ollen heikentää mahdollisuuksia saavuttaa sotilasreformin tavoitteet. *Kremlin Olympoksen diskursiivisen vallankäytön tavoitteena on saada Venäjä näyttämään todellisuutta vahvemmalta ja yhtenäisemmältä*. Kremlin Olympos hakee ylijumala Zeuksen johdolla oikeutusta valtiomuodolleen konservatiivisesta ideologiasta. Vladimir Putin on todennut konservatiivisen asenteensa katsovan eteenpäin, mutta yksilön, sananvapauden ja demokratian näkökulmista se näyttää kehittävä yhteiskuntaa päinvastaiseen suuntaan. Konservatiivisuus ei näin ollen palvele Venäjällä asuvaa väestöä vaan valtiomuodon legitimiteettiä ja hallitsevan ryhmän omaa asemaa.

TUTKIMUSAINEISTO JA LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Izvestija (Известия)		Tulostettu
IZ 28.9.2008	Реагировать быстро, отвечать на угрозы адекватно	17.11.2012
IZ 1.12.2008	В армии начинаются масштабные сокращения	16.11.2012
IZ 10.2.2009	Приказано кризису не сдаваться	17.11.2012
IZ 18.3.2009	Армия из строевой станет боевой	5.1.2013
IZ 13.5.2009	Достойный уровень жизни - лучшая стратегия безопасности России	5.1.2013
IZ 18.11.2009	Минобороны показало новый облик	5.1.2013
IZ 23.12.2009	Генштаб отчитался о сокращении командиров	24.11.2012
IZ 8.2.2010	Зачем нам право на ядерный удар	24.11.2012
IZ 18.2.2010	Боевая готовность - один час	5.1.2013
IZ 9.3.2010a	Ра-а-а-вняйсь, страна огромная!	24.11.2012
IZ 9.3.2010b	Армии придется перевооружаться без контрактников	5.1.2013
IZ 29.6.2010	Войска пошлют на "Восток"	5.1.2013
IZ 2.11.2010	В системе "свой - чужой"	24.11.2012
IZ 26.11.2010	Армию нацелили на перевооружение	5.1.2013
IZ 27.12.2010	Гражданская позиция министра обороны	5.1.2013
IZ 3.2.2011	Денежное довольствие военных увеличится	27.11.2012
IZ 16.2.2011	Нехорошая штаб-квартира	27.12.2012
IZ 21.2.2011	Приказано начать индексацию	27.11.2012
IZ 11.3.2011	Триумф и "Циркон" уходят в войска	27.11.2012
IZ 24.3.2011	Армейские задачи	27.11.2012
Kommersant (Коммерсантъ)		
КОМ 9.10.2008	Минобороны ускоряет темпы сокращений	5.1.2013
КОМ 15.10.2008	Все министры не делают это	16.11.2012
КОМ 21.10.2008	Russia is striving to modernize its military	16.11.2012
КОМ 14.11.2008	Госдуму напугали российской армией	17.11.2012
КОМ 29.11.2008	Перестройку армии проведут без гласности	16.11.2012
КОМ 11.12.2008	Генштаб доложил обстановку военным атташе	5.1.2013
КОМ 25.12.2008	Отечество в госбезопасности	5.1.2013
КОМ 12.2.2009	Министр обороны стойко удержал оборону	17.11.2012
КОМ 24.2.2009a	Регионы выступили разнонаправленно	17.11.2012
КОМ 24.2.2009b	4100:3100 в пользу милиции	17.11.2012
КОМ 18.3.2009	Главнокомандующий забирает армию из ремонта	17.11.2012
КОМ 6.3.2010	Оборона в целом есть	24.11.2012
КОМ 22.4.2010	Устав от службы	24.11.2012
КОМ 17.9.2010	У армий России и США нашлась общая реформа	24.11.2012
КОМ 22.9.2010	Армию поделили на четыре	24.11.2012
КОМ 15.12.2010	Генерал Макаров подвел итоги	24.11.2012
КОМ 19.3.2011	Оборонке пора залегать в оборону	27.12.2012
КОМ 28.9.2011	Расходы на оборонку всегда будут высокими. А кто не согласен, пусть работает в другом месте	27.12.2012

КОМ 21.3.2012 У министерства обороны исправилось подведение 2.8.2013

Krasnaja Zvezda (Красная Звезда)

KZ 14.10.2008 Пятерка от верховного 5.1.2013
KZ 15.10.2008 Мобильность, боеготовность, престиж 5.1.2013
KZ 15.11.2008 В полном взаимодействии 5.1.2013
KZ 20.11.2008 К новому облику армии 5.1.2013
KZ 11.12.2008 К новому облику армии 17.11.2012
KZ 17.12.2008 При соблюдении гарантий 16.11.2012
KZ 25.12.2008 Время новых подходов 5.1.2013
KZ 26.12.2008 Высшие приоритеты 5.1.2013
KZ 11.2.2009 Компактные, мобильные, высокоэффективные 17.11.2012
KZ 18.3.2009 К перспективному облику 5.1.2013
KZ 6.6.2009 На пути к новой армии 24.11.2012
KZ 27.10.2009 Время диалога настало 5.1.2013
KZ 18.11.2009 На Коллегии Минобороны 5.1.2013
KZ 18.12.2009 В войсках учения грядут! 5.1.2013
KZ 25.12.2009 Итоги года с Президентом России 5.1.2013
KZ 19.1.2010 Слагаемые успеха: АСУ, разведка и связь 5.1.2013
KZ 18.2.2010a Ориентиры для опк 5.1.2013
KZ 18.2.2010b Контур нового облика 5.1.2013
KZ 16.3.2010 Новый облик, новые задачи 5.1.2013
KZ 7.4.2010 "Оборонка" на подъеме 5.1.2013
KZ 30.6.2010 Диалоги в Манеже 24.11.2012
KZ 27.11.2010 Приоритеты Модернизации 5.1.2013
KZ 15.12.2010 Военная реформа: время сверить часы 24.11.2012
KZ 22.12.2010 За счёт прорывных технологий 5.1.2013
KZ 23.12.2010 Разговор по существу 24.11.2012
KZ 29.12.2010 Военная реформа: итоги и перспективы 24.11.2012
KZ 19.2.2011 К вызовам и угрозам готовы 27.11.2012
KZ 26.2.2011 К армии будущего 27.12.2012
KZ 19.3.2011 Россия укрепляет армию и флот 24.11.2012
KZ 29.3.2011 В ногу со временем 27.12.2012
KZ 30.3.2011 Военные угрозы нового века 27.11.2012
KZ 29.9.2011 Откровенный разговор 27.11.2012
KZ 18.11.2011 С заботой об армии 27.12.2012
KZ 23.11.2011 Ориентиры развития 5.1.2013
KZ 23.12.2011 С верой в будущее России 27.11.2012
KZ 13.1.2012 Председатель Комитета Госдумы по обороне адмирал Владимир Комоедов: Мы все служим россии! 28.12.2012
KZ 10.2.2012 Оберегать Россию всем вместе 28.12.2012
KZ 15.2.2012 Армия России: новый облик 28.12.2012
KZ 29.2.2012a Приоритет - боевой подготовке 28.12.2012
KZ 29.2.2012b Безопасности россии - надёжные гарантии 28.12.2012
KZ 21.3.2012 Задачи на год и перспективу 28.12.2012
KZ 25.4.2012 Впереди ещё много дел 28.12.2012

Moskovski Komsomolets (Московский Комсомолец)

МК 16.10.2008 Армии шьют новую реформу 16.11.2012
МК 11.11.2008 Бригада выполнит план Минобороны 5.1.2013

МК 13.11.2008	Незаконное вооруженное реформирование	17.11.2012
МК 11.12.2008	Россия готовит антивоенную доктрину	17.11.2012
МК 12.2.2009	Зачем министр обороны закрылся с депутатами?	17.11.2012
МК 18.3.2009	Минобороны тешит себя одеждой	5.1.2013
МК 4.6.2009	Офицеров с годами сделают господами	17.11.2012
МК 6.6.2009	Россию возглавят генерал-губернаторы	5.1.2013
МК 9.10.2009	Фестиваль "новая война"	5.1.2013
МК 21.11.2009	Не быть первыми, а быть первыми	17.11.2012
МК 8.2.2010	Антивоенная доктрина	5.1.2013
МК 6.3.2010	Вооруженные силы сокращены до миллиона	5.1.2013
МК 4.5.2010	Войска развернут на все четыре стороны	5.1.2013
МК 22.9.2010	Армия дошла до предела Военные округа нарезали по-новому	24.11.2012
МК 26.11.2010	Медведев обнаружил условного врага	5.1.2013
МК 29.3.2011	Армия объявила призыв контрактников	27.12.2012
МК 18.11.2011	Генштаб готовится к ядерной войне	27.12.2012
МК 13.12.2011	6.0 — за технику, 5.3 — за артистизм	27.11.2012
МК 22.2.2012	Армия нацелена на Европу	5.1.2013
МК 5.4.2012	Реформа протерлась до дыр	5.1.2013

Nezavisimoje Vojennoje Obozrenije (Независимое Военное Обозрение)

NVO 8.8.2008	Минобороны написало очередную концепцию	5.1.2013
NVO 14.11.2008	Главковерх не пришел к генералам	17.11.2012
NVO 28.11.2008	Генералы пошли к офицерам	17.11.2012
NVO 5.12.2008	От редакции: Безгласная реформа	17.11.2012
NVO 12.12.2008a	Военная реформа	17.11.2012
NVO 12.12.2008b	Никаких массовых увольнений не планируется	5.1.2013
NVO 19.12.2008a	От редакции: Политический долг законодательным платежом красен	17.11.2012
NVO 19.12.2008b	Военная реформа споткнулась о бюджет	8.2.2013
NVO 26.12.2008	Генштаб информирует границу	17.11.2012
NVO 23.1.2009	Президент притормаживает военную реформу	19.11.2012
NVO 13.2.2009	Военный кризис обостряется	19.11.2012
NVO 13.3.2009	Военная реформа без цели и смысла	19.11.2012
NVO 20.3.2009	Цель без корректировки	17.11.2012
NVO 17.4.2009	Реформа без шума и пыли	17.11.2012
NVO 24.4.2009	Круглый стол в "нво": актуальные проблемы и логика военной реформы	17.11.2012
NVO 5.6.2009	Запоздалый "SOS!"	19.11.2012
NVO 9.10.2009	Минобороны ликвидирует связи с общественностью	5.1.2013
NVO 16.10.2009	Армейский мозг с непрофессиональными извилинами	24.11.2012
NVO 18.12.2009	Военная реформа: мнения минобороны и экспертов	19.11.2012
NVO 29.1.2010	В чем прав и не прав начальник генштаба	24.11.2012
NVO 12.3.2010a	Армейская реформа на "троечку"	24.11.2012
NVO 12.3.2010b	Военная мысль против генерального штаба	5.1.2013
NVO 23.4.2010a	Потерянное эфирное время	24.11.2012
NVO 23.4.2010b	Сюрпризы от анатолия сердюкова	24.11.2012
NVO 28.5.2010	Не последняя реформа в истории российской армии	5.1.2013
NVO 16.7.2010	Этапы военной реформы: что впереди?	24.11.2012
NVO 23.7.2010	Неадекватный "восток"	24.11.2012
NVO 3.9.2010	Дан приказ: кому — на запад, кому — в другую сторону	24.11.2012

NVO 24.9.2010	Заокеанский вояж	24.11.2012
NVO 8.10.2010	Новый облик армии рождается в муках	5.1.2013
NVO 22.10.2010	Генералов – за парты, полицию – в гарнизоны	24.11.2012
NVO 19.11.2010	Выводы в промежутке	24.11.2012
NVO 24.12.2010	Совет военачальников на зубовском бульваре	24.11.2012
NVO 18.3.2011	Ключи для бездомного полковника	24.11.2012
NVO 25.3.2011	Пять задач главковерха	27.11.2012
NVO 1.4.2011	Начальник генштаба поставил диагноз	27.12.2012
NVO 13.5.2011	Декларации экспресс-реформы: много шума – и ничего	24.11.2012
NVO 1.7.2011	Ожидаемый и закономерный провал гпв-2020	27.12.2012
NVO 23.9.2011	Экзамен на семи полигонах	27.12.2012
NVO 21.10.2011	Заокеанские оценки	27.11.2012
NVO 25.11.2011	Хотят ли русские войны	27.12.2012
NVO 23.12.2011	Оговорки по Путину	28.12.2012
NVO 10.2.2012	Очередные страшилки шефа американских спецслужб	28.12.2012
NVO 17.2.2012	Реформа дает нужные результаты	28.12.2012
NVO 24.2.2012	Владимир Путин поддержал реформы анатолия сердюкова	28.12.2012

Novaja Gazeta (Новая Газета)

NG 20.10.2008	Кризис нас помирят	17.11.2012
NG 22.12.2008	Государство понаделало священных долгов	16.11.2012
NG 1.4.2009	Штабильность	17.11.2012
NG 6.9.2009	Армию россии могли бы реформировать иностранцы	17.11.2012
NG 14.9.2009	Правила игры в нападении	19.11.2012
NG 28.9.2009	18 брюмера Владимира Шаманова	17.11.2012
NG 5.10.2009	Вольно надо	19.11.2012
NG 18.11.2009	Военные меняются в лице	19.11.2012
NG 23.11.2009	Бумажные тигры с ядерным оружием	17.11.2012
NG 10.2.2010	Россия уходит от близости	24.11.2012
NG 1.3.2010a	А служить вновь придется два-три года	24.11.2012
NG 1.3.2010b	Борис Немцов, (<солидарность>): <сейчас они начнут устраивать облавы>	24.11.2012
NG 5.5.2010	Марш несогласных генералов	24.11.2012
NG 7.2.2011	Попробовали - не вышло	24.11.2012
NG 30.3.2011	Вконтракте!	27.11.2012
NG 2.4.2012	Сдавайтесь! (военкомат)	28.12.2012
NG 9.4.2012	Аты-баты, в банкоматы	28.12.2012

Rossijskaja Gazeta (Российская Газета)

RG 15.10.2008	Генеральское сокращение	5.1.2013
RG 11.12.2008	Генштаб поделился планами	5.1.2013
RG 17.12.2008	Откровения генералов	5.1.2013
RG 12.2.2009	Об армии с секретом	5.1.2013
RG 19.3.2009	Кризис: армия не отступает	5.1.2013
RG 12.5.2009	Наступление на штаты	5.1.2013
RG 19.5.2009	112 заповедей безопасности	5.1.2013
RG 21.7.2009	В обороне	5.1.2013
RG 24.12.2009	Армия при цели	5.1.2013
RG 23.3.2010	Обойма Макарова	5.1.2013
RG 15.12.2010	Военные меняют прописку	5.1.2013

RG 23.11.2011	За перемены ради большинства!	5.1.2013
RG 21.12.2011	Поле брони	5.1.2013
RG 20.2.2012	Быть сильными: гарантии национальной безопасности для России	8.2.2013

Sovetskaja Rossija (Советская Россия)

SR 25.10.2008	Реформа армии: чем грозят инициативы Сердюкова	16.11.2012
SR 1.11.2008	Остановить погром армии!	16.11.2012
SR 13.11.2008	Яичница под пирамидой	16.11.2012
SR 4.12.2008	Помни войну!	16.11.2012
SR 18.12.2008	Угроза безопасности России нарастает	5.1.2013
SR 25.12.2008	Сокрушительная «реформа»	5.1.2013
SR 29.1.2009	«Честь» и «Достоинство» — в рыночный оборот	5.1.2013
SR 5.2.2009	Спланированное крушение обороны	19.11.2012
SR 17.2.2009	Это не реформа — это авантюра	24.11.2012
SR 21.2.2009	Реформа без фундамента	17.11.2012
SR 7.3.2009	Об опасных последствиях военной реформы	17.11.2012
SR 19.3.2009	Успешные маневры на коллегии Минобороны	17.11.2012
SR 11.6.2009	Леонид Ивашов: У Кремля нет выхода, кроме как остановить армейскую реформу	17.11.2012
SR 18.6.2009	Загишь перед бурей?	17.11.2012
SR 17.9.2009	Оборонная катастрофа	17.11.2012
SR 5.12.2009	Опущена до нуля	17.11.2012
SR 12.12.2009	«Партнеры» одобрительно наблюдают	5.1.2013
SR 15.12.2009	Удар реформ по обороне	5.1.2013
SR 19.12.2009	«Новый облик» в тумане над обрывом	5.1.2013
SR 11.2.2010	Военная доктрина еще не щит России	24.11.2012
SR 21.10.2010	Когда же Россия избавится от Сердюкова?	24.11.2012
SR 11.12.2010	Опасные иллюзии	24.11.2012

Vedomosti (Ведомости)

VED 5.11.2008	КПРФ ополчилась на министра	17.11.2012
VED 5.12.2008	В прежней роли	17.11.2012
VED 30.12.2008	Армия станет мобильней	17.11.2012
VED 10.2.2009	Сэкономят за счет реформ	24.11.2012
VED 20.2.2009	От редакции: Бедный праздник	19.11.2012
VED 18.3.2009	От редакции: Секвестр реформы	17.11.2012
VED 8.6.2009	Конец дивизиям	17.11.2012
VED 29.9.2009	Армию снова перестроят	17.11.2012
VED 13.11.2009	Вооружат по старому плану	19.11.2012
VED 18.12.2009	Угроза невелика	24.11.2012
VED 22.4.2010	От редакции: Два наряда в аутсорсинг	24.11.2012
VED 29.6.2010	Маневры без показухи	5.1.2013
VED 5.7.2010	Мало офицеров	5.1.2013
VED 1.11.2010	От редакции: Переименование армии	24.11.2012
VED 6.4.2011	Россия – 2020: развитие армии: Современная или советская	27.12.2012
VED 18.11.2011	Можно без призыва	27.12.2012
VED 21.2.2012	На оружие найдется	28.12.2012
VED 21.3.2012a	От редакции Стоп реформа	28.12.2012
VED 21.3.2012b	Армию переделали	28.12.2012

VED 23.4.2012 «Это не человек, это функция» 28.12.2012
VED 28.4.2012 Завершение, которого не было 28.12.2012

Tutkimuskirjallisuus, viranomais- ja asiakirjalähteet (muu kuin venäjänkielinen)

Alafuzoff, Georgij. 1999. Venäjän sotilasdoktriini ja sen kehittyminen. *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. MPKK, Taktiikan laitos. Julkaisusarja 2: n:o 1/1999. Helsinki: Hakapaino Oy. 3–17

Applebaum, Anne. 2013. Putinism: The Ideology. The London School of Economics and Political Science. Strategic Update 13.2. (<http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SU13-2-Putinism.pdf>) [7.2.2014]

Arutunyan, Anna. 2009. *Media in Russia*. Berkshire: Open University Press

Arbatov, Alexei G. 2004. Military Reform: From Crisis to Stagnation. *The Russian Military: Power and Policy*. (ed. Miller, S.E., Trenin, D.V.) American Academy of Arts and Sciences. Cambridge: The MIT Press. 95–119.

Baev, Pavel. 2001. *Putin's military reform*. Security Policy Library 6-2001. Den Norske Atlanterhavskomite. Flekkefjord: Hegland Trykkeri

Baev, Pavel K. 2003. The Challenge of "Small Wars" for the Russian Military. *Russian Military Reform, 1992-2002*. (Aldis, Anne C.; McDermott, Roger N. ed). Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy. Frank Cass Publishers. Cornwall: MPG Book Ltd. 189–208

Barabanov, Mikhail; Makienko, Konstantin; Pukhov, Ruslan. 2012. *Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army*. Valdai Discussion Club. Moskova. (http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf) [29.9.2013]

Barany, Zoltan. 2007. *Democratic Breakdown and the Decline of the Russian Military*. US: Princeton University Press

Bartless, Charles K. 2011. Defence Reforms of Russian Defence Minister Anatolii Serdyukov. *The Journal of Slavic Military Studies*, 24:1, DOI: 10.1080/13518046.2011.549038. 55–80

Berger, Peter; Luckmann Thomas. 1966. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Group. England: Clays Ltd, St Ives plc

Betz, David J.; Volkov, Valeriy G. 2003. A New Day for the Russian Army? Reforming the Armed Forces under Yeltsin and Putin. *Russian Military Reform, 1992-2002*. (Aldis, Anne C.; McDermott, Roger N. ed). Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy. Frank Cass Publishers. Cornwall: MPG Book Ltd. 41–59

Blank, Stephen J. 2011. Civil-Military Relations and Russian Security. *Civil-Military Relations in Medvedev's Russia*. (Blank, Stephen J. ed). U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 1–76

Blank, Stephen J. 2012. *Can Russia Reform? Economic, Political, and Military Perspective*. U.S Army War College. Strategic Studies Institute

- Blommaert, Jan. 2005. *Discourse. A Critical Introduction*. UK: University Press, Cambridge
- BOFIT 2014. Suomen pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos. *BOFIT Venäjä-tilastot*. (<http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/venajatilastot/Pages/default.aspx>) [11.4.2014]
- Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practise*. Great Britain: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and Symbolic Power*. Polity Press. Cornwall: T.J. Press Ltd
- Brannon, Robert. 2009. *Russian Civil-Military Relations*. Ashgate Publishing Ltd. UK: TJ International Ltd.
- Braun, Thomas. 2012. The Russian Military in 2020: Russia's Way Back to Power Projection? Implications for NATO. *Connections Quarterly Journal*. Spring 2012. 67–78 (http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/156688/ichaptersection_singledocument/02cf2b9b-6613-4c12-b4f5-8268006f5322/en/11.2.05_Russian_Military_Braun.pdf) [1.10.2013]
- Carlson, Märta; Norberg, Johan; Westerlund, Fredrik. 2013. The Military Capability of Russia's Armed Forces in 2013. *Russian Military Capability in a Ten-Years Perspective*. (Hedenskog, Jakob; Pallin, Carolina Vendil eds.) FOI-R--3734--SE. 23–70
- Combat Fleets 2013 = Wertheim, Eric. 2013. *The Naval Institute Guide to Combat Fleets of the World, 16th edition*. Annapolis: Naval Institute Press
- Cooper, Julian. 2012. Military Procurement in Russia. McDermott, R., Nygren, B., Pallin, C. (Ed.) *The Russian Armed Forces in Transition*. New York: Routledge. 167–189
- Donnelly, Chistopher N. 2003. Reshaping Russia's Armed Forces: Security Requirements and Institutional Responses. *Russian Military Reform, 1992-2002*. (Aldis, Anne C.; McDermott, Roger N. ed) Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy. Frank Cass Publishers. Cornwall: MPG Book Ltd. 296–321
- Eriksson, Gunilla. 2013. *The Intelligence Discourse. The Swedish Military Intelligence (MUST) as a producer of knowledge*. Örebro Studies in Political Science. Örebro University. (<http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:656395>) [27.12.2013]
- Fairclough, Isabela; Fairclough Norman. 2012. *Political Discourse Analysis. A method for advanced students*. Routledge. London: Book Now Ltd.
- Fairclough, Norman. 1989. *Language and Power*. London: Longman
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social change*. Cambridge: Polity Press
- Fairclough, Norman. 1995a. *Media Discourse*. Edward Arnold. Bristol: J.W.Arrowsmith
- Fairclough, Norman. 1995b. *Critical Discourse Analysis: the critical study of language*. Singapore: Longman Singapore Publishers Ltd.

- Fairclough, Norman; Wodak Ruth. 1997. *Critical Discourse Analysis. Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 2.* Sage Publications. UK: The Cromwell Press Ltd. 258–284
- Fairclough, Norman. 2003. *Analysing Discourse.* London: Routledge
- Fairclough, Norman. 2010. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language.* 2. ed. Harlow: Pearson education
- FAS 2014. *Russian-Chinese Joint Declaration on a Multipolar World.* The Federation of American Scientists. (<http://www.fas.org/news/russia/1997/a52--153en.htm>) [27.1.2014]
- Forss, Stefan; Kiianlinna, Lauri; Inkinen, Pertti & Hult, Heikki. 2011. *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 2: Tutkimuslustoja No 47. Helsinki: Edita Prima Oy
- Foucault, Michel. 1972. *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language.* US: Pantheon Books.
- Fowler, R., Kress, G., Hodge R. ja Trew, T. 1979. *Language and Control.* London: Routledge
- Fowler, Roger. 1991. *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press.* Routledge. England: Clays Ltd
- Galeotti, Mark. 2012. Reform of the Russian Military and Security Apparatus: An Investigator's Perspective. *Can Russia Reform? Economic, Political, and Military Perspective.* ed. Blank, Stephen J. U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 61–105
- Gorenburg, Dmitry. 2013. The Russian Military under Sergei Shoigu. Will the Reform Continue? *PONARS Eurasia Policy Memo No.253. June 2013.* (http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Pepm_253_Gorenburg_June%202013_0.pdf) [5.8.2013]
- Gorenburg, Dmitry. 2012. The military. *Routledge Handbook of Russian Politics and Society.* Ed. Gill, Graeme; Young, James. New York: Routledge. 220–231
- Gottemoeller, Rose. 2004. Nuclear Weapons in Current Russian Policy. *The Russian Military: Power and Policy.* (ed. Miller, S.E., Trenin, D.V.) American Academy of Arts and Sciences. Cambridge: The MIT Press. 183–215.
- Goure, Daniel. 2011. Caught between Scylla and Charybdis: The Relationship between Conventional and Nuclear Capabilities in Russian Military Thought. Ed. Blank, S.J. *Russian Nuclear Weapons: Past, Present, and Future.* U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 261–292
- Haas, de Marcel. 2010. *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century. Putin, Medvedev and beyond.* New York: Routledge

- Haas, de Marcel. 2011a. Military Reform in Russia. Success or Failure? *Security Index: A Russian Journal of International Security*, 17:1, 95–102 [tulostettu puolustusvoimien käyttöoikeudella www.tandfonline.com -sivuston kautta 24.9.2013]
- Haas, de Marcel. 2011b. Russia's Military Doctrine Development (2000-2010). *Russian military politics and Russia's 2010 Defence Doctrine*. Blank, Stephen J. (ed.). U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 1–61
- Haas, de Marcel. 2011c. *Russian military reform. Victory after twenty years of failure?* Netherlands Institute of International Relations Clingendael. (http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20111129_clingendaelpaper_mdehaas.pdf) [29.9.2013]
- Hacking, Ian. 1999. *The Social Construction of What?* US: Harvard University Press
- Halliday, M.A.K. 1985. *An Introduction to Functional Grammar*. Edward Arnold. Suffolk: Richard Clay
- Heikkinen, Vesa. 2012. Ideologia. *Genre-analyysi – tekstilajitutumuksen käsikirja*. Tallinna: Gaudeamus oy. 112–119
- Herman, Edward S., Chomsky, Noam. 1988. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon
- Herspring, Dale R. 2006. *The Kremlin & the High Command. Presidential Impact on the Russian Military from Gorbachev to Putin*. US: University Press of Kansas
- Herspring, Dale. 2011. Russian nuclear and conventional weapons: The broken relationship. Blank, S.J. (ed.). *Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future*. U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 1–31
- Hodge, Robert; Kress, Gunther. 1988. *Social Semiotics*. Cambridge: Polity
- Holcomb, James F. 1994. The Implications of Russia's Military Doctrine. *Russia's New Doctrine: Two views*. U.S Army War College. Strategic Studies Institute. (<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/rusnudoc.pdf>) [28.9.2013]
- Huiss, Randy. 2012. *Proliferation of Precision Strike: Issues for Congress*. Congressional Research Service (<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R42539.pdf>) [10.4.2014]
- Iivonen, Antti. 1999. Venäjän sotilasformi ja sen toteutumisenäkymät. *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. MPKK, Taktiikan laitos. Julkaisusarja 2: n:o 1/1999. Helsinki: Hakapaino Oy. 18–36
- Iivonen, Antti. 2001. *1990-luvun venäläisen sotilasalan lehdistön tutkimus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, 1/2001. Helsinki: Edita
- Integrum World Wide 2013. (<http://www.integrumworld.com/about.html>) [11.12.2013]

- Isakova, Irina. 2006. *Russian Defense Reform: Current Trends*. U.S Army War College. Strategic Studies Institute
- Johnstone, Barbara. 2008. *Discourse Analysis*. Blackwell Publishing. Singapore: Markono Print Media Pte Ltd
- Jokinen Arja, Juhila Kirsi; Suoninen Eero. 2004. *Diskursianalyysin aakkoset*. 3.painos. Tampere: Vastapaino
- Jordan, Lloyd F. 1975. The Case for a Holistic Intelligence. *Studies in Intelligence*. Vol 19. No 2 Center for the Study of Intelligence.
(http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/49/the_case_for.pdf)
[5.1.2014]
- Juntunen, Alpo. 2012. *Venäjän imperiumin paluu. 2. uudistettu painos*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 31. Tampere: Juvenes Print.
- Jäger, Siegfried; Jäger, Margret. 1993. *Aus der Mitte der Gesellschaft*. Duisburg: Diss
- Jämsen, Jussi. 2011. *Strategisen kulttuurin vaikutus Venäjän arktisten intressien turvaamisessa*. MPKK. Strategian laitos. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö.
(http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74234/Y2554_JämsénJK_YEK55.pdf?sequence=1)
[22.3.2014]
- Kerttunen, Mika. 2013. Sotilasstrategia: Sotilasstrategian tutkimuksen perusteita. Sivonen, P. (toim.). *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 33. Tampere: Juvenes Print. 39–58
- Kipp, Jason W. 2010. Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence Over the Last 2 Decades. *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald*. (Blank Stephen J., Weitz, Richard. eds.) U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 193–263
- Klein, Margarete. 2012. Towards a ‘New look’ of the Russian armed forces? Organizational and personnel changes. McDermott, R., Nygren, B., Pallin, C. (Ed.) *The Russian Armed Forces in Transition*. New York: Routledge. 29–48
- Koikkalainen, Katja. 2006. Taluslehdet Venäjän mediamarkkinoilla. *Katse Venäjään – suomalaisen Venäjä-tutkimuksen antologia* (Jouko Nikula toim.). Aleksanteri-sarja 3:2006. Gummerus. 114–130
- Koikkalainen, Katja. 2009. *Talousjournalismin tiennäyttäjät Venäjällä. Kansainväliset vaikutteet ja paikalliset erityispiirteet Kommersant- ja Vedomosti-sanomalehdissä*. Tampere: Juvenes Print
- Koltsova, Olessia. 2006. *News Media and Power in Russia*. New York: Routledge
- Kuokkanen, Risto. 2012. *Sotilassanasto, venäjä-suomi-venäjä. v.1.60* (Puolustusvoimien sisäiseen käyttöön)

- Lalu, Petteri. 2014. *Syvää vai pelkästään tiheää? Neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit.* Maanpuolustuskorkeakoulu. Taktiikan laitos. Strategian tutkimuksia. Julkaisusarja 1: No. 3 / 2014. Tampere: Juvenes Print. (<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/96952/2014-05-27%20Lalu.pdf?sequence=2>) [14.6.2014]
- Lannon, Gregory P. 2011. Russia's New Look Army Reforms and Russian Foreign Policy. *The Journal of Slavic Military Studies*, 24:1, 26–54 [tulostettu puolustusvoimien käyttöoikeudella www.tandfonline.com -sivuston kautta 24.9.2013]
- Lassila, Jussi. 2010. Kun kätketty agenda onkin paljas: Putin-nuorten poliittinen viestintä ja kriittisen diskurssianalyysin haasteet. *Suuri ja mahtava metodologia? Lähestymistapoja Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimukseen.* Porvoo: Edita Publishing. 179–205
- Liaropoulos, Andrew. 2008. The Russian Defence Reform and its Limitation. *Caucasian review of international affairs*. vol 2. 42–49 (http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/104445/ichaptersection_singledocument/7524fa97-4a14-49e4-a841-2fdf98c6a5e1/en/Chapter5.pdf) [26.9.2013]
- Luntinen, Pertti. 2008. *Sota Venäjällä – Venäjä sodassa.* Suomalaisen kirjallisuuden seura. Keuruu: Otava.
- Martelius, Juha. 1999. *Neuvostoliiton/Venäjän sotilaspolitiikka - Globaalista suurvallasta alueelliseksi hegemoniksi.* Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Strategian tutkimuksia. Julkaisusarja 1, N:o 13. Helsinki: Hakapaino Oy
- McDermott, Roger N. 2003. Putin's Military Priorities: The Modernisation of Armed Forces. *Russian Military Reform, 1992-2002.* (ed. Aldis, Anne C.; McDermott, Roger N.). Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy. Frank Cass Publishers. Cornwall: MPG Book Ltd. 259–277
- McDermott, Roger N. 2009. Restructuring of the Modern Russian Army. *The Journal of Slavic Military Studies*, 22:4, 485–501 [tulostettu puolustusvoimien käyttöoikeudella www.tandfonline.com -sivuston kautta 24.9.2013]
- McDermott, Roger N. 2011. *The reform of Russia's conventional armed forces : problems, challenges and policy implications.* Washington DC: Jamestown Foundation
- McDermott, Roger N. 2013. *Russia's Strategic Mobility. Supporting 'Hard Power' to 2020?* FOI Report no: FOI-R--3587--SE. (http://www.foi.se/ReportFiles/foir_3587.pdf) [20.2.2014]
- Murray, W.; Mansoor, P.R. 2012. *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present.* US: Cambridge University Press
- Mustajoki, Arto. 2006. The Integrum database as a powerful tool in research on contemporary Russian. *Integrum: точные методы и гуманитарные науки.* Никопорец-Такигава, Г. (Ed.), Москва: Летний сад. (http://www.helsinki.fi/~mustajok/pdf/Integrum_eng.pdf)

- NASIC 2013. National Air and Space Intelligence Center. *Ballistic & Cruise Missile Threat*. Wright-Patterson Air Force Space. (<http://missilethreat.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2013/07/AFD-130710-054.pdf>) [7.2.2014]
- NATO 2010. *Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen. 12.3.2010*. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_62143.htm) [22.3.2014]
- Nichol, Jim. 2011. *Russian Military Reform and Defense Policy*. Congressional Research Service (<http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf>) [13.8.2013]
- Oates, Sarah. 2012. Media. *Routledge Handbook of Russian Politics and Society*. Ed. Gill, Graeme; Young, James. New York: Routledge. 341–352
- Odom, William E. 1998. *The collapse of the Soviet military*. London: Yale University Press
- Ovet-hanke 2013. *Vie osaaminen yhteiskuntaan. Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen uudet suuntaviivat*. (http://www.ovethanke.fi/Tiedostot/Ovet%202013_sahkoinen_versio-1.pdf) [16.2.2014]
- Pallin, Carolina Vendil. 2009. *Russian Military Reform. A failed exercise in decision making*. Cornwall: Routledge
- Pasti, Svetlana ja Pietiläinen Jukka. 2008. Journalists in the Russian Regions: How different Generations View their Professional Roles. *Media, Culture and Society in Putin's Russia*. Ed. White, Stephen. New York: Palgrave Macmillan. 109–132
- Pêcheaux, Michel. 1982. *Language, semantics and ideology: stating the obvious*. London: Macmillan
- Peträitis, Daivis. 2012. *Reorganisation of Russian Armed Forces (2005–2015)*. MPKK, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 43. Tampere: Juvenes Print oy
- Pietiläinen, Jukka. 2006. Tiedotusvälineet ja sananvapaus Venäjällä. *Katse Venäjään – suomalaisen Venäjä-tutkimuksen antologia* (Jouko Nikula toim.). Aleksanteri-sarja 3:2006. Gummerus. 93–113
- Pietikäinen Sari; Mäntynen Anne. 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tallinna: Vastapaino
- Phillips Louise; Jørgensen Marianne. 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. Sage Publications. Cornwall: TJ International Ltd.
- PLM 2012. *Muutosten Venäjä*. Suomen Puolustusministeriö. Erweko Oy
- Potter, Jonathan; Wetherell Margaret. 1989. *Discourse and Social Psychology*. London: Sage Publications
- Pynnöniemi, Katri. 2013. *Russia's Defence Reform. Assessing the real 'Serdyukov heritage'*. FIIA Briefing Paper 126. March 2013 (http://www.fia.fi/publication/330/russia_s_defence_reform/#.UtT-F-Uy1W4) [24.9.2013]

- Raitasalo, Jyri. 2013. Sotaan varautumisesta aktiiviseen asevoiman käyttöön – länsimainen sodan kuva muutoksessa. *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 33. Tampere: Juvenes Print. 205–222
- Raitasalo, Jyri; Sipilä, Joonas. 2008. Muuttuva sodan kuva. *Sota – teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Helsinki: Edita Prima oy. 329–341
- Rautala, Ari. 2014. *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 4: työpapereita No 51. Tampere: Juvenes Print
- Renz, Bettina. 2010. Russian Military Reform. Prospects and Problems. *The RUSI Journal*, 155:1, 58–62 [tulostettu puolustusvoimien käyttöoikeudella www.tandfonline.com -sivuston kautta 24.9.2013]
- Renz, Bettina; Thornton, Rod. 2012a. Military Reform in Russia. *Russian Analytical Digest*. No 116, 9 July 2012. (<http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-116.pdf>) [24.9.2013]
- Renz, Bettina; Thornton, Rod. 2012b. Russian Military Modernization; Cause, Course, and Consequences. *Problems of Post-Communism*. January/February 2012. Faculty of Social Sciences, University of Nottingham. 44–54 (http://www.academia.edu/1473381/Russian_Military_Modernization_Cause_Course_and_Consequences) [22.3.2014]
- Roberts, Sean. 2012. *Russia's pressure politics. The Kremlin's uncompromising approach to opponents threatens political stability*. FIIA Briefing Paper 118. (<http://www.fiia.fi/assets/publications/bp118.pdf>) [16.2.2014]
- Roberts, Sean. 2013. *Putin's reactive reforms: Unfavourable conditions are forcing the Kremlin to change the rules of the game*. Fii Briefing Paper 146. (http://www.fiia.fi/fi/publication/386/putin_s_reactive_reforms/#.Uu33HFKERwo) [22.3.2014]
- Satter, David. 2003. *Darkness at Dawn: The Rise of the Russian Criminal State*. New Haven: Yale University Press
- Saveleyev, Alexander G. 2011. Russian Defence Doctrine. *Russian military politics and Russia's 2010 Defence Doctrine*. Blank, Stephen J. (ed.). U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 153–179
- Schimmelpenninck van der Oye, D.; Menning, B.W. 2004. (ed.) *Reforming the Tsar's Army. Military Innovation in Imperial Russia from Peter the Great to the Revolution*. Washington DC: Woodrow Wilson Center Press
- Sergunin, Alexander. 2012. On the Russian Military Reform: A Rejoinder. *The Journal of Slavic Military Studies*, 25:2, 251–256 [tulostettu puolustusvoimien käyttöoikeudella www.tandfonline.com -sivuston kautta 24.9.2013]
- Shoumikin, Andrei. 2011. Nuclear Weapons in Russian Strategy and Doctrine. Ed. Blank, S.J. *Russian Nuclear Weapons: Past, Present, and Future*. U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 99–160

- Simons, Greg. 2005. The Cost of Freedom: Economic Viability and Editorial Freedom in the Russian Mass Media. *Russia and the CIS - Janus-Faced Democracies*. Ed. Elo, Kimmo; Ruutu, Katja. Aleksanteri Papers 2:2005. Saarijärvi: Gummerus Printing. 166–185
- Simons, Greg. 2010. *Mass Media and Modern Warfare: Reporting on the Russian War on Terrorism*. UK: Ashgate
- Singer David J. 1958. Threat-Perception and the Armament-Tension Dilemma. *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 2, No. 1, Studies on Attitudes and Communication (Mar., 1958). 90–105
- Sivonen, Pekka 2013a. Esipuhe. *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Toim. Sivonen, Pekka. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 33. Tampere: Juvenes Print. 1–2
- Sivonen, Pekka 2013b. Tulevan ennakointi strategian tutkimuksen kohteena. *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Toim. Sivonen, Pekka. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 33. Tampere: Juvenes Print. 127–148
- Snyder, Jack L. 1977. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. R-2154-AF. Rand Corporation.
(<http://130.154.3.14/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>) [22.3.2014]
- Soldner, Markus 2008. Political capitalism and the Russian media. *Media, Culture and Society in Putin's Russia*. Ed. White, Stephen. New York: Palgrave Macmillan. 154–177
- Strovsy, Dmitry. 2005. Political Traditions and Journalism: Following the Historical Perspective of the Russian Media. *Russia and the CIS - Janus-Faced Democracies*. Ed. Elo, Kimmo; Ruutu, Katja. Aleksanteri Papers 2:2005. Saarijärvi: Gummerus Printing. 148–165
- Surikov, Anton. 1997. Some aspects of Russian armed forces reform, *European Security, vol.6, No.3*. Routledge. 49–65
- Suomen ulkoministeriö. 2013. *Venäjän poliittinen järjestelmä*. (Internet-sivuilla julkaistu maatiedosto ”Venäjä”, päivitetty 25.11.2013)
(<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17963&culture=fi-FI&contentlan=1&displayall=1>) [22.3.2014]
- Taylor, Brian D. 2003. *Politics and the Russian Army. Civil-Military Relations, 1689–2000*. US: Cambridge University Press.
- The Military Balance*. 2014. International Institute for Strategic Studies. UK: Routledge [luettu puolustusvoimien käyttöoikeudella www.tandfonline.com -sivuston kautta 10.4.2014]
- The World Bank 2014. *GDP*.
(http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?order=wbapi_data_value_2012+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=desc) [7.4.2014]

- Thomas, Timothy L. 2010. Russian Information Warfare Theory: The Consequences of August 2008. *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald*. (Blank Stephen J., Weitz, Richard. eds.) U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 265–299
- Thompson, John B. 1984. *Studies in the theory of ideology*. Berkeley: University of California Press
- Thornton, Rod. 2007. *Asymmetric Warfare: Threat and Response in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press
- Trenin, Dmitri. 2007. *Russia's threat perception and strategic posture. Russian security strategy under Putin: U.S. and Russian perspectives*. U.S Army War College. Strategic Studies Institute. 35–47 (<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub829.pdf>) [8.2.2014]
- Tsympkin, Mikhail. 2003. Rudderless in a storm: The Russian Navy, 1992–2002. *Russian Military Reform, 1992-2002*. (ed. Aldis, Anne C., McDermott, Roger N.) Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy. Frank Cass Publishers. Cornwall: MPG Book Ltd. 162–186
- Turoma, Sanna. 2011. Suuret kertojat: 1840–1890. *Venäläisen kirjallisuuden historia*. Toim. Ekonen K., Turoma S. Gaudeamus. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoda
- Ulfving, Lars. 2013. Neuvostovenäläinen operaatiotaito toisen maailmansodan jälkeen. *Operaatiotaito. Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Taktiikan laitos. Julkaisusarja 1. No: 1/2013. Helsinki: Edita Prima oy. 87–113
- Umbach, Frank 2003. Nuclear versus Conventional Forces: Implications for Russia's Future Military Reform. *Russian Military Reform, 1992-2002*. (Aldis, Anne C.; McDermott, Roger N. ed) Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy. Frank Cass Publishers. Cornwall: MPG Book Ltd. 75–98
- Van Dijk, Teun A. 1997. Discourse as Interaction in Society. *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 2*. Sage Publications. UK: The Cromwell Press Ltd. 1–37
- Van Dijk, Teun A. 2008. *Discourse and Power*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Van Dijk, Teun A. 2009. News, Discourse and Ideology, *The Handbook of Journalism Studies*. Routledge, NY and London. 191–204
- Van Dijk, Teun A. 2011. Discourse, knowledge, power and politics. Towards Critical Epistemic Discourse Analysis. *Critical Discourse Studies in Context and Cognition*. (Hart, Christopher J ed.). Amsterdam: John Benjamins. 37–64
- Van Leeuwen, Theo. 2009. Critical Discourse Analysis. *Discourse, of Course*. Ed. Renkema J. John Amsterdam: Benjamins Publishing Company. 277–292
- Vartanova, Elena ja Smirnov, Sergei. 2009. A Brief Review of the Condition of the Media Market in Russia: the General Situation. *Perspectives to the Media in Russia. "Western" Interests and Russian Developments*. Aleksanteri Series 4/2009. Gummerus Printing. 117–144

Vartanova, Elena. 2009. Russian Media: Market and Technology as Driving Driving Forces of Change. *Perspectives to the Media in Russia. "Western" Interests and Russian Developments.* Aleksanteri Series 4/2009. Gummerus Printing. 283–301

Vauhkonen, Juha. 1995. *Maihinnousutaktiikka ja sen kehitysnäkymät sekä maihinnousuharjoitukset 1970-luvulta alkaen.* Julkaisusarja 2. No. 3/1995. Helsinki: Painatuskeskus

Zassoursky, Yassen N. 2001. Media and the Public Interest: Balancing between the State, Business and the Public Sphere. *Russian Media Challenge.* Ed. Nordenstreng, Kaarle; Vartanova, Elena; Zassoursky, Yassen. Kikumora Publications, Series B: 20. Saarijärvi: Gummerus Printing. 155–188

WSOY venäjä-suomi-suursanakirja. 1997. Kuusinen, Martti; Ollikainen, Veera; Syrjäläinen Julia; Kuusinen, M (toim.) Juva: WSOY

Tutkimuskirjallisuus, viranomais- ja asiakirjalähteet (venäjänkielinen)

Амиров, Валерий М. 2009. Концепт "военная реформа" в дискурсе военной прессы России. *Известия Уральского государственного университета.* Сер. 1, Проблемы образования, науки и культуры. Ngo 4 (68). 60–64

Арбатов, Алексей; Дворкин, Владимир. 2011. *Рабочие материалы No 2. Новая военная реформа России.* Московский центр Карнеги. (http://carnegieendowment.org/files/WP2-2011_military_rus.pdf) [24.9.2013]

Арбатов, Алексей; Дворкин, Владимир. 2013. *Военная реформа России: Состояние и перспективы.* Москва: Центр Карнеги. (http://carnegieendowment.org/files/MilitaryReform_2013_web.pdf) [24.9.2013]

БТС 2003. *Большой толковый словарь русского языка* (ред. С.А.Кузнецов). Российская Академия Наук, Институт лингвистических исследований. Санкт-Петербург: НОРИНТ

Военная Доктрина 2010. (http://www.kremlin.ru/ref_notes/461) [19.12.2013]

Военный энциклопедический словарь. 2007. Москва: Эксмо

Единая Россия 2014. *Кто есть кто.* (<http://er.ru/persons/472/>) [27.3.2014]

Изборский клуб 2013. *Завтра война. Вооруженные силы и военная реформа в России.* Под редакцией А.А. Проханова, А.А.Нагорного, В.В.Шурыгина. Москва: Изборский клуб, Книжный мир.

Капитанец, Иван М. 2001. *Война на море. Актуальные проблемы развития военно-морской науки.* Москва: Варгиус

Карякин, Владимир. 2011. Воздушно-космические-морские операции - Поколение войн XXI в. *Проблемы национальной стратегии.* No. 4 (9). 129–145

Левада 2014. *Российский медиа-ландшафт: Телевидение, пресса, интернет*. Левада-центр, аналитический центр Юрия Левады. Денис Волков, Степан Гончаров. Июнь 2014. (<http://www.levada.ru/sites/default/files/levadareportmedia.pdf>) [26.10.2014]

Пухов, Руслан. 2010. *Новая армия России* (ред. Барабанов, М.) Москва: Центр анализа стратегий и технологий.

Росстат 2014. *Демография*. Федеральная служба государственной статистики. (http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#) [27.3.2014]

ФАПМК 2013. *Российская периодическая печать. Состояние, тенденции и перспективы развития*. Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям. Управление периодической печати, книгоиздания и полиграфии. Москва: Аналитик (<http://www.fapmc.ru/dms-static/9870d715-b5b9-4611-8e0c-33524b403e52.pdf>) [30.10.2013]

Sanoma- ja aikakauslehdet, uutistoimistot, internet-kirjoitukset (suomenkielinen)

HS 6.4.2012. *Sodan ajan tarpeet ovat jääneet taka-alalle keskustelussa Puolustusvoimien uudistuksesta*. (Kenraaliluutnantti Mika Peltonen. *Helsingin Sanomat, Mielipide*)

IS 5.3.2013. *Norja varoittaa: Venäjä varustautuu kovaa vauhtia pohjoisessa*. (<http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288545419724.html>) [16.2.2014]

SK 14.2.2014. Niinivaara, Susanna. *Mainettaan parempaa*. Suomen Kuvalehti 7/2014. Tampere: Otavamedia. 16–17

Talouselämä 2012. *Uuden vallankumouksen partaalla*. (Puolustusvoimien tiedustelupäällikkö Georgij Alafuzoffin haastattelu) Talouselämä 1/2012 (5.1.2012). 22–25

TS 8.3.2013. *Suomen ote lipsuu Venäjä-tutkimuksessa*. (<http://www.ts.fi/mielipiteet/kolumnit/460103/Suomen+ote+lipsuu+Venajatutkimuksessa>) [16.2.2014]

YLE 17.12.2013. *Asetuskija: Venäjän ohjusten kantama ylettyy jopa Etelä-Ruotsiin*. (http://yle.fi/uutiset/asetuskija_venajan_ohjusten_kantama_ylettyy_jopa_etela-ruotsiin/6988834) [16.2.2014]

Sanoma- ja aikakauslehdet, uutistoimistot, internet-kirjoitukset (venäjänkielinen)

Александр Малютин 2013. *Бывший главный редактор газеты "Известия"*. (<http://lenta.ru/lib/14211844/>) [17.10.2013]

АНО ЦОПИ 2014. Центр общественно-политических исследований. *Владимир Валерьевич Евсеев*. (http://ru.ino-ppic.ru/yevseyev_v/)

Ведомости 2014. *Алексей Никольский*. (<http://www.vedomosti.ru/blogs/anikolsky>) [21.2.2014]

- Газета.ру 22.4.2014. *Дуров не обещал вернуться.*
(<http://www.gazeta.ru/business/2014/04/22/6002397.shtml>) [25.4.2014]
- Газета.ру 24.4.2014. *Путин: интернет возник как спецпроект ЦРУ.*
(http://www.gazeta.ru/tech/news/2014/04/24/n_6107437.shtml) [25.4.2014]
- Изборский клуб 2014. *Об Изборском клубе.* (<http://www.dynacon.ru/opr/izborsk-c.php>)
[25.10.2014]
- Известия 14.10.2009. *Меняется Россия, меняется и ее военная доктрина.*
(<http://izvestia.ru/news/354178>) [5.2.2014]
- Известия 6.3.2014. *Экс-глава Минобороны Анатолий Сердюков амнистирован.*
(<http://izvestia.ru/news/567080>) [22.3.2014]
- Известия 29.9.2009. *На учениях Медведеву подарили супернож.* (<http://izvestia.ru/news/353574>)
[11.1.2013]
- Интерфакс 15.10.2014. *Путин подписал закон об ограничении доли зарубежных акционеров в российских СМИ.* (<http://www.interfax.ru/russia/401891>) [26.10.2014]
- ИТАР-ТАСС 3.6.2014. *Минобороны считает необходимым реорганизовать ОАО "Оборонсервис".* (<http://itar-tass.com/politika/1234405>) [7.6.2014]
- Константин Ремчуков 2013. *Владелец, главный редактор и генеральный директор "Независимой газеты".* (<http://lenta.ru/lib/14162403/>) [11.12.2013]
- Корабел.ру 2014. *Селиванов Валентин Егорович.*
(<http://www.korabel.ru/persones/detail/424.html>) [12.1.2014]
- Красная Звезда 2013. *История газеты.* (<http://www.redstar.ru/index.php/2011-06-30-23-44-03/2011-12-11-22-11-08>) [11.12.2013]
- Красная Звезда 26.7.1997. *Реформа началась. Главное – не терять темпа.* Радиообращение Президента РФ Б.Н. Ельцина. (Haettu Integrumista 20.10.2013)
- Кремль 29.9.2009. *Заключительный этап оперативно-стратегических учений «Запад-2009».*
(<http://kremlin.ru/news/5612>) [29.12.2013]
- Кремль 12.12.2013. *Послание Президента Федеральному Собранию.*
(<http://www.kremlin.ru/news/19825>) [20.12.2013]
- Лента.ру 1.10.2014. *Путин отверг идею тотального контроля интернета.*
(<http://lenta.ru/news/2014/10/01/putin/>) [26.10.2014]
- Минобороны России 2013а. *ОАО Oboronservis.*
(http://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=11354@egOrganization)
[6.10.2013]

- Минобороны России 2013b. *Научные роты вооруженных сил Российской Федерации*. 25.8.2013. (http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11833013@egNews) [6.11.2013]
- Минобороны России 2014. *Информационное обслуживание в Вооруженных Силах России*. (<http://sc.mil.ru/social/media.htm>) [5.1.2014]
- Минченко консалтинг. 2014. *Политбюро 2.0. накануне перезагрузки элитных групп*. (http://www.minchenko.ru/netcat_files/File/Prilojenie.pdf) [27.3.2014]
- Независимое военное обозрение 15.5.2009. *Без государственной идеологии, но по законам рынка*. (http://nvo.ng.ru/concepts/2009-05-15/1_reform.html) [4.10.2013]
- Независимое военное обозрение 7.9.2010. *Российский суррогат Пентагона*. (http://www.ng.ru/nvo/2010-09-07/1_surrogat.html) [19.12.2013]
- ОПСВ 2014. *Председатель Общероссийского профессионального союза военнослужащих*. (www.npsv.ru/podm/rukorg.html) [17.1.2014]
- ПИР 2014. Центр политических исследований России. *Козюлин Вадим Борисович*. (<http://www.pircenter.org/experts/19-kozyulin-vadim-b>) [6.4.2014]
- РБК 24.4.2013. *Главред "МК" возглавил Общественный совет при Минобороны*. (<http://top.rbc.ru/society/24/04/2013/855526.shtml>) [17.10.2013]
- РИА Новости 4.3.2013. *Экс-глава Генштаба РФ Макаров стал советником главы Минобороны РФ*. (http://ria.ru/defense_safety/20130304/925647328.html#13875638022043&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration) [20.12.2013]
- РИА Новости 7.6.2013. *Рогозин: высокоточное оружие становится ключевым фактором*. (http://ria.ru/defense_safety/20130607/942039367.html#13843676564863&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration) [26.12.2013]
- РИА Новости 29.6.2013. *В России разрабатывают сверхзвуковое высокоточное оружие*. (http://ria.ru/defense_safety/20130629/946547754.html#13843673291803&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration) [26.12.2013]
- РИА Новости 30.6.2013. *Путин подписал закон о запрете гей-пропаганды среди детей*. (<http://ria.ru/politics/20130630/946660179.html>) [12.2.2014]
- РИА Новости 29.7.2013. *Рогозин: строительство авианосцев в РФ зависит от решения президента*. (http://ria.ru/defense_safety/20130729/952805853.html#13888663561394&message=resize&relto=login&action=removeClass&value=registration) [4.1.2013]
- РИА Новости 10.12.2013. *Киселев: РИА Новости и новое агентство выполнят обязательства по ОИ*. (<http://ria.ru/society/20131210/983182506.html>) [11.12.2013]
- Цыганок 2014. *Об авторе*. (www.tsiganok.ru/about/) [22.2.2014]

Фонтанка.ру 10.7.2013. *Военно-морской салон как шоу.*
(<http://www.fontanka.ru/2013/07/10/033/>) [29.12.2013]

Московский Комсомолец 17.10.2013. *Офицеров снова оставят без жилья?*
(<http://www.mk.ru/politics/army/article/2013/10/17/932377-ofitserov-snova-ostavyat-bez-zhilya.html>) [29.12.2013]

Новый Калининград 26.9.2009. *Разведки стран НАТО внимательно наблюдают за действиями сил Балтфлота на учении "Запад-2009".*
(<http://www.newkaliningrad.ru/news/politics/942988-.html>)

ОПРФ 2014. *Общественная Палата Российской Федерации. О Палате.*
(<http://www.oprf.ru/about/>) [20.2.2014]

Советская Россия 2013б. *О газете.*
(<http://www.sovross.ru/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=1>) [11.12.2013]

Wikipedia-artikkelit

Александр Гольц 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Гольц,_Александр_Матвеевич) [11.2.2014]

Александр Коновалов 2013.
(http://ru.wikipedia.org/wiki/Коновалов,_Александр_Александрович) [22.12.2013]

Александр Храмчихин 2014.
(http://ru.wikipedia.org/wiki/Храмчихин,_Александр_Анатольевич) [23.3.2014]

Алишер усманов 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Усманов,_Алишер_Бурханович)
[11.12.2013]

Ведомости 2013. (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Ведомости>) [17.10.2013]

Виктор Илюхин 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Илюхин,_Виктор_Иванович) [11.5.2014]

Виктор Литовкин 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Литовкин,_Виктор_Николаевич)
[11.12.2013]

Виктор Заварзин 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Заварзин,_Виктор_Михайлович)
[12.1.2014]

Виталий Шлыков 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Виталий_Шлыков) [12.1.2013]

Владимир Комоедов 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Владимир_Комоедов) [21.12.2013]

Владимир Поповкин 2013. (http://www.usm-group.com/company_alisher-usmanov.html)
[27.12.2013]

Геннадий Гудков 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Гудков,_Геннадий_Владимирович)
[12.12.2013]

Геннадий Зюганов 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Зюганов,_Геннадий_Андреевич) [6.4.2014]

Дмитрий Муратов 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Муратов,_Дмитрий_Андреевич) [11.12.2013]

Иван Коновалов 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Коновалов,_Иван_Павлович) [12.2.2014]

Игорь Коротченко 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Игорь_Коротченко) [27.12.2013]

Игорь Родионов 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Игорь_Родионов) [28.12.2013]

Известия 2013. (<http://ru.wikipedia.org/wiki>) [17.10.2013]

Коммерсантъ 2013. (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Коммерсантъ>) [22.12.2013]

Левада-Центр 2014. (<https://ru.wikipedia.org/wiki/Левада-Центр>) [26.10.2014]

Леонид Ивашов 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Леонид_Ивашов) [12.11.2013]

Махмут Гареев 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Гареев,_Махмут_Ахметович) [14.1.2014]

Матиас Руст 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Руст,_Матиас) [23.3.2014]

Михаил Бабич 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Бабич,_Михаил_Викторович) [23.3.2014]

Московский Комсомолец 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Московский_комсомолец) [17.10.2013]

Независимое Военное Обозрение 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Независимое_военное_обозрение) [11.12.2013]

Николай Бердяев 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Бердяев,_Николай_Александрович) [22.12.2013]

Николай Патрушев 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Патрушев,_Николай_Платонович) [6.4.2014]

Новая Газета 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Новая_газета) [17.10.2013]

Олимп 2014. (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Олимп>) [23.3.2014]

Павел Гусев 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Гусев,_Павел_Николаевич) [17.10.2013]

Петр Дейнекин 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Петр_Дейнекин) [13.1.2014]

Погром 2014. (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Погром>) [12.3.2014]

Российская Газета 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Российская_газета) [17.10.2013]

Сергей Иванов 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Иванов,_Сергей_Борисович) [22.3.2014]

Советская Россия 2013а. ([http://ru.wikipedia.org/wiki/Советская_Россия_\(газета\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Советская_Россия_(газета))) [17.10.2013]

Устаревание 2014. (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Устаревание>) [4.5.2014]

Юрий Ковальчук 2013. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Ковальчук,_Юрий_Валентинович)
[11.12.2013]

Эхо Москвы 2014. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Эхо_Москвы) [6.4.2014]